

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YOKSULLUK ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Burcu Çağla AYABAKAN

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YOKSULLUK ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Burcu Çağla AYABAKAN

Prof. Dr. Abdulkadir ŞENKAL

KOCAELİ 2022

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ ANABİLİM DALI
YOKSULLUK ÇALIŞMALARI BİLİM DALI

ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİ:
İSTANBUL ÖRNEĞİ

(DOKTORA TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Burcu Çağla AYABAKAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 05.07.2022/20

KOCAELİ 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
TABLO LİSTESİ.....	IX
ŞEKİL LİSTESİ.....	XI
GRAFİK LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUKTA CİNSİYET FARKI: YOKSULLUĞUN FEMİNİZASYONU.....	4
1.1. KADIN YOKSULLUĞUNU ANLAMAK.....	4
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN KURAMSAL BAĞLAMı.....	8
1.2.1. Biyolojik Kuram.....	11
1.2.2. Psikanalitik Kuram.....	13
1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	14
1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	16
1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı.....	16
1.2.6. Sosyal Rol Kuramı.....	18
1.2.7. Feminist Kuram.....	19
1.3. KADININ KÜRESEL EŞİTSİZLİK VE YOKSUNLUK ALANLARI.....	23
1.3.1. Kadın ve Eğitim.....	23
1.3.2. Kadın ve Sağlık.....	25
1.3.3. Kadına Karşı Şiddet.....	27
1.3.4. Ekonomide Kadın.....	28
1.3.5. Güç ve Karar Almada Kadın.....	31
1.4. CİNSİYET VE DİĞER DEZAVANTAJ KAYNAKLARININ KESİŞİMİ.....	33
1.4.1. Cinsiyet ve Yaş.....	33
1.4.2. Cinsiyet ve Hanehalkı Bileşimi.....	34
1.4.3. Cinsiyet ve Göç.....	36

1.4.4. Cinsiyet ve Engellilik.....	37
------------------------------------	----

İKİNCİ BÖLÜM

2. EV İŞİ YAPMAK, BAKIM VERMEK VE GÖNÜLLÜ OLMAK:

ÜCRETSİZ BAKIM	38
2.1. ÜCRETSİZ BAKIM KAVRAMI VE KATEGORİZASYONU.....	38
2.1.1. Rutin Ev İşi.....	45
2.1.2. Çocuk ve Yetişkinler İçin Bakım.....	46
2.1.3. Gönüllü Çalışma.....	47
2.2. ÜCRETSİZ BAKIMIN SOSYAL ORGANİZASYONU.....	49
2.2.1. Kadın Sorumluluğu Olarak Bakım.....	49
2.2.2. Diğer Hane Üyelerinin ve Erkeklerin Bakım İşine Katılımı.....	52
2.2.3. Kamu ve Özel Bakım Hizmetlerinin Kullanımı.....	53
2.2.4. İşgücü Piyasasının Yapılandırıcı Etkileri.....	54
2.3. ÜCRETSİZ BAKIMIN GELECEĞİ: TALEP-ARZ PROJEKSİYONLARI.....	55
2.3.1. Pandemide “Üç Vardiya”.....	56
2.3.2. Değişen Sosyodemografi Gerçeği.....	58
2.3.3. Dönüşen İş Dünyası.....	59
2.3.4. Yaklaşan İklim Felaketi.....	60
2.3.5. Krizlere Açık Küresel Ekonomi.....	60
2.4. BAKIM İKİLEMİNE REFAH DEVLETİ YANITLARI.....	62
2.4.1. Esping-Andersen’in Tipolojisi.....	62
2.4.2. Jane Lewis’in Tipolojisi.....	66
2.4.3. Walter Korpi’nin Tipolojisi.....	67
2.4.3.1. Çifte Kazanan Modeli.....	69
2.4.3.2. Genel Aile Desteği Modeli.....	70
2.4.3.3. Pazar Odaklı Model.....	70
2.4.4. Nancy Fraser’in Tipolojisi.....	71
2.4.4.1. İki Temel Tip: Evrensel Ekmeğini Kazanan Model ve Bakıcı Parite Modeli.....	72
2.4.4.2. Şimdilik Ütopik Bir Fikir: Evrensel Bakıcı Modeli.....	73

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜCRETSİZ BAKIMA SOSYAL POLİTİKA MÜDAHELESİ.....	75
3.1. BAKIMIN “5R” Sİ.....	75
3.2. BAKIMDA ULUSLARARASI TAAHHÜTLER.....	76
3.2.1. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu.....	76
3.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi.....	78
3.2.3. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW).....	81
3.3. İYİLEŞME İÇİN BAKIM POLİTİKALARINA BAKIŞ.....	82
3.3.1. Ücretsiz Bakımı Görünür ve Değerli Kılmak.....	85
3.3.1.1. Ulusal Hesaplar Sistemine Yansıtma.....	88
3.3.1.2. Zaman Kullanım Anketlerini Kullanmak.....	89
3.3.1.3. Parasal Değer Yaklaşımı.....	90
3.3.2. Sosyal Koruma, Bakım Hizmetleri ve Altyapıyı Geliştirmek.....	91
3.3.3. Aile İzni Politikaları Oluşturmak.....	94
3.3.3.1. Anneliğin Korunması.....	95
3.3.3.2. Babalık İzni ve Ebeveyn İzni.....	96
3.3.4. Evrensel ve Kaliteli Bir Erken Çocukluk Bakım ve Eğitimi Sistemi Kurmak.....	98
3.3.5. Aile Dostu Çalışma Düzenlemeleri Oluşturmak.....	100
3.3.6. Yaşlanan Bir Toplum İçin Uzun Dönemli Bakım Politikaları Oluşturmak.....	102
3.3.7. Dönüştürücü Bakım Politikaları ve Bakım Çalışanları İçin İnsana Yakışır İş.....	104
3.4. TÜRKİYE’DEN ÖRNEKLER.....	107

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA.....	110
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	110
4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	111
4.2.1. Evren ve Örneklem.....	111

4.2.2. Ölçme Araçları.....	113
4.2.3. İşlem.....	114
4.2.4. Sınırlılıklar.....	132
4.3. BULGULAR.....	132
4.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	132
4.3.2. IMMP'ye İlişkin Bulgular.....	135
4.3.2.1. Boyut, Tema ve Göstergelere İlişkin Sonuçlar.....	135
4.3.2.2. Sosyodemografik Değişkenlere Göre Ücretsiz Bakım Temasına Ait Sonuçlar.....	202
4.3.2.3. Ücretsiz Bakım Temasına Göre Toplam Skora Ait Sonuçlar.....	209
4.4. TARTIŞMA.....	210
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	217
KAYNAKÇA.....	225
EKLER.....	242

ÖZET

Kadınların yoksulluğunda ücretsiz bakımı göz ardı etmek, gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranları ölçümlerinde yanlılık oluşturmaktadır. Ücretsiz çalışmanın miktarını ve yükünü ortaya koymak, zaman, faaliyetler, ekonomik kaynaklar ve sosyal sorumlulukların dağılımında kadın ve erkek arasındaki büyük eşitsizliklerin boyutunu ve sürekliliğini ortaya çıkarmaya yardımcı olmaktadır. Ücretsiz bakım işinin dağılımında kadın ve erkek arasındaki farklılıkların oldukça önemlidir çünkü işgücü piyasasına ve kaynak dağılımına yayılarak hem gelir düzeyini hem de türünü etkilemektedir.

Çalışma İstanbul'da yaşayan kadınların ücretsiz bakım yükleri ve yoksulluk ilişkilerini, İstanbul'daki yoksulluk ve ücretsiz çalışma dinamiklerini IMMP (Individual Measurement of Multidimensional Poverty) ölçüm aracıyla ortaya koymayı amaçlamıştır. Sonuç olarak, İstanbul'da yaşayan kadınların kaliteli gıda temini, sağlık hizmetine erişim ve çevreyle ilişkiler alanlarında yoksulluk düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Ek olarak, ücretsiz bakım ve yoksulluk üzerindeki dağılımlar, birbirleriyle ilişkili olduklarını göstermiştir. Bu nedenle çalışma esnek çalışma düzenlemeleri, aile politikaları gibi politikaların kadınların ev işlerinin bölünmesine yönelik eşitlikçi eğilimlere katkı sağlayacağına vurgu yapmaktadır. Kamu tarafından sübvans edilen resmi çocuk bakımı, anneleri bazı çocuk bakımı sorumluluklarından kurtaracaktır ve işgücüne katılımlarını teşvik edecektir. Bununla birlikte, ebeveyn izni düzenlemeleri de önemli bir katkı sunacaktır. Sonuç olarak, ücretsiz bakım, henüz sosyal koruma programları tarafından yeterince irdelenmeyen bir boyuttur. Bu bakımdan, kadınların yaşamın farklı aşamalarında, özellikle annelik rolleri ve bakım işlerine daha fazla katılımları sırasındaki belirli zorlukları ve kırılganlıklarını hesaba katmak için tasarlanmış ve herkesi içerisine alan sosyal koruma önlemleri önemlidir. Yoksullukta cinsiyetler arasındaki farkı azaltmaya yönelik politika önlemlerinin, diğerlerinin yanı sıra, annelerin zamanını boşa çıkaracak, çocuk yetiştirme yıllarında işgücüne entegrasyonlarını kolaylaştıracak ve şanslarını azaltacak çocuk bakım hizmetleri sağlamayı dikkate alması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Yoksulluğu, Toplumsal Cinsiyet, Ücretsiz Bakım, Bakım Politikaları

ABSTRACT

Ignoring unpaid care in womens poverty creates bias in the measurement of income inequality and poverty rates. Revealing the amount and burden of unpaid work helps to reveal the extent and persistence of large inequalities between men and women in the distribution of time, activities, economic resources and social responsibilities. The differences between men and women in the distribution of unpaid care work are very important because they affect both income level and type by spreading to the labor market and resource distribution.

The study aimed to reveal the relationship between unpaid care burdens and poverty of women living in Istanbul, and the dynamics of poverty and unpaid work in Istanbul with the IMMP (Individual Measurement of Multidimensional Poverty) measurement tool. As a result, it has been observed that women living in Istanbul have high levels of deprivation in the areas of quality food supply, access to health services and relations with the environment. In addition, the distributions over unpaid care and poverty showed that they are interrelated. For this reason, the study emphasizes that policies such as flexible working arrangements and family policies will contribute to egalitarian tendencies towards the division of women's housework. Publicly subsidized formal childcare will relieve mothers of some of their childcare responsibilities and encourage their participation in the workforce. However, parental leave arrangements will also make an important contribution. As a result, unpaid care is a dimension that has not yet been adequately addressed by social protection programs. In this regard, inclusive social protection measures designed to take into account the specific difficulties and vulnerabilities of women at different stages of life, particularly during their maternal roles and greater involvement in care work, are important. Policy measures to reduce the gender gap in poverty need to consider, inter alia, the provision of childcare services that will free mothers' time, facilitate their integration into the workforce during the child-rearing years, and reduce their chances.

Keywords: Womens Poverty, Gender, Unpaid Care, Care Policies

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ADB: Asya Kalkınma Bankası

CEDAW: Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

CIF: İklim Yatırım Fonları

DCED: Kurumsal Gelişim için Donör Komitesi

EÇBE: Erken Çocukluk bakımı ve Eğitimi

EIGE: Avrupa Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü

ESCAP: Asya ve Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu

EUROSTAT: Avrupa Topluluğu İstatistik Ofisi

GenderCop: Toplumsal Cinsiyetin Yaygınlaştırılmasına İlişkin Avrupa Uygulama Topluluğu

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

HIV: İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü

IFAD: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü

IMMP: Çok Boyutlu Yoksulluğun Bireysel Ölçümü

IWPR: Savaş ve Barış Raporlama Enstitüsü

KSGM: Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

LTC: Uzun Dönemli Bakım

NO: Numara

OECD: İktisadi İşbirliği ve Gelişme Teşkilatı

SKA: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

SNA: Ulusal Hesaplar Sistemi

STEM: Fen, Teknoloji, Mühendislik ve Matematik

UN: Birleşmiş Milletler

UNDESA: Birleşmiş Milletler ekonomik ve Sosyal İşler Bakanlığı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

UNFPA: Birleşmiş Milller Nüfus Fonu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNRISD: Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü

UN Women: Birleşmiş Milletler Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlendirilmesi Kurumu

WB: Dünya Bankası

WEF: Dünya Ekonomik Forumu

WGEA: İşyerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ajansı

WHO: Dünya Sağlık Örgütü

WIEGO: Kayıt Dışı İstihdamda Kadınlar: Küreselleşme ve Örgütlenme

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Bakım Faaliyetlerinin Sınıflandırılması.....	39
Tablo 2 : Bakım Çalışması Kategorizasyonu ve Örnekleri.....	43
Tablo 3 : Korpi'nin Refah Tipolojisi.....	69
Tablo 4 : Nancy Fraser'ın Evrensel Geçimini Sağlayan ve Bakıcı Paritesine İlişkin Değerlendirmesi.....	73
Tablo 5 : Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunda Ücretsiz Çalışma.....	77
Tablo 6 : Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile Bakım Bağlantıları.....	79
Tablo 7 : CEDAW'da Ücretsiz Bakım.....	82
Tablo 8 : Doğrudan Ücretsiz Bakıcılara Yönelik Politika ve Önlemlerin Temel Tipolojisi.....	84
Tablo 9 : Türkiye'de Aile İzni Politikaları.....	108
Tablo 10 : Örnekleme Ait İlçe ve Mahalleler.....	111
Tablo 11 : Gıda Boyutuna Genel Bakış.....	118
Tablo 12 : Su Boyutuna Genel Bakış.....	119
Tablo 13 : Barınma Boyutuna Genel Bakış.....	120
Tablo 14 : Sağlık Boyutuna Genel Bakış.....	121
Tablo 15 : Eğitim Boyutuna Genel Bakış.....	122
Tablo 16: Enerji Boyutuna Genel Bakış.....	123
Tablo 17 : Sanitasyon Boyutuna Genel Bakış.....	124
Tablo 18 : İlişkiler Boyutuna Genel Bakış.....	125
Tablo 19 : Giyim Boyutuna Genel Bakış.....	126
Tablo 20 : Aile Planlama Boyutuna Genel Bakış.....	127
Tablo 21 : Çevre Boyutuna Genel Bakış.....	128
Tablo 22 : Söz Hakkı Boyutuna Genel Bakış.....	129
Tablo 23 : Zaman Kullanım Boyutuna Genel Bakış.....	130
Tablo 24 : İş Boyutuna Genel Bakış.....	131
Tablo 25 : Örnekleme Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	133
Tablo 26 : Yaşa Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	203
Tablo 27 : Medeni Duruma Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	204

Tablo 28 : Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	205
Tablo 29 : Hane Reisi İle İlişkiye Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	206
Tablo 30 : Eğitim Durumuna Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	207
Tablo 31 : Ücretli Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı.....	208
Tablo 32 : Ücretsiz Bakım Temasına Göre Genel Yoksunluktaki Dağılım.....	209

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Esping-Andersen'in Defamilizasyon Çerçevesindeki Ülke Sınıflandırması.....	65
Şekil 2: Kadınların Ücretsiz Bakım Çalışmasının Değeri.....	87
Şekil 3: Ücretli Çalışma-Ücretsiz Bakım-Ücretli Bakım Çemberi.....	106

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1 : 2020 Yılında Seçili Ülkelerde Cinsiyete Göre Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski (%).....	7
Grafik 2 : Seçili Ülkelerin 2020 Yılı Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi Skorları.....	10
Grafik 3 : 2019 Yılında AB’de Cinsiyet ve Yaşa Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir.....	34
Grafik 4 : 2019 Yılında AB’de Cinsiyet ve Hanehalkı Bileşimine Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir.....	35
Grafik 5 : 2019 Yılında AB’de Cinsiyet ve Yerli ve Yabancı Olma Durumuna Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir.....	36
Grafik 6 : 2021 Yılında AB’de Cinsiyet ve Engellilik Durumuna Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir.....	37
Grafik 7 : Gıda Boyutu, İstanbul	135
Grafik 8 : İçme Suyu Teması, İstanbul.....	137
Grafik 9 : Kullanım Suyu Teması, İstanbul.....	138
Grafik 10: Su Taşıma Tehlikeleri Teması, İstanbul.....	139
Grafik 11: Su Boyutu, İstanbul.....	140
Grafik 12: Yer Materyali Göstergesi, İstanbul.....	141
Grafik 13: Çatı Materyali Göstergesi, İstanbul.....	141
Grafik 14: Dış Duvar Materyali Göstergesi, İstanbul.....	142
Grafik 15: Hanenin Durumu Göstergesi, İstanbul.....	143
Grafik 16: Kalabalıklık Göstergesi, İstanbul.....	144
Grafik 17: Yaşanabilirlik Teması, İstanbul.....	145
Grafik 18: Temel Hane Gereçlerine Sahiplik Teması, İstanbul.....	146
Grafik 19: Evden Çıkarılma Endişesi Göstergesi, İstanbul.....	147
Grafik 20: Kira/Ev Kredisi Stresi Göstergesi, İstanbul.....	147
Grafik 21: Ev Kullanım Güvencesi Teması, İstanbul.....	148
Grafik 22: Barınma Boyutu, İstanbul.....	149
Grafik 23: Fiziksel Sağlık Göstergesi, İstanbul.....	150
Grafik 24: Psikososyal Sağlık Göstergesi, İstanbul.....	151
Grafik 25: Sağlık Durumu Teması, İstanbul.....	151

Grafik 26: Genel Sağlık Hizmetine Erişim Göstergesi, İstanbul.....	152
Grafik 27: Doğum Öncesi Sağlık Hizmetine Erişim Göstergesi, İstanbul.....	153
Grafik 28: Sağlık Hizmetine Erişim ve Kalite Teması, İstanbul.....	154
Grafik 29: Sağlık Boyutu, İstanbul.....	155
Grafik 30: Eğitim Seviyesi Teması, İstanbul.....	156
Grafik 31: İşlevsel Okuryazarlık Göstergesi, İstanbul.....	157
Grafik 32: Fonksiyonel Aritmetik İşlem Yapma Göstergesi, İstanbul.....	157
Grafik 33: İşlevsel Okuryazarlık ve Aritmetik Teması, İstanbul.....	158
Grafik 34: Eğitim Boyutu, İstanbul.....	159
Grafik 35: Pişirme Yakıtı Teması, İstanbul.....	160
Grafik 36: Aydınlatma Enerjisi Teması, İstanbul.....	161
Grafik 37: Isınma Yakıtı Teması, İstanbul.....	162
Grafik 38: Yakıt Toplama Tehlikeleri Teması, İstanbul.....	163
Grafik 39: Enerji Boyutu, İstanbul.....	164
Grafik 40: Tuvalet Tipi Göstergesi, İstanbul.....	165
Grafik 41: Tuvalet Sahipliği Göstergesi, İstanbul.....	166
Grafik 42: Tuvalet Olanakları Teması, İstanbul.....	166
Grafik 43: El Yıkama İmkani Göstergesi, İstanbul.....	167
Grafik 44: Banyo Malzemelerine Erişim Göstergesi, İstanbul.....	168
Grafik 45: Hijyen İmkanları Teması, İstanbul.....	169
Grafik 46: Menstrüasyon Döneminde Mahremiyet Teması, İstanbul.....	169
Grafik 47: Sanitasyon Boyutu, İstanbul.....	170
Grafik 48: Bağımlılık ve Destek Teması, İstanbul.....	171
Grafik 49: Topluluk Etkinliğine Katılım Göstergesi, İstanbul.....	172
Grafik 50: Menstrüasyon Döneminde Katılım Göstergesi, İstanbul.....	173
Grafik 51: İlişkiler Boyutu, İstanbul.....	174
Grafik 52: Günlük Kıyafet ve Ayakkabı Göstergesi, İstanbul.....	175
Grafik 53: Temel Kabul Edilebilirlik ve Koruma Göstergesi, İstanbul.....	176
Grafik 54: Günlük Kıyafet ve Ayakkabı Teması, İstanbul.....	177
Grafik 55: Okul veya İş Kıyafeti Göstergesi, İstanbul.....	177
Grafik 56: Resmi Kıyafet Göstergesi, İstanbul.....	178

Grafik 57: Diğer Kıyafet ve Ayakkabı Teması, İstanbul.....	179
Grafik 58: Sanitasyon Ürünü Kullanım Teması, İstanbul.....	180
Grafik 59: Giyim Boyutu, İstanbul.....	181
Grafik 60: Aile Planlama Boyutu, İstanbul.....	182
Grafik 61: Çevresel Sorunlara Maruz Kalma Teması, İstanbul.....	183
Grafik 62: Yabani Kaynak Kullanımı Göstergesi, İstanbul.....	184
Grafik 63: Doğal Kaynak Kullanımı Teması, İstanbul.....	184
Grafik 64: Güvenli Çevre Teması, İstanbul.....	185
Grafik 65: Çevre Boyutu, İstanbul.....	186
Grafik 66: Oy Kullanma Göstergesi, İstanbul.....	187
Grafik 67: Yerel Karar Alma Süreçlerine Katılım Göstergesi, İstanbul.....	188
Grafik 68: Endişeleri Dile Getirme Algısı Göstergesi, İstanbul.....	189
Grafik 69: Kamuda Söz Hakkı Teması, İstanbul.....	190
Grafik 70: Kararlar Üzerindeki Kişisel Kontrol Teması, İstanbul.....	191
Grafik 71: Söz Hakkı Boyutu, İstanbul.....	192
Grafik 72: Zaman Kullanım Boyutu, İstanbul.....	193
Grafik 73: İş Durumu Göstergesi, İstanbul.....	194
Grafik 74: İş Güvencesi Göstergesi, İstanbul.....	195
Grafik 75: Ücretli İşte Tehlikeler Göstergesi, İstanbul.....	196
Grafik 76: Ücretli İşte Özerklik ve Taciz Göstergesi, İstanbul.....	196
Grafik 77: Ücret İçin Çalışma Teması, İstanbul.....	197
Grafik 78: Ücretsiz İşte Tehlikeler Göstergesi, İstanbul.....	198
Grafik 79: Ücretsiz İşe Verilen Değer Göstergesi, İstanbul.....	199
Grafik 80: Ücretsiz İş Teması, İstanbul.....	199
Grafik 81: Çifte Emek Yüğü Teması, İstanbul.....	200
Grafik 82: İş Boyutu, İstanbul.....	201
Grafik 83: Genel Skor, İstanbul.....	201

GİRİŞ

Kadın yoksulluğu, temel insani hakları, kadın, aile ve toplumsal sağlığı ve refahı doğrudan etkilemektedir. Kadına yönelik şiddet riskini artırmaktadır. Küresel ekonomik büyüme ile yakinen ilişkilidir. Kadın yoksulluğu, yoksulluk sarmalını, nüfus artışını ve çevresel bozulmaları beslemekte ve sınırların bulanıklaştığı dünyada göç ile ortaya çıkan insani krizleri körükleyerek artan bir baskı yaratmaktadır. Bu nedenle, uluslararası bir politika endişesidir.

Haneler ve aileler, piyasalar, devlet ve kâr amacı gütmeyen sektörün, ücretsiz bakım işinin ve diğer ücretsiz iş biçimlerinin sorumluluğunu paylaştığı yaygın olarak kabul görmektedir. Ancak, özellikle düşük gelirli ülkelerde ve özellikle düşük gelirli hanelerde kız çocukları ve kadınlar, kıyas kabul etmez bir biçimde ücretsiz bakım işlerinden sorumludur. Bu nedenle kadınların ücretli bir işe sahip olmak ya da sosyal ağ kurmak, toplumsal faaliyetlere katılmak ve hatta dinlenmek için daha az zamanları olduğu anlamına gelmektedir. Kadınların zaman yoksulluğu, finansal bağımlılığı teşvik etmekte ve insana yakışır iş seçeneklerini sınırlandırmakta, daha geniş bir pencereden bakıldığında ise refahlarını baltalamakta, güvensizlik yaratmaktadır.

Birçok feminist, karşılıksız olarak üstlenilen, hane ve çevresindeki ev işlerini ve aile üyelerinin bakımını ifade eden ücretsiz bakım yükünün, işgücü piyasasındaki kalıcı cinsiyet eşitsizliğinin hem nedeni hem de sonucu olduğu sonucuna varmıştır. Bu bakış açısı, erkeklerin işgücü piyasasıyla daha güçlü bağlarının, birçok kadının, özellikle de önemli miktarda harcama yapanların sahip olmadığı sosyal, politik ve ekonomik avantajları taşıma biçimlerine odaklanmaktadır. Kadınlar işgücü piyasasında eşitliğe ulaştıklarında ücretsiz bakım işindeki cinsiyet eşitsizliklerinin ortadan kalkacağı yaygın bir kanıdır. Bununla birlikte, büyük bir bölümü kadınlar tarafından yürütülen bakım çalışmasını görünmez kılan ataerkil ve kapitalist varsayımları içselleştiren çalışmalar, bakım işinin önemini ve ekonomi, aileler ve toplumlar üzerindeki etkisini yeterince dikkate almamış, iş ve aile dengesinin sağlanması ve bakımın profesyonelleştirilmesi ekseninde bakım politikalarının kadın yoksulluğu üzerindeki önemini atlamıştır. Bakım, bir eşitlik, ekonomik ve sosyal fırsatlar meselesidir. Bakım sorumluluklarının yerine getirilmesi, ekonomik kalkınma

için çok önemli olan sosyal sermayenin sürdürülmesine vazgeçilmez bir katkıyı temsil etmektedir. Ekonominin işleyişi için kritik öneme sahiptir ve “üretken ekonomi”de çalışan işgücünü günlük ve nesiller arası temelde yeniden üretmektedir.

Kadınların sosyal ve ekonomik hayata tam olarak katılabilmelerini sağlamak için iş yükü yeniden dengelenmelidir. Bu nedenle, ücretsiz bakıma ilişkin kamusal düzenlemeler ve politikalar geliştirilmesi, çalışma hayatında esnekleşme ve kadına yönelik sosyal desteğin artırılması yoluyla bakım çalışmalarının tanınması, yeniden dağıtımı ve iyileştirilmesi kadın yoksulluğunun çözümü konusunda önem arz etmektedir.

Bu tez, kadın yoksulluğuna yanıt verme ihtiyacına yönelik politika diyaloguna katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Özel ve kamusal olmak üzere her iki alanda kadın yoksulluğunu azaltmak için politika geliştirmekle ilgilenen araştırmacılar ve politikacılar için bir referans oluşturabilir. Ek olarak, İstanbul nezdinde kadınların zaman kullanım eğilimlerini, aile ve iş piyasasındaki konumları ve sorunlarını, yoksulluk ve yoksunluk biçimlerini ortaya koyarak, Türkiye’ye ilişkin de bir simülasyon sunma işleviyle literatüre katkıda bulunabilir. Bu doğrultuda, çalışma, kadın yoksulluğu ile mücadelede bakımın profesyonelleşmesinin ve iş ve aile arasındaki dengeyi kolaylaştıran bakım politikalarının önemini vurgulamaktadır.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, yoksullukta cinsiyetler arasındaki fark ve yoksulluğun kadınlaşmasına dair tez açıklanacaktır. Bu bölüm kadın yoksulluğunun dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, kadın yoksulluğu, toplumsal cinsiyet kavramı ve toplumsal cinsiyet kuramları açıklanacak; kadınların yoksulluğunun ön plana çıktığı alanlar ve cinsiyetleri dışında kadın yoksulluğuna katkıda bulunan diğer temel sosyodemografik faktörler açıklanacaktır. İkinci bölüm, ücretsiz bakım ve özelliklerinin incelendiği bölümdür. Bu kapsamda, ücretsiz bakım kavramı açıklanacak ve ücretsiz bakım sorumluluğunun paylaşımı incelenecek, ek olarak, gelecekteki ücretsiz bakım ihtiyacına yönelik değerlendirmeler yapılacaktır. Son olarak ise, bakım ile ilişkili olarak, refah tipolojilerine yer verilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, ücretsiz bakımla ilişkili temel politikalar ve sosyal politika perspektifi açıklanacaktır. Bu kapsamda, ücretsiz bakım

politikalarını çerçeveleyen “5R”, politika üretme konusunda harekete geçiren dayanaklar ve ilgili düzenlemelere yer verilecektir. Ek olarak, Türkiye’deki politikalar ve temel uygulamalara değinilecektir. Son bölüm ise, İstanbul’da yaşayan kadınların yoksulluk düzeyleri, ücretsiz bakım yükleri ve bunların ilişkisini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilecek bir alan araştırmasına ayrılacaktır. Kozmopolit bir şehir olması ve yoksulluk, eşitsizlik oranları ve sosyal göstergeler bakımından çeşitlilikle karakterize olması, İstanbul’un araştırma alanı seçilmesinin ana nedenidir. Bu bakımdan araştırma, Türkiye için bir pilot çalışma olarak görülebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YOKSULLUKTA CİNSİYET FARKI: YOKSULLUĞUN FEMİNİZASYONU

Bu bölüm, cinsiyete dayalı farklı riskleri ve bunların ne kadar iyi karşıladığına dair göstergeleri içeren yoksulluk oranlarındaki cinsiyet farklılıklarını değerlendirecektir. Başka bir deyişle, kadın yoksulluğuna ilişkin teorik arka plan aktarılacaktır. Bu kapsamda ilk olarak, kadınları yoksulluk bağlamında ayrı bir kategori haline getiren nedenler ekseninde kadın yoksulluğu kavramı açıklanacaktır. İkinci olarak, toplumsal cinsiyetin nasıl biçimlendiğine ilişkin sosyolojik çerçeve incelenecektir. Akabinde, yoksulluğun kadınlaşmasına neden olan, kadınların temel eşitsizlik, başka bir deyişle, yoksunluk alanlarına değinilecektir. Son olarak, cinsiyetle birleşen diğer sosyodemografik unsurların yoksulluk ile ilişkisi açıklanacaktır.

1.1. KADIN YOKSULLUĞUNU ANLAMAK

Yoksulluk ve açlıktan uzak bir yaşam temel bir insan hakkıdır. 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde¹ belirtildiği gibi, herkesin gıda, giyim, barınma, bakım ve gerekli sosyal hizmetler dahil olmak üzere sağlık ve esenlik için yeterli bir yaşam standardına hakkı vardır (UN, 1948). Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma için temel bir gereklilik olan ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi²'nin odak noktası olan yoksulluğun ortadan kaldırılması, bugün dünyanın karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan biri olmaya devam etmektedir. Yoksulluk kavramının tanımındaki

¹ m. 25

² Sürdürülebilir bir kalkınma için Birleşmiş Milletler tarafından 2016 yılında yürürlüğe sokulan ve 2030 kadar ulaşılması hedeflenen konulan evrensel amaçlar. Yoksulluk, açlık, sağlık ve kaliteli yaşam, nitelikli eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği, temiz su ve sanitasyon, erişilebilir ve temiz enerji, insana yakışır iş ve ekonomik büyüme, sanayi, yenilikçilik ve altyapı, eşitsizliklerin azaltılması, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar, sorumlu üretim ve tüketim, iklim eylemi, sudaki yaşam, karasal yaşam, barış, adalet ve güçlü kurumlar, amaçlar için ortaklıklar olmak üzere sosyal, kültürel, ekonomik ve ekolojik 17 ana hedefi ve alt hedefleri içermektedir.

çeşitlilikler, yoksulluğun zaman, kültür, ekonomi gibi unsurlar ile ilişkili olarak farklı görünümde ve boyutlarda ortaya çıkıyor olması, aynı zamanda, sahip olunan ideolojiye bağlı olarak yoksulluğa yaklaşımlardaki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Yoksulluğa ilişkin tanımlar salt bir gelir yoksunluğu perspektifinden iyi bir yaşama sahip olmaktan yoksunluğa kadar uzanan bir yelpazade yer almaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde açlık, salgın hastalıklar, okur yazar olmamak, sağlıklı sudan yoksun olmak, sağlık hizmetlerine erişememekle açıklanan yoksulluk, gelişmiş ülkelerde toplumsal hayata katılamama, sosyal dışlanma, gelir ve fırsatların dağıtımındaki eşitsizlikler gibi farklı parametreler üzerinden değerlendirilmektedir (Sen & Anand, 1997: 6). Bununla birlikte, en genel ve sade haliyle yaşam için gerekli olanaklardan yoksun olma durumu olarak ifade edebileceğimiz yoksulluğu, kaynakları ve yansımaları ile birlikte düşündüğümüzde karmaşıklığı açıkça ortaya çıkmaktadır (Şenkal, 2005: 392).

Yoksulluk, bir kırılma, dışlanma ve güçsüzlük durumudur; insanların endişe, açlıktan kurtulma ve seslerini duyurma yeteneklerinin erozyona uğramasıdır. Yoksulluğun azaltılması ise, yoksul insanların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını dönüştürmelerini sağlamak; hükümetleri ve sivil toplumu bunu yapmalarına izin veren koşulları yaratma ve sürdürme konusunda desteklemekle ilgilidir (IFAD, 2008; IFAD, 2017).

Açlık ve yetersiz beslenme; eğitime ve diğer temel hizmetlere sınırlı erişim veya erişimi olmamak; hastalıklar ve hastalıkların artan morbidite ve mortalitesi; evsizlik ve yetersiz barınma olanakları; güvenli olmayan çevre ve sürdürülebilir bir geçim kaynağı için yeterli üretken kaynakların eksikliği gibi çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Hem ayrımcılığın hem de sosyal dışlanmanın nedeni ve sonucudur (GenderCop, 2014: 2). Yoksulluk analizinde cinsiyete duyarlı bir yaklaşım, erkeklerin ve kadınların farklı şekillerde yoksulluğa maruz kalabildiği, yoksulluğun çok boyutlu bir kavram olduğu ve sadece yetersiz gelir değil, daha ziyade, bir yoksunluk olarak, kadınların hayatlarının çeşitli alanlarındaki belirli ekonomik ve sosyal süreçlerin neden olduğu refah açıklarını ifade ettiği, kaynaklara ve haklara erişim konusunda cinsiyetle ilgili hane içi ve dışı eşitsizlikler üzerine inşa edilmiştir (Ruspini, 2000).

Bu nedenle toplumsal cinsiyet kaynaklı olarak oluşan kadın yoksulluğunu, insani yoksulluk ile açıklamamanın gelir yoksulluğu ile açıklamaktan daha anlamlıdır. Kadın yoksulluğu, seçim ve fırsatlar ile ilgili olarak erkekler için söz konusu olmayan kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır, dolayısıyla, gelir yerine gelir eksikliğini de ortaya çıkaran fırsat eşitsizliğine odaklanılmalıdır (Fukuda-Parr, 1999: 101-102).

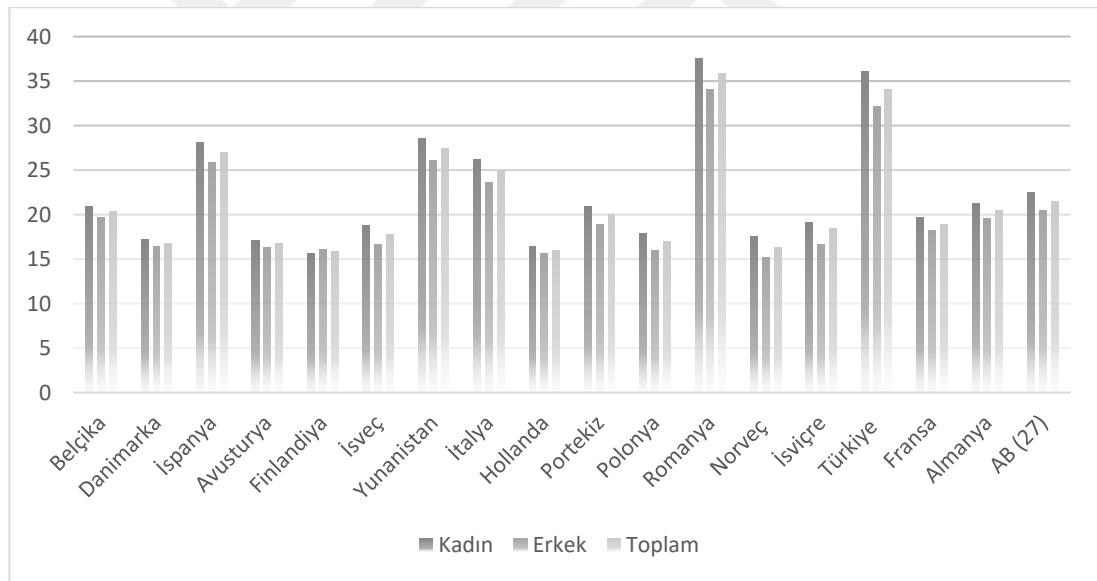
İlk kez Pearce (1978) tarafından ortaya atılan “yoksulluğun kadınlaşması” tezi, özellikle gelişmiş ülkelerde, 1970’li yıllarla beraber kadınların daha fazla ücretli iş yapmaya başlayıp gelir elde etmesine rağmen yoksul kadın sayısının keskin bir biçimde artmaya, tersi şekilde, yoksul erkek sayının ise giderek azalması başlamasına dayandırılmıştır. Başka bir deyişle, kavram, yoksulluğun yeniden kavramsallaştırılması çerçevesinde kadınların yoksullukla karşılaşma riskinin yüksek olması, kadınların yoksulluğu nasıl yaşadığı ve kadınların daha fazla yoksullaşıyor olması kastedilerek kullanılmaktadır (Alcock, 1997, s.134).

1990’larda ise daha popüler bir konu haline gelmiştir. Bunun nedenlerinden biri, kadın reisli hanehalkı payının artması ve bunun sonucu olarak kadın yoksulluğunun daha fazla görünür hale gelmesidir. Dünya genelinde kadınlar, iş piyasasına katılım, gelir elde etme ve destek kaynakları bulma konusunda daha büyük zorluklarla karşı karşıyadır. Eşzamanlı olarak, artan işsizlik, geçimini sağlayan erkekleri vurduğundan ve gelirleri bir aileyi geçindirmeye yetmediğinden, kadınlar gelir elde etme konusunda daha fazla sorumlu hale gelmişlerdir. Değişen aile yapıları, boşanmalardaki artış, evlilik dışı çocuk sayısındaki artış ve bu çocukların bakımının kadınlar tarafından üstlenilmesi gibi sebepler de bu kavramı açıklamaktadır (McLanahan ve Kelly, 1999).

O zamandan beri, bekar anneler ve kadın göçmenler de dahil olmak üzere özellikle savunmasız bazı gruplar ve kadın yoksulluğunun ana nedenleri hakkında önemli bir fikir birliği oluşmuştur. Belki de kadın yoksulluğunun en alakalı kaynağı hem istihdam fırsatları hem de ücret açısından işgücü piyasasındaki ayrımcılığı içermektedir. Sosyal ve kültürel dışlanmalar, kadın yoksulluğunun diğer önemli biçimlerini temsil etmektedir (Piccoli, 2017: 3).

Stereotipler, mevcut cinsiyetler arası ücret farklılıkları, aile hayatı ve iş arasındaki uzlaşma eksikliğinin neden olduğu engeller, kadınların daha uzun yaşam beklentisi, genel olarak çoğunlukla kadınları etkileyen cinsiyet ayrımcılığı ve çeşitli yapısal faktörlerin sonucu olarak görülmelidir. İstihdamdaki cinsiyet eşitsizliklerinin yetersiz sosyal refah sistemleri ile birleşmesi bu durumu ortaya çıkarmaktadır (GenderCop, 2014: 2). Kadın yoksulluğu ABD ve AB'de kapsamlı bir şekilde incelenmiştir, tutarlı ampirik bulgular, çoğu ülkede kadınlar için ortalama yoksulluk riskinin genellikle daha yüksek olduğunu göstermektedir (Piccoli, 2017: 2). Grafik 1'de seçili ülkelerdeki kadın, erkeklerin 2020 yılına ait yoksulluk veya sosyal dışlanma riski gösterilmektedir:

Grafik 1: 2020 Yılında Seçili Ülkelerde Cinsiyete Göre Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski (%)

Kaynak: (Eurostat, 2022)

Grafik 1 incelendiğinde, neredeyse tüm ülkelerde (Finlandiya hariç) erkeklerle kıyaslandığında kadınların yoksulluk ve sosyal dışlanma riskinin yüksek olduğu görülmektedir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma riskinin düşük olduğu ülkelerde, kadın ve erkek arasındaki farkın da küçük olduğu; yüksek olduğu ülkelerde ise kadın ve erkek arasındaki farkın büyüdüğü görülmektedir. Finlandiya, Hollanda gibi

sosyoekonomik bakımdan gelişmiş ülkeler birinci grupta yer alırken; Bulgaristan, Romanya, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ikinci gruptadır.

Verilere ek olarak, disiplinlerarası çalışmalar da, dünya çapında yoksulluğun, kırılganlığın ve güvencesizliğin nasıl cinsiyetlendiğini göstermektedir. Yoksul kadınların sayısının erkeklerin sayısını aşması yoksulluğun cinsiyet ayrımı gözettiğinin kanıtıdır. Yoksulluğun kadınlaşması, çeşitli koşulların sonucu olarak görülmelidir. Merkezinde en temel olarak, yetersiz sosyal refah sistemleri ile birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliği vardır. Toplumsal cinsiyet, cinsiyetle ilişkili olarak, bireylere sınırlar çizen, fırsat ve ihtiyaçları belirleyen toplumsal roller çerçevesinde yoksulluğun farklı bir biçimde yaşanmasına neden olmaktadır, bu yüzden, yoksulluğun öne çıkan boyutları kadınlar ve erkekler için başkadır (Woldehanna vd., 2008).

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN KURAMSAL BAĞLAM

Literatüre “Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum” (1972) isimli kitabıyla İngiliz sosyolog Ann Oakley tarafından kadınların geri kalmışlığında cinsiyetin belirleyici olmadığı iddiasıyla sokulan toplumsal cinsiyet kavramı, toplumdaki kültür, gelenek, eğitim, din ve diğer kurumlar tarafından kadın ve erkek için uygun görülen konum, davranış, rol, sorumluluk, beklenti, güç ve ayrıcalık, hak ve fırsatları ifade etmektedir. Kadın ve erkeğin bu biçimlenmesi, toplumsal inşa olarak adlandırılmaktadır. Oakley’e göre toplumsal cinsiyet psikolojik ve kültürel bir terimdir ve cinsiyet temelli olarak yapılan toplumsal ayrımı ifade etmektedir. Biyolojik olarak “kadın” ya da erkek olmanın ötesindedir (Oakley, 1972). Anthony Giddens da erkek ve kadınlar arasındaki farklılığın kaynağının büyük bir kısmının biyolojik olmadığını, toplum tarafından yaratılan “erillik (erkeksilik)” ve “dişillik (kadınsılık)”e dayandığını savunmaktadır. (Giddens, 2012: 505)

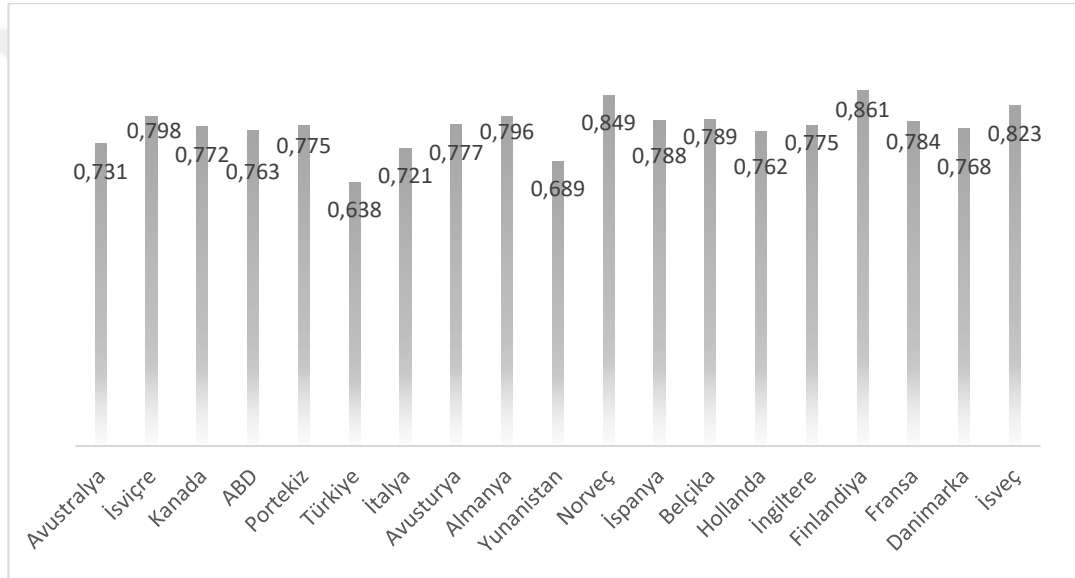
Bu bakımdan, toplumsal cinsiyet, toplumsallaşma sürecinde kazanılan, cinsiyetlere yüklenen ve cinsiyet kimliğini ifade eden bir kavramdır (Ecevit, 2021: 9). İki cins arasındaki sosyal ayrımdır (Tuttle, 1986: 123). Connell (1998), toplumsal cinsiyeti, cinsiyetimizle ilişkili olarak kendimize ilişkin neyin doğal olduğunu

düşünme biçimimiz olarak tanımlamıştır. Helman (1990)’a göre, “kadın” ve “erkek” olmakla ilgili olarak bireylerin kendi görünüş, düşünce, his, giyim, hareket biçimleri ve içinde bulunduğu dünyayı nasıl anlamlandırması gerektiğini ve aynı zamanda, bireyin toplum tarafından nasıl algılandığını açıklayan dinamiklerin tamamıdır. Cinsiyet, kadın ve erkekler arasındaki doğuştan gelen genetik, fizyolojik ve biyolojik faktörlerle ilişkili iken, toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak kadın ve erkekliği ilişkin atıflarla, başka bir deyişle, her iki cinse toplum tarafından yüklenen rol, sorumluluk, görev, algı, beklentilerle ilişkilidir (KSGM, 2008: 6). Yoksulluğun nedenleri ve sonuçları ile giriş ve çıkış yolları toplumsal cinsiyetten derinden etkilenmektedir ve bunu dikkate almak, analiz ve politika için temel çıkarımlara ulaşmada önemlidir (Bennett, 2015: 1). Neredeyse bütün toplumlarda, tarihsel süreçte, erkeklere ekmek kazanan, mülkiyet sahibi, sosyal ve kültürel ve ekonomik hayatta aktif bir rol; kadınlara, ev işleri, çocuk yetiştirme, hasta ve yaşlılara bakmada, özel alanda aktif bir rol biçilmiştir (Bhasin, 2003: 6).

Kadınların işgücü piyasasına bağlılığı daha zayıftır, daha az beşeri sermayeye sahiptir ve kadın reisli haneler yoksulluğa eğilimli hanelerdir. Bunların altında yatan şey ise, esasen biyolojik farklılıklar, başka bir deyişle cinsiyet değil; sosyal kurum ve kaynaklara eşitsiz erişime neden olan güç ilişkileri ile ilgili daha geniş bir kavram olan toplumsal cinsiyettir. Ancak yoksullukla ilgili tartışmalarda toplumsal cinsiyet genellikle görünmezdir. Örneğin, işsiz haneler için yoksulluk riskleri veya yoksul hanelerde ebeveynlik sorunları hakkındaki tartışmalar, cinsiyetten bağımsız bir sözlük kullanmaktadır ve bu, kadınların ve erkeklerin aile, işgücü piyasası ve refah devleti ile ilişkileriyle ilgili önemli konuları gizlemektedir (Bennett, 2015: 1). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, refah ve yaşam üzerindeki potansiyeli gerçekleştirme yeteneğini azaltarak insan haklarını baltalamaktadır. Temel bir insan hakkı olmasının ötesinde kalkınan, modern ve sürdürülebilir bir ekonomi için şarttır. Bununla birlikte, az gelişmiş ülkelerde oldukça yüksek olmakla beraber en gelişmiş ülkeler de dahil olmak üzere hiçbir ülkede cinsiyet eşitliği sağlanabilmiş değildir.

WEF'in (World Economic Forum-Dünya Ekonomik Forumu) 2021 raporuna göre 2020 yılında, küresel cinsiyet uçurumu³ genişlemiştir. 2021'de analizlere katılan 156 ülke için Küresel Cinsiyet Uçurumu puanı %67,7'dir. Ortalama olarak, fark, bir önceki yıla kıyasla neredeyse 0,6 yüzde puanı kadar genişlemiştir. 156 ülkeden 98'i cinsiyet eşitliğine ait puanlarını yükseltirken; 55'i gerilemiş ve aynı kalmıştır (WEF, 2021: 9). Grafik 2'de seçili ülkelerin 2020 yılı küresel cinsiyet uçurumu skorları gösterilmektedir:

Grafik 2: Seçili Ülkelerin 2020 Yılı Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi Skorları

Kaynak: (WEF, 2021: 10)

Grafik 2'de görüldüğü gibi seçili ülkelerin endeks skorundan aldıkları puan yaklaşık olarak %69 ile %86 aralığındadır. Her ülke için önemli bir cinsiyet eşitliği sorunu mevcuttur. Bununla birlikte, cinsiyet uçurumunun seçili ülkeler arasında en az

³ Cinsiyet eşitsizliğini ölçme araçlarından biri olan GGGI (Global Gender Gap Index-Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi), 2006 yılında WEF tarafından Küresel Cinsiyet Uçurumu Raporu ile tanıtılmıştır. Endeks, dört temel alandaki eşitsizlikleri ölçmektedir: sağlık, eğitim, ekonomi ve siyaset. GGGI ile 0 ile 1 arasında bir endeks puanı elde edilmekte, 0'a yakınlık tam eşitsizlik, 1'e yakınlık tam eşitlik halini göstermektedir.

olduğu ülkeler: Norveç, Finlandiya ve İsveç olmak üzere İskandinav ülkeleridir. En fazla olduğu ülkeler ise yaklaşık %64 ile Türkiye ve %69 ile Yunanistan'dır.

Yukarıdaki açıklamalara ek olarak, insanların toplumsal cinsiyeti biyolojik mi yoksa sosyal nedenlerin bir sonucu mu olarak düşündüğünü incelemek önemlidir, çünkü yapılan araştırmalar, biyolojik faktörlere ne kadar çok inanılırsa, cinsiyetler arasındaki farklılıkların o kadar fazla algılandığını, aynı zamanda, cinsiyet farklılıklarının o kadar değiştirilemez olduğuna ve dolayısıyla ortadan kaldırılmasının zor olduğuna inancın arttığını göstermektedir. Buna karşılık, sosyal nedenselliğe olan inançların her cinsiyette daha fazla değişkenlik algısı ile ilgili olduğu görülmüştür (Coleman & Hong, 2008: 36). Psikologların çoğu, cinsiyetle ilgili davranışlar ve davranıştaki cinsiyet farklılıkları dahil olmak üzere davranışın birden çok değişken tarafından birden çok kez belirlendiği ve yalnızca biyoloji veya çevrenin sonucu olmadığı konusunda hemfikirdir (Eagly & Wood, 1991). Bununla birlikte toplumsal cinsiyetin biyolojik veya sosyal etkenlere ne kadar bağlı olduğuna yönelik inançları ölçüsünde cinsiyet farklılıklarından sorumludurlar (Martin & Parker, 1995). Bununla ilgili olarak, toplumsal cinsiyet farklılığının kökenine ilişkin gerçekten kaç farklı anlayışın olup olmadığını incelemek önemlidir. Bu anlayışlar, psikoloji, sosyoloji, siyaset ve ekonomik disiplinlerden etkilenen pek çok bakışı yansıtmaktadır. Toplumsal cinsiyeti biyolojik temellere oturtan yaklaşımların yanı sıra sosyal temellere dayandırılanlar da bulunmaktadır, daha yaygın bir görüş ise farklılıkların kaynağının hem biyolojik hem de sosyokültürel olduğu, birbirlerini tamamladıkları görüşüdür.

1.2.1. Biyolojik Kuram

İnsan davranışlarını açıklamada kullanılan en eski kuramlardan biri olan biyolojik kurama ilgi, Edward Wilson'un (1975) "Sosyobiyojoloji: Yeni Sentez" adlı kitabında sosyobiyojolojik teoriyi ortaya çıkarması ile artmıştır. Sosyobiyojoloji teorisi (evrimsel teori) temel olarak, davranışların kalıtsal bir yönü olduğunu fakat doğal

seçilim⁴ yoluyla evrilebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Başka bir deyişle sosyal davranış ve sosyal öğrenme biyolojik temellere göre şekillenmektedir. David Buss (1995) da Wilson'a paralel bir biçimde toplumsal cinsiyeti, bireylerin cinsiyetlerine özgü kalıtsal özellikleri nedeniyle farklı toplumsal süreçlerden geçmesi ve bu nedenle davranışlarında farklılıklar oluşması olarak açıklamaktadır. Evrimsel David Buss ve David Geary gibi teorisyenlere göre insan türünün hayatta kalmasının başarılı üremeye bağlıdır. Bu evrimsel süreç psikolojik cinsiyet farklılıklarına yol açmaktadır çünkü başarılı üreme için gereken davranışlar erkek ve dişilerde farklıdır (Buss, 2000). Biyolojik kuramı sosyobiyolojik kuramdan ayıran şey ise, hormon, beyin yapısı ve işleyişine odaklanması; sosyobiyolojik yaklaşımın genetik değişimini ve evrimsel süreci temel almasıdır (Dökmen, 2012). Biyolojik yaklaşıma göre psikolojik ve davranışsal cinsiyet farklılıkları temel olarak, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Biyolojik kuram, cinsiyet farklılıklarının, erkek ve kadınların hayatta kalmalarını ve üreme başarılarını sağlamak için benimsedikleri stratejilerin bir ürünü olduğunu iddia etmektedir. Bu teori, erkekler ve kadınlar arasındaki fizyolojik farklılıklara tamamen bağlı olmasa da oldukça büyük ölçüde cinsiyetin biyolojik yönlerine dayanmaktadır. Ayrıca cinsiyetle ilişkili bazı köklü, özcü nitelikler anlamına gelmektedir (Gelman & Wellman, 1991). İki cins için toplumsal deneyimleri farklılaştıran biyolojik farklılıklar ise üreme organları, hormonlar, genler ve beyin yapısı gibi faktörlere dayandırılmaktadır (Ünlü, 2001: 5) Teorisyenler, genlerin cinsiyet gelişimindeki rolünü incelerken, cinsiyet kromozomlarının sayısı ve tipindeki farklılıkların etkilerine bakmışlardır ve yapılan araştırmalar, X kromozomunun uzamsal yetenek ve sosyal becerilerdeki cinsiyet farklılıklarından kısmen sorumlu olabileceğini ortaya koymuştur (Skuse vd., 1997).

Biyolojik mekanizmaları incelemek için başka bir yöntem, hormonların rolüne odaklanmıştır. Bu araştırma, yetenek ve davranışlardaki cinsiyet farklılıklarından doğum öncesi ve/veya doğum sonrası hormonlara maruziyetin sorumlu olduğu

⁴ Doğal seçim, Charles Darwin'in 1959 yılında yayımlanan "Türlerin Kökeni" kitabında açıkladığı evrim teorisinin popüler bir terimidir ve popülasyonun kalıtsal özelliklerinde nesiller boyunca meydana gelen değişimi ifade etmektedir.

görüşüne dayanmaktadır. Bu görüşü destekleyen kanıtların çoğu androjenlerin rolünü inceleyen çalışmalardan gelmiştir. Androjenler, erkek özelliklerinin ve üreme aktivitesinin gelişiminde rol oynayan bir grup hormondur. Bu nedenle, araştırmalar androjen seviyelerinde doğal olarak meydana gelen varyasyonların, cinsiyete dayalı davranışlardaki değişikliklerden sorumlu olduğunu göstermektedir. Androjenlerdeki artışların, davranışı daha erkeğe özgü hale getirmesi ve androjenlerdeki azalmanın, davranışı daha kadınlara özgü hale getirmesi beklenmektedir. Hormonlar gibi biyolojik faktörlerin, erkekler ve kadınlar arasında gözlenen bazı farklılıklardan, en azından kısmen, sorumlu olduğuna inanılmaktadır (Miller, 2016: 2).

Cinsiyet farklılıklarını oluşturan biyolojik temelli bir başka iddia da, zihinsel fonksiyonların merkezi olarak kabul edilen ön beyin loblarının kadın ve erkekler arasında farklılık göstermesidir. Kadınların lobları erkeklere göre daha küçük ve az kıvrımlıdır. Bununla birlikte, daha basit zihinsel süreçlerin merkezi olarak görülen yan lobların ise, kadınlarda daha büyük olduğu gözlemlenmiştir (Dökmen, 2012: 48).

1.2.2. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet gelişimini bireyin kişiliğinin geliştiği erkek çocukluk dönemi ve deneyimlerine dayandırmaktadır. Deneyimlerin, bilinçaltını ne ölçüde etkilerse o kadar kalıcı olduğu kabul edilmektedir. Kız ve erkek çocukların kensisıyla aynı cinsten olan ebeveyn üzerinden kendisini tanımlayarak oluşturduğu toplumsal cinsiyet kimliği, kişiliğin bir parçasıdır (Basow, 1992: 118).

Temel olarak, kuram, Freud'un cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri, onun gelişimin psikoseksüel aşamalarının bir parçasıdır. Freud, toplumsal cinsiyet gelişiminde üç döneme işaret etmektedir. Oral ve anal dönemleri içine alan cinsiyet farklılıklarının farkında olunmadığı ilk dönemde hem kız hem de erkek çocuklar erkeksidir. İkincisi, cinsiyet farklılıklarının anlaşıldığı dönemdir ve bu dönemde çocuklar kendi cinsiyetlerinin farkına varmaktadır. Son dönem ise ödipal dönemdir, toplumsal cinsiyet bu dönemde oluşmaktadır. Başka bir deyişle, cinsiyet rollerinin oluşum süreci, bu kuramda önemli rol oynayan ve kızlarla erkekler için farklı süreçlerde ortaya çıkan oedipal aşamalarda gerçekleşmektedir. Kız ve erkek çocuk, bu

dünyadaki yerlerini alabilmek için, ilk sevgi nesnesi anneye olan bağlarından kurtulmak zorundadır. Oğlan çocuk, babayı, anneye karşı sevgisinde rakip olarak görür ve babanın yerine geçmek ister. Ancak bu isteğinin babası tarafından cezalandırılacağından, hadım edileceğinden korkar. Anneye karşı duyulan sevgiyle, babaya karşı duyulan düşmanlığın bir arada oluşuna, Freud oedipus kompleksi adını vermektedir. Bu korku onu, annesine olan bağlılığından uzaklaşmaya yöneltir. Böylelikle, babasıyla rekabeti bırakmakta, yanındaki yerini almakta, onunla özdeşleşmektedir. Kızlar ise, babalarıyla yakınlık kurmak amacıyla kadınsı davranışlar göstermekte ve anneleriyle özdeşleşmektedir. Kız çocuklarının yaşadığı bu süreç ise elektra kompleksi olarak adlandırılmaktadır (Jones, 1946).

Psikanalitik cinsiyet teorisi, çocukların karşı cinsten ebeveyne karşı cinsel çekim geliştirdiğini teorileştirmiştir. Çocuk, endişeli duygular nedeniyle bu çekimden vazgeçmektedir ve aynı cinsiyetten ebeveynle özdeşleşmektedir. Anatomik farklılıklar, çocuğun yaşadığı iç süreçler bağlamında belirlenen “normal” kadın ve erkek rolü için bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Bu bakımdan “özdeşleşme” ve “içselleştirme” kavramlarının altını çizmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, çocukluk döneminden itibaren ebeveynlerle kurulan özdeşim ile oluşmaktadır. Çocuklar ebeveynlerinden “erkek” ve “kadın” olmayı öğrenmektedir (Dusek, 1987).

Bir başka psikanalist olan Chodorow (1998)’a göre toplumsal cinsiyet, çocuğun annesinden farklı olduğunu, bir birey olduğunu anlamasıyla oluşmaktadır. Dinnerstein (1976) ise, “bilinçaltı”nı ön plana çıkartmakta, anne-çocuk ilişkisi ve bilinçaltının gelişimi ile ilişkilendirmektedir. Psikanalist kurama eleştiriler, patolojiye fazla odaklanması (Mahmood & Sawssan, 2012) ve kültürü, onun kişilik üzerindeki etkisini dikkate almaması üzerinde yoğunlaşmıştır (Giamo, Schmitt, & Outten, 2012).

1.2.3. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kavramı ilk kez “Sosyal Öğrenme ve Klinik Psikoloji” adlı kitabında Julian Rotter tarafından kapsamlı bir biçimde ele alınmıştır ve Rotter bu kavramı, insanın yaşamı boyunca dışarıdan gelen uyarıcı ve pekiştireçlerin etkisiyle, başka bir deyişle, yaşam deneyimiyle şekillenmesi olarak ifade etmiş, birey ve çevre

arasındaki ilişkiyi açıklamıştır (Rotter, 1954). Albert Bandura tarafından geliştirilen sosyal öğrenme teorisi ise davranışın, sosyal etmeler ve bireysel etmenlerle etkileşime girerek oluştuğu ve davranışın her zaman bir sonuç olarak değil, sosyal ve bireysel etmenlerin bir nedeni olarak da karşımıza çıkabileceği fikrine dayanmakta ve kuram, edimsel koşullanma, model alma ve taklit yoluyla öğrenmeyi ön plana çıkarmaktadır (Bandura & Walters, 1964).

Walter Mischel tarafından geliştirilen ve toplumsal cinsiyet gelişimine uygulanan sosyal öğrenme teorisi, geleneksel öğrenme ilkelerinin önemini kabul etmeye devam etmektedir, ancak aynı zamanda, model almanın sosyal davranışların gelişiminde oynadığı kilit rolü de kabul etmektedir. Toplumsal cinsiyet gelişimine, model alma veya gözleme dayalı öğrenmeye uygulanması, bir kişinin cinsiyete dayalı davranışlarda bulunan diğer insanları gözlemleyerek ve bu kişilerin diğerlerinden aldığı tepkilere tanık olarak öğrenme eğilimini ifade etmektedir. Bu süreç boyunca çocuklar, hangi davranışların her bir cinsiyetin özelliği olduğunu ve aynı cinsiyet ve diğer cinsiyet davranışlarına katılmanın muhtemel sonuçlarını öğrenmektedir (Mischel, 1966).

Toplumsal olarak kabul edilebilir davranışlar onaylanmakta ve ödüllendirilmektedir, kabul edilebilir olamayanlarsa toplum tarafından onaylanmamakta ve cezalandırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri çocuklukta ödül ve ceza yöntemiyle kazanılmaktadır. Her iki cins farklı şekilde eğitilmektedir ve çevrelerindeki “kadın” ve “erkek” davranışlarını gözlemleyerek onlara benzemektedirler (Dusek, 1987). Kuramıcılara göre, bireyler gözlem ve taklit yoluyla öğrenmektedir. Model alınan kişinin taklit edilmesi yeni bir davranış kazanmanın en kolay yoludur (Doyle, 1998). Sosyal öğrenme kuramı, psikanalitik kurama zıt olarak, feminenlik ve maskülenlik özelliklerini değiştirilemez olarak değil, kaynağı öğrenme olduğundan, değiştirelebilen özellikler olarak görmektedir (Basow, 1992: 121). Sosyal öğrenme teorisiyle tutarlı olarak, gözlemsel öğrenmenin, çocukların cinsiyete dayalı davranışlar ve davranışlar hakkında öğrendikleri en güçlü mekanizmalardan biri olduğuna hâlâ inanılmaktadır; bununla birlikte çocuklar, kendi davranışlarına yön veren düzenleyici standartlar ve inançlar geliştirdiklerinden, cinsiyet gelişimlerinde de aktif katılımcılar olarak görülmektedir.

1.2.4. Bilişsel Gelişim Kuramı

Cinsiyet gelişimine bilişsel yaklaşım ilk olarak Lawrence Kohlberg (1966) tarafından sunulmuştur. Kohlberg'in teorisi, çocukların cinsiyet anlayışının bilişsel gelişimdeki yaşa bağlı değişikliklerle doğrudan bağlantılı olduğuna inanıldığı için Piagetçi kavramlardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Kohlberg, çocukların bir toplumsal cinsiyet anlayışı geliştirdikçe, davranışlarını toplumsal cinsiyet normlarına uydurmak için daha fazla motive olduklarını öne sürmektedir. Kohlberg, toplumsal cinsiyetin kalıcı ve değişmez bir kategori olduğuna dair gelişen anlayış olan toplumsal cinsiyet değişmezliğinin, önemli motive edici rolünü vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet sabitliği bilgisinin üç aşamada geliştiğine inanılmaktadır: erkek veya kız olup olmadığının bilgisi (toplumsal cinsiyet kimliği); cinsiyetin yaşam boyunca aynı kaldığı bilgisi (toplumsal cinsiyet sürekliliği); görünüşte veya faaliyetlerde cinsiyetin değişmediği bilgisi (toplumsal cinsiyet değişmezliği). (Kohlberg, 1966).

Bilişsel psikologlara göre, çocuklar toplumsal cinsiyet dünyalarını aktif olarak inşa ederler. Bilişsel gelişimsel cinsiyet teorisi, çocukların toplumsal cinsiyet sınıflandırmasının, bir cinsiyet kavramı geliştirdikten sonra gerçekleştiğine inanılmaktadır. Kendilerini sürekli olarak kız ya da erkek olarak düşündüklerinde, bu etikete uygun etkinlikleri, tutumları vb. tercih edeceklerdir.

1.2.5. Toplumsal Cinsiyet Şema Kuramı

Cinsiyet şeması teorisi 1981 yılında psikolog Sandra Bem tarafından ortaya atılmış ve çocukların erkek ve kadın rollerini içinde yaşadıkları kültürden öğrendiklerini ileri sürmüştür. Teoriye göre çocuklar, sosyal gelişimin ilk aşamalarından itibaren davranışlarını kültürlerinin cinsiyet normlarına uyacak şekilde ayarlamaktadır (Cherry, 2020).

Cinsiyet şeması teorisi, bireyin dikkat ve davranışlarının, gelişen şemalarına uyum sağlamak için içsel bir motivasyon tarafından yönlendirildiğini belirtmektedir. Bu teori, çocukların her bir cinsiyet için uygun olduğu düşünülen şeylere göre bilgileri kodlayıp düzenleyebildiği zaman (cinsiyet şeması oluşturulduğunda) toplumsal

cinsiyet tiplendirmesinin başlayacağını öne sürmektedir. Bir başka deyişle, bireylerin cinsiyetle ilgili bilgileri nasıl işlediğini açıklamaktadır. Buna göre teori, bazı insanların cinsiyete göre sıralandığı cinsiyet tipi bir mercek geliştirdiğini, diğerlerinin ise bunu yapmadığını varsaymaktadır. Bir toplumsal cinsiyet şeması, temel olarak, kişinin kişisel özellikleri eril ve dişil kategorilere ayırmasını sağlayan bilişsel bir filtre işlevi görmektedir. Ayrıca, bireyler, cinsiyet temelinde, hangi kişisel özelliklerinin benlik kavramlarıyla ilişkilendirilip hangilerinin ilişkilendirilmeyeceğine karar verme eğiliminde olarak tanımlanmaktadır. Cinsiyete göre şematik olmak, bilgileri cinsiyet kategorilerine ayırmaya hazır olmak anlamına gelmektedir. Cinsiyet şeması teorisi, bireyin cinsiyet psikolojisinin her bölümünü tahmin ettiğini iddia eden küresel bir teori değildir. Bunun yerine, insanların toplumsal cinsiyetle ilgili kültürel şablonlara nasıl asimile olduklarını veya cinsiyet tipli hale geldiklerini açıklamayı önermektedir (Davis & Wilson, 2016).

Cinsiyet şeması teorileri, çocukların cinsiyetle ilgili bilgileri temsil etme ve işleme biçimlerini ele almaktadır. Şemalar, durumlara ve kişi algısındaki yaşa bağlı değişikliklere yanıt olarak değişen ve sosyal deneyimlere ve diğer bireysel düzey ve kültürel düzey farklılıklarına göre değişen içeriğe sahip dinamik bilgi yapıları olarak görülmektedir. Toplumsal cinsiyet gelişiminin düzenleyicileri olarak toplumsal cinsiyet şemalarının, toplumsal cinsiyet bilişleri ve toplumsal cinsiyetle ilgili davranışlar arasında önemli bir bağlantı sağladığı düşünülmektedir. Bu bakış açısına göre, çocuklar kendilerini kız veya erkek olarak tanımladıklarında, kendi cinsiyetleriyle ilgili bilgilere seçici olarak katılır ve bunları hatırlarlar ve bu bilgileri kendi davranışlarını şekillendirmek ve cinsiyetle ilgili çıkarımlar ve yargılar yapmak için kullanmaya motive olurlar (Zosuls vd. 2008).

Sandra Bem (1981), toplumsal cinsiyet şeması teorisinin bir versiyonunda, toplumsal cinsiyet şemalarının gelişiminin toplumumuzdaki yaygın toplumsal cinsiyet mesajlarından kaynaklandığını ve çocukların benlik kavramı ve benlik saygısının cinsiyetlerinde özümsemesiyle cinsiyete dayalı davranışların ortaya çıktığını vurgulamıştır. Martin ve Halverson'ın (1981) toplumsal cinsiyet şeması teorisi, toplumsal cinsiyet şemalarının düşünme ve davranışları düzenleme, önyargı ve düzenleme yollarına odaklanmaktadır. Bu bakış açısına göre, çocukların doğuştan

gelen bilişsel tutarlılık ve kendini tanımlama ihtiyacı, onları cinsiyete dayalı bilgi aramaya ve davranışlarını algılarına uyacak şekilde ayarlamaya motive etmektedir. Sonuç olarak, çocukların zaman içinde kız ve erkek çocukların nasıl farklı tercihler, yetenekler ve davranışlar geliştirdiğini açıklayan aynı cinsiyete ait bilgileri diğer cinsiyet bilgilerine göre takip etme, bunlara katılma ve hatırlama olasılıklarının daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Daha yakın zamanlarda, Liben ve Bigler (2002) tarafından çift yönlü cinsiyet şeması teorisi olarak adlandırılan üçüncü bir cinsiyet şeması önerilmiştir. Bu teori, bireysel farklılıkların rolünü vurgulayarak daha önceki toplumsal cinsiyet şeması teorilerini genişletmektedir. Bir kişinin tutum ve davranışları arasındaki ilişkiyi gösteren iki yol önerilmiştir. Martin ve Halverson (1981)'in teorisinde açıklanan süreçler gibi, tutumsal yol modeli de cinsiyet tutumlarının davranışları öngördüğünü göstermektedir.

1.2.6. Sosyal Rol Kuramı

Tarihsel olarak, Sosyal Rol Teorisi, 1980'lerde cinsiyetle ilgili bir teori olarak gelişmiştir. 1970'lerde cinsiyetler arasındaki farklılıkları ele alan daha önceki çalışmalar şiddetle eleştirilmeye başlanmış 1987'de Eagly, sosyal rol teorisini tanıttığı “Sosyal Davranışta Cinsiyet Farklılıkları: Bir Sosyal Rol Yorumu-Sex Differences in Social Behavior: A Social Role Interpretation” kitabını yayımlamıştır (Dulin, 2017).

Sosyal rol kuramı, cinsiyet farklılıklarının öncelikle kadın ve erkeklerin karşıt sosyal konumlarından kaynaklandığını öne sürmektedir. Cinsiyet farklılıklarını şekillendirmede, çevrenin ve sosyal uygulamaların gücünü vurgulamaktadır. Bu görüşe göre, toplumsal cinsiyet farklılıkları toplumsal inşaların bir sonucu olarak görülmektedir (Coleman&Hong, 2008: 36). Cinsiyet farklılıkları, kadın ve erkeğin karşıt sosyal rollerinden kaynaklanmaktadır; kadınlar, erkeklere göre daha az güç ve statü ile rollerine uyum sağlamış ve daha az kaynağı kontrol etmişlerdir.

Bu kuram, sosyal davranıştaki cinsiyet farklılıkları ve benzerlikleri ile ilgili bir sosyal psikolojik teoridir. Temel ilkesi, farklılıkların ve benzerliklerin öncelikle kadın ve erkeklerin toplumları içindeki sosyal rollere göre dağılımından kaynaklanmasıdır. Toplumsallaşma ve toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu yoluyla, kadın ve erkeklerin

davranışları genellikle işbölümünü desteklemekte ve sürdürmektedir. Örneğin sanayileşmiş ekonomilerde, sosyal roller, kadınların erkeklere göre ev kadını ve çocukların birincil bakıcısı olma ve ücretli ekonomide bakıcılık işlerinde bulunma olasılıklarının daha yüksek olduğu şekilde düzenlenmiştir. Buna karşılık, erkeklerin birincil aile sağlayıcıları olmaları ve ücretli ekonomide, genellikle fiziksel güç, atılganlık veya liderlik becerileri içeren tam zamanlı roller üstlenmeleri kadınlardan daha olasıdır (Eagly & Wood, 2016).

1.2.7. Feminist Kuram

Ücretsiz bakıma daha fazla ilgi gösterilmesi için motivasyon, kadınları işlerini erkeklerinkine daha çok benzeyecek şekilde değiştirmeye teşvik eden “evrensel ekmek kazanan” modelinin feminist eleştirilerinden kaynaklanmaktadır (Fraser, 1996).

Feminist iktisat, insan refahı ve ihtiyaçlarını baz almaktadır. Kâra odaklanan anlayışları reddeden, toplumsal cinsiyet, insanın kendisi ve kadın, erkek, aileyi merkezine alan bu yaklaşım yeni üretim ilişkileri kurgulamaktadır. Feminist iktisat, iktisadi güç yapıları, siyasi ve toplumsal ilişkilerin toplumsal cinsiyet çerçevesindeki biçimlenişini analiz eder. Dolayısıyla, toplumsal yeniden üretim noktasında kadın emeğine değer kazandırmak, toplumsal sınıflar da dahil olmak üzere farklılıkların idrak edilerek ayrımcılığın yok edilmesi, ekolojik bakımdan sürdürülebilirlik ve toplumsal uyum ve içerimin temini gibi konular feminist iktisatın inceleme alanını oluşturmaktadır (Riley, 2008: 1-5).

Ana akım iktisadı kadın deneyimlerini yok sayması nedeniyle eleştirmekte, kadın ve erkekleri eşit bir şekilde dikkate alan yeni politika, teori ve yöntemlere ihtiyaç olduğunu vurgulamaktadır. Geleneksel iktisat kıtlık, rekabet ve bencillik eril kavramları üzerine kurulmuştur. İşbirliği, bolluk ve fedakarlık ise dişil kavramlardır ve klasik iktisat bu kavramları ekonomik analizlerin dışında tutar (Strober, 1994: 145). Feminist iktisat, bu dişil yanları da kapsayacak şekilde yeni bir anlayış önermektedir.

Kadın hareketinin yükselmesiyle birlikte ayrımcılığın iktisadi çözümlemesi yalnızca ırksal gelir ve refah farkları değil, cinsiyete dayalı farklılıklar altında da

incelenmeye başlanmıştır. Feminist yaklaşımla, ayrımcılığın sonuçlarını değil aynı zamanda ayrımcılığa sebep olan etmenleri sorgulamakta ve incelemektedir. Ayrıca, cinsiyet temelli eşitsizliklerin çok boyutlu toplumsal güç dengelerine ve iktisadi yaşamın bütün yönlerini etkileyen patriyarkal ilişkilere dayandığına dair kanıtlar ortaya çıkarmaya devam etmektedirler (Memiş & Toğrul, 2008: 378). Zaman kullanılabilirliği ve ilgili kaynak perspektifleri, cinsiyetçi iş bölümünün piyasa ve piyasa dışı çalışmada harcanan zaman arasında basit bir değiş tokuş olmaması nedeniyle feministlerin güçlü eleştirisine maruz kalmaktadır (West & Zimmerman, 1987).

En temel olarak, birçok çağdaş feminist reformcu, kadınların veya erkeklerin istihdamının bakım işine uyacak şekilde şekillendirildiğini görmek, ve dahası, bakım işinin bir siyasi duruşa ve tam vatandaşlık haklarına entegre geçerli bir sosyal katılım biçimi olarak kabul edilmesini istemektedir (Sevenhuijsen, 1998). Bazı feministler, “vatandaşlık temel geliri”ni savunarak, böyle bir yararın, bakım hizmetinin büyük kısmını gerçekleştiren kadınlar için özgürleştirici etkileri olacağını ve onlara istihdama katılıp katılmama konusunda gerçek bir seçim sunacağını savunmaktadır (Mckay & Vanevery, 2000). Feminizm geniş bir tabana yayılmıştır ve feminist açıklamalar, bazı farklılıklarla kadınların toplumsal düzen içerisindeki yerini sorgulamaktadır. Temel olanları: liberal feminizm, Marksist feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm olarak sıralanabilir.

Liberal feminizm, genel olarak liberal siyaset teorisi gibi, bazen, çeşitliliğe değer vermek pahasına eşitliği ve özerkliğin desteklenmesini aşırı vurguladığı için eleştirilmektedir. Batı toplumlarında kadınlar için vatandaşlar olarak eşit haklar arayan ilk feminizm dalgası gibi, liberal feminizmin kökleri de bireysel haklar fikrini geliştiren 18. ve 19. yüzyıl siyaset felsefelerine dayanmaktadır. Liberal feminizm, kadın haklarının neden bu bireysel insan haklarının bir parçası olmadığını sormaktadır (Lorber, 2010).

Liberalizm, özgürlüğün değerini vurgulayan ve adil devletin bireyler için özgürlük sağladığını savunan bir doktrinler ailesidir. Liberal feministler devlet için bu değeri ve bu rolü benimserler ve kadınların özgürlüğünde ısrar etmektedir. Liberal

feminizm, bireylerin kendi yeteneklerini ve demokratik süreci kullanarak kadın ve erkeğin hukuk önünde, toplumda ve işyerinde daha eşit olmalarına yardımcı olmalarını amaçlamaktadır. Liberal feministler, kadınları daha üst düzeyde konuşabilecek daha büyük gruplar halinde örgütleyerek, yasa koyuculara lobi yaparak ve sorunlar hakkında farkındalığı artırarak, değişimi savunmak için mevcut kaynakları ve araçları kullanmaktadırlar. Özgürlüğün nasıl anlaşılması gerektiğine ilişkin bir anlaşmazlık, liberalizmi iki farklı türe ayırmaktadır; bu anlaşmazlık aynı zamanda liberal feminizmi de bölmektedir. Bazı liberaller, özgürlüğü, zorlayıcı müdahaleden özgürlük olarak anlamaktadır. Literatürdeki gelenek, bu tür insanları “klasik liberaller” olarak adlandırmaktır (Gaus vd. 2018).

Diğer liberaller, özgürlüğü kişisel özerklik-kişinin kendi seçtiği bir hayatı yaşaması- ve siyasal özerklik- kişinin içinde yaşadığı koşulların ortak yazarı olması olarak anlamaktadır. Bazı tarihçiler bunları “yeni liberaller” olarak adlandırırken; ikinci tür liberal feminizmi “eşitlikçi-liberal feminizm” olarak da adlandırmaktadır (Rosenblatt, 2018).

Liberal feministler, feminizmin siyasi görevinin, kadınlara erkeklerden farklı davranan karşıt yasalarla sınırlı olduğunu kabul etme eğilimindedirler. Büyük ölçüde dizginlenmemiş ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin sonuçlarını onaylama ve örneğin ayrımcılık karşıtı yasa, pozitif ayrımcılık ve refah devleti programlarına karşı çıkma eğilimindedirler. Eşitlikçi-liberal feministler, liberal toplumlarda kadınların kişisel ve siyasi özerkliğini desteklemek ve demokratik özyönetim süreçlerinde denkliliği sağlamak için çok şey yapılabileceğine ve yapılması gerektiğine inanmaktadır. Devleti, bu amaçların peşinde koşan potansiyel bir müttefik olarak görme eğilimindedirler ve ayrımcılık karşıtı yasa, pozitif ayrımcılık ve refah devleti programları gibi önlemleri ve ayrıca kültürü değiştirmeye ve demokratik öz yeterliğe katılımda eşitliği sağlamaya yönelik önlemleri onaylamaktadırlar (Baehr, 2021).

Marksist feminizmin temeli, Marx'ın on dokuzuncu yüzyıl kapitalizm ve işbölümü analizidir. Marksist feminizm, kadınların kapitalist iş bölümündeki yerinin, ev işi iş olarak tanınmadığı için görünmez olduğunu savunmaktadır (Lorber, 2010). Kadının istihdamına aileye destek penceresinden bakılması kadınları bazı dönemlerde

(ekonomik büyüme) istihdamda yer açılan bazı dönemlerde (ekonomik gerileme) ilk vazgeçilen sınıf olmasına yol açmakta, başka bir deyişle, işgücü piyasasında yedek işgücü olarak konumlandırıldığının göstermektedir. Marksist kuram, kadınların mevcut durumunu kapitalizm ve onun etkisindeki piyasa koşulları ile ilişkilendirmektedir.

Sosyalist feminizm, sınıf ve ırksal etnik ilişkiler ve bunların çoklu etkilerinden kaynaklanan karmaşık eşitsizlikler üzerine güncel tartışmalara toplumsal cinsiyeti sokmaktadır (Lorber, 2010). Sosyalist feminizmin ayırt edici özelliği, özerk cinsiyet, ırk ve sınıf yapılarının hepsinin eşitsizliğin ve sömürünün inşasına katıldığı görüşüdür. Sosyalist feminizm, Marksist sömürü kavramını, örneğin ev içi ve çocuk yetiştirme emeği gibi bazılarının diğerlerinin emeğinden yararlandığı diğer ilişkileri içerecek şekilde genişletmiştir ve çevresel yıkımın, kâr arayışının yanı sıra erkeksi dürtüler tarafından tahrik edildiğini savunmaktadır (Gordon, 2013: 22).

Radikal feminizm, büyük ölçüde 1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'daki diğer ilerici ve sol hareketlerden ortaya çıkmıştır (Mackay, 2015). Radikal feminizm, bireysel failliğe karşıt olarak eşitsizlik yapılarına odaklanmaktadır (Thompson, 2001). “Bir hiyerarşi kategorisi olarak, hem toplumsal cinsiyet eleştirisini hem de toplumsal oluşumların erkek egemenliğinin ötesindeki izdüşümünü” sunduğu öne sürülmektedir (Miriam, 1998: 7).

Radikal feminizmi neyin oluşturduğunun sınırları hakkında tartışmalar olsa da, erkek üstünlüğü, erkek egemenliği veya ataerkilliğin merkezi bir örgütlenme olduğu da dahil olmak üzere birkaç temel ilke hakkında geniş bir fikir birliği vardır: kadınların ezilen bir "cinsiyet sınıfı" oluşturduğu; toplumsal cinsiyetin hiyerarşik bir toplumsal yapı olduğu; kamusal ve özel alanlar arasındaki geleneksel siyasi sınırlara meydan okunması gerektiği ve cinsiyetin kadınların boyun eğmesinin temeli olduğu (Thompson 2001). Özellikle, erkeklerin kadınlara yönelik şiddeti ve cinselliğin toplumsal inşası, erkek egemenliğinin ve kadınların ikincilleştirilmesinin desteklendiği iki kilit alan olarak anlaşılmaktadır.

1.3. KADININ KÜRESEL EŞİTSİZLİK VE YOKSUNLUK ALANLARI

Mevcut ekonomik rejimlerin halihazırda var olan güvensizliklerine ek olarak, kadınlar cinsiyetlerine özel birçok engelle karşı karşıya kalmaktadır. Cinsiyete dayalı ekonomik akışlar ve cinsiyete göre ayrılmış endüstrilerin yanı sıra, ayrımcı mevzuat ve sosyal tutumlar da buna dahildir. Tüm bu unsurlar, geçimlerini sağlamak, kendilerini ve ailelerini desteklemek isteyen kadınlar için ayrımcı ve dezavantajlı bir ortam oluşturma noktasında birbirine bağlanmaktadır. Kadınlar için öne çıkan yoksulluk göstergeleri hayata ilişkin sosyal, politik ve ekonomik süreçlerden dışlanma üzerinedir (Woldehanna vd., 2008). Kadının ayrımcılığa maruz kaldığı ve dışlandığı bu alanlar: Eğitim, sağlık, şiddet, ekonomi, güç ve karar alma, kurumsal mekanizmalar ve insan hakları başlıkları altında sınıflandırılabilir.

1.3.1. Kadın ve Eğitim

Hem yetişkinler hem de gençler için küresel okuryazarlık oranları son yirmi yılda istikrarlı bir şekilde artmakta ve hem yetişkin hem de genç nüfus için cinsiyet farklılıkları da daralmaktadır. Bununla birlikte, yetişkin kadınlar ve erkekler arasındaki okuryazarlıktaki cinsiyet farkı önemini korumaktadır; dünya çapında, ortalama olarak, erkeklerin %90'ı, kadınların yaklaşık %80'i okuryazardır ve Sahra altı Afrika, Kuzey Afrika, Güney Asya ve Batı Asya'daki ülkelerde daha geniş cinsiyet farklılıkları rapor edilmiştir (UN DESA, 2022).

Eğitim süreçlerindeki cinsiyet eşitsizliği daha detaylı olarak incelendiğinde, dünya çapında, evrensel ilköğretimin başarılmasında önemli ilerleme kaydedildiği ve dünya çapında kız ve erkek çocukların çoğu bölgede ilköğretime neredeyse eşit olarak katıldığı görülmektedir. Orta öğretimde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasındaki ilerleme cesaret verici olsa da, ilköğretimde bildirilen seviyelerin gerisinde kalmaktadır ve cinsiyet eşitsizlikleri daha geniştir. Olumlu küresel eğilimler arasında, kızların okula erişim şansını yakaladıklarında, ilk, orta düzeylerde ve sonrasında akademik başarı açısından erkeklerden daha iyi oldukları vardır. Yükseköğretimde, kadınlar için kayıt erkeklerle göre daha hızlı artmaktadır. Ancak, kadınlar ve erkekler tarafından seçilen çalışma alanlarında cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir. Bilim,

teknoloji, mühendislik ve matematik (STEM çalışmaları) alanlarındaki mezunlar arasında kadınlar, dünyadaki STEM mezunlarının üçte birinden biraz fazlasını (%35) oluşturan yetersiz bir temsile sahiptir. Kadınlar aynı zamanda, bilimsel araştırma ve geliştirmede de azınlıktadırlar ve dünyadaki araştırmacıların üçte birinden (%30) daha azını oluşturmaktadırlar. (UN DESA, 2022).

Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2021 Raporu'na göre, eğitimde cinsiyet uçurumları diğer boyutlara kıyasla eşitlik durumuna en yakındır. Eğitime katılımda cinsiyet farkının %95'i küresel olarak kapatılmıştır ve 37 ülke zaten eşitlik durumundadır. Ancak, ilerlemeler yavaş gerçekleşmekte ve endeks, mevcut yörüngesindeyken, bu açığı tamamen kapatmanın 14.2 yıl daha alacağını tahmin edilmektedir (WEF, 2021: 5).

Eğitim, yoksulluğa karşı önemli bir koruma biçimidir (IWPR, 2016:3). Yüksek eğitilmiş kadınların sosyal konumlarını artırma, (daha iyi) işler bulma ve genel olarak yoksulluktan kurtulma konusunda daha büyük fırsatlara sahip olması nedeniyle, kadın yoksulluğunun azaltılması için önemli bir yön olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, kadınlar daha eğitilmiş olduklarında pazarlık güçleri ve hane içindeki kaynak payları da artmaktadır (Piccoli, 2017: 5). Bu genel kabul ile birlikte kanıtlar, eğitime katılan kız çocukların sayısındaki artışın her zaman kadınlar için daha iyi istihdam fırsatları anlamına gelmediğini göstermektedir ve işgücü piyasaları başta olmak üzere her alanda yerleşik olan cinsiyet ayrımcılığı göz önünde bulundurulmalıdır (Chang, 2015:16).

Eğitime erişememek ya da eğitim imkanlarından yeterince faydalanamamak kadınlar üzerinde bilgi, beceri eksikliğine yol açmakta, kadınların hem aile hem toplum hem de işgücü piyasasındaki konumunu olumsuz etkilemektedir. Bu algı, işgücü piyasası ve kadınlara yönelik tüm ayrımcı tutumların kaynağıdır (Buvinic, 1997). Yine de, kadınların ve kız çocuklarının eğitimi, eğitimin temel bir hak olmasının yanı sıra, kadınların ekonomik olarak güçlenmesini desteklenmesi açısından da önemli bir adımdır ve eğitimin kadınlar üzerinde çocuk evlilik oranlarını azaltma, daha sağlıklı ve daha küçük aileleri teşvik etme, kadınlar için iş fırsatlarını geliştirme ve statü sahibi yapma gibi geniş kapsamlı faydaları bulunmaktadır (Chang, 2015: 16).

Özellikle gelir seviyelerindeki düşüşle birlikte artış gösteren, kız ve erkek çocukların eğitimine yapılan yatırım farklılıkları, yaşamın ilerleyen dönemlerinde daha büyük farklılıklara neden olmaktadır (Rosenzweig & Wolpin, 1994).

1.3.2. Kadın ve Sağlık

İyi sağlık, temel bir insan hakkıdır ve bireysel ve toplumsal gelişme için gerekli bir ön koşuldur. Kadın ve erkeklerin sağlığındaki farklılıklar birbiriyle ilişkili üç faktör tarafından belirlenmektedir: gelişim, biyoloji ve toplumsal cinsiyet. Bu faktörlerin her biri, yaşam döngüsü boyunca bireyler için farklı sağlık yörüngelerine katkıda bulunmaktadır (UN DESA, 2022).

Tıbbi ve teknolojik gelişmeler ve daha sağlıklı yaşam lehine davranış değişiklikleri, hem kadınların hem de erkeklerin yaşamlarını uzatmaktadır. Kadınlar söz konusu olduğunda, anne ve üreme sağlığı ihtiyaçları, iyileştirilmiş sağlık sistemleri ve doğum öncesi, sonrası ve sonrası sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere hizmetlerin sunulması ve modern doğum kontrol yöntemlerine erişim yoluyla giderek daha fazla karşılanmaktadır (UN DESA, 2022). Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2021 Raporu'na göre, sağlık ve hayatta kalmada cinsiyet uçurumları daha iyimser bir görüntü sergilemektedir. Bu cinsiyet farkının %96'sı kapanmıştır (WEF, 2021: 5). Bununla birlikte kadınlar için, erken yaşta evlilik, bilgi ve eğitime yetersiz erişim ve aile içinde veya bir çift ilişkisinde karar verme gücünün eksikliği ile birlikte, ergen kızların ve yetişkin kadınların, HIV⁵ de dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara maruz kalmalarını artırmaktadır (UN DESA, 2022).

Halen yapılması gereken çok şey olsa da, artık daha fazla kadın kurumsal doğum bakımına erişebilmektedir ve daha azı doğum sırasında ölmektedir. Aile planlamasına daha iyi erişim ise, yoksulluğun azaltılmasına ve sağlığın iyileştirilmesine önemli bir katkı sağlamaktadır. İstenmeyen gebelikleri önleyerek ergen kızların okulu bitirmelerini sağlamakta ve kadınların işgücüne katılımını desteklemektedir (UN Women, 2020: 8). İçinde yaşanılan ülkenin gelişmişlik düzeyi,

⁵ Kan ve cinsel yolla bulaşan ve AIDS'e (Acquired Immune Deficiency Syndrome- Kazanılmış Bağışıklık Yetersizliği Sendromu) yola açan virüs.

sosyal politika sistemi, istihdam yapısı, değerleri ve eğitim, gelir gibi sosyoekonomik özellikler de kadın sağlığı üzerinde belirleyicidir.

Sağlık göstergelerine ek olarak, kadınların yeterince temsil edilmediği resmi sektörü hedefledikleri için, kadınların çoğunun sosyal koruma müdahalesinin dışında kalması muhtemeldir. Buna sigorta, emeklilik ve sosyal yasalar dahildir (Luttrell & Moser, 2004). Bunun yerine, çoğu durumda kadınlar yalnızca katkı gerektirmeyen sosyal yardım mekanizmaları ile desteklenmektedir (Skalli, 2001). Sosyal korumanın en önemli parçası olan sosyal güvenlik kapsamının dışında kalan kadınlar, yaşlılık, hastalık, engellilik, işsizlik vb. sosyal risklere karşı savunmasız kalmakta, emeklilik hakkını kaybetmekte bu da yoksulluğu ve yoksulluk ihtimalini güçlendirmektedir (Ünlütürk Ulutaş, 2009: 33).

Sosyal korumanın yoksulluğu azaltma ve eşitsizlikle mücadele çabalarında giderek artan bir şekilde önemli bir itici güç olduğunun anlaşılmasıyla birlikte çocuk yardımları ve sosyal emekli maaşları gibi nakit transferlerinin yaygınlaşması, kadınlar için daha fazla ekonomik bağımsızlığa ve artan kişisel gelire yol açmıştır. Tüm bunlar, milyonlarca kadın ve kız çocuğuna fayda sağlayan büyük bir başarı olan dünya çapında aşırı yoksulluk oranlarını azaltmaya yardımcı olmaktadır. Yine de, yoksulluk ve eşitsizlik devam etmekte ve kemer sıkma önlemleri daha fazla ilerlemenin önünde bir engel teşkil etmektedir. Çok fazla ülkede, kaliteli orta öğretimi tamamlamak, yoksul ve kırsal kesimdeki ailelerin çoğu zaman geride bırakıldığı milyonlarca kız çocuğu için ulaşılamaz durumdadır. Çocuk bakımı seçenekleri olmadan, kadınlar genellikle çalışmak ve çocuklarını yalnız bırakmak ya da ailelerine bir gelir sağlama şansını feda etmek arasında imkansız bir seçim yapmakla karşı karşıya kalmaktadır. Bir ömür boyu çalıştıktan ve başkalarına baktıktan sonra, çoğu kadın onurlu bir emeklilik için yeterli emekli maaşından yoksundur. Kadınlara yoksulluktan kurtulmanın sürdürülebilir yollarını sağlamak için cinsiyete duyarlı sosyal korumaya ve kaliteli kamu hizmetlerine daha iyi erişime acil bir ihtiyaç bulunmaktadır (UN Women, 2020: 8).

1.3.3. Kadına Karşı Şiddet

Cinsiyete dayalı şiddet, mağdurların temel hak ve özgürlüklerinin ihlalidir; sağlık ve esenliğe zarar vermekte ve topluma katılımı sınırlamaktadır. Cinsiyete dayalı şiddet, bir kişiye cinsiyeti nedeniyle yöneltilen şiddet veya belirli bir cinsiyetten kişileri orantısız şekilde etkileyen şiddet olarak tanımlanabilir. Şiddet, mağdurlar kendilerini önce sosyal hayattan sonra da iş gücünden dışlama eğiliminde olduklarından, dolayısıyla, hem ekonomik açıdan onları çok zayıf hem de yoksulluk bakımından yüksek risk altında kıldığı için kesinlikle bir sosyal dışlanma nedenidir. (GenderCop, 2014: 6).

Dünyanın her yerinde kadınlar gelirleri, yaşları veya eğitimleri ne olursa olsun fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalmakta ve şiddet çoğu zaman uzun süreli fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlık sorunlarına yol açmaktadır. Dünya çapında kadınların yaklaşık üçte biri ve son 12 ay içinde ise %18'i birlikte olduğu bir partner tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Yakın partner şiddeti, şiddetin en yaygın biçimidir ve hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde kadınların doğurganlık yıllarında zirveye ulaşmaktadır. Yakın partner şiddetine ek olarak, kadınlar ve kızlar, tanıdıkları kişiler de dahil olmak üzere, partner olmayanlar tarafından cinsel tacize ve diğer şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Kadınlara yönelik her türlü şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik mücadelede ilerleme kaydedilmiştir, tutumlar değişmekte ve şiddet daha az kabul edilebilir hale gelmektedir, bununla birlikte, aile içi şiddeti ele alan yasalar henüz evrensel olarak mevcut değildir (153 ülkede bu tür yasalar vardır); boşluklar, ülkelerin %50'sinden daha azının bu tür yasaları çıkardığı Kuzey Afrika, Batı Asya ve Sahra altı Afrika'da en fazladır. Cinsel tacizle ilgili yasalar ise çok daha az ülkede (103 ülke) mevcuttur (UN DESA, 2022).

Kadına yönelik şiddetin dayanağı hiyerarşik cinsiyet ilişkileri nedeniyle oluşan bağımlılığın yarattığı bir güven açığı olarak görülmektedir. Yoksul hanelerdeki kadınların daha fazla şiddete maruz kalması gerçeği bu tezi doğrulamaktadır (Kabeer, 2014). Yoksulluk aile içi şiddet için mutlak bir neden olarak görülmez fakat genellikle aile içi şiddete maruz kalma riskini önemli ölçüde arttırmaktadır. Ek olarak, bu ilişki

tek yönlü değildir, şiddetin deneyimlenmesi hanehalkı yoksulluğunun ağırlaşmasına, devam etmesine katkıda bulunabilir ve hatta yoksulluğa neden olabilir (Byrne vd. 1999). Başka bir deyişle, aile içi şiddet ile ilgili olarak yoksulluk öncelikle bir risk faktörü olarak ele alınmaktadır. Yoksulluk içinde yaşayan aileler, yoksulluğun getirdiği yüksek düzeydeki stres nedeniyle, diğer ailelere göre aile içi şiddete daha meyillidir (Martin vd., 1999). Bir başka açıklayıcı ise erkeklerin kültürel olarak tanımlanan geçim sağlama rollerini yerine getirememeleri (işsizlik veya yetersiz istihdam) nedeniyle yaşadıkları streştir. Bu tür bir stresin genellikle kadına şiddete katkıda bulunduğu ortaya koyulmuştur (DeKeseredy & Schwartz, 2002).

Aile içi şiddete maruz kalanlara yönelik parasal maliyetler, yaşadıkları travma veya şiddet sonucu edindikleri engeller nedeniyle artabilir. Bu gerçekler, hem düşük gelirli kadınları orantısız bir şekilde etkileyen hem de kadınların ekonomik güvensizliğini sürdüren bir döngünün parçasıdır. Ek olarak, çocuk evliliklerini ve erken doğum oranını azaltmak, yalnızca kadınların ve kız çocuklarının cinsel sağlık ve üreme sağlığını ve haklarını iyileştirmek için değil, aynı zamanda aile içi şiddeti ve kadına yönelik diğer şiddet biçimlerini azaltmak için de gereklidir (McCulloch, 2017: 11).

1.3.4. Ekonomide Kadın

Ekonomik güvenlik, kadınların eğitim düzeylerine, sağlıklarına, aile istikrarına ve toplumsal katılımına katkıda bulunan genel refahının kritik bir parçasıdır. Son birkaç on yılda, kadınların artan işgücüne katılımı, eğitimi ve kazançları birçok kadının ekonomik güvenceye ulaşmasına yardımcı olmuştur (IWPR, 2016: 1). 2020 itibarıyla, erkeklerin yaklaşık %75'ine kıyasla, çalışma yaşındaki kadınların yalnızca %50'sinden azı işgücü piyasasına katılmıştır ve bu, 1995'te gözlemlenen farka benzer şekilde, dünya genelinde yüzde 27'lik bir cinsiyet farkıyla sonuçlanmıştır, bununla birlikte, kadınların işgücü piyasasına katılımı, Güney Asya, Kuzey Afrika ve Batı Asya'da özellikle düşük, %30'un altında ve önemli cinsiyet farklılıkları var (UN DESA: 2022). Cinsiyetler arası ücret farkı, kadınların düşük ücretli mesleklerdeki yaygınlığı, iş-aile desteklerinin eksikliği ve kamu yardımlarına erişimde karşılaşılan zorluklar dahil

olmak üzere kadınların ekonomik güvensizliğine birçok faktör katkıda bulunmaktadır (IWPR, 2016: 1).

Kadınların çalışma koşulları erkeklerinkinden farklıdır. Mevcut verilere göre, kadınların hemen hemen tüm ülkelerde yarı zamanlı (%95), ülkelerin çoğunda kayıt dışı işlerde (%56) ve aile işçisi (%18) olarak çalışma olasılıkları erkeklerden daha fazladır. Bu işler çalışma saatleri açısından daha fazla esneklik sunarken, daha düşük ücret, daha düşük iş güvenliği, daha az eğitim ve terfi fırsatı ve sosyal güvencelere sınırlı erişim sağlamaktadır. Kadınların yarı zamanlı çalışmaya daha yüksek katılım oranı, erkekler lehine %12 civarında gözlemlenen kalıcı cinsiyetler arası ücret farkını kısmen açıklamaktadır ancak kadın ve erkeklerin çoğu zaman farklı sektörlerde ve mesleklerde istihdam edilmesi gerçeğinin etkisinin çok daha fazla olduğu görülmektedir (UN DESA: 2022).

Cinsiyete dayalı ücret farkı, tüm çalışanların brüt saatlik kazançlarındaki ortalama farka dayalı olarak erkek ve kadın ücretleri arasındaki farktır. Bazı durumlarda bu farklılık, bazı kadınlara aynı işi yaptıkları halde erkeklerden daha az ücret verildiğinde, ancak daha sık olarak, yaptıkları işin değerinin düşük olması nedeniyle erkeklerden daha az kazandıklarında ortaya çıkmaktadır. Ücret farkı, bireysel özelliklerdeki eğitim, deneyim, çalışılan saat, iş türü gibi farklılıklar dikkate alınarak incelenmelidir. Bununla birlikte, çoğu AB ülkesinde, profesyonel kariyerlerinin en başındaki kadınlar, erkeklerden daha düşük maaş almaktadır. En önemli farklılıklar, kadın sayısının açık ara en az temsil edildiği yüksek pozisyonlarda ortaya çıkmaktadır (GenderCop, 2014: 4).

Cinsiyete dayalı ücret farkı temel olarak, kadınların sosyo-kültürel beklentiler nedeniyle düşük ücretli işlere ve sektörlerle yoğunlaştırılmasından kaynaklanmaktadır. İşyerinde iki tür cinsiyet ayrımı vardır: dikey ve yatay. Dikey ayrım, kadınların bir örgütsel hiyerarşinin en altındaki ve erkeklerin en tepedeki yoğunlaşmasını tanımlamaktadır ve kadınların karşılaştıkları ve yüksek ücretli pozisyonlara ulaşmalarını engelleyen kariyer engellerini yansıtmaktadır. Örneğin, kadınların büyük çoğunluğu eğitim ve sağlık sektörlerinde yer alırken, kadınlar yönetim düzeyinde yetersiz temsil edilmektedir. Bu iş bölümü, ev içi alandaki geleneksel rol dağılımını iş

piyajasına uzantısını yansıtmaktadır. Bakım, basmakalıp olarak kadın işi olarak kabul edilir. Bu beklenti nedeniyle kadınlar, çocuk bakımı, yaşlı bakımı, öğretmenlik ve hemşirelik gibi 'geleneksel olarak kadınsı' mesleklerde çalışma eğilimindedir ve bu işlere, bilgi teknolojisi gibi erkeklerin egemen olduğu sektörlerle kıyasla önemli ölçüde daha az ücret ödenmektedir (EIGE, 2020). Yukarıda bahsedilen doğrudan etkilere ek olarak, hanehalkı kaynaklarının dağılımının büyük ölçüde kadınların eşlerine göre görece ücretlerine bağlı olduğu gösterildiğinden, ücret uçurumundaki bu keskin artışın hane içi eşitsizliği önemli ölçüde artırmış olması muhtemeldir (Piccoli, 2017: 4). Bu noktada karşımıza çıkan önemli kavram 'çalışan yoksulluğu' (Ponthieux, 2010) dur.

Kadınların kendi istihdam özellikleri ve düşük kazançları nedeniyle 'çalışan yoksulluğu' yaşama olasılıkları daha yüksek olduğundan, eşlerinin çalışma durumu ve istihdam kalitesi daha önemlidir. Bu durum, kadınların işgücü piyasalarına bağlılığına zarar vermekte, ek olarak, hane içi gelir dağılımını etkilemektedir. Bu nedenle, hane içinde gelir paylaşımı konusu bir yana bırakılsa bile, ev içinde ve dışında iş bölümü, ücretli iş için farklı ödüller ve bireysel haklara erişim gibi temel toplumsal cinsiyet sorunları, kadınların ve erkeklerin yoksulluğu açısından kritik öneme sahiptir (Bennett, 2015: 3-4) Bununla birlikte, hane içi eşitsizlik mevcut olduğunda, kadın yoksulluğu, standart hane temelli yoksulluk ölçütleri kullanılarak çıkarılabilecek olandan önemli ölçüde daha büyük olabilir (Piccoli, 2017: 1). İşgücü piyasasındaki bu dezavantajlı duruma ek olarak, mülkiyet hakkı da kadınların ekonomik güvensizliğinin bir ayağıdır. Varlık sahipliği hem kadınlar hem de erkekler için faydalıdır, onları ve ailelerini ekonomik şoklardan korumaktadır, bu nedenle varlık sahipliği ve mülkiyet haklarındaki cinsiyet farklılıkları önemlidir, mevcut farklılıklar kadınların doğrudan finansal hizmetlere erişiminin ve girişimci olarak iş yapma potansiyellerinin kısıtlandığı anlamına gelmektedir (UN DESA: 2022). Bu açıklamalar ışığında, kadınların ekonomik olarak güçlendirmenin faydaları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- i. Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, kadın haklarının ve cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinin merkezinde yer almaktadır. Kadınların mevcut pazarlara eşit olarak katılma yeteneğini, üretken kaynaklara erişimleri ve bunlar üzerinde kontrollerini, insana yakışır işe erişimlerini, kendi zamanları, yaşamları ve bedenleri üzerinde kontrollerini; ve hane halkından uluslararası

kurumlara kadar her düzeyde ekonomik karar alma süreçlerinde artan güç ve katılımı anlamına gelmektedir.

- ii. Kadınları ekonomide güçlendirmek ve iş dünyasında toplumsal cinsiyet farklarını kapatmak, özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için konulan Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak için kilit önemdedir. Ayrıca üretken istihdam ve herkes için insana yakışır iş, yoksulluğun sona erdirilmesi, gıda güvenliği, sağlığın sağlanması ve eşitsizliklerin azaltılması hedeflerine de katkı sağlamaktadır.
- iii. Daha fazla kadın çalıştığında, ekonomiler büyümektedir. Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi, üretkenliği, ekonomik çeşitliliği ve diğer olumlu kalkınma sonuçlarına ek olarak gelir eşitliğini arttırmaktadır.
- iv. Kadınların ve kız çocuklarının eğitim düzeyinin artırılması, kadınların ekonomik olarak güçlenmesine ve daha kapsayıcı ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Özellikle yapılacak işleri etkileyen hızlı teknolojik ve dijital dönüşümlere ayak uydurmak için yaşam boyu eğitim ve beceri kazandırma gelir yaratma fırsatları ve kayıtlı işgücü piyasasına katılımlarının yanı sıra kadınların ve kız çocuklarının sağlığı ve esenliğinde kritik öneme sahiptir.
- v. Kadınların ekonomik eşitliği şirketler için iyidir. Şirketler, örgütsel etkinliği ve büyümeyi arttırdığı gösterilen, kadınlar için artan istihdam ve liderlik fırsatlarından büyük ölçüde yararlanmaktadır. Yapılan araştırmalar, üst yönetim fonksiyonlarında daha fazla kadının bulunduğu şirketlerin, kurumsal performansının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

1.3.5. Güç ve Karar Almada Kadın

Kadınların siyasi katılımı, haklarının farkında olma ve hakkına sahip çıkma, mevcut politikalar, kurumlar ve mevzuattan oluşan yapı, özgüven, gerektiğinde yüzleşme gücü, ekonomik güç, kariyer gelişimi, ayrımcı sosyokültürel tutumlar, ev içi sorumlulukları, taciz ve şiddet, eğitim seviyesi gibi bir dizi yasal çerçeve ile ilişkili

faktöre bağılıdır. Erkek üstünlüğü ve aile reisinin erkek oluşu inancı, kadın örgütlerinin zayıflığı, finansal bağımlılık, kadınların işgücü piyasalarında ve hane içindeki görevlerinden oluşan çift vardiyası nedeniyle yaşadığı zaman yoksulluğu da kadınların siyasi katılımını etkileyen diğer sosyopolitik unsurlardır. Bunlar dışında, geleneksel kalıplar neticesinde yerleşen, kadını özel alan, erkeği kamusal alanda konumlandıran sosyal roller, hane içindeki eşit olmayan güç ilişkileri, “siyaset” olgusuna yönelik olumsuz yargılar vb. ideolojik ve kültürel unsurları ifade etmektedir (Terzi-Barbarosie, 2013: 11-12).

Erkeklerin rasyonel davranışlar, akıl ve güç ile, aksi şekilde, kadınların rasyonellikten uzak olarak duygusallık ve zayıflık ile ilişkilendirilmesi yönetim ve karar alma mekanizmalarında erkeklerin ön plana çıkması ve kadınların dışlanması sonucunu doğurmuştur. Kadın ve erkek doğasındaki farklılık olarak ifade edilen ve hiyerarşik bir ayrıma neden olan bu geleneksel yaklaşım kadınların siyasi hayata katılımındaki düşüklüğünün nedenlerinden biridir. Yaygın inancın aksine, özellikle feministler tarafından ısrarla dile getirildiği gibi, kadın ve erkek arasında insani öz olarak bir farklılık yoktur (Berktaş, 1998). Bunun yanı sıra, eğitim seviyesi yükseldikçe, gelir seviyesi arttıkça, mesleki statü arttıkça siyasi katılımın arttığı gözlenmektedir. Dolayısıyla, siyasi alan bakımından kadınlar dezavantajlıdır ve siyasi hayata katılımları da erkeklere kıyasla düşüktür. Bu durum, kadınların toplumsal kararlarda söz sahibi olma gücünü düşük olduğu, bağımlılığının arttığı anlamına gelmektedir.

1995'ten bu yana cinsiyet kotaları, özellikle de yaptırımlarla birlikte yasalaştırılmış kotalar, kadınların siyasi hayattaki temsilini artırmada tek ve en etkili araç haline gelmiştir. Son çeyrek yüzyılda, çok düşük bir tabandan, parlamentodaki kadınların oranı iki kattan fazla artarak yüzde 25'e ulaşmıştır. Bunun, yalnızca seçim sistemlerindeki değişikliklerden ve yasal cinsiyet kotalarının kullanılmasından değil, aynı zamanda siyasi hayata giren kadınların kararlılığı, azim ve cesaretinden de kaynaklandığını ifade etmek önemlidir (UN Women, 2020: 14). Toplumsal cinsiyet kotaları, kadınların yerel yönetim pozisyonlarına erişimlerine de katkıda bulunmuştur; bu, kadınların çıkarlarının ve bakış açılarının yerel karar alma süreçlerine dahil edilmesini sağlamak için gereklidir (UN DESA, 2022).

Bununla birlikte, Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi 2021 Raporu'na göre, siyasi güçlenmedeki cinsiyet uçurumunun, bugüne kadar sadece %22'si kapanmış ve 2020'den bu yana 2,4 yüzde puanı daha büyüterek, cinsiyet farklarının en fazla olduğu alan olmaya devam etmektedir. Endeksin kapsadığı 156 ülkede kadınlar, dünya genelinde yaklaşık 35.500 parlamento koltuğunun yalnızca %26,1'ini ve 3.400'den fazla bakanın yalnızca %22,6'sını temsil etmektedir. 15 Ocak 2021 itibariyle 81 ülkede kadın devlet başkanı olmamıştır. Dünya Ekonomik Forumu, mevcut ilerleme hızında siyasette cinsiyet eşitliğine ulaşmanın 145,5 yıl süreceğini tahmin etmektedir (WEF, 2021: 5).

Kadınların özel sektörde karar alma rollerinde daha fazla temsil edilmesinin kurumsal karlılık üzerinde olumlu bir etkisi olduğu kanıtlansa da, yönetici pozisyonlarında kadınların oranı düşük kalmaktadır. Küresel olarak, kadınlar 2019'da yönetim pozisyonlarının sadece %28'ine sahipti ve bu oran hemen hemen 1995'tekiyle aynıdır. Kadınların yönetim pozisyonlarında yetersiz temsil edilmesi, daha yüksek karar alma seviyelerinde daha da belirgindir. Büyük ölçüde yasama kotalarının kabul edilmesi sayesinde, şirketlerin yönetim kurullarında kadın temsili, özellikle gelişmiş ülkelerde yavaş yavaş büyümektedir (UN DESA, 2022).

1.4. CİNSİYET VE DİĞER DEZAVANTAJ KAYNAKLARININ KESİŞİMİ

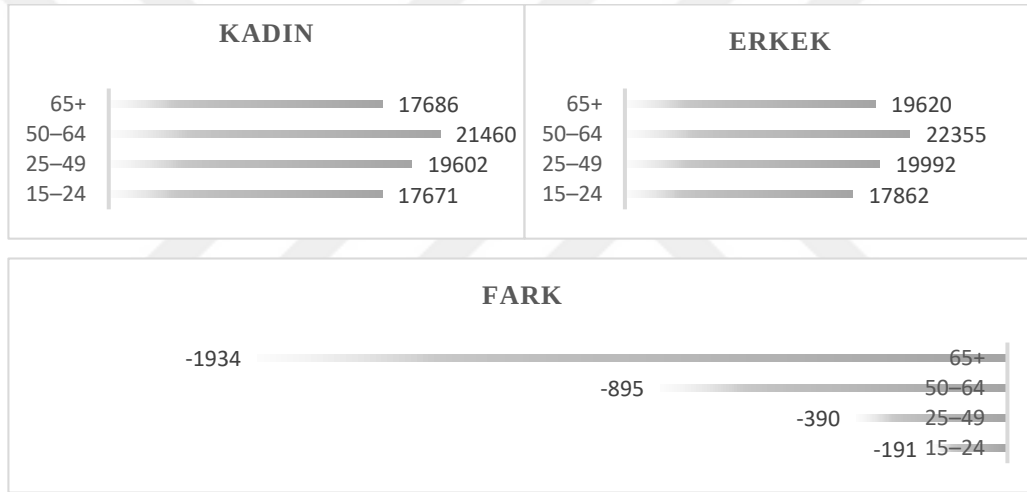
Cinsiyete göre yoksulluk analizlerinde, yüksek yoksulluk riski yaratan diğer parametreler de dikkate alınmalıdır. Yaş, göçmenlik, engellilik gibi etmenler cinsiyete dayalı yoksulluk deneyimini değiştirmekte ve derinleştirmektedir. Aşağıda kadınların cinsiyet dezavantajını katlayan bu ilişkiler açıklanacaktır.

1.4.1. Cinsiyet ve Yaş

Daha detaylı olarak, ileri yaşlarda kadınların geliri ve yoksulluk durumu, büyük ölçüde çalışma geçmişlerine, sahip oldukları çocuk sayısına, medeni durumlarına bağlı olmakla birlikte temel olarak, emeklilik sistemine bağlıdır. Başka bir deyişle, yoksulluktaki cinsiyet farkı, ileri yaş grupları arasında daha yüksektir çünkü işgücü piyasasındaki eşitsizlikleri yansıtmaktadır. Gelişmiş ülkelerde emekli

maaşları, emeklilerin yoksulluk sınırının üzerinde bir gelir elde etmelerinin başlıca yoludur (Ginn & Arber, 1994). Bununla birlikte, kadınların kendi katkı paylarına dayalı bir emeklilik planına sahip olma olasılıkları erkeklere göre daha düşüktür ve bunu başardıklarında da önemli ölçüde daha küçük emekli maaşları alırlar (Arza, 2012). Çalışma çağındaki düşük ücretli çalışma saatleri, daha ileri yaşlarda yoksulluk içinde daha fazla zaman harcanmasıyla ilişkilidir (Vartanian & McNamara, 2002). Aşağıda, Grafik 3’te 2019 yılında yaşa ve cinsiyete göre AB ortalama eşdeğer net gelirleri gösterilmiştir:

Grafik 3: 2019 Yılında AB’de Cinsiyet ve Yaşa Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir

Kaynak: (EIGE, 2021: 34)

Grafik incelendiğinde, her yaş grubunda kadınların gelirinin erkeklerden daha düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, en büyük fark, 65 yaş üstü kadın ve erkekler arasındadır. Şüphesiz ki bu durumun en temel nedenlerinden biri, kadınların işgücüne katılımının düşüklüğü ve niteliksiz işlerdeki yüksek oranına bağlı olarak emeklilik gelirinden yoksunluk ya da düşük emekli maaşıdır.

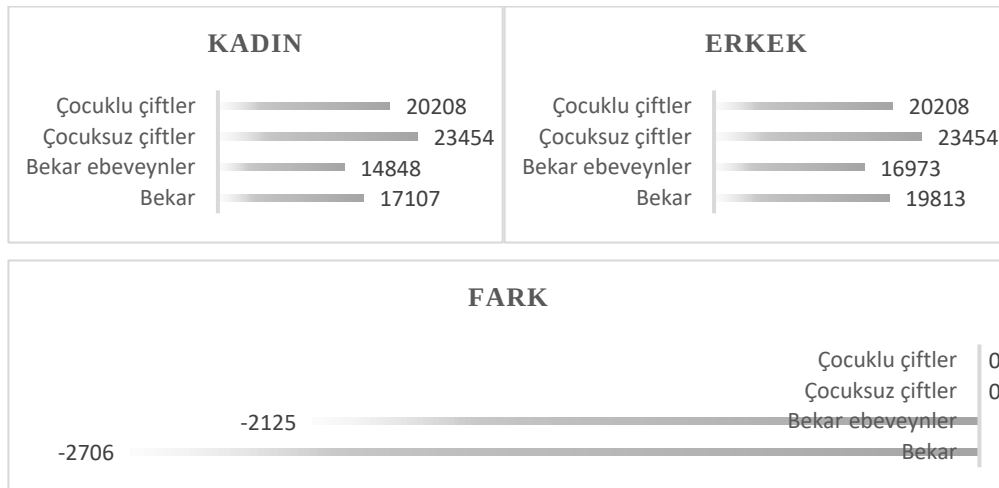
1.4.2. Cinsiyet ve Hanehalkı Bileşimi

Yoksulluğun ve yoksulluğa düşme riskinin kadınlar arasında artmaktadır ve erkeklerden daha şiddetlidir. Bu, özellikle engelliler, yaşlılar, bekar ebeveynleri ve

çocukları olan ve onları büyütecek eşi olmayanlar gibi özel ihtiyaçları olan kadınlar ve özellikle bekar anneler için daha fazla geçerlidir. Tek ebeveynler büyük bir risk grubudur; Batılı sanayileşmiş ülkelerde, tek anneli haneler, iki ebeveynli hanelerden çok daha yüksek bir yoksulluk oranına sahiptir (GenderCop, 2014: 5-6).

Bunun nedeni, çocuklu tüm ailelerin, onları büyütmekle ilgili ekstra maliyetlerle karşı karşıya olması ve ayrıca ebeveynlerin istihdam kapasitesini azaltan bakım sorumluluklarıyla da başa çıkmak zorunda olmasıdır. Çift ebeveynli aileler ise, çocuk yetiştirmenin ekstra maliyeti ve yükünü iki yetişkin arasında dağıtabilme avantajına sahiptir. Bu yüzden, kadınlar, bir partnerleri olduğunda genellikle yoksulluğa karşı daha iyi korunmaktadırlar. Çalışan bekar anneler ise, çalışmayan emsallerine göre ekonomik olarak daha iyi durumdadır (England, 1992). Gelir ve varlıklara erişim ve bunlar üzerindeki kontrolün, özellikle bir hane ayrılık, boşanma veya ölüm nedeniyle dağıldığında, refahın önemli bir bileşenidir ve ayrılık, boşanma veya ölüm gibi durumlarda hanehalkı üyelerinin mevcut geçim kaynakları ve bunların hanehalkı içindeki dağılımı etkilenmektedir (Deere vd., 2012). Özellikle kadınlar için, genellikle ekonomik güvensizlik ve bağımlılıkla karakterize olmaları nedeniyle, bu etki daha belirgin olmaktadır ve onları yoksulluğa karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Aşağıda, Grafik 4'te 2019 yılında hanehalkı yapısı ve cinsiyete göre AB ortalama eşdeğer net gelirleri gösterilmiştir:

Grafik 4: 2019 Yılında AB'de Cinsiyet ve Hanehalkı Bileşimine Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir

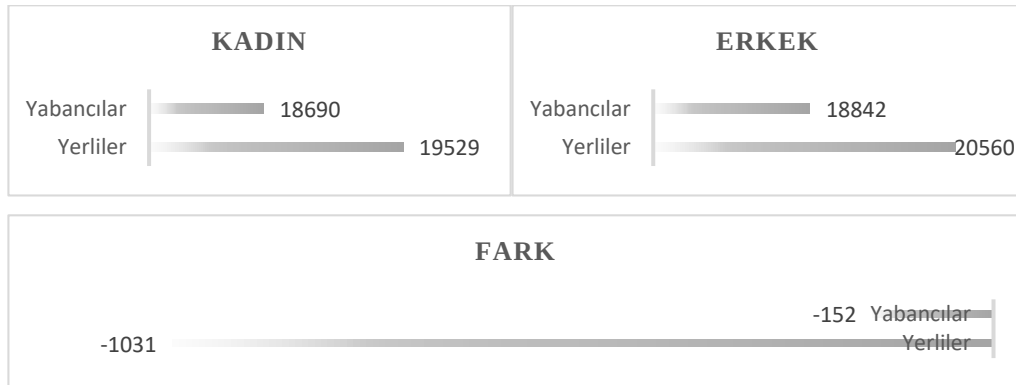
Kaynak: (EIGE, 2021: 34)

Grafik incelendiğinde, çocuklu ve çift ebeveynli ailelerdeki kadınlar ve erkekler arasında gelir bakımından bir fark olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, tek ebeveyn olarak kadın ve tek ebeveyn olarak erkekler arasında gelir farkı vardır. Bu fark kadın tek ebeveyn aleyhinedir. Bekar erkekler ve bekar kadınlar bakımından da benzer sonuçlar görülmektedir. Fakat, bekar kadın ve erkekler arasındaki gelir farkı çok daha fazladır.

1.4.3. Cinsiyet ve Göç

Göçmen kadınlar özellikle savunmasız bir kategori oluşturmaktadır. Örneğin, Doğu Avrupa ülkeleri geçiş sürecinde yoğun kadın göçü yaşamıştır ve çeşitli araştırmalar göçmen kadınların ev sahibi ülkelerde zor koşullar yaşadığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, giderek artan bir literatür, uluslararası göçün, işçi dövizlerinin olumlu ekonomik etkisinin ötesinde, geride kalan aile üyeleri üzerindeki etkilerini araştırmaktadır (Piccoli, 2017: 4). Aşağıda, Grafik 5'te 2019 yılında göçmenlik durumu ve cinsiyete göre AB ortalama eşdeğer net gelirleri gösterilmiştir:

Grafik 5: 2019 Yılında AB'de Cinsiyet ve Yerli ve Yabancı Olma Durumuna Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir

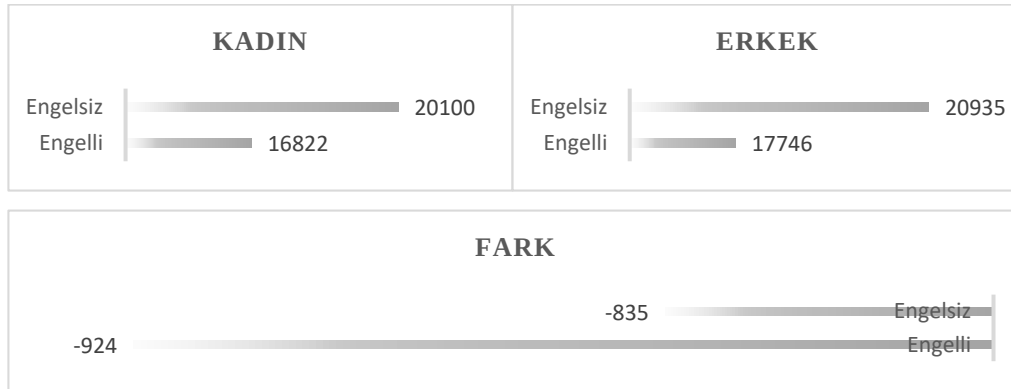
Kaynak: (EIGE, 2021: 34)

Grafik incelendiğinde, yerli kadın ve erkekler arasında da yabancı kadın ve erkekler arasında da gelir farklılığı olduğu görülmektedir. Ancak, yerli kadın ve erkekler arasındaki fark, yabancılar arasındaki farktan önemli miktarda fazladır.

1.4.4. Cinsiyet ve Engellilik

Engelli bireylerin, içinde yaşadıkları çevre ve kişiler tarafından maruz bırakıldıkları dışlanma nedeniyle yoksulluk riskleri yüksektir. Genel olarak engelli birey ve ailelerinin yoksullaşmasını üç nedene bağlar: Engellilik nedeniyle ortaya çıkan ek maliyetler, hizmetlerden dışlanma ve toplumsal etkinliklerden dışlanma.. İstihdama kısıtlı erişim, eğitime kısıtlı erişim, özgüvensizlik, sosyal dışlanma ve ek maliyetler yeterli kamusal destek ve politikaların yokluğunda engelli bireylerin yaşam standardını düşürmektedir (Oliver, 1996). Bununla birlikte engelli bireyler arasındada riskin büyüklüğü açısından farklar vardır. Kadın engelliler, erkek engellilerden daha fazla yoksulluk riskine sahiptir.

Grafik 6: 2021 Yılında AB’de Cinsiyet ve Engellilik Durumuna Göre Ortalama Eşdeğer Net Gelir

Kaynak: (EIGE, 2021: 34)

Grafik incelendiğinde, kadın ve erkekler arasında, engellilik durumunda olduğunda da engellilik durumu olmadığında gelir farkının olduğu görülmektedir. Ancak engellilik durumunun varlığında, kadınlar ve erkekler arasındaki kadınlar aleyhine farkın, daha da büyüdüğü görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EV İŞİ YAPMAK, BAKIM VERMEK VE GÖNÜLLÜ OLMAK: ÜCRETSİZ BAKIM

Bu bölüm, ücretsiz bakım ve toplumda ücretsiz çalışmanın nasıl tahsis edildiğini anlamada rol oynayan faktörlerin bir görünümünü vermek üzere tasarlanmıştır. Ücretsiz çalışmadaki cinsiyet farklılıklarını anlamlandırmak için gerekli olan sosyolojik ve iktisadi bir dizi bakış açısını içermektedir. Bu kapsamda ilk olarak ücretsiz bakım kavramı açıklanacaktır. İkinci olarak, ücretsiz bakımın sosyal bileşenleri ve organizasyonu incelenecektir. Daha sonra, mevcut bakım krizini temel alarak, ücretsiz bakım ihtiyacı ve cevabının geleceğine ilişkin bir çerçeve sunulacaktır. Son olarak, bakım işi, refah rejimi tipolojileri perspektifinde incelenecektir.

2.1. ÜCRETSİZ BAKIM KAVRAMI VE KATEGORİZASYONU

Bakım, yetişkin ve çocuk; yaşlı ve genç; hasta- engelli veya sağlıklı her türlü insanın fiziksel, psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik faaliyetler ve ilişkilerden oluşan bir çalışma olarak tanımlanmaktadır (Daly, 2001). Bakım çalışması, diğer insanların ve eşyaların bakımına ve esenliğine yönelik, genellikle ev içi alanda katkıda bulunan insanların bakım faaliyetleri ve ev işlerinden oluşan bir emek biçimidir (Bonnet vd., 2019; Tarabulsi & Abou Habib, 2020).

Tanımda vurguladığı gibi, bakım faaliyetleri iki türden oluşur: bir bebeği emzirmek gibi yüz yüze, kişisel bakım aktivitelerinden oluşan “besleyici bakım” veya “ilişkisel bakım” olarak da adlandırılan “doğrudan bakım” (Duffy, 2011) ve yemek pişirmek gibi yüz yüze, kişisel bakımı gerektirmeyen, doğrudan bakım için gerekli ortamı sağlayan faaliyetleri içeren, “ilişki dışı bakım” olarak da adlandırılan “dolaylı bakım” (Ravazi, 2007). Bu iki tür bakım faaliyeti birbirinden ayıramaz ve pratikte hem hanelerde hem de kurumlarda sıklıkla örtüşmektedir. Bakım çalışmasına ilişkin bu temel sınıflandırma, aşağıda, tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1: Bakım Faaliyetlerinin Sınıflandırılması

Doğrudan Bakım	Dolaylı Bakım
○ Evde çocuk bakımı ○ Hanenin yetişkin üyelerinin desteklenmesi, bakımı ve/veya danışmanlığı	○ Yemek yapmak ○ Temizlik yapmak ○ Evin bakımı ○ Dikiş dikmek, yama yapmak vb. tekstil faaliyeti ○ Bahçıvanlık, bitki ve hayvan bakımı ○ İnşaat ve teknik faaliyetler ○ Alışveriş ○ Randevuları düzenlemek ○ Ev ve aile bakımı alanındaki diğer faaliyetler ○ Gönüllü katılımlar ○ Diğer haneler için destek

Kaynak: (Klunder, 2017: 7)

Bakım işi her zaman, anne ve çocuk; hemşire ve hasta; hizmetçi ve müşteri gibi, bir bakım veren ile bakım alan arasındaki bakım ilişkisi içerisinde gerçekleşmektedir (Jochimsen, 2013).

Bakım verenler açısından bu ilişkinin kaynağı, sevgi ve şefkat; görev ve sorumluluk; toplum ve aile baskısı ya da kâr veya ücret karşılığında sağlandığında maddi ödül olmaktadır. Bakım verenler açısından bu ilişkinin ayrıca finansal bir bileşeni vardır. Bakım sağlamak için maliyetlere katlanmaktadırlar. Bu özellikle, bakım piyasadan temin edildiğinde, zaman ve emek için ödeme yapıldığında belirgindir. Ek olarak, istihdama girme fırsatları ve erişebildikleri iş türleri düşünüldüğünde, bakım verenler açısından maliyetlerin yalnızca maddi olmadığı anlaşılmaktadır. Bakım, mali yükümlülükler, kaçırılan fırsatlar ve vazgeçilen ücretler şeklinde maliyetler getirir ama aynı zamanda içsel ödüller, daha güçlü aile ve sosyal bağlar ve bağımlılar için yüksek kaliteli hizmetler üretir (Folbre, 2006: 184).

Bununla birlikte bakım, her türlü ücretli ve ücretsiz çalışmayı içeren, başkalarına bakma işidir (WGEA, 2016: 3). Başka bir deyişle, bakım işi, ücretli

ekonomi içindeki işleri, özellikle de kadınların çoğu zaman evde karşılıksız olarak sağladıkları hizmetler için piyasada ikame olarak sunulan işleri de kapsamaktadır (Budig vd., 2002). Ücretli bakım işi, çocuk bakımı başta olmak üzere tüm öğretim seviyelerindeki eğitimciler, her tür sağlık çalışanı gibi yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olan kişilere hizmet sağlayan mesleklerde yapılmaktadır (England, 2005; WGEA, 2016). Haneler, hastaneler, klinikler, bakım evleri, okullar ve diğer bakım kurumları gibi çeşitli ortamlarda kâr veya ücret için gerçekleştirilen bakım işidir. Bakım çalışanları işverenin özel bir kişi veya hanehalkı, bir kamu kurumu, kâr amaçlı özel bir kuruluş veya özel bir kâr amacı gütmeyen kuruluş olduğu bir iş ilişkisi içinde olabilir veya kendi hesabına çalışıyor olabilir.

Bu kapsamda bakım işgücü, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet gibi bakım sektörlerinde çalışanlardan, diğer sektörlerde bakım işi üstlenen işçilerden, ev işçilerinden ve bakım sektörlerinde bakım hizmeti sunumunu destekleyen çalışanlardan oluşmaktadır. Küresel olarak, bakım ekonomisinde yüzde 65'i kadın olmak üzere 381 milyon işçi vardır. Bu sektör, toplam küresel istihdamın yüzde 11,5'ini, küresel kadın istihdamının yüzde 19,3'ünü ve küresel erkek istihdamının yüzde 6,6'sını oluşturmaktadır (ESCAP, 2019: 41).

Ücretsiz bakım işi ise, ekonomiyi yeniden üretmek için ev sektöründen alınan ve genellikle kadınlar tarafından ödenen bir vergi gibi çalışmaktadır (Palmer, 1995). Birleşmiş Milletler yayınlarının çoğu, "ücretsiz bakım işi" terimini, "piyasa dışı iş" veya "toplumsal yeniden üretim" gibi terimlerle eşanlamlı olarak oldukça geniş bir şekilde kullanmaktadır (Folbre, 2006: 185-186). Ekonomistler ücretsiz bakım işini "ev üretimi" olarak adlandırılan bir tür üretken iş olarak sınıflandırmaktadır (Muth, 1966).

Ücretsiz bakım işi, kişilerin bakımı, ev işleri ve gönüllü topluluk çalışmaları da dahil olmak üzere, bir hane içinde üyelerine sağlanan tüm ücretsiz hizmetleri ifade etmektedir (Elson, 2000). Diğer insanlarla doğrudan ilgilenme, bu, çocuklara, yaşlılara veya engelli insanlara bakmak olabilir; yemek pişirmek, temizlik yapmak, yıkamak gibi ev işleri yakacak odun toplamak veya su taşımak gibi yardımcı ev içi faaliyetler ve toplum gönüllülüğü gibi faaliyetleri içermektedir ve bu faaliyetler karşılıksız yapılmaktadır (Budlender & Moussié, 2013).

Herhangi bir açık parasal tazminat olmaksızın kişilere bakmak veya ev işi yapmak olarak tanımlanır. Hanehalkı üyeleri tarafından piyasada satılmayan mal ve hizmetlerin üretimidir. Yaşam alanlarının bakımı; ailede kullanılan metaların satın alınması ve dönüştürülmesi; kamu ve özel sektör tarafından aile üyelerine sağlanan hizmetlerin desteklenmesi; sosyal ve kişisel ilişkilerin yanı sıra insanlara gösterilen özeni de ifade etmektedir (Picchio, 2013).

Ücretsiz çalışma ile boş zaman arasındaki sınır, “üçüncü şahıs” kriteri tarafından belirlenmektedir. Üçüncü bir kişiye varsayımsal olarak faaliyeti yapması için ödeme yapılabiliriyorsa, bu iş olarak kabul edilmektedir. Yemek pişirmek, temizlik yapmak, çocuk bakımı, çamaşır yıkamak, köpek gezdirmek ve bahçe işleri bu nedenle ücretsiz işlere örnektir. Öte yandan, bir başkasına film izlemesi, tenis oynaması ya da başkası adına sessizce kitap okuması için ödeme yapılamaz çünkü etkinliğin faydaları kiralayana değil, yapana (üçüncü kişi) tahakkuk etmektedir. Bu nedenle, bu faaliyetler boş zaman olarak kabul edilmektedir (Merchant, 1996). Ücretsiz bakım, boş zaman ile karıştırılmamalıdır çünkü bakım faaliyeti piyasadaki ikame edilebilmekte ve bunun için başka birine ödeme yapılabiliriyorsa (WGEA, 2016: 3). Teorik olarak üçüncü bir kişiye ödeme yapılabiliriyorsa, bu faaliyetlerin “iş” olarak kabul edilmesinin de nedenidir. İş kavramı, zihinsel veya fiziksel çabayı içeren zaman kaynakları açısından maliyetli bir aktivitedir (Ferrant vd., 2014: 3).

Bu kapsamda ücretsiz bakım faaliyetleri üç dayanakla “iş” olarak anımlandırılmaktadır: Ulusal Hesaplar Sistemi, Zaman Kullanım Anketleri için Uluslararası Faaliyet Sınıflandırması ve 19. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'nın İş, İstihdam ve İşgücü Yetersiz Kullanım İstatistiklerine İlişkin Karar'ı. Ulusal Hesaplar Sistemi, ekonomik faaliyet ölçütlerinin nasıl derleneceğine ilişkin uluslararası kabul görmüş standart öneriler dizisidir, hangi mal ve hizmetlerin milli gelir hesaplarına dahil edileceğini belirlemektedir. Ulusal Hesaplar Sistemi (SNA), gayri safi yurtiçi hasılda ölçülen üretimi tanımlamakta ve aşağıdaki iş kategorilerini içermektedir (Charmes, 2006):

- i. Ücretli piyasa çalışması, ücret karşılığında piyasa için mal ve hizmet üretimidir: ücretli emek ve serbest meslek;

- ii. Ücretsiz piyasa çalışması, piyasaya katkıda bulunmaya yönelik mal ve hizmetlerin üretilmesidir.
- iii. Ücretsiz piyasa dışı çalışma, kendi tüketimi veya hanehalkının sermaye oluşumu için mal ve hizmetlerin üretimi veya piyasa için üretim yapmayan ekonomik birimlere ait aile üyelerinin katkısıdır.

Aile işletmelerinde ücretsiz aile işçiliği, hanehalkının kendi tüketimi için geçimlik mal üretimi ve kendi tüketimi ve üretimi için bedelsiz mal toplaması dahil iken, ücretsiz ev işleri ve ücretsiz bakım işleri ile ücretsiz gönüllü hizmetlerin, üretim sınırı dışında kabul edildiği görülmektedir. 19. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'nın İş, İstihdam ve İşgücü Yetersiz Kullanım İstatistiklerine İlişkin Karar'ında, başkaları tarafından kullanılması veya kendi kullanımı için mal veya hizmet üretimiyle sonuçlanan faaliyetler, evde kişisel kullanım veya diğer hanehalkı üyelerinin kullanımı için üretilen mal ve hizmetlerin üretimi “iş” olarak kabul edilmiştir. Zaman Kullanım İstatistikleri Uluslararası Faaliyetler Sınıflandırması, insanlar tarafından bir günde üstlenilebilecek farklı olası faaliyetleri sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma kapsamında ücretsiz çalışma tartışmamıza giren üç faaliyet vardır: Hanehalkı ve aile üyeleri için ücretsiz ev hizmetleri; hanehalkı ve aile fertleri için ücretsiz bakım hizmetleri; diğer gönüllü işler. Bu sınıflandırma, ücretsiz ev işi ile bakım işi arasında bir ayrım yapmaktadır (ESCAP, 2019: 7-8). Bu kapsamda Folbre (2006), bakım çalışmasını, aşağıda yer alan tablo 2'deki gibi sınıflandırmıştır:

Tablo 2: Bakım Çalışması Kategorizasyonu ve Örnekleri

		Çocuk	Yaşlı	Hasta, Engelli	Yetişkin (Kendisi Dışında)	Kendisi
Ücretsiz Çalışma (SNA dışında)	Doğrudan Bakım		yemek	yemek		
			yedirme;	yedirme;		doktor
		bez	banyo	banyo		ziyareti;
	Dolaylı Bakım	değiştirmek	yaptırma	yaptırma	danışmanlık	egzersiz
		yemek	yemek	yemek	yemek	yemek
		hazırlamak;	hazırlamak;	hazırlamak;	hazırlamak;	hazırlamak;
Ücretsiz Geçimlik Çalışma (SNA içinde)	Doğrudan Bakım	çamaşır	çamaşır	çamaşır	çamaşır	çamaşır
		yıkamak;	yıkamak;	yıkamak;	yıkamak;	yıkamak;
		temizlik	temizlik	temizlik	temizlik	temizlik
	Dolaylı Bakım	yapmak	yapmak	yapmak	yapmak	yapmak;
		emzirmek				
		kendi	kendi	kendi	kendi	kendi
Kayıt Dışı Piyasa Çalışması	Doğrudan Bakım	tüketimi için	tüketimi için	tüketimi için	tüketimi için	tüketimi
		sebze	sebze	sebze	sebze	için sebze
		yetiştirmek;	yetiştirmek;	yetiştirmek;	yetiştirmek;	yetiştirmek;
	Dolaylı Bakım	odun	odun	odun	odun	odun
		toplamak;	toplamak;	toplamak;	toplamak;	toplamak;
		su taşımak	su taşımak	su taşımak	su taşımak	su taşımak
Kayıt Dışı Piyasa Çalışması	Doğrudan Bakım	gündüz	gündüz			
		bakımı;	bakımı;	evde kayıt		
		bebek	yaşlı	dışı ancak		
	Dolaylı Bakım	bakıcılığı	bakıcılığı	ücretli yardım		
		hizmetçilik;	hizmetçilik;	hizmetçilik;	hizmetçilik;	
		küçük hizmet	küçük hizmet	küçük hizmet	küçük hizmet	
Kayıt Dışı Piyasa Çalışması	Doğrudan Bakım	işletmelerinde	işletmelerinde	işletmelerinde	işletmelerinde	
		ücretli veya	ücretli veya	ücretli veya	ücretli veya	
		ücretsiz aile	ücretsiz aile	ücretsiz aile	ücretsiz aile	
	Dolaylı Bakım	işçiliği	işçiliği	işçiliği	işçiliği	
		hizmetçilik;	hizmetçilik;	hizmetçilik;	hizmetçilik;	
		küçük hizmet	küçük hizmet	küçük hizmet	küçük hizmet	

	çocuk		hemşire;	danışman;
Doğrudan	bakıcısı;		hemşire	beslenme
Bakım	öğretmen;	yaşlı bakıcısı;	yardımcısı;	uzmanı;
	çocuk doktoru	gerontolog	doktor	yoga eğitmeni
Ücretli	okul	huzurevi	hastane	diğer
Çalışma	yöneticisi;	yöneticisi;	yöneticisi;	hücrelerde
	büro	büro	büro	listelenmeyen
Dolaylı	görevlisi;	görevlisi;	görevlisi;	çoğu
Bakım	yemek	yemek	yemek	ücretli işler
	hizmetleri;	hizmetleri;	hizmetleri;	
	temizlikçi	temizlikçi	temizlik	
			görevlisi	

Kaynak: (Folbre, 2006: 188)

Ek olarak ücretsiz bakım, yaşam boyu çeşitli biçimler almaktadır. Çocuk bakımı, ebeveyn olduğunda gerçekleşir ve torun bakımı, büyükanne ve büyükbaba olduğunda ortaya çıkmaktadır. Giyinme ve banyo yapma gibi günlük yaşam aktiviteleri ile ev işi ve alışveriş yapmak gibi enstrümantal günlük yaşam aktiviteleri konusunda yardım sağlamayı da içermektedir (Spillman & Pezzin, 2000). Ücretsiz bakım yükünün bireyler üzerinde önemli etkileri vardır. Bu etkiler, işgücü piyasası, sağlık ve esenlik, sosyal katılım, yeni nesil ve makroekonomi ile ilişkili olarak ortaya çıkmaktadır (DCED, 2019).

- İşgücü piyasası sonuçları: Bakım sorumluluklarının, kadınların iş fırsatlarını sınırlandırmaktası ve genellikle düşük kaliteli yarı zamanlı veya kayıt dışı işlerde bulunmalarına yol açması; bu düşük kaliteli işlerin, kadınların geliri genellikle sağlık, eğitim ve gıda için kullanıldığından aileler için zincirleme bir etkiye sahip olan düşük ücret sunması; işin ilerlemesinin, kadınların beceri geliştirme veya ek iş taahhütleri için mevcut sınırlı zamanlarıyla sınırlı olması; kadınların işgücü piyasasına sınırlı katılımının, genel üretkenliği, ekonomik büyümeyi ve yoksulluğun azaltılmasını etkilemesidir.
- Sağlık ve esenlik sonuçları: Ağır bakım iş yüklerinin kadınları fiziksel ve duygusal olarak yorması; yakacak odun veya su toplamak gibi bazı ev içi

faaliyetler, kadınları yaralanma ve saldırı riskine maruz bırakması ve zararlı yakıtla yemek pişirmek gibi diğerleri, uzun vadeli olumsuz sağlık etkilerine yol açması; sosyal koruma ve bakım hizmetlerinin sağlanamaması nedeniyle, kadınların genellikle hamileliklerine kadar çok uzun süre çalışması ve doğumdan hemen sonra çalışmaya başlamasıdır.

- iii. Sosyal katılım sonuçları: Kadınların siyasete, yerel liderliğe ve kalkınma programlarına katılımının, ücretsiz bakım çalışmaları nedeniyle kısıtlanması; ücretsiz bakım görevleri, konuşma, örgütlenme ve boş zaman hakları ile çalışma ve sosyal güvenlik hakları da dahil olmak üzere kadınların insan haklarına engel olabilmesidir.
- iv. Yeni nesil sonuçlar: Yetersiz bakım hizmetlerinin sağlanması, küçük çocukların denetimsiz bırakıldığı veya güvenli olmayan iş yerlerine götürüldüğü anlamına gelmesi; çocuklar, özellikle kızlar, eğitimlerini ve sağlıklarını olumsuz etkileyen önemli miktarda ücretsiz bakım işi sağlamasıdır.
- v. Makroekonomik ölçüm sonuçları: GSYİH hesaplamaları ücretsiz bakım işini göz ardı etme eğilimindedir, bu da ekonomik faaliyet ve büyüme rakamlarının bir ülkede gerçekten neler olduğunu yanlış temsil ettiği anlamına gelmesidir.

2.1.1. Rutin Ev İşi

Ev işi, hane ve aile üyeleri için ücretsiz olarak verilen ev hizmetleri anlamına gelmektedir. Tüm ülkelerde ücretsiz çalışmanın ana bileşeni rutin ev işidir. Rutin ev işleri, yemek pişirme, temizlik, bahçıvanlık, evcil hayvan bakımı ve ev bakımı gibi görevleri içermektedir. Bununla birlikte, toplam süre, toplam ücretsiz çalışma içinde rutin ev işlerinin önemi ve piyasa ikamesi kolaylığıyla ilişkili olarak ülkeler arasında farklılıklar göstermektedir. Bununla birlikte, ücretsiz çalışmanın diğer bileşenleriyle karşılaştırıldığında, rutin ev işlerinde ülkeler arasında daha az farklılık vardır (Folbre, 2006). Bakım kendisi için gerekli ön koşulları sağlayan pişirme, temizlik ve çamaşır yıkama gibi faaliyetleri içeren ev işleri ile tamamlanmaktadır (UN Women, 2016).

Kadınlar ve erkeklerin yaptıkları ev işleri türleri arasında bir ayrışma vardır. Evdeki en tipik erkek işleri, kadınların katılımının sınırlı olduğu inşaat ve onarım

işleridir. Erkekler ayrıca bahçıvanlık ve evcil hayvan bakımına da diğer ev işi faaliyetlerinden daha fazla zaman ayırmaktadır. Kadınlar ise, geleneksel olarak “kadın işi” olarak düşünülen yemek pişirmek ve temizlik yapmak gibi faaliyetlere daha fazla zaman ayırmaktadır (Folbre, 2006).

2.1.2. Çocuk ve Yetişkinler İçin Bakım

Folbre, ücretsiz bakım işinin aynı zamanda kimin yararlandığı açısından da kavramsallaştırılabileceğini belirtmekte ve çocukların, yaşlıların, hastaların ve engellilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmanın özellikle önemli olduğunu çünkü bu tüketicilerin genellikle politik konuların dışında kaldığını ifade etmektedir. Ek olarak, geniş anlamda bakım faaliyetinin, yemek pişirmek gibi sağlıklı yetişkinlerin ihtiyaçlarını karşılamayı içerdiğini de belirtmektedir (Folbre, 2006). Çocuklar söz konusu olduğunda bakımın ilişkisel ve besleyici yönleri özellikle önemlidir. Çocuk bakımı, çok az üretkenlik kazanımına tabidir, diğer ev işlerinin aksine, daha verimli bir şekilde yapılamaz ancak sürekli bir zaman yatırımı gerektirmektedir. Ayrıca, bakıma yönelik tutumlar ve bakımın sağlanmasında annelik rolünün önceliği oldukça muhafazakardır. Tüm bu faktörler, çocuk bakımındaki boşlukları üstesinden gelinmesi çok zor bir konu haline getirmektedir.

Bununla birlikte bakım, çocuk gelişimi ve refahının ayrılmaz bir parçasıdır, ebeveynlerin ve diğer bakıcıların büyük değer verdiği bir faaliyettir. Bununla birlikte, çocuklara kimin baktığı ve dünyanın farklı yerlerinde çocukların aldığı bakımın türü ve kalitesi hakkında oldukça az bir birikim vardır. Çocuk bakımı hakkında bilgi toplamak zordur çünkü diğer faaliyetlerin çoğundan farklı olarak, bakım genellikle pasiftir ve örneğin, bir çocuk başka bir odada oynarken yemek pişirmek gibi diğer faaliyetlerle birleştirilmektedir. Bu durum, birincil faaliyetlerin titizlikle izlenme eğilimine, ikincil faaliyetlerin ise genellikle gözden kaçırılmasına neden olmaktadır (Folbre & Yoon, 2007).

İşgücü durumu, çocukların yaşı ve ebeveynlerin eğitimi, ebeveynlerin çocuk bakımına ayırdıkları zamanın önemli belirleyicileridir. Çalışmayan anne ve babalar, çalışan meslektaşlarına göre ortalama olarak birincil faaliyet olarak çocuk bakımında

daha fazla zaman harcamaktadır. Bununla birlikte, hemen hemen tüm ülkelerde çalışmayan babalar çocuk bakımına çalışan annelerden daha az zaman ayırmaktadır. Ek bir çocukla ilişkili ekstra bakım süresi sınırlıyken, en küçük çocuğun yaşı arttıkça birincil çocuk bakım süresi hızla azalmaktadır (Folbre ve Yoon, 2007).

Daha iyi eğitilmiş ebeveynler, daha az eğitilmiş ebeveynlere göre, temel çocuk bakımına önemli ölçüde daha fazla zaman ayırma ve çocuklarına daha zengin bakım faaliyetleri sağlama eğilimindedir. Eğitim ve gelir yükseldikçe yeniden üretime ve boş zamana ayrılan zamanın azalması, yüksek eğitilmiş ebeveynlerin çocuk bakımına boş zaman ve uykudan daha fazla öncelik vererek çocuklarından ayrı geçirdikleri zamanı telafi etme eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu da, daha iyi eğitilmiş ebeveynlerin çocuk bakımını çocuklarının geleceğine bir yatırım olarak gördüklerini göstermektedir. Çocuklar dışında yaşlılar ve engelliler de bakıma ihtiyaç duyan özel bir grupları oluşturmaktadır. Uzun dönemli bakımda ücretsiz bakım, yaşlılar ve engelliler için en büyük paya sahip seçenektir ve çocuk bakımında olduğu gibi, yetişkinlere bakmak için harcanan zamanın doğru bir şekilde ölçülmesi zordur fakat çocuk bakımı veya diğer ev işlerinin aksine, yetişkinlere bakmak, erkekler ve kadınlar arasında daha eşit olarak bölündüğü görülmektedir (Folbre, 2006). Bununla birlikte, bağımlı olmayan hanehalkı üyeleri de bakıma ihtiyaç duyabilir, örneğin hastalık durumunda, uzun bir süre boyunca bakım gerekebilir, ek olarak, bakım sadece çocuk, yaşlı, hasta veya engelli kişilere yapılmamaktadır, aynı işler bağımsız hanehalkı üyelerinin yararına da yapılabilir (Bubeck, 1995).

2.1.3. Gönüllü Çalışma

Ücretsiz bakıcılar, duygusal ilişkiler bağlamında hanehalkının yanı sıra bakım ve desteğe ihtiyacı olan diğer arkadaşlar, komşular, topluluk üyeleri ve çeşitli kurumlar içinde gönüllü olarak aileleri dışındaki kişilere de bakım vermekte ve ücretsiz olarak hayati işler yürütmektedir. Bu, gönüllü olarak gerçekleştirilen bakım çalışmasını ifade etmektedir ve tanımında, hizmet sunumunun amaçlanan nihai varış noktası (hane veya piyasa) veya hizmetin verildiği fiziksel konum (özel veya kamusal alan) yerine bakım hizmetlerinin sağlanmasında yer alan emek sürecine odaklanılmaktadır. Gönüllülük faaliyetlerini de içine alan ve çalışmanın yalnızca hane içinde gerçekleşmediğini

vurgulayan “ cretsiz bakım” terimi bu nedenle “ev emeği” kavramından ayrılmaktadır (Esquivel, 2014). Komşulara yardım etmek, yaşlılara veya engellilere bakmak veya yardım etmek, hayır kurumlarını desteklemek, spor takımlarını eğitmek gibi işler de toplumsal refaha önemli bir katkıda bulunmaktadır, ancak, bu tür bakım faaliyetleri geleneksel ekonomik ölçümlere dahil edilmemektedir (Folbre, 2006).

19. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nın İş, İstihdam ve İşgücü Yetersiz Kullanım İstatistiklerine İlişkin Karar’ında, gönüllü çalışma gerçekleştiren kişiler, kısa bir referans süresi içinde başkaları için mal üretmek veya hizmet sağlamak için ücretsiz, zorunlu olmayan herhangi bir faaliyette bulunan, aşığdaki durumlarda çalışan çalışma çağındaki tüm kişiler olarak tanımlanmaktadır (Charmes, 2019: 12):

- (a) “Herhangi bir faaliyet”te en az bir saat çalışan;
- (b) " cretsiz"olarak çalışan, başka bir deyişle yapılan iş veya çalışılan saatler için nakdi veya aynı bir ücretin olmadan çalışan, bununla birlikte, yerel piyasa ücretlerinin üçte birinden az olduğunda veya aynı olduğunda gerçekleşmiş olur;
- (c) “zorunlu olmayan”, başka bir deyişle, toplumsal, kültürel veya dini nitelikteki sosyal sorumlulukların yerine getirilmesinden farklı, medeni, yasal veya idari zorunluluk olmaksızın yürütülen işlerde çalışan;
- (d) “başkaları için üretim” gerçekleştirilen işlerde çalışan:
 - (i) kendi kendine yardım, karşılıklı yardım veya topluluk temelli gruplar dahil olmak üzere, piyasa ve piyasa dışı birimlerden oluşan kuruluşlar aracılığıyla veya kuruluşlar için çalışan;
 - (ii) kendi ailesi veya ilgili aile üyelerinin hanesi dışındaki haneler için çalışan.

2.2. ÜCRETSİZ BAKIMIN SOSYAL ORGANİZASYONU

Bakımın faydaları, doğrudan alıcılarının ötesine taşmaktadır: Çocuklar, çalışan, vergi ödeyen ve sosyal güvenlik sistemine dahil olan yetişkinler olmak için büyümektedir. Bu nedenle, toplumların bakım sağlama maliyetlerini kadınlar ve erkekler, aileler ve daha geniş toplum arasında daha eşit bir şekilde yeniden dağıtmanın yollarını bulması önemlidir (UN Women, 2016). Bu kapsamda bakımın sosyal organizasyonu, bakım faaliyetinin yürütülmesindeki cinsiyet farklılaşması ve cinsiyet eşitsizliği dahil olmak üzere cinsiyet tabakalaşmasını ve bakımın sağlanmasında, devletler, piyasa, aileler ve diğer kuruluşlar arasındaki işbölümünü ifade etmektedir.

2.2.1. Kadın Sorumluluğu Olarak Bakım

Dünya çapında ücretsiz bakım işinin sorumluluğu, orantısız bir şekilde kadınlara ve kız çocuklarına düşmekte ve bu da onlara eğitim, boş zaman, siyasi katılım, ücretli çalışma ve diğer ekonomik faaliyetler için daha az zaman bırakmaktadır. Bu işin çoğu, hane halkı üyelerine bakmak ve ev işlerini yapmak için ayrılmıştır. Çoğu ülkede, özellikle altyapının zayıf olduğu ve kamu tarafından sağlanan hizmetlerin sınırlı olduğu veya bulunmadığı durumlarda, bakım çalışmaları önemli miktarda zaman almaktadır (Samman vd., 2016).

Tüm dünyada kadınlar ücretsiz bakım faaliyetlerine ortalama üç ila altı saat arasında zaman harcarken; erkekler yarım saat ile iki saat arasında zaman harcamaktadır. Bölgesel farklılıklar olsa da ücretsiz bakım işlerinde cinsiyet farkı her ülkede görülmektedir. Genel olarak, erkeklerinkinin ortalama iki ila on katını temsil eden kadınlar, erkeklere göre ücretsiz bakım faaliyetlerine daha fazla zaman harcarlar (Ferrant vd., 2014: 2).

Küresel olarak, kadınlar tüm ücretsiz bakım işlerinin %76'sını gerçekleştirmektedir, başka bir deyişle, erkeklerden üç kat daha fazla yapmaktadır. Ek olarak, kadınlar erkeklerden daha az ücretli iş yapma eğilimindedir fakat özellikle

gelişmekte olan ülkelerde aradaki fark yaptıkları ücretsiz bakım işi miktarını dengelemeye yetmemektedir (DCED, 2019).

Son verilere göre OECD ülkeleri genelinde ortalama olarak kadınlar ücretsiz işlere erkeklere göre günde iki saatten biraz fazla zaman harcamaktadır. Meksika ve Türkiye gibi bazı ülkelerde, cinsiyet farkı dört saate kadar çıkmaktadır. Çoğu OECD ülkesinde, kadınların ücretsiz işlerde harcanan orantısız saatleri, kadınların toplam çalışmaya (ücretli ve ücretsiz işlerin toplamı) daha fazla saat harcamasına neden olmaktadır. Hollanda, Yeni Zelanda ve Norveç olmak üzere üç OECD ülkesi dışında kadınlar, ücretli ve ücretsiz çalışma saatlerinin toplamına erkeklerden daha fazla zaman ayırmaktadır (Adema vd., 2020: 203). ABD’deki zaman tahsisi çalışmaları, çalışan kadınların sıklıkla “ikinci vardiya”larını yaptıklarını veya iki vardiyalı biçimde yaşadıklarını göstermektedir (Hochschild & Machung, 1989).⁶

Bakım ve bakıma ilişkin sorumluluklar, beraberinde önemli ekonomik ve zamansal kısıtlamalar getirmektedir. Kadınlar, çocukların ve diğer bağımlıların iyiliği için endişeleniyorlarsa, işgücü piyasasına katılım konusunda isteksiz olabilirler. Alternatif olarak, kadınlar çocuksuz kalarak bakım sorumluluklarının yükünü en aza indirmeye çalışabilirler ki bu İtalya, İspanya ve Güney Kore gibi birçok ülkede artan bir trend olarak karşımıza çıkmaktadır ve doğurganlık oranları ikame seviyelerinin çok altındadır (Folbre, 2006: 183-184).

Bir diğer etki ise işgücü piyasaları üzerinedir. Hanelerin genel olarak zamanlarını nasıl geçirmeye karar verdikleri ve özellikle kadınların zamanlarını nasıl geçirmeye karar verdiklerinin işgücü piyasasına katılımları üzerinde etkileri vardır. Ücretsiz çalışma, kadınların zamanlarını ayırma biçimlerini ve üstlenebilecekleri iş türlerini etkilemektedir. Ücretsiz çalışma konusundaki çoklu sorumlulukları nedeniyle, kadınlar daha esnek, daha az saat çalışabilecekleri ve evlerine daha yakın ücretli işler arayabilir, bu da, kadınların kayıt dışı sektöre kaymasına veya çok az sosyal korumaya sahip oldukları veya hiç olmadıkları daha düşük ücretli işlere girmelerine neden olabilir (ESCAP, 2019: 17). Başka bir deyişle, ücretsiz bakım

⁶ “ikinci vardiya” kavramı, kadınların hem ücretli emek hem de ücretsiz ev emeğinin büyük çoğunluğundan sorumlu olarak yaşadıkları çifte yükü tanımlamaktadır.

hizmeti talebi, kadınları işlerden mahrum bırakmıyorsa da çoğu zaman kayıt dışı işlere zorlamaktadır ve bu durum genellikle ücretli aile izni, işsizlik sigortası ve emekli maaşı gibi sosyal korumaya erişimlerinin olmamasına yol açmaktadır (ADB ve CIF, 2016). Anne olduklarında daha fazla ev işi yapmaya ve daha çok çocuk bakıcılığına yönelmeleri ve ücretli işlerde daha az zaman harcamalarında olduğu gibi kadınların ev ve bakım emeğine harcadıkları zaman yaşam boyunca önemli ölçüde dalgalanmaktadır (Craig & Bittman, 2008).

Kadın ve erkekler arasındaki istihdam açığı ebeveynlikle derinleşmektedir. Kadınlar, sahip oldukları çocuk sayısı ne olursa olsun, erkeklere göre daha az istihdam edilmektedir. Ek olarak, küçük çocukları olan ebeveynler istihdam konusunda farklı eğilimler sergilemektedir: anneler daha az olasıdır, babalar çocuksuz emsallerine göre daha fazla istihdam edilmektedir. Bu örüntüler, doğum deneyimi ve buna bağlı olarak çocuğa bakma izni süresi nedeniyle ücretli işten fedakarlık etmesi gerekenlerin kadınlar olduğu yönündeki toplumsal cinsiyet klişesini yansıtmaktadır. Bu durum literatürde “annelik cezası ve babalık ikramiyesi” olarak adlandırılmaktadır. Annelik cezası ve babalık ikramiyesi, işgücü piyasasındaki kadın ve erkeklerin çocuk sahibi olmaya yönelik tepkilerini yansıtmaktadır (ESCAP, 2019: 19). “Annelik cezası” olarak adlandırılan küresel eğilim, anneler ve anne olmayanlar arasındaki istihdam açığını ölçmektedir; erkeklerde “babalık ikramiyesi” olarak adlandırılan eğilim ise, küçük çocukları varsa istihdam edilmeleri daha olası olması olarak bunun tam tersini ifade etmektedir (Addati vd., 2018). Bu bakımdan bir çocuğun doğumu, genellikle çiftleri, annelerin doğumdan sonra ücretli işten ücretsiz bakım işine kaydırarak geleneksel iş bölümünü benimsemeye yönlendirmektedir (Gasparini & Marchionni, 2015).

Bununla birlikte, doğumdan sonra iyileşmek ve sadece anne sütü ile beslenmek için gereken zaman dışında, bir bebeğin ihtiyaç duyduğu bakım işlerinin çoğu, doğrudan kadının biyolojik rolüyle ilgili değildir ve her iki ebeveyn arasında bölünebilir. Araştırmalar, küçük çocukların sağlıklı fiziksel ve psikolojik gelişiminin, bakıcının cinsiyetiyle değil, bakıcının kalitesine ve çocuk-bakıcı etkileşimine bağlı olduğunu göstermektedir (Levtov vd., 2014). Ek olarak, kadınların işgücüne katılım oranlarının daha yüksek olduğu ülkelerde, ücretsiz bakım işinin erkekler ve kadınlar

arasında daha eşit bir dağılımı olması gerekmez ancak daha erişilebilir aile ve çocuk bakım hizmetlerine sahip olma eğilimi göstermektedirler (England, 2005). Bir kadının ücretsiz bakım yükü, hanehalkı servetinden, kamu hizmetlerine erişimden, aile büyüklüğünden ve yapısından ve hane içindeki pazarlık gücünden etkilenmektedir (DCED, 2019).

Nispeten iyi eğitilmiş, yüksek gelirli kadınlar, aksi takdirde ev işlerine veya çocuk bakımına ayıracakları zamanın yerine ikame satın alarak, genellikle ev içi dış kaynak kullanımına girebilirler. Düşük eğitilmiş, düşük gelirli kadınlar tipik olarak daha az esnekliğe sahiptir. Sıkı sıkıya bağlı kırsal topluluklarda yaşayan kadınlar, diğer kadın aile üyelerinden yardım alabilirler; kentsel alanlara yeni gelen göçmenlerin bu tür gayri resmi yardım türlerine daha az erişimi olabilir. Yaş farklılıkları da devreye girebilir. Örneğin genç kızların eğitime katılımları arttıkça ev işlerinden ve bakım sorumluluklarından ayrılmaları annelerin üzerindeki yükü artırabilmektedir (Folbre, 2006: 185).

Ücretli bakımda da durum benzerdir. Gelişmiş ülkelerde birçok kadın çocuk bakımı, yaşlı bakımı, hemşirelik ve öğretmenlik gibi bakım mesleklerinde istihdam edilmektedir (Budig vd., 2002). Ücretli bakım işi, kadınlar tarafından yapılan ücretsiz işin doğal bir uzantısı olarak algılanmakta ve bu nedenle düşük statü, zayıf sosyal tanınma ve düşük ücret ile karakterizedir. Düşük kalite ve iş koşulları, bakım hizmetlerinin kalitesinin düşmesine neden olmakta, bu da seçenekleri sınırlı olan bakım alanlar, bakıcılar ve ücretsiz bakıcılar için zararlı olmaktadır (ESCAP, 2019: 41). Bakım işinin yüksek düzeyde feminizasyonunun arkasında, ücretsiz bakım işinin toplumsal cinsiyet ve bakımın örgün eğitim veya öğretim yoluyla kazanılan becerilerden ziyade kadınların doğal eğilimleri ve doğuştan gelen yetenekleriyle ilişkilendirilmesi yatmaktadır (ILO, 2018).

2.2.2. Diğer Hane Üyelerinin ve Erkeklerin Bakım İşine Katılımı

Bakım vermede eşitliğin yalnızca kadınların güçlendirilmesi ve çocukların refahı için değil, aynı zamanda erkeklerin bakıcılığının erkeklerin kendileri için de iyi olduğu yollara dair kanıtlar vardır. Bakıma zaman ayıran babaların eşlerine ve

çocuklarına duygusal olarak daha bağlı ve daha mutlu, daha uzun hayatlar yaşadıklarını göstermektedir. Erkeklerin kendileri bakıcı rolleri üstlendiğinde biyolojik ve psikolojik olarak çeşitli şekillerde değişirler. Kısacası babalar çocuklarının gelişimini, çocuklar da babalarının gelişimini etkiler. Daha ilgili olan babaların, daha fazla ilişki doyumu ve daha güçlü destek duyguları bildiren kadın ortakları da vardır. Bu açıklamaların göstereceği gibi, kadınların sürekli güçlendirilmesini sağlamak için babaların katılımı gereklidir (UNFPA& PROMUNDO, 2018).

Ebeveynliğe geçiş, babaların işe katılımlarını, ücretlerini ve kariyer yörüngelerini annelerden daha az etkilemektedir. Kadınlarla karşılaştırıldığında, erkeklerin bir çocuğun doğumundan sonra tam zamanlı olarak işe dönme olasılığı daha yüksektir. Annelere yönelik sonuçların tam tersine, baba olmak, çocuksuz erkeklere kıyasla daha güçlü kariyer gelişimi ve daha yüksek ücretle ilişkilendirilmektedir (Correll vd., 2007: 41). Annelerin işe alınma veya terfi ettirilme olasılıkları ebeveynlik yapmayan kadınlara göre daha düşükken; babalar, ebeveynlik yapmayan erkeklere göre işe alma konusunda olumlu olarak görülmektedir (Fuegen vd., 2004).

Zaman kullanımı verileri, ücretsiz bakım işlerinde gelir ve cinsiyet eşitsizliği düzeyleri arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır: sorumlulukların dağılımı yüksek gelirli ülkelerde en eşittir. Bu büyük ölçüde, yüksek gelirli ülkelerdeki erkeklerin daha fazla bakım faaliyetleriyle meşgul olmasından kaynaklanmaktadır (Ferrant vd. 2014: 3).

2.2.3. Kamu ve Özel Bakım Hizmetlerinin Kullanımı

Ailelerin bakım sunumundaki eşitsizliklerle başa çıkmalarının ana yollarından biri, ücretsiz bakım faaliyetlerini diğer insanlarla ve/veya ücretli hizmetlerle dışsallaştırmak veya dışarıdan temin etmektir. Bakım hizmetlerinin kullanımı, aile dinamikleri üzerinde olumlu bir etki yaratabilir ve bakım yükünün dağıtılmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca bu, bakımla ilgili belirli görevlerden kimin sorumlu olduğu konusundaki anlaşmazlıkları da önleyebilir veya çözebilir. Ailelerin dış bakım hizmetlerini kullanma kararlarını etkileyen farklı faktörler vardır. Bunlara maliyetler,

yerlerin mevcudiyeti, bakım kalitesi, erişilebilirlik, çalışma saatleri ve konum dahildir. Bakım hizmetlerini kullanmaktan caydırıcı bir faktör olarak ise çoğu kadın için geleneksel olarak sorumlulukları olarak görülen bakım iş yükünü dışarıdan temin etme konusunda hissettikleri suçluluktur. Bununla birlikte, erkekler aynı duyguya sahip değildir ve bakım hizmetlerinden yararlanmayı kadınlara göre daha kolay kabul ederler. Bulgular, bir kadının en önemli rolünün evi ve ailesiyle ilgilenmek olduğu yönündeki inancın yüksek olduğu ülkelerde çocuk bakım hizmetlerinin kullanımının düşük olduğunu göstermektedir (EIGE, 2020).

Çocuklara ve yaşlılara yönelik programlara yapılan kamu harcamaları, aile bakımının yükünü azaltmaktadır ve kadınların rekabet eden sorumlulukları dengelemesini kolaylaştırmaktadır. Çoğu ülke, kamusal bakım hizmetleri sunumunda erkeklerin üretken çabaları ve yüksek orandaki vergilere güvenmektedir. Bu nedenle, kamu hizmetlerine artan güven bakım maliyetlerini kadınlardan erkeklere kaydırma işlevi görmektedir (Folbre, 2006: 191).

Kamusal bakım hizmetlerinin sunumu kadar kalitesi de önemlidir. Bununla birlikte, doğrudan bakım işinin kalitesini izlemek veya açık bir sözleşmede belirtmek zordur. Sonuç olarak, sosyal normlar ve kişisel tercihler, bakımın kalitesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bakımları altındaki kişiler için gerçek bir sevgi ve ilgi hisseden bakıcılar, kişisel bağlantısı olmayanlardan daha iyi bir iş çıkarırlar. Uzun vadeli kişisel ilişkilerin veya satın alınan çocuk bakımı ve yaşlı bakımı hizmetleri bağlamında, düşük devir oranlarının kaliteyi artırması muhtemeldir (England & Folbre, 2003).

2.2.4. İşgücü Piyasasının Yapılandırıcı Etkileri

İşyerinde esneklik, işçilerin ne zaman (saatler), nerede (yer) ve işle hangi görevlerde (kalıplar) ne kadar süreyle meşgul olduklarını etkileyen seçimler yapma yeteneğidir (Jeffrey Hill vd., 2008). Kadınların esnek çalışma düzenlemeleri talep etme olasılığı erkeklere göre iki kat daha fazladır ve esneklik genellikle kadınların aile ve kariyer arasında denge kurma biçimi olarak düşünülmektedir (Pocock vd., 2012). Kadınlar genellikle iş ve aile sorumluluklarını dengelemek için bir strateji olarak

kullanırlar yarı zamanlı çalışmayı kullanmaktadır ancak bu, yalnızca daha az çalışma saatleri anlamına geldiği için değil, aynı zamanda saatlik ücretlerin eşdeğer tam zamanlı işlerden daha düşük olduğu için kazançlarını ve gelecekteki emekli maaşlarını olumsuz etkilemektedir (Eurostat, 2009). AB'de kadınların %29'u yarı zamanlı çalışmanın ana nedeninin bakım sorumlulukları olduğunu söylerken, bu oran erkeklerde yalnızca %6'dır (Eurostat, 2019). Yarı zamanlı çalışmaya benzer biçimde bakım sorumluluğu olan kadın ve erkekler (özellikle kadınlar) bakım sorumluluklarını da yerine getirmelerine imkan veren kayıt dışı işlerde çalışması daha olasıdır (ILO, 2018).

Hem kadınları hem de erkekleri esnek çalışma uygulamalarını veya yarı zamanlı çalışmayı benimseme konusunda destekleyen bir kültür, bakım sorumlulukları olan çalışanları desteklemeye yardımcı olabilir. Kısmi zamanlı veya esnek çalışma düzenini benimseyen çalışanlar için dezavantaj oluşturmayan, cinsiyet ayrımı gözetmeyen performans değerlendirme ve gelişim kriterleri de bakıcıları desteklemenin önemli yollarındandır (WGEA, 2016:7).

2.3. ÜCRETSİZ BAKIMIN GELECEĞİ: TALEP-ARZ PROJEKSİYONLARI

Bakım ihtiyacı evrensel olmakla birlikte, işgücü piyasası eğilimleri, demografik eğilimler gibi değişiklikler bu taleplerin şeklini ve boyutunu değiştirmektedir. Kadınların artan eğitim başarısı, kadınların işgücüne katılımındaki artışlar gibi olumlu eğilimlerle bağlantılı olarak kadınların ücretsiz bakım işindeki mevcudiyeti ve isteği azalmıştır. Kadın bakım emeğinin azalan mevcudiyetinden kaynaklanan sorunlar, çoğu erkeğin ücretsiz bakım işlerinden daha büyük bir pay alma konusundaki isteksizliğiyle şiddetlenmektedir (MacDonald & Callery, 2008). Bakım krizi, sağlıklı, nitelikli bireyler, aileler ve toplumlar için gerekli olan bakıma yönelik zaman ve enerji etrafındaki artan endişelere ve aynı zamanda artan bir bakım ihtiyacına işaret etmektedir (ILO, 2018).

2.3.1. Pandemide “Üç Vardiya”

Daha önceki salgınlardan elde edilen kanıtlar, resmi sağlık sistemlerinin artan enfeksiyon dalgasıyla baş edemediği durumlarda ailelerde ve topluluklarda ücretsiz veya düşük ücretli bakım işlerinin büyük bir kısmını kadınların ve kızların üstlendiğini göstermektedir (Harman, 2015).

Arlie Hochschild (1989), geliştirdiği “ikinci vardiya (second shift)” kavramını, “Çocuksuz kadınların çoğu ev işlerine erkeklerden çok daha fazla zaman harcıyor; çocuklarla hem ev hem de çocuklarla ilgilenmeye daha fazla zaman ayırırlar. İşyerinde kadın ve erkek arasında ücret farkı olduğu gibi evde de aralarında bir 'boş zaman farkı' vardır. Çoğu kadın ofiste veya fabrikada bir vardiya ve evde 'ikinci vardiya' çalışıyor” şeklinde açıklamıştır. Daha yakın zamanlarda, feminist iktisatçılar, çoğunlukla kadınlar tarafından halledilen, değeri düşük ve ödenmemiş duygusal emeğe atıfta bulunan “üçüncü vardiyaya”ya dikkat çektiler. Dorres-Worthers (1994) Hochschild’ın kavramını geliştirmiş, üçüncü vardiya (third shift) kavramını ortaya atmıştır. Üçüncü vardiya kavramı, nüfusun yaşlanmasıyla birlikte sayıları artan yaşlı yetişkin aile üyelerine bakım sağlayanların kadınlar olması, diğer birçok ikinci vardiya görevinin daha eşit olarak paylaşılmaya başlanmasına rağmen yaşlılara bakım vermenin kadınlar tarafından yürütülen bir görev olmaya devam etmesi üzerine inşa edilmiştir (Dorres-Worthers, 1994). Heejung Chung (2020) üçüncü vardiyayı, yalnızca çocukların değil, ebeveynlerin ve diğer aile üyelerinin duygusal refahını sağlamak, başka bir deyişle, aile için endişelenmenin zihinsel yükünden sorumlular olarak tanımlamaktadır. COVID-19 süreci üçüncü vardiyayı ağırlaştırmış ve etkilerini daha görünür kılmıştır.

Dünya, kısıtlayıcı sosyal önlemlerle virüsün yayılmasını umutsuzca kontrol altına almaya çalışırken, başlangıçta bir sağlık krizi olarak başlayan şey, uzun süreli karantinaların bir sonucu olarak hızla, derin bir ekonomik durgunluğa ve daha da derinden derinden yayılan bir sosyal krize dönüşmüştür ve özellikle tüm Avrupa vatandaşlarının çalışma ve yaşam koşullarını etkilemiştir. İstatistikler, virüsün yaşlı nüfusun yaşamları üzerindeki tehlikesini doğrularken, tıbbi müdahaleler dışında yarattığı krizin ekonomik ve sosyal sonuçlarına en çok maruz kalanlar kadınlar olmuştur (Nivakoski & Mascherini, 2021: 254).

COVID-19 döneminde çocukların okula gitmemesi, yaşlıların bakım ihtiyaçlarının artması ve sağlık hizmetlerinin bunalmış olması nedeniyle ücretsiz bakım işi artmış; kısıtlı hareket ve sosyal izolasyon önlemleriyle birlikte ekonomik ve sosyal stresi derinleşmiş ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet katlanarak artmıştır. Tüm bu etkiler, sosyal uyumun zaten zayıfladığı ve kurumsal kapasite ve hizmetlerin sınırlı olduğu kırılganlık, çatışma ve acil durumlar bağlamlarında daha da şiddetlenmektedir (UN, 2020: 2).

COVID-19, kadınların çalışma olasılığının daha yüksek olduğu sektörlerdeki istihdamı etkilemiştir ve ev içi emek ve finansal kırılganlıkta cinsiyet ayrımını şiddetlendirmiştir. İnsanlar uzun süreler boyunca uzaktan çalışması iş-yaşam çatışmasını tırmanırken, küçük çocukların anneleri genellikle bu etkinin yükünü üstlenmiştir (Nivakoski & Mascherini, 2021). Ek olarak, sağlık sektöründeki çalışanların %70'inden fazlasını oluşturan ve işyerinde erkeklere göre daha yüksek enfeksiyon riskleriyle karşı karşıya kalan kadınlar, salgına karşı mücadelede de ön saflarda yer almaktadır (UN DESA, 2022).

Ev işçileri, genellikle çocuklara veya zayıf yaşlılara doğrudan bakım sağlayan başka bir işçi grubudur. COVID-19 ile bu işçilerin çoğu, hiçbir tazminat veya sosyal korumaya erişim olmaksızın işten çıkarılmıştır. Çalışmaya devam edenler, sokağa çıkma yasağı, daha ağır iş yükleri ve enfeksiyondan sınırlı koruma bağlamında iş yerlerine gidip gelmekte zorluk yaşadıklarını bildirmişlerdir (WIEGO, 2020).

Pandemi, ekonomik zorluk ve sağlık krizleri durumlarıyla başa çıkmak için dünya çapında sosyal koruma sistemlerinin yetersizliğini ortaya çıkarmıştır. Mevcut sistemlerin, bu koşullar nedeniyle benzeri görülmemiş zorluklar yaşayan kadınları desteklemede etkisiz olduğu kanıtlanmıştır. Piyasada birçok kadın işini ve gelirini kaybetmiştir. Dahası, birçokları için, sokağa çıkma yasağı düzenlemeleri, ev içi istismar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddette ani bir artışa neden olmuştur. Diğer şeylerin yanı sıra, bu, kadınların kaynaklar üzerindeki kontrolünü tehdit etmiştir. Kadınlar ekonomik olarak normalden daha fazla güçsüz durumda kalmıştır. Bu süre zarfında, kadınlar uzaktan çalışmaya geçtiklerinden, işverenlerin kadınlara orantısız bir şekilde yük olan bakım görevlerini kabul etmemesi nedeniyle ücretli ve ücretsiz

bakım işlerinin yükü daha da belirgin hale gelmiştir (Tarabulsi & Abou Habib, 2020:1).

COVID-19'dan önce, kadın ve erkeklerin ücretsiz bakım ve ev işleri için ne kadar zaman harcadıklarına dair veriler azdır. Bildiğimiz şey, COVID-19 öncesi ortalama bir günde, kadınların zaten ücretsiz ev işlerine ve bakım işlerine erkeklere göre yaklaşık üç kat daha fazla saat harcadıklarıydı. Ancak pandemi her şeyi karmaşık hale getirmiştir. 38 ülkeden elde edilen veriler, hem kadınların hem de erkeklerin ücretsiz iş yüklerini büyük bir miktarda artırdığını doğrulamaktadır ancak kadınlar hala aslan payını almaktadır (UN Women& UN Count, 2020: 1).

COVID-19 küresel krizi, dünya ekonomilerinin ve günlük yaşamlarımızın, kadınların ve kızların genellikle görünmez olan ve yeterince takdir edilmeyen ücretsiz bakım çalışmalarıyla mümkün kılındığı gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Çocukların okula gitmemesi, yaşlı ve hasta aile üyelerinin yoğun bakım ihtiyaçları ve bunalmış sağlık hizmetleri ile birlikte bakım hizmeti talepleri hızla artmıştır. Ücretsiz bakım, pandemi müdahalelerinin kilit bir boyutudur, özellikle evde eğitim, yaşlıların savunmasızlığı ve evden çalışma düzenlemeleri göz önüne alındığında hem refah, eğitim hem de gelir yaratmayı mümkün kılmaktadır (UN Women& UN Count, 2020: 5).

2.3.2. Değişen Sosyodemografi Gerçeği

Kadınların ücretli istihdama girmesi, muhtemelen ailelerin ve toplulukların ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut kaynakları artırmaktadır. Ancak kadınların parasına ve zamanına yönelik talepler yoğunlaşıyor. Birçok ülkede doğurganlık azalırken, yaşlıların görece talepleri artmaktadır (Stark, 2005). Uzun ömür, genel olarak olumlu bir sonuç olmasına rağmen yaşlı kişilerin bakım yükünün ücretsiz kadın akrabalara düştüğü kültürel bağlamlarda sıklıkla var olan ve ilgili herkesin refahı için mali ve diğer sonuçları olan hizmetlerin sağlanmasını gerektirmektedir (UN DESA, 2022).

Dolayısıyla, bu eğilim, günlük yaşamlarında yardıma ihtiyaç duydukları için yaşlıların bakım ve sağlık hizmetlerine olan talebini artırmaktadır. Tüm dünyada,

yaşlılar için yapılan bakım işlerinin çoğu ücretsiz olarak aile üyeleri tarafından yerine getirilmektedir. Bununla birlikte bakıcıların çoğu kadındır: Genellikle görünmez omurga gibi muamele gören eşler, kızlar veya gelinlerdir (ESCAP, 2019: 23).

Dünya çapında, kadınların ve erkeklerin ilk evlenme veya birlik kurma yaşı, özellikle artan eğitim, resmi istihdam olanakları ve kadınların daha fazla ekonomik bağımsızlığı nedeniyle son yirmi yılda (kadınlar için 23 ve erkekler için 26,5 yaş) artmıştır. Kadınların ilk evliliğe veya birlikteliğe başlama yaşının artması ve doğum kontrol yöntemlerinin mevcudiyeti ve kullanımındaki artışlar, kaç çocuğa ve ne zaman sahip olunacağına ilişkin kararlara katkıda bulunan faktörlerdir. Kadınlar 25 yıl önceki 2,8 çocuğa kıyasla 2020'de ortalama 2,5 çocuk olmak üzere toplamda daha az çocuk sahibi olmaktadır ve daha geç doğum yapmaktadır: Annelerin doğum yapma yaşı son 25 yılda 27,5'ten 28,1'e yükselmiştir. Kadınların ilk evlenme ve çocuk sahibi olma yaşının artmasıyla birlikte hiç çocuk sahibi olmayan kadınların oranında da 2000 yılında %7,6 iken 2020 yılında %9,2'ye yükselmiştir (UN DESA, 2022).

1990'ların ortalarından bu yana elde edilen veriler, yalnız anneleri ve çocukları olan hanelerin sayısının, yalnız babaları ve çocukları olan hanelerden daha fazla olduğunu göstermektedir. Yalnız babalı hanelerin yaygınlığı zaman içinde %1 ila %2 arasında sabit kalırken, yalnız annelerin oranı mevcut verilerin bulunduğu tüm bölgelerde artarak bazı bölgelerde %8 ila %10'a seviyelerine ulaşmıştır. Tek ebeveynli hanelerin yaygınlığındaki artışlar, boşanma ve ayrılıktaki ve evlilik dışı doğan çocuk sayısındaki artışlarla bağlantılıdır (UN DESA, 2022).

2.3.3. Dönüşen İş Dünyası

Sosyolojik bir bakış açısıyla, bir işe sahip olmak, gelir ve beraberinde gelen hakların yanı sıra insanlara kendini gerçekleştirme ve benlik saygısı için gelişmiş fırsatlar vererek fayda sağlamaktadır. İşgücü piyasasına katılım, günümüzde en önemli sosyal etkileşim biçimidir ve bu itibarla, sosyal uyumun sağlanmasında vazgeçilmez bir unsurdur. Küreselleşme ile sınırların ortadan kalkması ve süreklilik gösteren teknolojik yenilikler ile birlikte işgücü piyasasında artan bilgi ihtiyacı ve talebi, istihdamda eğitimin önemi ve etkisi arttırmıştır. Ekonominin tüm alanlarındaki

dijitalleşme ve rekabet, otomasyon ve yeni teknolojilerin yapılan işlerde giderek daha fazla değişim ve üretken emek gerektirmesi, herkes için yeni beceriler kazanmasının önemini arttırmaktadır. Günümüzde yüksek vasıflı, iyi eğitilmiş ve değişime açık bir işgücüne ihtiyacı vardır. Bu nedenle, kadınlar başta olmak üzere, hayat boyu öğrenme herkes için bir gerçeklik haline gelmiştir. Yapılan araştırmalar, eğitim seviyesinin artmasıyla bireyin işgücü piyasasında geçirdiği zamanın arttığını göstermektedir (Altonji & Pierret, 2001)

2.3.4. Yaklaşan İklim Felaketi

Bugün dünya, tam ölçekli bir ekolojik çöküşün eşiğindedir, milyonlarca insan, hızla değişen iklim, arazi bozulumu ve biyolojik çeşitlilik kaybından halihazırda etkilenmektedir ve bu da mevcut yoksulluğu, çatışmayı ve eşitsizliği daha da kötüleştirecektir. Dünyanın en yoksul ve en marjinal topluluklarındaki kadınlar ve kızlar, bu duruma çevresel çöküşün en az katkıda bulunanlar, bu krizin etkilerini en çok çekenlerdir. Kadınların zaten kısıtlanmış olan toprağa erişimi, çevresel bozulma ve arazi gaspı nedeniyle daha da zayıflamaktadır. Yiyecek ve su kıtlığı, kirli hava ve kuraklık, sel ya da orman yangınları gibi iklimle ilgili giderek şiddetlenen afetler, sağlıkları ve hakları üzerinde orantısız bir etki yaratmaktadır (UN Women, 2020: 20). Tüm bu etkiler aynı zamanda kadınların omuzuna düşen bakım yükünün artması anlamına gelmektedir.

2.3.5. Krizlere Açık Küresel Ekonomi

Son yirmi yıldır yaşanan gelişmeler, kadınların üretim süreçlerinde daha fazla yer almalarına sebep olmuştur. Üretim ağırlığının mal üretiminden hizmet üretimine kayması bu noktada etkili olan temel unsurdur. Ayrıca esnek çalışmanın yaygınlaşması, neoliberal kalkınma politikaları ve ekonomik faaliyetlerin küreselleşmesi kadınların çalışma yaşamına katılmalarını desteklemiş, ekonomik anlamda bağımsızlık kazanmalarına yardım etmiştir (Balaam & Veseth, 2004: 98-100). Bununla birlikte, küreselleşme ile birlikte görülen kayıtdışı istihdam ve kadın istihdamındaki eşgüdümlü artış, kadınların, kayıtdışı istihdamda konumlandığını göstermektedir (Standing, 1999). Bu, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların

erkeklerden kaynaklanan kazanç kaybını telafi etmek için kayıt dışı istihdama giriştikleri “ek işçi” kavramıyla açıklanmıştır (Elson, 2018). Ek olarak, liberal ve küresel eğilimler, ekonomileri krizlere açık hale getirmiştir ve benzer görünüm ekonomik kriz dönemlerinde de kadınlar tarafından sergilenmiştir.

Ekonomik durgunluklarda, erkeklerin ücretli çalışması geleneksel olarak azalırken, kadınlarınki artmıştır. Erkekler, genellikle imalat ve inşaat gibi durgunluklardan daha fazla etkilenen endüstrilerde çalıştıkları için kayıplar yaşamışlardır. Geleneksel olarak aileler içinde kadınlar bir aile içi sigorta biçimi olarak ekonomik gerileme dönemlerinde işgücü piyasasına katılımları artmıştır (Alon vd., 2021; Nivakoski & Mascherini, 2021).

Bununla birlikte, krizler hanehalkının geçim kaynakları ve kamu hizmetleri üzerinde baskı oluşturduğunda, kadınlar genellikle ailelerinin artık satın almaya gücünün yetmediği malları ve artık mevcut olmayan kamu hizmetleri için ücretsiz bakım ve ev işlerine harcanan zamanını artmasıyla telafi etmektedir. Ancak kadınların zamanı sonsuz esnek değildir ve teterli destek olmadan, kadınların ve ailelerinin sağlığı ve refahı için uzun vadeli sonuçlarla kırılma noktalarına ulaşılabacaktır (Elson, 1995).

Küresel mali krizin ardından gelen kemer sıkma önlemlerinin, kadınların ücretsiz bakım yüklerini, zorlanma ve kötü etkiler yaşamadan üstesinden gelinemeyecek bir noktaya kadar yoğunlaştırmaktadır. Kritik kamu yatırımları ve insana yakışır işler için fırsatlar olmadan, yetersiz veya yetersiz beslenme, okulu bırakma, ailelerin parçalanması ve artan şiddet seviyeleri nedeniyle insanların yeteneklerinin azalacaktır. Sosyal koruma ödemelerindeki kesintiler, özellikle düşük gelirli gruplardan gelen kadınlar için çok dokunaklıdır (UN Women, 2014).

Bekar anneler ekonomik krizlerden özellikle etkilenmektedir. Mevcut cinsiyet farkına ek olarak, bekar anneler genellikle bir işe girmek ve çocuklarına bakmak arasında yapmak zorunda kaldıkları zor bir seçim yüzünden engellidir. Bu, özellikle genç, vasıfsız bekar anneler için sorunludur, çünkü onlar da pratik iş deneyiminden yoksundur. Ek olarak, onlar için mevcut işlerin çoğu yarı zamanlı ve düşük ücretlidir,

bu da çocukları için dengeli bir yaşam tarzı geliştirmeyi ve yukarı doğru sosyal hareketli olmayı çok zorlaştırmaktadır. Çocuklarının eğitimde başarılı olmak için daha az kaynağa sahip olması ve dolayısıyla işgücüne rekabetçi bir düzeyde girmek için daha az fırsata sahip olması anlamında bir yoksulluk döngüsü yakındır (GenderCop, 2014: 5).

2.4. BAKIM İKİLEMİNE REFAH DEVLETİ YANITLARI

Bir “refah devleti” tanımlamaya başlayan sosyal sigorta, sosyal yardım, evrensel vatandaşlık hakkı ve kamu hizmetleri programları, bu yüzyılın ilk yarısında Avrupa, Kuzey Amerika ve daha sonra Latin Amerika'da gelişmiştir. Refah devleti, sanayileşme, kentleşme, demografik değişimler, demokratikleşme ve bürokratikleşmeye karşı karmaşık bir siyasi tepkiler dizisidir (Orlof, 1993). Refah devletlerinin kadınların ücretli işe erişimi ve dolayısıyla bağımsız bir gelire sahip olması veya tam tersi olarak kadınların bağımlılığını pekiştirmek üzerinde önemli bir rolü vardır ve toplumsal hükümleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet ilişkilerini şekillendirmektedir (Lewis, 1992). Bu bakımdan, ailelere, özellikle kadınlara, açık veya örtülü olarak bakım sorumluluklarını ne ölçüde yüklediklerine göre birbirlerinden farklılık göstermektedir (Leitner, 2003). Sosyal politika araştırmacıları, toplumlarda istihdam, sosyal destek ve bakım organizasyonuna yönelik farklı yaklaşımları özetlemek için refah rejimi tipolojileri geliştirmişlerdir. Refah politikası literatürü, bakım rejimleri ve cinsiyet ilişkilerinin eşitsizlik/eşitlik özellikleri arasındaki bağlantılar hakkında çok sayıda teorik ve ampirik bilgi sağlamaktadır.

2.4.1. Esping-Andersen’in Tipolojisi

Esping-Andersen'in çalışmasıyla ilişkili refah rejimleri kavramı, refahın gelişmiş ülkelerde devletler, piyasalar ve haneler tarafından üretilme ve dağıtılma biçimine atıfta bulunmaktadır. Esping-Andersen, metadan arındırma kavramına dayanarak, ülkeleri, yalnızca piyasaya başvurmadan hizmet ve gelir elde etme yeteneğine göre liberal, muhafazakar ve sosyal demokrat olmak üzere üç tür rejime ayırmaktadır. Liberal rejim, bireyciliği ve piyasanın önceliğini vurgular ve vatandaşlar ihtiyaçlarını karşılamak için büyük ölçüde piyasaya güvenmek zorunda olduklarından,

düşük düzeyde bir metadan arındırma ile karakterize edilmektedir. Muhafazakar refah rejimlerinde, sosyal sigorta, önceki katkılara ve dolayısıyla çalışma ve istihdama bağlı olan belirli faydalar sağlamaktadır. Son olarak, sosyal demokrat rejim, bireysel katkıya bakılmaksızın tüm vatandaşlara uygulanacak sosyal programlarla en yüksek metadan arındırma düzeyine sahiptir (Esping-Andersen, 1990)

Esping Andersen'in 1990'daki orijinal çalışması çok fazla eleştiriye maruz kalmasına rağmen, birçok refah devleti araştırması için hareket noktasıdır. Kısaca ifade etmek gerekirse, Esping-Andersen'in tipolojisi, erkek çalışanlar üzerine kurguladığı ve dolayısıyla, kadınların ücretsiz bakım işini görünmez kıldığı için cinsiyet körü olmakla suçlanmıştır (Orloff, 1993; Lewis, 1992). Esping- Andersen'in teorisindeki ana kavramlardan biri dekomodifikasyon (metasızlaştırma)dır ve kadınların ev içinde yaptıkları ücretsiz bakım işi, metalaştırma ya da metasızlaştırma için uygun değildir. Bunun yerine, feministler, aile içinde ücretli ve ücretsiz işin bölünmesinin farklı biçimlerinden bahsetmeyi önermişlerdir. Feminist eleştiriye bir yanıt olarak Esping-Andersen, metadan arındırma ile uyumlu olarak, “defamilizasyon (aileden ayırma)” kavramını ortaya atmıştır (Esping-Andersen, 1999: 51). “Sanayi Sonrası Ekonomilerin Sosyal Temelleri-Social Foundations of Postindustrial Economies” (1999) adlı kitabında, kadın ve erkeklerin işgücü piyasasına nasıl eşit bir şekilde girebildiklerini açıklamak için bu terimi benimsemiş ve genişletmiştir. Lister (1994) “aileden ayırma”yı, “yetişkinlerin aile ilişkilerinden bağımsız olarak, ücretli iş veya sosyal güvenlik sistemi aracılığıyla sosyal olarak kabul edilebilir bir yaşam standardını sürdürebilme derecesi” olarak tanımlamıştır. McLaughlin ve Glendinning (1994) ise: “defamilizasyon, refahın aile ile 'bizim' ilişkimize ne ölçüde bağlı olduğunu değiştiren hükümler ve uygulamalardan oluşur” şeklinde tanımlamıştır. Üçüncü bir tanım, Esping-Andersen (1999) tarafından önerilmiştir: bireylerin ekonomik kaynaklar üzerindeki hakimiyetini ailevi veya evlilik kabiliyetlerinden bağımsız olarak maksimize eden, bireylerin aile üzerine bağımlılığını azaltan politikalar”. Bu açıklamalar ışığında, aileci bir rejim, hanehalkı üyelerinin refahından sorumlu olduğunun varsayıldığı bir rejimdir (Esping-Andersen, 1999). Tersine, aileden uzaklaştıran bir rejim, politikaların haneya bağımlı refah yükünü hafifleten bir rejimdir. (Esping-Andersen 1999, 51). Bu, sosyal demokrat rejimde olduğu gibi devlet

tedariki yoluyla veya tipik olarak, liberal refah rejiminde olduğu gibi piyasa aracılığıyla gerçekleştirilebilir.

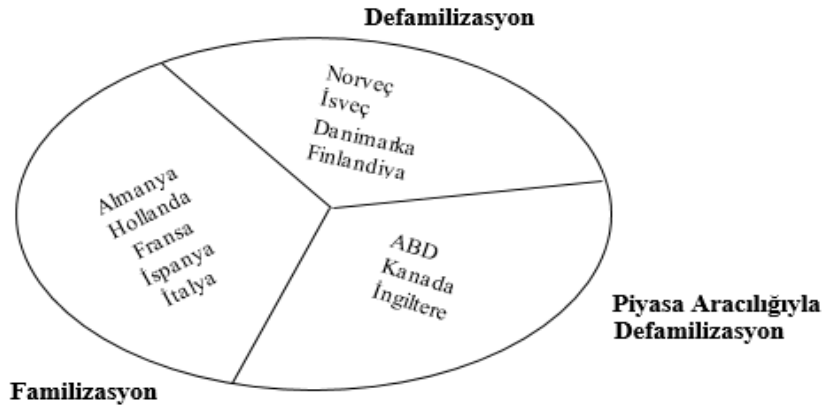
Aileden uzaklaştırma politikalarının amacının, ebeveynlerin çocuklarını mümkün olan en kısa sürede resmi çocuk bakımına almalarını sağlamak ve böylece aileleri çocuk bakımından sorumlu olmaktan kurtarmak olduğu sonucuna varılabilir. Kadınların piyasada ekonomik olarak aktif olmalarına izin vermek için bakım işini aile biriminin dışına taşımakla ilgilidir. Bu nedenle aileden uzaklaştırma en az iki amaca hizmet etmektedir: (1) ailenin bakım sorumluluklarının başka kurumlara devredilmesi ve (2) aile yetiştirmenin gerektirdiği maliyetlerin ekonomik olarak kolektifleştirilmesi (Kröger, 2011).

Bu geniş, çok boyutlu “defamilizasyon” anlayışına daha yakın zamanda, “evden ayırma” (Kröger, 2011), “cinsiyetten ayırma” (Saxonberg, 2013) ve “anneden ayırma” (Mathieu, 2016) gibi kavramlar önerilmiştir. Birinci ve üçüncü kavramlar defamilizasyon için ek kavramlar olarak yorumlanırken, ikincisi alternatiftir. Kröger’in (2011) “evden ayırma” olarak adlandırılan ek bir kavram önerisi, defamilizasyona ilişkin literatürün kapsamlı bir tartışmasına dayanmaktadır. Kröger, ekonomik bağımsızlığın derecesini tanımlamak için “aileden ayırma” kullanımını tercih eder ve yalnızca sosyal bağımsızlığın derecesini tanımlamak için “evden ayırma”yı önermektedir (Kröger, 2011: 429). Sosyal bakım politikalarının, insanların evleri ve aileleri dışında topluma ve sosyal hayata katılmalarını mümkün kılma derecesi olarak anlaşılmaktadır. Saxonberg (2013), defamilizasyonu öncelikle toplumsal cinsiyet ilişkilerine hitap eden bir kavram olarak ve daha da fazlasını toplumsal cinsiyet eşitliği yaratmaya yönelik normatif bir kavram olarak yorumlamaktadır. Bu noktadan hareketle, araştırmacıların, “aileleştirmenin kötü olup olmadığı ve aileden uzaklaştırmanın iyi bir şey olup olmadığı konusunda bir anlaşmaya bile varamadıklarını” belirtmektedir (Saxonberg, 2013: 29). Cinsiyete dayalı ekonomik bağımlılığa ilişkin önceki önerileri daraltmak, Saxonberg’i defamilizasyon kavramını “basitçe fazla belirsiz” olduğu ve “toplumsal cinsiyet üzerine yazan ana akım feminist bilim insanlarının ana hedeflerini gerçekten net bir şekilde tanımlamadığı” şeklinde genel bir eleştiriye götürmektedir ve bunun yerine, daha uygun bir kavram olarak “cinsiyetten ayırma”yı önermektedir (Saxonberg, 2013: 27). Üçüncü yeni bir kavram

olan annelikten uzaklaştırma yakın zamanda Mathieu (2016) tarafından önerilmiştir ve şu şekilde tanımlanmaktadır: “anneden ayırma” kavramı, annelerin bakım işi ve özel olarak çocuk bakımı yapma zorunluluğundan yararlandıkları bağımsızlık derecesini ifade eder” (Mathieu, 2016: 577). Mathieu, Kröger gibi bakım ilişkilerine ve dolayısıyla defamilizasyonun sosyal boyutuna odaklanan bir kavram eklemiştir.

Geriye dönecek olursak, Esping-Andersen, düşük kadın istihdam oranları sorunuyla nasıl başa çıkılacağına çözümünün, devlete devretmek olduğu sonucuna varmaktadır. Ek olarak, bunun, cinsiyet eşitliği açısından doğru bir hamle olduğunu kabul etse de, her iki ebeveyn için de bir kazan-kazan durumu yaratmadığını savunmaktadır (Esping-Andersen, 1999: 59-60). Bununla birlikte, Esping-Andersen'in tipolojisinde metadan arındırılmış işçiler işverenleri karşısında güç kazanırken, kadınların aile ile ilgili politikaların sağlanması yoluyla ailelerinden ne ölçüde bağımsızlık kazandıklarını kavramak daha zordur (Saxonberg 2013). Şekil 1'de Esping Andersen'in bu tipolojisi özetlenmiştir:

Şekil 1: Esping-Andersen'in Defamilizasyon Çerçevesindeki Ülke Sınıflandırması

Kaynak: (Woods, 2006: 17)

Defamilizasyon ölçüsünü dahil etmek, orijinal rejim tipolojisini büyük ölçüde değiştirmemektedir. Liberal rejim ülkeleri bir arada kümelenmeye devam etmektedir; çoğu sosyal demokrat ülke bir arada kümelenmiş halde kalırken; başlangıçta "muhafazakar" olarak tanımlanan ülkeler arasında daha açık farklılıklar ortaya çıkmıştır: Fransa, Almanya ve Hollanda ve Güney Avrupa ülkeleri olarak, İtalya, Portekiz, İspanya. Defamilizasyon konusunda en düşük puanı ise Güney Avrupa ülkeleri almaktadır.

2.4.2. Jane Lewis'in Tipolojisi

Esping-Andersen'in tipolojisinin doğrudan bir eleştirisi olarak Lewis, refah rejimlerini tipolojileştirmek için “geçimini sağlayan erkek modeli” kavramını tanıtmıştır. Refah devletlerinin kadınların istihdamına yönelik yönelimlerini anlamaya yönelik öncü bir girişimdir ve tüm Batılı ülkelerin sosyal politika rejimlerinde değişen derecelerde kurumsallaşmış bir kavramdır. Kadın ve erkek arasında keskin bir işbölümüne dayanan, gelir getiren erkek ve bakım işlerini üstlenen kadın modeline göre refah rejimlerini sınıflandıran Lewis, kadının ev hizmetlerinden tamamen sorumlu olduğu ve çalışmadıkları modelden, erkekle birlikte çalıştıkları (çift gelir kazanan) ve bakım hizmetlerini paylaştıkları bir modele doğru sınıflandırmasını gerçekleştirmiştir (Lewis, 1992). Erkek aile reisinin güçlü, orta ve zayıf olarak sınıfladığı yapı içinde İngiltere ve İrlanda'yı güçlü aile reisi modeline, Fransa'yı orta aile reisi modeline ve İsveç'i de düşük aile reisi modeline örnek göstermiştir. (Dedeoğlu, 2012: 213).

Başka bir deyişle, aileyi geçindiren erkek modeli, genel olarak, “refah sisteminde yerleşik bir 'erkek ekmek kazanan' ve 'ikincil' bir kadın ücretli fikri ve normu” olarak tanımlanmaktadır (Lewis & Ostner, 1994). Geçimini sağlayan model tipolojisi, rejim türlerinin herhangi bir sınıflandırmasının ücretli ve ücretsiz çalışma ve refah arasındaki ilişkileri içermesi gerektiği inancına dayanmaktadır. Argüman, yalnızca ücretli çalışmaya odaklanmanın, sosyal yardım sağlamanın cinsiyete dayalı doğasını ihmal etmesidir. Lewis, tarafından kullanıldığı şekliyle evin geçimini sağlayan modeli kavramı, refah devletlerinin kadınlara öncelikle eş veya birey olarak

sosyal haklar vererek toplumsal cinsiyete dayalı işbölümüne farklı derecelerdeki desteğini yansıtmaktadır.

Lewis, politika rejimlerini, “geçimi sağlayan erkek-ev hanımı kadın” biçimine bağlılıklarının düzeyleri açısından ele almayı savunmaktadır. Evin geçimini sağlayan erkek rejimi formülasyonunda, kadınların ücretli işlerden dışlanması ve özel alanda üstlenilen bakım sorumlulukları ve aile reisinin erkek olduğu bir ailenin tabii kılınması birleştirilmektedir. Kadınlardan, sosyal güvenlik hakkı ve kamu desteği olmaksızın evde bakım işlerini üstlenmeleri beklenmektedir (Lewis, 1992: 162). Lewis'in çalışması, politikacıların aile yapıları hakkındaki toplumsal cinsiyete dayalı varsayımları ve bunun bakımın sosyal organizasyonuna nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Geçimini sağlayan bir model tipolojisinin bu ilk formülasyonu, Esping-Andersen'in refah rejimi tipolojisine verilen temel feminist tepkilerden biri olarak kabul edilir. Ülke grupları daha sonra eklenmiş ve uyarlanmıştır (Lewis & Ostner, 1994).

Becker, erkeklerin geleneksel olarak 'ekmek kazanmak' veya ücretli işlerden ve kadınların geleneksel olarak ev işlerinden sorumlu olduğu gerçeğinin, hanehalkının refahını veya faydasını maksimize etmeye çalışan rasyonel aktörlerin seçimlerinden ve tercihlerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Bir ortak, ücretli işte harcanan bir saat için daha fazla kazanırsa, bu, o ortağın gelir elde etmek için daha fazla zaman ve diğerinin piyasa dışı işlerde daha fazla zaman harcayacağı rollerde uzmanlaşmasına yol açacaktır (Becker, 1993).

2.4.3. Walter Korpi'nin Tipolojisi

Esping Andersen (1999) gibi Korpi de aile ve toplumsal cinsiyeti karşılaştırmalı çerçevelerine dahil etmiştir. Korpi, sınıf eşitsizlikleri ile birlikte farklı rejim türleri oluşturmak için farklı türde aile destek modelleri tanımlamıştır. Korpi'nin yaklaşımı, Esping-Andersen'in 1990'lardaki çalışmasının feminist eleştirisinden güçlü bir şekilde etkilenmiştir. Bununla birlikte, başlıca katkılarından biri, refah rejimlerinin sınıflandırılmasında sınıf eşitsizliğini de aynı anda hesaba katarak toplumsal cinsiyet eşitsizliğini dikkate almasıdır. Korpi, “refah devletlerinin toplumsal cinsiyet ve sınıf

açısından eşitsizlik kalıpları üzerindeki etkilerinin asimetrik olabileceğini” savunmaktadır (Korpi, 2000: 142). Bu, örnek olarak, yüksek ve düşük gelirli gruplar arasında cömert bir yeniden dağıtıma sahip refah devletlerinin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini azaltmada en etkili olanlar olmayabileceği anlamına gelmektedir.

Korpi'nin yaklaşımının merkezinde iki özellik vardır: kurumlara odaklanma ve çok boyutluluk. Kurumlara odaklanma, refah devleti tipolojilerinin sonuçlardan ziyade kurumsal göstergelere odaklanması gerektiği iddiasıyla gerekçelendirilir. İlk çalışmasında Korpi, aile politikasının birden fazla boyuta odaklanarak kavramsallaştırılması ve ölçülmesi gerektiğini, çünkü politika yapımcıların kadınlara erkeklerle aynı veya farklı türde haklar verip vermeme konusunda temel bir ikilemle karşı karşıya olduklarını açıklamaktadır. Bu nedenle, bir politika boyutu kadın istihdamına desteği düşünüyorsa, bir diğeri ücretsiz aile bakımına verilen desteği hesaba katmalıdır. Sonuç olarak, aile politikası çok boyutluluğu, bir ülkenin genel aile desteği ve çifte kazanan desteğinin iki boyutu arasındaki boşluktaki konumu olarak kavramsallaştırılmaktadır. Korpi'nin tipolojisi, iki kademeli kavramın kesişmesinden kaynaklanmaktadır. Devlet-piyasa-aile üçgeninde yer alan bir sosyal haklar perspektifi uygulamaktadır. Bu çerçevede, üç farklı aile destek modeli ayırt etmektedir: genel aile destek modeli, pazar odaklı destek modeli ve çifte kazanan destek modeli. Korpi, bu teorik ideal tiplerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hem politikaları hem de politika hedeflerini yansıttığını savunmaktadır (Korpi, 2000). Korpi'nin tipolojisi tablo 3'te özetlenmiştir:

Tablo 3: Korpi'nin Refah Tipolojisi

Model	Bezerlik	Temsilciler	Özellikler
Çift Kazanan	*Lewis'in zayıf ekmeğini kazanan erkek modeli *Esping-Andersen'in İskandinav refah rejimi	Danimarka, Finlandiya, Norveç, İsveç	*Gelişmiş kamu hizmeti *Ailelere yüksek transferler *Yüksek defamilizasyon
Genel Aile Desteği	*Lewis'in güçlü ekmeğini kazanan erkek modeli *Esping-Andersen'in muhafazar refah rejimi	Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Hollanda, İspanya	*Orta-cömert transferler *Ev hanımları için bazı vergi indirimleri *Yetersiz kamu hizmeti *Düşük defamilizasyon
Piyasa Odaklı	*Esping-Andersen'in liberal refah rejimi	Avustralya, Kanada, Japonya, Yeni Zelanda, İsviçre, İngiltere, ABD	*Birkaç devlet hizmeti *Artık transferler * Piyasa aracılığıyla defamilizasyon

Kaynak: (Orloff, 2002: 13-14; Wehner & Abrahamson, 2003:5).

2.4.3.1. Çifte Kazanan Model

Çift gelirli modelin, sosyal demokrat partilerin hakim olduğu İskandinav ülkelerindeki cinsiyet eşitliğine dayalı politikalarla ilişkili olduğu savunulmaktadır. Önemli miktardaki transferler ile birlikte yüksek hizmet seviyeleri çift gelirli modelde öne çıkan unsurlardır (Orloff, 2002). Çifte kazanan modeli (İsveç ve Norveç), vergi avantajları, düşük net maliyetle evrensel çocuk bakımı ve OECD ortalamasının üzerinde tazminatlarla cömert ebeveyn izni sağlayarak her iki ebeveyni de çalışmaya teşvik etmektedir (Thévenon, 2011). Cinsiyet eşitliği seviyeleri yüksektir ve bu durum

kısmen, ekonomik etkileri sınırlamak için daha yüksek baba katılımını ve evrensel refah transferini teşvik eden babalık izni politikalarına atfedilebilir (Gałęzewska vd., 2017).

2.4.3.2. Genel Aile Desteği Modeli

Genel aile desteği modelinin, geleneksel aileyi destekleme ile birleşen muhafazar partileri ve kapitalist piyasa baskıları sonucu ortaya çıkan ilişkilerle şekillendiği savunulmaktadır. Cömert transferler ve hizmet eksikliğinin ile bir araya gelmesi ile karakterizedir (Orloff, 2002). Genel aile desteği modeli (Almanya ve Fransa), her iki ebeveyni de vergilendirme yoluyla çalışmaktan aktif olarak caydırmaktadır, bu da çifte kazananlar için çok az mali fayda bırakarak, daha geleneksel bir iki ebeveyn normunu ve daha düşük cinsiyet eşitliği seviyelerini teşvik etmektedir (Thévenon, 2011). Aynı zamanda, mali ihtiyaçtan bağımsız olarak tüm aileler için mali destek OECD ortalamasının üzerindeyken, baba katılımı ve çocuk bakımı için güçlü teşvikler içermeyen izin hakları diğer OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında ortalama düzeydedir. Genel aile desteği modeli, geleneksel cinsiyete dayalı işbölümünü teşvik ederken, çift maaşlı destek, kadınların istihdamını ve bakım işlerinin sosyalleşmesini sağlamaktadır. Ne çekirdek aileye ne de çift gelirli aileye destek sağlamayan refah devletleri, aile desteğinin piyasa tarafından sağlanmasını tercih etmiş sayılmaktadır.

2.4.3.3. Pazar Odaklı Model

Piyasa odaklı model, düşük transferler, düşük kamu hizmetleri seviyeleri ile birlikte orta seviyedeki kadın istihdamıyla ön plana çıkmaktadır. Kadın istihdam seviyesi, genel aile destek grubundan daha yüksek, ancak çift gelirli gruptan daha düşüktür. Bu durum, piyasa güçlerini cinsiyet veya aile meselelerinin üzerine koyan laik muhafazakar partiler ve piyasa odaklı politikalarla ilişkilendirilmektedir (Orloff, 2002). Piyasa odaklı model (Birleşik Krallık ve İsviçre), OECD ortalamasına kıyasla daha yüksek maliyetlerle yalnızca sınırlı ebeveyn izni ve daha düşük kamu çocuk bakımı arzı sağlayarak aile örgütlenmesini özel meseleler olarak bırakmaktadır (Thévenon, 2011). Bununla birlikte, yalnız anneler de dahil olmak üzere yoksul aileler

için daha yüksek gelir testli nakit desteği, bu bağlamda yoksullukla mücadele politikaları olarak kullanılmaktadır.

2.4.4. Nancy Fraser'ın Tipolojisi

Artan anne istihdamı, çifte kazancın büyümesine katkıda bulunmuştur. Çoğu OECD ülkesindeki iki ebeveynli ailelerin çoğu, ebeveynler arasında hala büyük kazanç uçurumları olsa bile, artık iki gelirli ailelerdir. Bazı ülkelerde, özellikle Avusturya, Almanya, Hollanda ve İsviçre'de, bir eşin tam zamanlı ve diğerinin yarı zamanlı çalıştığı bir buçuk gelirli aileler en yaygın olanıdır. Gerçekten de, 2014 yılında ortalama olarak, 0-14 yaş arası en az bir çocuğu olan çiftlerin üçte birinden daha azında bir eş tam zamanlı çalışırken diğeri hiç çalışmıyordu (Adema vd., 2020: 202-203).

Nancy Fraser'ın çalışması (1994), genellikle bir referans noktası olarak alınmıştır. Fraser, toplumsal cinsiyet rollerinin emek piyasasının içinde ve dışında dönüştürüldüğü böylece bakımın artık yalnızca kadınların yaptığı bir şey olmadığı bir toplumu tasavvur etmektedir. Fraser'ın modellemesi, bakımın ve ücretli çalışmanın yeniden dağıtılması aynı zamanda bakımın değerinin tanınmasıyla da ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir. Refah devletlerinde cinsiyet ve bakım ilişkisini üç model ile kategorize etmiştir: evrensel ekmek kazanan modeli, bakıcı parite modeli ve evrensel bakıcı modeli (Fraser, 1994).

İlk yaklaşım, yazarların "varsayılan olarak ailecilik" olarak adlandırdıkları şeye geniş bir kapsam sağlamaktadır. Bu ülkelerde, hizmetler veya izin ödenekleri gibi politika destekleri zayıftır ve politika, çocuk bakımında cinsiyetin yeniden dengelenmesi için hiçbir teşvik sunmamaktadır. Yunanistan, İtalya ve Polonya bu modeli en açık şekilde göstermektedir. Bu, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden en az umut verici olanıdır. İkinci yaklaşım, annelerin uzun ücretli ebeveyn izni yoluyla işgücü piyasasında kalmaya teşvik edildiği, ancak çocuk bakımı hizmetlerinin çok daha zayıf olduğu Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde tipiktir. Yetişkinler için bakım hizmetleri azaltılmaktadır ancak bakım ödenekleri alıcılara bakım satın almaları için ödenmektedir. Bu yaklaşım, bakımın değerini kabul eder, ancak kadınların işgücü piyasasına katılımı üzerinde bazı olumsuz etkileri vardır. Üçüncü olarak, İskandinav

ülkeleri, aileleri cömert izin programları, baba kotaları ve hem küçük çocukların hem de yaşlıların bakımı için iyi geliştirilmiş hizmetler aracılığıyla çocuklara bakma konusunda destekleyerek cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için en tutarlı politika yapılandırmasını sunmaktadır (Saraceno & Keck, 2011).

2.4.4.1. İki Temel Tip: Evrensel Ekmeğini Kazanan Model ve Bakıcı Parite Modeli

Fraser ilk modeli, evrensel ekmeğini kazanan model (universal breadwinner model), belki de en fazla kadınların işgücüne katılımının yüksek olduğu Avrupa ülkelerinde görülmektedir ve ideolojik olarak Amerika'da en güçlüdür. Bu yaklaşım ücretli emek yoluyla bireysel olarak geçinen herkesi temel almaktadır. Ancak, ailelerin çocuklara ve bakmakla yükümlü oldukları diğer kişiler için bir kayıp oluşturmadan, işgücü piyasasına girmelerini sağlamak için uygun politikalara ihtiyaçları olduğundan, böyle bir yaklaşım uygun hükümet desteğini gerektirir. Bu, kapsamlı ebeveyn izni politikaları, kamu tarafından finanse edilen çocuk bakımı ve/veya ailelerin özel çocuk bakımının genellikle pahalı olan maliyetini dengelemesini sağlamak için vergi kredileri gibi destekler anlamına gelmektedir. Bunların eksikliği, işgücü piyasasına eşit katılıma katkı sınırlar koymaktadır. Model ayrıca, bakım çalışanlarına geçimlerini sağlamaya yetecek kadar ve düzenli bir şekilde ödeme yapılmasının sağlanmasını gerektirmektedir. Mevcut haliyle, bakım çalışanlarının çoğu zaman yoksulluk içinde ve geçimlerini sağlamak için uzun çalışma saatleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Genel olarak, evin geçimini sağlayan evrensel model yoksulluğu azaltabilir, ancak bunu herkesi daha uzun saatler çalışmaya zorlayarak ve erkek ücretli çalışma dünyasını tek saygın seçenek olarak idealleştirerek gerçekleştirebilir (Baker vd., 2016: 55).

İkinci bir yaklaşım, esas olarak kadınlar tarafından yapılan ve halihazırda ücretsiz olarak yapılan kayıtdışı işlerin değerlendirildiği ve uygun şekilde desteklendiği bakıcı parite modeli (caregiver parity model) dir. Bu model, resmi ücretli işgücü piyasasına yönlendirmek yerine, her iki faaliyetin de değerini tanımaya ve kolaylaştırmaya çalışmaktadır. İşler hale getirmek için ise, toplumsal yeniden üretimin kişisel çalışmasına hükümet desteği sağlanmalıdır. Örneğin, uzun süreli bir hastalığı olan bir bireyin bakımı veya çocuk bakımı üstlenildiğinde, bunu tanımayı ve yardım

etmeyi (gelir desteği) gerektirmektedir. Aynı zamanda, yarı zamanlı ve esnek çalışma ile bakım sorumluluklarını desteklemek ve hamilelik kapasitesi temel alınarak, yapılan ayrımcılığa karşı yasal kurallar koymayı gerektirmektedir. Fraser'ın belirttiği gibi, ilk model toplumsal yeniden üretimi tamamen piyasa aracılığıyla alana getirmeyi amaçlarken, bu model onu kişisel alana itmeye çalışır, ancak hükümet tarafından da desteklenmektedir. Ancak bu model de kadınları eve hapsetme riskini taşımakta ve insanların üstlenmesi gereken iş miktarını azaltmak için bir çözüm sunmamaktadır. Fraser, toplumsal cinsiyet eşitliği yaratmada başarısız olduğu için hem evrensel geçimini sağlayan hem de bakıcı parite modellerini reddetmektedir (Fraser 1996: 234). Fraser'ın iki modele ilişkin değerlendirmesi tablo 4'te sunulmaktadır:

Tablo 4: Nancy Fraser'ın Evrensel Geçimini Sağlayan ve Bakıcı Paritesine İlişkin Değerlendirmesi

Prensip	Evrensel Geçimini	
	Sağlayan	Bakıcı Parite
Yoksulluk karşıtlığı	İyi	İyi
Sömürü karşıtlığı	İyi	İyi
Gelirde eşitlik	Orta	Zayıf
Boş zamanda eşitlik	Zayıf	Orta
Saygıda eşitlik	Orta	Orta
Marjinalleşme karşıtlığı	Orta	Zayıf
Erkek egemenliği karşıtlığı	Zayıf	Orta

Kaynak: (Fraser 1996: 230-233)

2.4.4.2. Şimdilik Ütopik Bir Fikir: Evrensel Bakıcı Modeli

Fraser'ın önerdiği son model, evrensel bakıcı modeli (universal caregiver model) dir. Bu yaklaşım, kadınları özel alanda destekleyerek kadın ve erkekleri ayrı alanlarda bırakmak yerine; iş piyasasına sokmak aracılığıyla erkeklere daha çok benzetmek ve erkeklerin ev ve bakım işlerini daha fazlasını üstlenmesini sağlamak aracılığıyla erkekleri kadınlara daha çok benzetmeyi önermektedir. Erkeklerin evde yapılan toplumsal yeniden üretim işlerinin çoğunu üstlenmesiyle, işin yükü daha adil

bir şekilde dağıtılacak ve ekonominin cinsiyete dayalı hiyerarşileri zayıflayacaktır. Kadınların yaşamlarının karakteristik ritimleri olarak görülen ücretsiz ve ücretli çalışma arasında geçiş, politikaya yön veren bir norm haline gelecektir. Bu nedenle, hükümetler ikisi arasında kolay geçiş sağlayan politikaları uygulamaya çalışacaklardır. Örneğin, yarı zamanlı ve esnek çalışma için işyeri cezalarının kaldırılması, hükümetlerin herkesin dahil olması beklenen bir kamu çocuk bakımı sistemi oluşturması veya toplum temelli bakım sistemleri için destek vermek. Bu model, mevcut işbölümünün cinsiyete dayalı doğasını önemli ölçüde azaltma yeteneğine sahiptir ve aynı zamanda genel iş yükünün bir kısmını azaltmayı vadeder. İstihdam ve bakım ve kadınların ekonomik bağımlılığının tüm sistemlerde uzlaştırılması sorunlarına nihai çözüm, “evrensel bir bakıcı” modeli olabilir: “erkekleri, birincil bakım işini yapan insanlara (kadınlara) daha çok benzemeye teşvik etmek; bu, ekmek kazanma ve bakıcılık arasındaki cinsiyetçi karşıtlığını ortadan kaldıracak ve birbirinden ayrı olan etkinlikleri bütünleştirecek, cinsiyet kodlamalarını ortadan kaldıracaktır” (Fraser, 1994). Sağlanması, bakım hizmetine uyum sağlamak için iş yerlerinin değiştirilmesini gerektirecek ve insanların bakıma zaman ayırabilmelerini ve bakım hizmetlerine erişebilmelerini sağlamak için gelir güvenlik sistemlerine ihtiyaç duyulacaktır. Erkeklerin bakımını teşvik etmek, kadınların bakımını sürdürmelerine izin verirken ücretli istihdama entegrasyonunu teşvik etmek kadar önemlidir.

Sonuç olarak, cinsiyet eşitliği perspektifinden bakıldığında, bazı yorumcular cinsiyet eşitliğinin en iyi şekilde tam zamanlı istihdam yoluyla sağlanabileceğini, bu nedenle politikaların kadın istihdamını güçlendirmeye/arttırmaya ve geleneksel ekmek kazanan erkek modelinden uzaklaşmaya odaklanması gerektiğini savunmaktadır (Blau & Kahn, 2013). Yine de, kadınlar için artan özerklik ve seçim açısından 'evrensel geçimini sağlayan model'in olumlu etkilerine rağmen, diğerleri böyle bir modelin toplumsal cinsiyet eşitliğini işgücü piyasasıyla sınırladığını ve ücretsiz işin cinsiyete dayalı bölümündeki dengesizliklerin kalıcılığını ihmal ettiğini iddia etmektedir (Ciccia & Bleijenbergh, 2014). Diğer yazarlar ise, bakımın sosyal ilişkilere derinden gömülü olduğunu ve her bakımın piyasada bir “metaya” indirgenemeyeceğini veya indirgenmemesi gerektiğini vurgulamaktadır (Lynch & Lyons, 2008).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ÜCRETSİZ BAKIMA SOSYAL POLİTİKA MÜDAHALESİ

Ücretsiz bakıma ilişkin önemli tartışmalar: kurumsal bakım sistemleri, kurumsal olmayan bakımın piyasa değeri, kurumsal bakım hizmetleri için yapılan harcamalar üzerinedir. Bu bölümde, ücretsiz bakıma ilişkin politika dayanakları ve düzenlemeler incelenecektir.

3.1. BAKIMIN “5R” Sİ

Ücretsiz bakım işinin yeniden dağıtılması, yalnızca haneler içinde (kadınlar ve erkekler arasında) değil, aynı zamanda bakım hizmetlerinin kilit sağlayıcıları arasında ve arasında eşit yük paylaşımını destekleyen politika önlemlerini gerektirir. Bu tür sağlayıcılar, yük paylaşımını kolaylaştıran mevzuat, politikalar ve programlar aracılığıyla destek sunan hükümetleri, özel sektörü ve toplulukları içerir. Bu sağlayıcılar, politika yapıcılarının artan dikkati ve eylemi yoluyla bakım işinin yükünü paylaşmak için harekete geçirilebilir ve desteklenebilir (Falth & Blackden, 2009: 5).

Bakıma odaklanan politikalar genellikle “5R” çerçevesinde değerlendirilir. Bu çerçeve, yaklaşımları aşağıdakilere göre sınıflandırır (DCED, 2019):

- i. Tanımak (Recognise): Herhangi bir bağlamda ücretsiz bakım işinin niteliğini, kapsamını ve rolünü kabul edin. Örneğin, farkındalık yaratmak ve değişimi savunmak; zaman kullanımını ölçmek,
- ii. Azaltmak (Reduce): Ücretsiz bakım işinin genel yükünü azaltın. Örneğin, su, elektrik, yakıt ve çocuk bakım hizmetlerine halkın erişiminin iyileştirilmesi; ulaşım ve şehir planlamasına toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımlar; zamandan ve emekten tasarruf sağlayan teknolojilere yatırım yapmak,
- iii. Yeniden Dağıtmak (Redistribute): Ücretsiz bakım işi yükünü cinsiyetler arasında daha eşit bir şekilde yeniden dağıtın. Örneğin, sosyal normları

- dönüştürmek ve erkeklerle ve erkek çocuklarla ilişki kurmak; ücretli istihdam ile ücretsiz bakım işini dengelemek için her iki cinsiyeti de destekleyen işgücü piyasası politikalarının uygulanması,
- iv. Ödüllendirmek (Reward): Bakım çalışanlarını daha fazla ve insana yakışır işlerle ödüllendirin. Örneğin, bakıcıları destekleyen sosyal koruma programları geliştirmek,
- v. Temsil Etmek (Represent): Bakım çalışanlarını karar alma süreçlerinde temsil edin. Örneğin, kadınların karşılaştığı bakımla ilgili zaman kısıtlamalarının ele alınması; program döngüsü boyunca kadınlarla etkileşim kurmak.

3.2. BAKIMDA ULUSLARARASI TAAHHÜTLER

Bu başlık, temel nedeni toplumsal cinsiyet eşitsizliği olan kadın yoksulluğuna karşı uluslararası politika çerçevesini sunacaktır. Bu kapsamda, Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Birleşmiş Milletler tarafından ortaya konulan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlar ve Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi (CEDAW) açıklanacaktır.

3.2.1. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu

1995 yılında Pekin’de düzenlenen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda taraf ülkeler, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması, kadının güçlendirilmesi ve ilerlemesi, izlenecek politika ve uygulanacak programların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilmesi ile ilgili konularda yükümler içermektedir ve Eylem Platformu’nun hayata geçirilmesini öngörülmüştür. Bu kapsamda taraf hükümetlerin, 12 kritik alandaki stratejik eylemleri onaylaması ve yerine getirmeleri beklenmektedir (UN, 1995). Tablo 5’te Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu’nun ücretsiz çalışmayla ilişkili maddelere yer verilmektedir:

Tablo 5: Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformunda Ücretsiz Çalışma

Kritik Endişe Alanı ve Stratejik Hedefler	Aksiyon Planı
A.Kadın ve Yoksulluk <i>A.4. Cinsiyete dayalı metodolojiler geliştirmek ve yoksulluğun kadınlaşmasına yönelik araştırmalar yapmak</i>	68. Ulusal ve uluslararası istatistik kuruluşları tarafından: (b) Kadınların çalışmalarının tam kapsamını ve ücretsiz ve ev içi sektörlerdeki katkıları da dahil olmak üzere ulusal ekonomiye olan tüm katkılarını tanımak ve görünür kılmak için uygun istatistiksel araçlar geliştirin ve inceleyin. kadınların karşılıksız çalışmasının yoksulluk oranı ve yoksulluğa karşı savunmasızlığı ile ilişkisi.
H. Kadınların İlerlemesi İçin Kurumsal Mekanizmalar <i>H.2. Toplumsal cinsiyet perspektiflerini mevzuata, kamu politikalarına, programlara ve projelere entegre etmek</i> <i>H.3. Planlama ve değerlendirme için cinsiyete göre ayrıştırılmış veri ve bilgiler oluşturmak ve yayınlamak</i>	204. Hükümetler tarafından: (a) Politika kararları alınmadan önce, bunların sırasıyla kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin bir analizinin yapılmasını sağlamaya çalışmak; (b) Ulusal politikaları, programları ve projeleri ve bunların uygulanmasını düzenli olarak gözden geçirerek, kadınların kalkınmadan doğrudan faydalanmalarını ve kalkınmaya hem ücretli hem de ücretsiz olarak tam katkı sağlamalarını garanti altına almak için istihdam ve gelir politikalarının etkisini değerlendirerek, ekonomi politikası ve planlamasında dikkate alınır; 206. Ulusal, bölgesel ve uluslararası istatistik servisleri ve ilgili hükümet ve Birleşmiş Milletler kuruluşları tarafından, araştırma ve belgeleme kuruluşlarıyla işbirliği içinde, kendi sorumluluk alanlarında: (f) Aşağıdakileri gerçekleştirerek her türlü çalışma ve istihdam hakkında daha kapsamlı bir bilgi geliştirmek: (i) Tarım, özellikle geçimlik tarım ve diğer piyasa dışı üretim faaliyetleri gibi, Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemine halihazırda dahil edilmiş olan ücretsiz çalışma hakkında veri toplamanın iyileştirilmesi; (ii) Halihazırda işgücü piyasasında kadınların işsizliğini ve eksik istihdamını hafife alan ölçümlerin iyileştirilmesi; (iii) Uygun forumlarda, bağımlı kişilere bakmak ve yiyecek hazırlamak gibi ulusal hesapların dışında kalan ücretsiz çalışmanın değerini nicel olarak değerlendirmek için yöntemler geliştirmek, uydu veya diğer resmi hesaplarda olası yansıma için yöntemler geliştirmek. Kadınların ekonomik katkısını kabul

	etmek ve kadın ve erkekler arasındaki ücretli ve ücretsiz çalışmanın eşitsiz dağılımını görünür kılmak amacıyla, temel ulusal hesaplardan ayrı olarak üretilmiş ancak bu hesaplarla tutarlıdır;
F. Kadın ve Ekonomi <i>F.1. İstihdama erişim, uygun çalışma koşulları ve ekonomik kaynaklar üzerinde kontrol dahil olmak üzere kadınların ekonomik haklarını ve bağımsızlığını teşvik etmek</i> <i>F.2. Kadınların kaynaklara, istihdama, pazarlara ve ticarete eşit erişimini kolaylaştırmak</i> <i>F.5. Mesleki ayrımcılığı ve her türlü istihdam ayrımcılığını ortadan kaldırmak</i>	165. Hükümetler tarafından: (g) Diğerlerinin yanı sıra, ücretsiz çalışmanın, özellikle bakmakla yükümlü olunan kişilere bakma ve ücretsiz yapılan işlerin türünü, kapsamını ve dağılımını ölçmeye ve daha iyi anlamaya yönelik çabalar yoluyla daha kapsamlı bir çalışma ve istihdam bilgisi geliştirmeye çalışmak aile çiftlikleri veya işletmeleri için ve bu alandaki çalışmalar ve deneyimler hakkında bilgi paylaşımını ve yayılımını teşvik eder, bunun niceliksel olarak değerini değerlendirmek için yöntemlerin geliştirilmesi de dahil olmak üzere, hesaplardan ayrı olarak, ancak bunlarla tutarlı olarak üretililecek hesaplara olası yansıma için, temel ulusal hesaplar; 166. Hükümetler tarafından: e) Kadınların gıda güvenliğindeki hayati rolünü tanıyan ve güçlendiren ve ücretli ve ücretsiz kadın üreticilere, özellikle çiftçilik, balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliği gibi gıda üretimi ile uğraşanlara ve ayrıca kentsel alanlara yönelik programlar ve politikalar oluşturun ve değiştirin. yerel ve topluluk düzeyinde uygun teknolojilere, ulaşım, yayım hizmetlerine, pazarlama ve kredi olanaklarına eşit erişime sahip işletmeler; 178 (e) Çocuk işçiliğini ortadan kaldırmaya yönelik stratejilerin, uygun olduğu durumlarda, evlerinde ve diğer hanelerde ücretsiz çalışma için bazı kız çocuklarına yapılan aşırı talepleri de ele almasını sağlayın;

Kaynak: (ESCAP, 2019; UN, 1996)

3.2.2. Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi

2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi vizyonu, "kimsenin geride bırakılmayacağı" vaadiyle yola çıkmaktadır. Hedefleri, sıfır yoksulluk, açlık, yetersiz beslenme ve gıda güvensizliği ve evrensel cinsiyet eşitliği ve kadınların güçlendirilmesi hedefleri aracılığıyla bu tutkuyu yansıtmaktadır (IFAD, 2017: 2). 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nin dönüştürücü dili, üye devletlere, ulusal servetin

hesaplanmasında ücretsiz çalışmanın tanınması konusu etrafında toplanma fırsatı vermektedir (ESCAP, 2019: 26). Tablo 6’da ücretsiz bakımla ilişkili Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları’na yer verilmektedir:

Tablo 6: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ile Bakım Bağlantıları

SKA	Amaç: SKA’ya Ulaşmada Bakımın Katkısı
Hedef 1 <i>Yoksulluğun tüm biçimleriyle her yerde sona erdirin</i>	1.2 Sosyal koruma, cepten yapılan bakımla ilgili masrafların azaltılmasına katkıda bulunur ve böylece yoksulluk içinde yaşayan insanların oranını azaltmaya yardımcı olabilir 1.3 Diğer konuların yanı sıra annelik, çocuklar, engelliler ve yaşlılar ile ilgili olarak “en alttakiler de dahil olmak üzere herkes için ulusal olarak uygun sosyal koruma sistemlerinin ve önlemlerinin” uygulanması çağrısında bulunur
Hedef 2 <i>Açlığı sonlandırın, gıda güvenliğini ve gelişmiş beslenmeyi sağlayın ve sürdürülebilir tarımı teşvik edin</i>	2.1 Erken çocukluk eğitim hizmetleri ile ilk ve orta öğretime kayıtlı çocukların kamu gıda programlarına erişimi, tüm yıl boyunca güvenli, besleyici ve yeterli gıdaya erişimin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. 2.3 Su, sanitasyon ve elektrik ile ilgili olanlar gibi daha iyi temel ve gelişmiş altyapıya erişim, kırsal kesimdeki kadınların, tarımda çalışan kadınların ve yerli kadınların tarımsal veya diğer kazançlı faaliyetlere katılımını destekleyebilir
Hedef 3 <i>Sağlıklı yaşamları sağlamak ve her yaştan herkes için refahı teşvik etmek</i>	3.1 Anneliğin korunmasına daha iyi erişim, anne ölüm oranını azaltacaktır 3.2 Annelik korumasına daha iyi erişim, yeni doğanların önlenebilir ölümlerini de azaltacaktır. 3.8 Bakım hizmetlerine daha iyi erişim ve uzun süreli bakım da dahil olmak üzere evrensel sağlık sigortası, HIV veya AIDS ile yaşayanlar, engelliler ve yaşlılar dahil herkesin sağlığını iyileştirecektir.
Hedef 4 <i>Kapsayıcı ve eşitlikçi kaliteli eğitim sağlamak ve herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek</i>	4.1 Ücretsiz, adil ve kaliteli ilk ve orta öğretime erişimin sağlanması 4.2 Tüm kız ve erkek çocukların kaliteli erken çocukluk bakımı ve eğitimi hizmetlerine erişiminin artırılması, böylece ilköğretime hazır olmaları 4.3 Uygun maliyetli ve kaliteli teknik, mesleki eğitime erişimin iyileştirilmesi ve yüksek öğretim 4.a Çocuğa, engelliliğe ve cinsiyete duyarlı tesislerin garanti edilmesi 4.c En eksik oldukları bölgelerde nitelikli öğretmen arzını artırmak

Hedef 5 <i>Cinsiyet eşitliğini sağlamak ve tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek</i>	5.4 Kamu bakım hizmetleri, sosyal koruma ve iyileştirilmiş altyapı, ücretsiz bakım işlerindeki angaryaları azaltacak ve ücretsiz bakım ve ev işlerinin tanınmasına, yeniden dağıtılmasına ve değerlendirilmesine katkıda bulunacaktır 5.5 Bakım işlerinin yükünün bir kısmını haneden devlete, piyasaya veya devlet dışı işlere kaydırarak -kar sektörü ve aynı zamanda hane içinde kadınlardan erkeklere kadar bu bakım politikaları, kadınların siyasi, ekonomik ve kamusal hayata tam ve etkin katılımını ve liderlik için eşit fırsatları teşvik etmeye de katkıda bulunacaktır. 5.a Bakım politikaları, her iki kadının da ekonomik kaynaklar üzerinde eşit haklara sahip olmasına genel olarak katkıda bulunacaktır. 5.c Bakım politikaları, cinsiyet eşitliğini ve tüm kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesini teşvik eden sağlam politikaların uyarlanmasına da katkıda bulunacaktır.
Hedef 6 <i>Herkes için su ve sanitasyonun mevcudiyetini ve sürdürülebilir yönetimini sağlayın</i>	6.1 Güvenli ve uygun fiyatlı içme suyuna evrensel ve adil erişim, orantısız bir ücretsiz ev işi yükü taşıyan kız çocukları ve kadınlar için angaryanın azaltılmasını sağlayacaktır. 6.2 Yeterli ve adil sanitasyon ve hijyene erişim, özellikle daha büyük engeller ve risklerle karşı karşıya olan kadınlar ve engelliler olmak üzere herkese fayda sağlayacaktır.
Hedef 7 <i>Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişiminin sağlanması</i>	7.1 Uygun fiyatlı, güvenilir ve modern enerji hizmetlerine evrensel erişim, aynı zamanda, kadınlar için kişisel, boş zaman ve gelir getirici faaliyetler için önemli miktarda zaman kazanılmasını kolaylaştıracak ve ısıtma ve yiyecek hazırlama için odun toplama zahmetinin azaltılmasına yardımcı olacaktır.
Hedef 8 <i>Herkes için sürdürülebilir, kapsayıcı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı ve insana yakışır işi teşvik etmek</i>	8.3 Katılımcıların bakım yükümlülüklerini dikkate alan bayındırlık işleri programları gibi aktif işgücü piyasası politikaları, kırsal kesimdeki kadınlar ve dezavantajlı geçmişe sahip olanlar da dahil olmak üzere, insana yakışır işlerin yaratılmasına katkıda bulunabilir. 8.5 Bakım hizmetleri sağlayarak ve insana yakışır bakım işleri yaratarak ücretsiz bakıcılara destek vererek, bakım politikaları ve hizmetleri bakım işgücünü genişletir, kadınların (ve erkeklerin) istihdamına olan talebi sürdürür ve herkes için tam ve üretken istihdama katkıda bulunur. Toplu pazarlık ve göçmen ve ev işçileri de dahil olmak üzere tüm bakım çalışanlarının daha fazla örgütlenmesi, herkes için insana yakışır iş ve eşit değerde işe eşit ücret sağlanmasına da yardımcı olabilir. 8.8 Daha iyi devlet düzenlemesi ve kayıt dışı bakım çalışanlarının resmileştirilmesi, çalışma haklarının korunmasına da katkıda

	bulunacak ve özellikle kadın göçmenler ve güvencesiz istihdamda olanlar olmak üzere tüm işçiler için güvenli ve güvenli çalışma ortamlarını teşvik edecektir. 8.10 Finansal hizmetlere erişim, kadınların güçlendirilmesini ve hanelerin uygun bakım hizmetlerini karşılayabilmesini sağlamanın anahtarıdır.
Hedef 9 <i>Dayanıklı altyapı oluşturun, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi teşvik edin ve yeniliği teşvik edin</i>	9.1 Bakımla ilgili altyapının yanı sıra insana yakışır bakım işleri sunan bakım hizmetlerinin geliştirilmesi, ekonomik kalkınmayı ve insan refahını desteklemek için kaliteli, güvenilir, sürdürülebilir ve dayanıklı altyapının geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.
Hedef 10 <i>Ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliği azaltmak</i>	10.1 Bakım ve bakım hizmetleriyle ilgili sosyal koruma nakdi yardımlarına evrensel erişim, nüfusun en alttaki yüzde 40'lık kesiminin gelir artışını destekleyecektir. 10.2 Sosyal koruma nakdi yardımlarına evrensel erişim, yaş, cinsiyet, engellilik, ırk, etnik köken, köken, din veya ekonomik ya da diğer statüden bağımsız olarak herkesin sosyal, ekonomik ve politik olarak kapsanmasını teşvik eder. 10.3 Bakım çalışanları ve ücretsiz bakıcılar için mali, ücret ve sosyal koruma politikaları, eşit fırsatların sağlanmasına ve sonuç eşitsizliklerinin azaltılmasına katkıda bulunacaktır. 10.4 Bakım çalışanları ve ücretsiz bakıcılar için mali, ücret ve sosyal koruma politikaları, giderek daha fazla eşitliğin sağlanmasına katkıda bulunacaktır.
Hedef 17 <i>Uygulama araçlarını güçlendirmek ve Sürdürülebilir Kalkınma için Küresel Ortaklığı yeniden canlandırmak</i>	17.1 Bakım altyapılarının sağlanmasına, kamu bakım hizmetlerine ve bakım işlerine yatırım yapmayı amaçlayan makroekonomik politikalar, vergi ve diğer gelir toplama için yurt içi kapasiteyi geliştirmek için yerel kaynak seferberliğinin güçlendirilmesiyle bağlantılıdır.

Kaynak: (Addati vd., 2018; ESCAP, 2019).

3.2.3. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1979 yılında imzalanan ve 1981 tarihinde yürürlüğe giren Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi

Sözleşmesi (CEDAW), kadınlara yönelik her türlü ayrımcılık ve eşitsizliğin kaldırılması, temel insan hakları ve özgürlüklerine ile ilgili düzenlemeleri içermektedir (UN , 1979). Tablo 7 CEDAW’da yer alan ücretsiz bakımla ilişkili maddelere yer verilmektedir:

Tablo 7: CEDAW’da Ücretsiz Bakım

Madde-1.5 a- Her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek, b- Anneliğin sosyal bir görev olarak anlaşılmasını ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişiminde kadın ve erkeğin ortak sorumluluğunun tanınmasını öngören ve her halükarda çocukların menfaatlerini her şeyden önce gözeten anlayışa dayanan bir aile eğitimini sağlamak Madde-11.2 Evlilik ve analık sebebiyle kadınlara karşı ayırımı önlemek ve etkin çalışma hakkını sağlamak amacıyla, a- Hamilelik ve analık izni sebebiyle veya evliliğe bağlı olarak işten çıkarma ayırımını yasaklamak, bu ayırımı yapanları cezalandırmak b- Önceki iş, kıdem ve sosyal haklar kaybedilmeksizin, ücretli olarak analık izni veya benzeri sosyal içerikli tazminatlar vermek c- Özellikle çocuk bakımevleri ağının tesisi ve geliştirilmesi yoluyla anne ve babanın aile yükümlülüklerini, görev sorumlulukları ve kamu hayatına katılma ile birleştirmeyi mümkün kılan destekleyici sosyal hizmetlerin sağlanmasını teşvik etmek, d- Hamilelik süresince zararlı olduğu kanıtlanan işlerde kadınlara özel koruma sağlamak, taraf devletler uygun önlemleri alacaklardır. Madde 14.2. h- Özellikle konut sağlık, elektrik ve su temini, ulaştırma ve haberleşme konularında yeterli yaşam standartlarından yararlanma haklarını sağlamak.
--

Kaynak: (UN, 1979)

3.3. İYİLEŞME İÇİN BAKIM POLİTİKALARINA BAKIŞ

Ücretsiz bakım sağlanması, psikolojik ve fiziksel sağlık sonuçlarının azaltılması, sosyal katılımın kısıtlanması ve kayıtlı istihdamda kalma kabiliyetinin sınırlandırılması açısından bakıcılar için önemli olumsuz etkilere sahip olabilir. Bu

nedenle, resmi olmayan bakıcıları destekleyecek politikalar geliştirmek, bakıcıların istedikleri sürece bakıma devam etmelerini sağlamak ve gelecekteki ücretsiz bakımın talebi karşılamak için yeterli olmasını sağlamak için önemli bir politika hedefidir (Le Bihan vd., 2019: 10).

Bu nedenle, ücretsiz bakımı destekleyecek politika önlemleri, farklı amaçları karşılamak için çok yönlü olmalıdır. Bakıcıların bakım rollerini üstlenmelerine yardımcı olmak için destek sağlanmalıdır; bakıcıların sağlık ve esenliğini iyileştirmek; bakıcılara işi özenle birleştirmede yardımcı olmak ve bakım faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan gelir (emeklilik dahil) kaybı için tazminat sağlanmak önemlidir (Colombo vd., 2011; Courtin vd., 2014). Ek olarak, ücretsiz bakım işinin ele alınmasında, toplumsal cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesinde ve yüksek bakım ihtiyacı olan kişilerin, ayrıca kadınlar, kızlar ve tipik olarak büyük miktarda ücretsiz bakım sağlayan sosyal açıdan dezavantajlı gruplardan insanların karşılaştığı eşitsizliklerin azaltılmasında kilit bir rol oynarlar (Esquivel & Kaufmann, 2017).

Politikaları, aile sorumlulukları olan işçiler, ücretsiz bakıcılar veya bakıma ihtiyacı olan kişiler için bakımla ilgili sosyal koruma transferleri ve sübvansiyonlarından, bakım hizmetlerinin ve su ve sanitasyon ve diğerk bakımla ilgili altyapı gibi tamamlayıcı hizmetlerin doğrudan sağlanmasına kadar uzanmaktadır. Ayrıca izin politikaları ve iş ve aile yaşamları arasında daha iyi bir denge sağlayan diğerk aile dostu çalışma düzenlemeleri de dahil olmak üzere çalışma düzenlemelerini içermektedir. Bu nedenle bakım politikaları, makroekonomik, işgücü (ve ilgili sağlık ve eğitim sektörel politikaları), sosyal koruma ve göç dahil olmak üzere bir dizi başka politika alanıyla kesişen ve bunlardan etkilenen politikaları içermektedir. Tasarımlarına bağılı olarak, aynı zamanda, yoksulluğun azaltılması ve sosyal içirme, işyerinde cinsiyet eşitliği, herkes için insana yakışır iş, istihdam yaratılması ve gelecek nesillerin insani yeteneklerinin genişletilmesi gibi farklı hedefleri de takip etmektedirler (Esquivel & Kaufmann, 2017).

Avrupa genelinde ücretsiz bakıcılara sağlanan doğrudan destek biçimleri üç ana türde sınıflandırılabilir: telafi önlemleri; destekleyici önlemler ve uzlaştırma önlemleri. Telafi önlemleri, ücretsiz bakıcılara gayri resmi faaliyetleri için onlara mali

veya ekonomik haklar vererek doğrudan ödüllendirmeyi amaçlayan tüm müdahaleleri içerir. Bunlar, bakıcı ödeneklerini, bakıcılar için sigorta veya emeklilik yardımlarını ve ayrıca lehdarı bakıcının kendisi olan vergi indirimlerini içerir. Bununla birlikte, birçok ülkede, yaşlı bakım alıcılarına yönelik tedbirlerin, genellikle bakıcılarını tazmin etmek için kullanıldığına dikkat edilmelidir. Destekleyici önlemler, doğrudan bakıcılara yönelik ve yardımcı rollerini yerine getirmelerine yardımcı olmayı amaçlayan müdahalelere karşılık gelir. Bunlar, çalışılan ülkelerde mevcut olan bilgi, danışmanlık, eğitim, destek grupları, bakıcı ihtiyaçlarının resmi olarak değerlendirilmesi, bakıcıların resmi olarak tanınması, mola çözümleri gibi çok çeşitli olası müdahaleleri içerir. Uzlaştırma önlemleri, bakıcıların işgücü piyasasına katılmalarını desteklemek için yapılan müdahaleleri içermektedir. Bu müdahaleler, bakıcılara farklı bakım ve iş sorumluluklarını birleştirmeleri için daha fazla zaman vermeyi ve yaşlı ebeveynlere işleri bırakmadan destek sağlamak için gerekli esnekliği sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, hem profesyonel hem de bakım faaliyetlerine zaman ayırmak bu önlemlerin temel amacıdır (Le Bihan, ve diğerleri, 2019: 11-13). Tablo 8’de ücretsiz bakıcılara yönelik politika ve önlemler özetlenmiştir:

Tablo 8: Doğrudan Ücretsiz Bakıcılara Yönelik Politika ve Önlemlerin Temel Tipolojisi

Önlem Türleri	Tanım/Amaçlar	Önlemler
Telafl önlemleri	Bakıcıların zamanını maddi veya sosyal güvenlik hakları yoluyla ödüllendirme araçları	*Bakıcı ödeneği *Sigorta hakkı *Vergi muafiyeti *Yaşlı bakımı yardımı

Destekleyici önlemler	Bakıcıların bakım faaliyetlerini yürütmelerine yardımcı olmak	*Bilgi (yaşlı bir kişinin ihtiyaçlarını karşılamak için sunulan farklı hizmetler, ödenekler, destek çözümleri hakkında) *Danışmanlık (verilecek karar ve kullanılacak hizmetler hakkında) *Eğitim (beslenme, transferler, hareketlilik ve günlük yaşam aktiviteleri açısından yaşlı bir kişiye bakmak için gereken yetkinlikler) *Destek grupları (bakıcılar organizasyonu, kamu yetkilileri tarafından sübvans edilen bakıcılar grubu) *Bakıcının ihtiyaçlarının resmileştirilmiş değerlendirilmesi (resmi olmayan bakıcılar için özel değerlendirme prosedürlerinin varlığı, psikolojik destek ve profesyoneller tarafından danışmanlık) *Resmi olmayan bakıcının resmileştirilmiş tanımı *Mola (evde veya gündüz bakımı veya kurumsal kısa süreli dinlenmeyi kolaylaştıran önlemler, yani bu tür bir hizmetin ve/veya bu hizmetler için ödeme yapmak için finansal desteğin varlığı)
Uzlaştırma önlemleri	İş ve bakımı birleştirecek bir işi olan bakıcıları kolaylaştıracak müdahaleler	*Bakım izni: kısa/uzun; ödenmiş/ödenmemiş *Çalışma esnekliğinin yasal olasılığı

Kaynak: (Colombo, 2011; Saraceno, 2016; Le Bihan vd., 2019)

3.3.1. Ücretsiz Bakımı Görünür ve Değerli Kılmak

Ücretsiz bakım işinin insan refahı için merkeziliğini kabul etmek, zaman ayırma anketleri, uydu hesapları ve gelişmiş ölçüm araçlarının kullanımı yoluyla bu tür işleri görünür kılmak için ortak çabalar gerektirmektedir. Ücretsiz bakım işi, politika yapıcılar ve planlayıcılar tarafından görülmezse, politikanın dikkatine veya

yatırımına konu olmaz olamaz çünkü görülmeyen şeye yatırım yapılmaz veya öncelik verilmez (Falth & Blackden, 2009: 3).

Tüm toplumlarda bakımın ve ev işlerinin önemli bir kısmı aile, akrabalık ve dostluk ilişkileri üzerinden gerçekleşir ve ücretsiz olarak yapılmaktadır. Bu ücretsiz bakım ve ev işi, işgücü anketlerinde “ekonomik faaliyet” olarak sayılmamasına ve gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) hesaplamalarına dahil edilmemesine rağmen, muazzam bir ekonomik değere sahiptir: İnsan refahına katkıda bulunmakta, daha güçlü sosyal bağlar inşa etmekte, ekonomik dinamizm ve büyüme sağlamaktadır (UN Women, 2016).

Ücretsiz bakım işi hem ekonomik faaliyetin önemli bir yönüdür hem de bireylerin, ailelerinin ve toplumların refahına katkıda bulunan vazgeçilmez bir faktördür (Stiglitz vd. 2007). Bakım sorumluluklarının yerine getirilmesi, Dünya Bankası'nın ekonomik kalkınma için çok önemli gördüğü bir varlık olan sosyal sermayenin sürdürülmesine vazgeçilmez bir katkıyı temsil etmektedir (WB, 1997).

Ücretsiz bakım ve ev işleri, aileleri ve toplulukları günden güne ve bir nesilden diğerine ayakta tutar ve zinde, üretken, öğrenme ve yaratıcılık yeteneğine sahip insanları besleyerek ekonomik kalkınmaya önemli bir katkıda bulunmaktadır. Ekonomik ve sosyal politika yapımında görünmez, değersiz ve ihmal edilmiş durumda ve dağılımı büyük ölçüde dengesizdir. Küresel olarak, kadınlar erkeklere göre üç kat daha fazla ücretsiz bakım ve ev işi yapmaktadır (UN Women, 2015). Şekil 2’de 2019 yılı için kadınların ücretsiz bakım çalışmasının değeri gösterilmektedir:

Şekil 2: Kadınların Ücretsiz Bakım Çalışmasının Değeri

Kaynak: (UN, 2020)

Ücretsiz bakım çalışması, bireylerin, ailelerin ve toplumların sosyal ve ekonomik refahı için esastır. Giysi yıkamak veya yemek hazırlamak gibi ücretsiz bakım işlerinin sağlanması, bireyin üretkenliğini artırır ve sonuç olarak bakım işi, bireyin ve bir bütün olarak ülkenin ekonomik faaliyetine önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır (Stiglitz vd., 2007).

Her gün bireyler yemek pişirmek, temizlik yapmak ve çocuklara, hastalara ve yaşlılara bakmak için zaman harcamaktadır. Refah için bu önemine rağmen, ücretsiz bakım işi, standart piyasa çalışması önlemlerinin aksine, ölçülmesi çok zor ve politikalarla daha az ilgili olduğu şeklindeki yaygın bir yanlış algılama nedeniyle, genellikle politika gündemlerinin dışında bırakılmaktadır. Yine de ücretsiz bakım işinin ihmal edilmesi, bireylerin esenliği ve zamanın değerindeki düzeyler ve değişiklikler hakkında yanlış çıkarımlara yol açmakta ve bu da bir dizi sosyoekonomik alanda, özellikle istihdamdaki cinsiyet eşitsizlikleri ve diğer güçlendirme alanlarında politika etkinliğini sınırlamaktadır (Ferrant vd., 2014: 1).

Başka bir deyişle, ücretsiz çalışma, bunu yapanlar üzerinde bir maliyet oluşturur ve ekonomistlerin gözünde görünmez olmasına rağmen bakıcıların bu maliyetleri zorlamadan karşılamaları zor olabilir. Bu nedenle, ücretsiz çalışmayı görünür kılmak, bu tür işlerin performansı ile ilişkili maliyetleri ve zorlamaları politika tartışmalarına uygun hale getirmektir (ESCAP, 2019: 16).

3.3.1.1. Ulusal Hesaplar Sistemine Yansıtma

Ana akım iktisat teorileri, haneyi bir tüketim birimi olarak ele almaktadır ve hanehalkı bünyesinde ücretsiz olarak yapılan işler üretim olarak değerlendirilmemektedir ve bu nedenle ücretsiz işler, Milli Hesap Sistemleri altındaki GSMH hesaplamasına dahil edilmemektedir (ESCAP, 2019: 15).

Ücretsiz çalışmanın görünmezliği ve ulusal hesap sistemlerinden hariç tutulması, onu politika oluşturma için de görünmez kılmaktadır. Örneğin, kamu ve özel sektörde çocuk ve yaşlı bakımının maliyetleri ulusal hesaplarda görülmektedir ve bu nedenle politika oluşturma ve tartışmalarda dikkate alınmaktadır. Ancak, hane sektöründeki yaşlı ve çocukların bakımının maliyetleri ulusal hesap sisteminde hesaba katılmamakta ve bu nedenle politika tartışmalarında hesaba katılmamaktadır. Bu durumlarda, kamu politikası, sonsuz esnekliğe sahip bir ücretsiz emek arzını varsaymaktadır ve bu nedenle hizmeti sağlayanlar, özellikle ev sektöründeki kadınlar tarafından sağlananlar, hiçbir maliyet gerektirmez (ESCAP, 2019: 16). Hanehalkı üretiminin ulusal hesaplardan hariç tutulması: Hanelerin maddi refahının ve toplumların servetinin yanlış değerlendirilmesine yol açmaktadır ve kişi başına düşen GSYİH'ye dayalı uluslararası refah karşılaştırmalarını çarpıtmaktadır çünkü maddi refahın küçümsenmesi, ev kadınlarının ve ev yapımı tüketimin payının daha yüksek olduğu ülkelerde orantılı olarak daha yüksek olacaktır (Ferrant vd., 2014: 11).

Ücretsiz çalışma hakkında veri toplamak için zaman kullanımı anketleri düzenlemek, SNA'ya ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yapılan ücretsiz işlerin büyük bir kısmını yansıtacak şekilde revize edilmesi yönündeki ilk adımdır. Deane (1948) ve Waring (1999) gibi bilim insanlarının çalışmaları, GSYİH hesaplamaları çerçevesinin

görünmez kadınların ücretsiz çalışmasını nasıl yapabileceğine ışık tutması bakımından öğreticidir (ESCAP, 2019: 26).

3.3.1.2. Zaman Kullanım Anketlerini Kullanmak

Ücretsiz bakımı ölçmeye yönelik araçlar ve araştırmalar, kadınların yaşamlarını iyileştiren kamu politikalarının uygulanmasına yardımcı olmak için kritik öneme sahiptir. Bununla birlikte, kadınların ücretsiz bakım işinin arkasındaki çoklu koşulları tanımak için ölçümler bağlama özel olmalıdır. Ayrıca, ülkeler arasında veri karşılaştırılabilirliği esastır (Ferrant vd., 2014: 10).

Ücretsiz bakım işini ölçmek ve bakım sorumluluklarını karşılaştırmak kolay değildir. Bazı ücretsiz bakım faaliyetleri, yemek pişirme ve bahçe işleri gibi bireyler arasında farklılık gösteren memnuniyet sağlarken, diğerleri su toplama gibi yerler arasında değişen fiziksel yoğunluğa sahiptir. Zaman kullanım verileri, bakım sorumluluklarının miktarını ve ücretsiz bakım işlerine dahil olan zaman kaynaklarını kolayca yakalamak için yenilikçi ve kullanışlı bir araçtır (Ferrant vd., 2014: 11).

Zaman kullanımı anketleri, evde başka türlü görünmez olan çeşitli aktiviteleri görünür kılar. Bunlar, geçimlik üretim, ev işleri, geçici veya gündelik işler, gönüllü çalışma, serbest meslek ve bakıcılık için ayrılan zamanı içerir. Zaman kullanım anketleri, hanelerin zaman yükünün doğru bir şekilde yakalanmasını sağlar. Ayrıca, eğitim ve topluluk etkinliklerine katılım ve diğer evlerde bakım için harcanan zaman gibi genellikle sayılmayan diğer faaliyetleri de kapsar. Hanehalkı ve piyasa dışı faaliyetler de dahil olmak üzere işle ilgili ekonomik istatistikler üreterek, zaman kullanımı anketleri, hanelerin, özellikle kadınların karşı karşıya olduğu zaman yüklerini dikkate alan politikaları geliştirme potansiyeline sahiptir. Örnek olarak, kadınların bir istihdam programına nasıl dahil oldukları, genç veya yaşlı kişiler için karşılanabilir bakım hizmetlerinin mevcudiyetinin bir işlevi olacaktır. Evde bakım ve ev işlevlerini hesaba katan ekonomik politikalar, haneleri zaman yüklerinden kurtarmaya ve onları boş zaman veya ekonomik faaliyetlere hazır hale getirmeye daha uygundur (ESCAP, 2019: 23).

Bununla birlikte, zaman kullanımı araştırmasında yer alan bazı pratik sınırlamalar ve zorluklar vardır. Birincisi, özellikle yanıtlayıcıların zamanı kendi kendilerine bildirmek zorunda oldukları yöntemlerde bir güvenilirlik sorunu vardır. İkincisi, eşzamanlı faaliyetler konusu, zaman kullanımını ölçmeyi zorlaştırıyor. Üçüncüsü, özellikle düşük gelirli ülkelerdeki istihdamın yapısı endişe kaynağıdır. Kayıtlı istihdam tahminleri, bu ülkelerde işgücü piyasalarını karakterize eden ücretsiz aile işçilerinin yanı sıra geçici / mevsimlik / geçici işçilerin yüksek oranını hesaba katmamakta ve bu da ekonomideki çalışmanın, özellikle kadınlar tarafından büyük ölçüde eksik tahmin edilmesine neden olmaktadır. Dördüncüsü, zaman kullanımı anketi yürütmenin mali mülahazaları ağırdır (ESCAP, 2019: 25).

Ayrımcı sosyal normlar, ücretsiz bakım işlerindeki cinsiyet eşitsizliklerini de açıklayabilir. Zaman kullanımındaki bu cinsiyet eşitsizliklerinden bazıları, eğitim ve refah düzeyleri gibi sosyo-demografik ve ekonomik faktörlerle açıklanabilir. Ancak, farkın yarısı ila üçte ikisi açıklanamamakta ve ayrımcılık olarak değerlendirilmektedir (Berniell & Sánchez-Páramo, 2011).

Zaman kullanımı anketlerinin ücretsiz doğrudan bakım faaliyetlerine ayrılan zamanın nispeten az olduğunu göstermesinin bir nedeni, bu ülkelerde geçimlik üretim taleplerinin büyük olmasıdır. Kayıt dışı sektörün nispi büyüklüğü, özellikle ücretli ev hizmetlilerinin mevcudiyeti, ücretsiz iş yükünü etkiler (Folbre, 2006: 187).

Zaman bütçesi anketlerinin kullanımını teşvik etmek, hanehalkı tüketim anketlerine zaman kullanımı modüllerini yerleştirmek ve zaman bütçesi ve tüketim anketlerinin ulusal istatistik sistemlerine entegrasyonunu kolaylaştırmak önemlidir. Uydu hesaplarının sistematik olarak kullanılması, ücretsiz bakım işlerine daha fazla görünürlük sağlayacaktır (Falth & Blackden, 2009: 3).

3.3.1.3. Parasal Değer Yaklaşımı

Zaman kullanımı dışında, girdiyle ilgili yöntem (zamana gölge değer yükler) ve çıktı yöntemi (ücretsiz iş tarafından üretilen mal ve hizmetlere piyasa fiyatını

yükler) yoluyla, ücretsiz çalışmayı değerlemek/ölçmek için yöntemler de geliştirilmiştir (ESCAP, 2019: 25).

Bu yaklaşımlar, ücretsiz bakım işlerine harcanan zamanın geliştirme maliyetlerini ve bu yatırımların sağladığı zaman tasarrufunu değerlendirerek altyapı ve diğer yatırımların maliyet-fayda analizlerini yapmak ve fırsat maliyetini vurgulamaktadır. Ücretsiz bakım işinin değeri, ya "genelci yaklaşım" (ortalama maaşlar kullanılarak) ya da "ev işçisi yaklaşımı" (ücretli ev işçilerinin maaşları kullanılarak) ile tahmin edilebilir. Sektörler arası sinerjilerin ele alınması, ücretsiz bakım işlerinin zaman yükünü azaltmayı amaçlayan yatırımların maliyetlendirilmesine ve önceliklendirilmesine yardımcı olabilir (Falth & Blackden, 2009: 4).

Girdi değerlemesi, zaman maliyeti olarak ücretsiz iş yapan kişinin piyasa ücretini (fırsat maliyeti) veya aile dışarıdan bir kişiyi işe almışsa bir ev işçisinin piyasa ücretini kullanarak (değiştirme ücreti) ücretsiz bakım işine ayrılan zamana parasal bir değer vermektedir. Çıktı değerlemesi, üretilen kamu malına (temiz bir eve sahip olmak, iyi eğitilmiş bir çocuğa sahip olmak gibi) piyasa eşdeğeri bir değer vermektedir (Ferrant vd., 2014: 11).

3.3.2. Sosyal Koruma, Bakım Hizmetleri ve Altyapıyı Geliştirmek

Sosyal koruma bir insan hakkıdır ve ILO tarafından “yaşam döngüsü boyunca yoksulluğu ve savunmasızlığı azaltmak ve önlemek için tasarlanmış bir dizi politika ve program olarak” tanımlanır. Annelik, işsizlik, mesleki tehlikeler, sağlık sorunları, yaşlılık, engellilik durumlarında çocuklara, ailelere yönelik korumayı içerir. Bu, katkılı ve katkısız faydaların bir karışımı yoluyla ele alınmaktadır (ESCAP, 2019: 28). Bir kişinin yaşamı boyunca yoksulluğu ve savunmasızlığı azaltmak ve önlemek için tasarlanmış politikalar ve programlar dizisi olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2017).

Etkili bir sosyal koruma sisteminin oluşturulması, asgari olarak herkesin yaşam boyu temel sağlık hizmetlerine ve temel gelir güvenliğine erişimini sağlayan, ulusal olarak tanımlanmış bir dizi temel sosyal güvenlik güvencesi olan sosyal koruma

tabanının oluşturulmasıyla başlar. ILO (2012)'ya göre sosyal koruma tabanı, doğum öncesi bakım da dahil olmak üzere, mevcudiyet, erişilebilirlik, kabul edilebilirlik ve kalite kriterlerini karşılayan herkes için temel sağlık hizmetlerine erişim; çocuklar için beslenme, eğitim, bakım ve diğer gerekli mal ve hizmetlere erişim dahil olmak üzere gelir güvencesi; özellikle hastalık, işsizlik, analık ve sakatlık durumlarında yeterli gelir elde edemeyen çalışma çağındaki insanlar için gelir güvencesi; yaşlılar için gelir güvencesini içerir (ESCAP, 2019: 29).

Bakımla ilgili sosyal koruma yardımları, aile bakımı veya çocukların yetiştirilmesi gibi bireylerin yaşamlarında meydana gelen bakım şartlarını kabul eden sosyal koruma planlarını içerir. Bu nedenle, bakıma muhtaç kişilere veya bakıcılara, hamilelik, doğum ve evlat edinme, çocuk yetiştirme ve diğer aile bireylerinin bakımı ile bağlantılı olarak nakdi veya ayni transferler sağlayarak bu bakım olasılıklarını ele alırlar (Cichon vd., 2004).

Bu garantiler, ihtiyacı olan herkesin, analık bakımı da dahil olmak üzere, çocuklar ve yaşlılar ile yeterli gelir elde edemeyen çalışma çağındaki kişiler için temel gelir güvencesi ile birlikte en azından temel sağlık hizmetlerine ömür boyu erişimini sağlamalıdır, özellikle hastalık, işsizlik, analık ve sakatlık durumlarında. Sosyal koruma sistemleri, tüm bu politika alanlarını, sosyal yardım da dahil olmak üzere, primli planlar (sosyal sigorta) ve primsiz vergiyle finanse edilen yardımların bir karışımı yoluyla ele alır (ILO, 2018: 146).

Sosyal koruma yardımları, vergi indirimleri ve nakit bakım transferleri şeklinde olabileceği gibi, nakit transferi programları ve belirli bir bakım bileşenine sahip bayındırlık işleri programları, örneğin ücretsiz bakıcıları çalışma içinde kalıcılığı sağlamak veya işe yeniden giriş yapmak için destekleyen programlar şeklinde olabilir (ILO, 2018: 146). Ayrıca, emeklilik planları gibi sosyal koruma planlarında bakım işinin tanınmasını da içerir (Fultz, 2011).

Yoksulluğu azaltma stratejilerinde, ev işlerine odaklanan zaman ve emek tasarrufu sağlayan teknolojilere yapılan yatırımların teşvik edilmesine öncelik vermek önemlidir. Temel altyapıya erişimi genişletmek, kırsal su ve sulama sistemleri, yerel

enerji ve kırsal ulaşım altyapısı yatırımlarındaki iyileştirmelerin desteklenmesi gereklidir. Bu hizmetler ve yatırımlar, haneleri ücretsiz bakım yüklerinden kurtarmanın, istihdam yaratmanın ve işgücü verimliliğini artırmanın önemli bir aracıdır. Çocuklara okulda yemek sağlanması veya toplu taşıma altyapısının iyileştirilmesi gibi bazı kamu hizmetleri, ücretsiz bakım işlerinin azaltılmasında özellikle etkilidir (Falth & Blackden, 2009: 5). Kamu hizmetleri ve altyapı yatırımlarının ücretsiz çalışmanın yükünü azaltmada ve yeniden dağıtmada kilit öneme sahip olduğunu ve böylece kadınların işgücü piyasalarına erişme, topluluk etkinliklerine katılma veya boş zaman etkinliklerine erişme fırsatları yarattığını belirtilmektedir (ESCAP, 2019: 29). Mevcut kamu yardımlarına erişimin olmaması, birçok düşük gelirli aileyi, yoksulluktan kurtulmalarına ve ekonomik kendi kendine yeterliliğe ulaşmalarına yardımcı olabilecek yardımdan mahrum bırakmaktadır (IWPR, 2016: 7).

Bakımla ilgili altyapı, genellikle kadınlar ve kız çocukları tarafından üstlenilen, su temini ve enerji temini gibi görevleri içeren ev ve aile bakımıyla ilgili iş yükünü azaltır. Sanitasyona erişim, gerekli temel altyapının bir parçası olarak burada da gözden geçirilmektedir (ILO, 2018: 154).

Bazı ücretsiz bakım işlerinin zaman yükü, diğerleri kadar azalmaya elverişli olmasa da (örneğin, çocuk, yaşlı, hasta ve engelli bakımı), birçok görev kategorisi daha verimli bir şekilde üstlenilebilir. Örnekler arasında su ve yakıt toplama, yiyecek hazırlama (örneğin, tahılların kabuklarını ayırma) ve pişirme sayılabilir. Ev düzeyinde bakım görevlerine (örneğin, yakıt tasarruflu sobalar, değirmenler, kuyular, borulu su veya alternatif yakıtlar) odaklanan altyapı ve emek tasarrufu sağlayan teknolojilere yapılan yatırımlar, kadınların ve kızların ücretsiz bakım işlerine harcadıkları zamanı azaltmada etkili olabilir (Falth & Blackden, 2009: 4).

Kısacası, toplumsal cinsiyete duyarlı, ileriye dönük ve kadınların yeteneklerini geliştirmek için fırsatlar yaratan sosyal koruma, kadınları anlamlı bir şekilde güçlendirmek için kritik öneme sahiptir. Ayrıca, bu, kadınların kendilerini yerine getirebilecek ve güçlendirebilecek faaliyetlerde harcayabilecekleri zamanı

serbest bırakmalarını sağlayan kamu hizmetleri ve altyapısı ile tamamlanmalıdır (ESCAP, 2019: 30).

3.3.3. Aile İzni Politikaları Oluşturmak

İzin politikalarının tasarımı, annelerin hem ücretli işte hem de bakım işlerinde yer alma fırsatlarını desteklemede kilit bir faktördür. Çok uzun olan ve düşük fayda sağlayan ya da hiç sağlamayan izinlerin kadınların kariyerlerine ve kazanç beklentilerine zarar verme eğilimindedir (Solaz & Thévenon, 2013).

Kaliteli çocuk bakımı, ücretli analık veya ebeveyn izni ve kendi sağlığına veya hasta bir çocuğa, eşe veya ebeveyn bakmak için ücretli izin gibi iş-aile destekleri, işçilerin bakım yapabilmesini sağlamaya yardımcı olarak ailenin ekonomik güvenliğini destekler. aile üyeleri için işlerini kaybetmeden (IWPR, 2016: 6).

İşgücü piyasasının yapısı, istihdamın sağladığı koruma ve ayrıca işyerinde kadınlara karşı ayrımcılığı önleyecek yasal hükümlerin varlığı/yokluğu, kadınların işgücü piyasasına girmeyi nasıl seçtikleri konusunda önemli etkilere sahiptir. Aile izni sağlanması sadece çalışan anneler ve çocukları için değil, aynı zamanda babalar, partnerler, aileler ve genel olarak topluluklar için de önemli faydalar sağlamaktadır. Faydaları fiziksel, sosyal, ekonomik ve psikolojik olmak üzere çok çeşitlidir. Aile izni politikaları aracılığıyla kadınlara doğum sırasında ve sonrasında iş ve gelir güvencesi sağlanması, işyerinde cinsiyet eşitliğini ilerletmek ve elde etmek için kritik bir yol olabilir (WB, 2018). UNICEF'e göre aile dostu politikalar gündemi aşağıdaki değişiklikleri yaratmayı amaçlamaktadır (UNICEF,2013):

- "Anne" izninden "ebeveyn" iznine: Babalar da dahil olmak üzere tüm kilit bakıcım verenlerin zaman ve desteği, küçük çocukların gelişimi için önemlidir. Annelik izninden ebeveyn iznine geçiş, bebekler ve tüm bakıcılar arasındaki bağı güçlendirmenin bir yoludur.
- "Altyapıdan" "insanlara": Anne babaların küçük çocuklara zaman ve destek sağlayabilmeleri için yalnızca daha güvenli çalışma koşulları ve emzirme odaları gibi altyapıya değil, ailelere de yatırım yapmalıyız.

- 'Bireysel'den 'ortak sorumluluğa': İş-aile dengesi sadece bireysel bir mesele değildir. Hükümetlerin, özel sektör işverenlerinin ve ailelerin ortak sorumluluğudur.
- 'Ebeveyn stresini azaltmak'tan 'aile refahını artırmaya': Aile dostu politikalar, ebeveynlik stresini azaltmaya ve ebeveynlerin refahını artırmaya yardımcı olabilir. Bu da daha iyi işletmelere, daha mutlu ailelere ve daha sağlıklı çocuklara yol açar.

3.3.3.1. Anneliğin Korunması

Anneliğin korunması, 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Uluslararası Ekonomik ve Sosyal Haklar Sözleşmesi, 1966, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979 ve Pekin Bildirgesi ve Platformu gibi bir dizi insan hakları sözleşmesinde yer alan bir haktır. Eylem için, 1995. Ayrıca, Ulusal Sosyal Koruma Tabanları (2012) No. 202 ile ilgili ILO tavsiyesi, ülkelerdeki ulusal sosyal koruma tabanlarının bir parçası olarak analık korumasının dahil edilmesini gerektirir. Ücretli doğum izni, annenin ve bebeğin sağlığının yanı sıra annelerin gelir güvencesi için de kritik öneme sahiptir. Bu, perinatal dönemde kadınları ve çocukları korumak için yasal hükümlerin kabul edildiği ülkelerde kabul edilmiş ve kurumsallaştırılmıştır. Güvenlik ağları olmadan, kadınlar bakım yükümlülüklerini yerine getirmek için işgücü piyasası sözleşmelerini bırakmaya veya kısa kesmeye zorlanmakta ve bu da gelir kaybına neden olmaktadır. Yeterli korumanın yokluğunda, kadınlar hamile kalana kadar çalışmak zorunda kalırlar veya işe yeniden katılmadan önce yeterince dinlenemezler, bu da, hem annenin ve hem de çocuğun sağlığını olumsuz etkilemektedir. (ESCAP, 2019: 31).

Annelik izni, genel olarak sadece annelere verilen ve genellikle annenin ve yeni doğan çocuğun sağlığını korumaya yönelik ve doğumdan hemen önce, doğum sırasında ve doğumdan hemen sonra alınması gereken bir sağlık ve refah önlemi olarak anlaşılan izindir (Puliyel, 2018).

Annelik izni, 2000 tarihli Anneliğin Korunması Sözleşmesi'nde (No.183) belirtildiği gibi, anneliğin korumasının bir parçasıdır ve hamile ve emziren çalışanlar

için işyeri sağlık ve güvenlik tehlikelerine maruz kalmanın önlenmesi; istihdam ve meslekte ayrımcılığa karşı koruma; doğum izninden sonra işe geri dönme garantisi; emzirme molaları ve aynı zamanda, anne ve çocuğun sağlık bakımı hakkını da içermektedir. Sosyal Güvenlik (Asgari Standartlar) Sözleşmesi, 1952 (No.102) ve Sosyal Koruma Tabanları Tavsiyesi, 2012 (No.202), annelik ile ilgili olarak gelir güvenliğini sağlamayı amaçlayan diğer araçlardır (ILO, 2018: 126).

183 Sayılı Sözleşme’de üç ana gereklilikten söz edilmektedir (ILO, 2018: 126):

- i. İzin 14 haftadan az olmamalıdır;
- ii. nakit yardımlar, önceki kazançların üçte ikisinden az olmamalıdır;
- iii. doğum yardımları tercihen zorunlu sosyal sigorta veya kamu fonları (devlet fonunun en az üçte ikisi ve işveren fonunun en fazla üçte biri) yoluyla sağlanmalıdır.

Ayrıca annelik nedeniyle işten çıkarma, maaş kaybı/düşürme ve istihdam statüsü gibi anneliğe dayalı ayrımcılığı önlemek için güçlü, yasal güvencelerin olması gerekmektedir (ESCAP, 2019: 31).

3.3.3.2. Babalık İzni ve Ebeveyn İzni

Tarihsel olarak annelik, ebeveynlere yönelik hükümlerin ana odak noktası olmuştur. Bu, önemli bir tedarik planı olmaya devam ediyor, ancak günümüzdeki yenilik genellikle başka bir yerde: diğer aile ile ilgili izin türlerinde. 1990’lardan itibaren ebeveyn izni daha önemli ve daha yaygın hale geldi, modern refah devleti hükmünün bir normu olarak genelleştirildi ve özellikle AB ve OECD tarafından savunuldu. Esasen, odakta iki kat bir kayma oldu: annelerden ebeveynlere ve annelerden babalara (Daly, 2020: 36).

Küçük çocukların bakımında anne ve babaların rollerine yönelik toplumsal tutumlar ve potansiyel kariyer sonuçlarıyla ilgili endişeler de birçok babanın izin almaya yönelik genel isteksizliğine katkıda bulunur (Duvander & Johansson, 2012). Pek çok uzman, erkekleri aile bakımına daha aktif katılmaya teşvik edecek ve aynı

zamanda bu tür çalışmalara daha fazla kamu desteği sağlayacak politikaların önemini vurgulamaktadır (Perrons, 2000; Gornick & Meyers, 2003). İzin politikalarının tasarımı, erkeklerin izin almasını teşvik etme ve ücretsiz bakım işlerinde cinsiyet farkını azaltma konusunda muazzam bir potansiyele sahiptir (Castro-García & Pazos-Moran, 2016).

Giderek artan bir şekilde, ülkeler hem anne hem de baba için geçerli olan ebeveyn izni sunmaktadır. Babaların izinden yararlanmalarını artırmaya yönelik genel bir girişimin bir parçası olarak, iznin ana babalar arasında bölüşümü ve bazı bölümlerinin anneye mi yoksa babaya mı yazılacağı konusunda önemli bir yenilik ve gelişme çizgisidir. Ana eğilim, ebeveynlerin ebeveyn iznini nasıl kullanacaklarına ve aralarında nasıl paylaşacaklarına karar vermelerinin kendilerine bırakılması olmuştur. Bazen, izinde olmayan ebeveyn için belirli bir sürenin ayrılmasında bir karşı eğilim vardır; Bireysel, babaları çocukla ilgili izin almaya teşvik etmek için devredilemez bir hak olan "baba kotası", Norveç'in öncülük ettiği ve diğer İskandinav ülkelerinde sıkı bir şekilde benimsediği bir yol olmuştur. Annelik ve ebeveyn iznine ek olarak, çoğu Avrupa ülkesi artık çalışan babaya "özel babalık" izni sunmaktadır, bu iznin doğum zamanına yakın bir zamanda yeni doğan çocuğuyla vakit geçirmesi için alınması gerekir ve anneye ve evdeki diğer çocuklara destek sunar. En yaygın olarak, kısa sürelidir, birkaç haftadır ve sabit bir oranda ödenir (Daly, 2020: 36).

Babalık izni, genellikle sadece babalara verilen, genellikle bir çocuğun doğumundan hemen sonra alınan ve babanın eşi, yeni çocuğu ve daha büyük çocukları ile vakit geçirmesini sağlamayı amaçlayan izindir (Puliyel, 2018). Çeşitli araştırmalar, yalnızca babalara özel iznin getirilmesinin erkeklerin izin kullanımını artırdığını ortaya koymaktadır (Cools vd., 2015; Kluve & Tamm, 2009)

Yasal babalık izni, giderek erkeklerin çocuk bakımı yükümlülüklerini paylaşmalarını sağlamanın ve aynı zamanda eşlerinin/eşlerinin kariyer ilerlemesini desteklemenin bir yolu olarak görülüyor. İzlanda ve İsveç'teki devredilemez ücretli babalık izni programlarının, babalık izninin babalar arasında artan bir şekilde alınmasına neden olduğu bildirilmiştir (OECD, 2015).

Ebeveynlik izni, (i) devredilemez bireysel bir hak olarak (yani her iki ebeveynin de eşit miktarda izin hakkı vardır); veya (ii) diğer ebeveyne devredilebilecek bireysel bir hak; veya (iii) ebeveynlerin kendi aralarında istedikleri gibi bölebilecekleri bir aile hakkıdır. Genellikle, her iki ebeveyne de küçük bir çocuğa bakmak için zaman ayırma konusunda eşit fırsat vermeyi amaçlayan bir bakım önlemi olarak anlaşılır (Puliyel, 2018). Ebeveyn izninin olduğu yerlerde, çoğunlukla anneler tarafından kullanılırken, uygun teşvikler uygulanmadıkça babaların kullanma oranı düşüktür ((ESCAP, 2019: 33). Yalnızca babalara verilen ebeveyn izninin, babaların ücretsiz iş ve çocuk bakımının çeşitli biçimlerinde yer almaları üzerinde kalıcı olumlu etkiler yarattığına dair artan sayıda bilimsel kanıt bulunmaktadır (Kotsadam & Finseraas, 2011; Patnaik, 2019). Ücretli babalık izni ve babalar için ayrılmış ebeveyn izni, orta ve uzun vadede toplumsal cinsiyet eşitliğine dayalı aile düzenlemelerinin benimsenmesinin yanı sıra baba-çocuk bağına destekleyen dönüştürücü bakım politikalarıdır (Addati, Cassirer, & Gilchrist, 2014).

Bu etkilere rağmen, 2016'da dünya genelindeki ülkelerin yarısından biraz fazlası (verileri bulunan 174 ülkeden 96'sı), babalara kazançlarının bir yüzdesi olarak veya sabit oranlı yardımlarla ödenen yasal izin hakları sağlamaktadır. Bu oran yavaş yavaş artarken, birçok baba yasal haklara sahip değildir ve birçok ülkede izin süresi nispeten kısadır (ILO, 2018: 128).

3.3.4. Evrensel ve Kaliteli Bir Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitimi Sistemi Kurmak

EÇBE, 1 ile 5 yaş arasındaki her yaştaki çocuklara sunulan erken çocukluk bakım ve eğitim hizmetlerini ifade eder. Çocuk bakımı, anaokulları veya anaokulları, kreşler veya gündüz bakım merkezleri gibi farklı şekillerde olabilir. Kamu çocuk bakım hizmetleri tamamen devlet tarafından finanse edilir veya ebeveynler tarafından ortak ödeme ile devlet tarafından finanse edilir. Bu halka açık çocuk bakım merkezleri, gelir düzeylerine bakılmaksızın tüm ailelere evrensel olarak açıktır (Puliyel, 2018). Erken çocukluk bakımı ve eğitimi (EÇBE), doğumdan ilkökula kadar çocukların hayatta kalmasını, büyümesini, gelişimini ve öğrenmesini, sağlık, beslenme ve hijyenin yanı sıra bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimini destekleyen hizmetler

ve programları içermektedir (UNESCO, 2016). Çocuklar için kreş ve eğitim sağlanması, en temel politika olmakla birlikte, ülkelere ve dönemlere bakıldığında, bazı ülkelerin bunu çocuklara bakmak olarak gördüğü, diğerlerinin ise daha çok eğitim ve erken öğrenme açısından gördüğü için erken ECBE'ye yanıtların tek tip olmadığı görülmektedir (Daly, 2020: 34).

EÇBE'nin, çocuklar için mevcut kaynaklara daha fazla odaklanmaya ve sorumluluk genel olarak ebeveynlere ve aileye ait olsa da bazı çocuk yetiştirme işlerinin ev dışına kaydırılmasına doğru bir hareketi ifade ettiği görülmektedir. Ülkeler, hem hizmet sunarak hem de çocuklara evde bakılmaları için teşvikler vererek çocuk gelişimini bir kamu hizmeti haline getirmek ve aileyi çocuk yetiştirme için bir birim ve konum olarak desteklemek arasında bir ikililiğin ve mücadelenin altını çizmektedir (Daly, 2020: 35).

Çocukların gelişimi (nörolojik ve fiziksel olarak büyümeleri), temel altyapı ve yeterli ve uygun besinlerin sağlanmasının yanı sıra uyarıcı ortamlar ve özenli bakıcılarla sosyal etkileşimler de dahil olmak üzere bir dizi yeterli bakım politikası ve güvenli yaşam koşullarının varlığına ve bunlara erişimine bağlıdır (UNESCO, 2016). Bu yaş grubundaki çocuklar için temel ihtiyaçların yanı sıra, EÇE hizmetleri çocukları çok daha geniş anlamda bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimi teşvik ederek etkileyebilir (ESCAP, 2019: 35). Ayrıca, araştırmalar kaliteli erken yaşam bakımına erişimin olmamasının uzun süreli etkileri olabileceğini gösteriyor. Okulda daha düşük performansa neden olabilir ve sırayla işgücü piyasası sonuçlarını olumsuz etkileyebilir (Heckman, Pinto, & Savelyev, 2013).

Çocukların kaliteli, uygun fiyatlı EÇBE hizmetlerine erişimi de onların gelişiminde çok önemli bir role sahiptir. Çocuk gelişiminin ölçülmesi ve karşılaştırılması oldukça karmaşık bir konu olmasına rağmen, EÇBE hizmetlerine katılmanın hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerde orta vadede olumlu sağlık, gelişim ve okul performansı etkileri olduğunu gösteren çok sayıda kanıt bulunmaktadır (UNICEF, 2013).

Uygun fiyatlı ve erişilebilir çocuk bakımı eksikliği, özellikle bekar anneler için kadınların yoksulluğuna ve ekonomik güvensizliğine katkıda bulunan bir diğer kritik sorundur (IWPR, 2016: 6). Evrensel olarak erişilebilir bir çocuk bakımı ve okul öncesi sistemi, özellikle düşük vasıflı çiftler için çift gelirli hanelerin yaşayabilirliğini artırarak çocuklar arasındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olur ve böylece hane gelirlerini artırır ve yoksulluğu azaltır (Değirmenci & Ilkcaracan, 2013). Kaliteli EÇBE hizmetlerine evrensel erişimi teşvik ederek, küçük çocukların olumsuz deneyimleri ve beslenme veya duygusal yoksunlukları telafi edilebilir (UNESCO, 2016).

Ülkeler, EÇEB'de erişimi, karşılanabilirliği ve kaliteyi iyileştirmek için önlemler almaktadır. 2000 yılından bu yana, EÇEB için kişi başına kamu harcaması Danimarka (EÇEB için kamu harcamalarının zaten çok yüksek olduğu) ve Amerika Birleşik Devletleri dışındaki tüm OECD ülkelerinde artmıştır. Aynı dönemde, kişi başına OECD ortalama harcaması, 2000 yılında 146 ABD Dolarından 2015 yılında 272 ABD Dolarına yükselerek dörtte üçten fazla artmıştır (Adema vd., 2020: 205-206).

3.3.5. Aile Dostu Çalışma Düzenlemeleri Oluşturmak

Aile dostu çalışma düzenlemeleri, bir çalışanın normal çalışma düzeninin bir çeşitlemesidir. Çalışanlara, çalışma saatlerini, çalışma programlarını ve çalışma yerlerini bireysel koşulları ve aile durumlarına göre ayarlama olanağı sağlar. Azaltılmış çalışma süresi, esnek zamanlı ve yarı zamanlı, ve tam zamanlı çalışanlarla orantılı haklar gibi eşdeğer hüküm ve koşullara sahip düzenlemeleri içermektedir. Bu düzenlemeler, 156 No'lu ILO Sözleşmesine ve ona eşlik eden 165 No'lu Tavsiye Kararına ve ayrıca 1994 tarihli Kısmi Zamanlı Çalışma Sözleşmesine (No. 175) dayanmaktadır. Aile dostu düzenlemelere erişim ve kullanım, dezavantajlı istihdam hüküm ve koşullarına yol açmamalıdır (ILO, 2018: 150). Aile dostu politikalar, profesyonel, aile ve özel hayatın birleşimini doğrudan destekleyen politikalar olarak tanımlanabilir (Plantenga & Remery, 2005).

Birçok kadın, çocukları olduğunda “anne dostu” mesleklere geçer. Bu meslekler, annenin önceki çalışmasından daha düşük ücretli olabilir ve çoğu zaman

kadının “beşeri sermayesini” (yeteneklerini, eğitim düzeyini veya iş deneyimini) yansıtmaz (Wilde vd., 2010) Bu, zaman içinde ücret artışındaki düşüşü yansıtır ve en büyük etki bir annenin bebekken bir çocuğu olduğunda hissedilir (Livermore vd., 2011). Bu şekilde, daha geniş aile büyüklüğü, kadınların ücretli işgücüne katılımı ve yaşam boyu kazançları üzerinde kalıcı bir etkiye sahiptir (Zhu, 2012). Erkeklerin işleri, kişisel kimlikleri ve kariyer ilerlemeleri üzerindeki algılanan veya fiili etkisi nedeniyle aile dostu iş düzenlemelerini kullanmaya yönelik genel bir isteksizliği mevcuttur (Bittman vd., 2004).

Ev ve iş arasında esnek düzenlemelere duyulan ihtiyaç, kadınları uygun işler aramaya ve dolayısıyla esneklik sunan, ancak hassas çalışma ve ücret koşulları pahasına kayıt dışı sektörde çalışmaya itiyor. Ayrıca, kadınlar tarafından ücretsiz olarak yapılan işlerin cinsiyetler arası kazanç farkı, siyasi temsil ve karar alma süreçlerinde cinsiyet farklılıkları gibi sonuçlar üzerinde etkileri vardır. Politika ve araştırma çevrelerinde, kadınların ücretsiz işlerde yer almalarının ekonomik ve sosyal açıdan güçsüzleşmelerinin ana nedenlerinden biri olduğu konusunda hemfikirdir (UN Women, 2018).

Birçok OECD ülkesinde, birçok anne, iş ve aile sorumluluklarını birleştirmenin bir yolu olarak yarı zamanlı çalışmayı kullanmaktadır. Yarı zamanlı anne istihdamı en çok Avusturya, Almanya, İsviçre, Birleşik Krallık ve özellikle çalışan annelerin üçte ikisinden fazlasının yarı zamanlı çalıştığı Hollanda'da yaygındır (OECD, 2019). Bununla birlikte, yarı zamanlı çalışanlar, tam zamanlı çalışanlarla karşılaştırıldığında genellikle ücret, iş güvenliği, eğitim ve terfi açısından bir ceza ile karşı karşıyadır (ILO, 2016). Daha yüksek yoksulluk riskine sahiptirler ve işsizlik ödeneğine veya yeniden istihdam yardımına erişme olasılıkları daha düşüktür (OECD, 2021). Bu nedenle, kaliteli yarı zamanlı çalışmanın teşvik edilmesi ve normalleştirilmesi esastır (Fagan vd., 2014).

175 Sayılı Sözleşme, yarı zamanlı çalışanlara, tam zamanlı çalışanlara uygulananla karşılaştırılabilir oranlı ücret ve yan haklar temelinde eşit muamele ilkesinin benimsenmesini gerektirir. Yarı zamanlı çalışanlar da tam zamanlı sözleşmeli çalışanlara eşit eğitim ve gelişim fırsatlarına erişebilmelidir. Kısmi süreli çalışmayı

talep etme hakkının genişletilmesi ve tam zamanlı çalışmaya dönüşme yeteneği, doğum ve ebeveyn izninden dönen ebeveynlerin ücretli işgücüne yeniden girişini kolaylaştıran ve yarı zamanlı çalışmadan kaçınmaya yardımcı olan diğer önemli araçlardır (ILO, 2016).

Esnek çalışma, çalışanların işe gidiş geliş sürelerini azaltmalarına ve çalışma sürelerini ihtiyaç ve tercihlerine göre düzenleme konusundaki özerkliklerini artırmalarına olanak tanır. Bununla birlikte, özellikle çok hareketli veya çok yoğun tele-çalışma ve ICT-mobil işi yapan işçiler arasında, çakışan çalışma ve aile zamanı ve ücretsiz fazla mesai riskleri de mevcuttur (ILO, 2018: 153).

Çoğu durumda, esnek çalışma düzenlemelerine en çok ihtiyaç duyanlar, düşük ücretli düşük vasıflı işçilerdir. Bu işçilerin yarı zamanlı çalışmayı karşılayabilmeleri ve iş ve aile taahhütlerini dengelemeye yardımcı olmak için harici hizmetlerden (ek çocuk bakımı veya yemek pişirme ve temizlik hizmetleri gibi) satın alma olasılıkları daha düşüktür (Adema vd., 2020: 210). Ters olarak, Avrupa ülkelerine bakıldığında, profesyoneller ve yöneticiler, düşük vasıflı işçilere ve büro veya hizmet işlerinde çalışanlara göre esnek çalışmaya çok daha fazla erişime sahiptir.

3.3.6. Yaşlanan Bir Toplum İçin Uzun Dönemli Bakım Politikaları Oluşturmak

Ortalama yaşam süresindeki küresel artışlar ve nüfusun yaşlanması, uzun süreli bakıma (LTC) ihtiyaç duyan insan sayısının artmasına neden oluyor. Bu, resmi LTC sistemlerinin sürdürülebilirliği için zorluklar doğurmakta ve engelli, hasta veya yaşlı insanlara ücretsiz olarak destek sağlayan bakıcılara yönelik artan bir politika ilgisine yol açmıştır. Kayıt dışı bakıcıları, istedikleri sürece bakıma devam etmelerini sağlamak için destekleyecek politikalar geliştirmek, gelecekte ücretsiz bakımın mevcut olmasının talebi karşılamaya yeterli olmasını sağlamak için önemli bir politika hedefidir. Bu, özellikle aile üyeleri arasındaki fiziksel mesafenin artması, kadınların işgücüne daha fazla katılımı, artan boşanma oranları ve gelecekte kayıt dışı bakım arzındaki boşluklara katkıda bulunacak çocuk sayısındaki azalma gibi demografik ve sosyal eğilimlerin ışığında önemlidir (Le Bihan, ve diğerleri, 2019: 10).

Uzun dönemli bakım, uzun süreli işlevsel bağımlılığa sahip her yaştan kişiye hizmet sağlanması anlamına gelmektedir. Bağımlılık, banyo yapma, giyinme ve yatağa girme ve yataktan kalkma gibi günlük yaşam aktivitelerini uzun bir süre boyunca yerine getirmek için sınırlı kapasiteyi telafi etmek için tasarlanmış hizmetlere duyulan ihtiyacı yaratmaktadır (Colombo vd., 2011). Bir ülkenin uzun süreli bakım sistemi, tüm bakıcıları ve uzun süreli bakımın sağlanabileceği ortamları ifade eder ve aile ve arkadaşlar tarafından gerçekleştirilen ücretsiz bakım çalışması, uzun süreli bakım ihtiyacı olan kişiler için en önemli bakım kaynağıdır (OECD, 2021). Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre, bağlamsal ortamlarla bağlantılı olarak sağlık ve uzun süreli bakım hizmetleri, yaşamları boyunca bireylerin kapasitelerindeki düşüşleri durdurabilir, yavaşlatabilir veya tersine çevirebilir (WHO, 2015). Uzun süreli bakım, yaşlı insanların devam eden kişisel gelişim fırsatları ve içsel kapasiteleri korunarak onurlu bir yaşam sürmelerini sağlayabilir (ILO, 2018: 124).

Yaşlı nüfustaki artış, uzun süreli bakımın gelecekteki bakım politikalarında oynayacağı büyük role işaret etmektedir. Artan önemine rağmen, halihazırda küresel olarak uzun süreli bakım hizmetlerine erişim konusunda ciddi bir eksiklik var ve evrensellik ilkesi yalnızca bir azınlık için bir gerçeklik haline gelmiştir (ILO, 2018: 142).

LTC hizmetleri, yalnızca bakıma muhtaç yaşlılar için değil, aynı zamanda bakım verenler için de refah, onur ve insan haklarının sağlanması da dahil olmak üzere temel hedefleri izlemelidir. Temel hedeflere ulaşmak için hükümet, LTC hizmetlerinin erişilebilirliğini, karşılanabilirliğini ve kalitesini garanti ederken, ihtiyacı olanlara doğrudan LTC hizmetleri sağlamalıdır (ESCAP, 2019: 38). Bu nedenle, LTC, topluluklar, özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve hükümet gibi geniş bir yelpazede farklı sektörler tarafından ele alınmalıdır (ADB, 2016).

Devletin uzun süreli bakım hizmetlerinin sorumluluğunu üstlenmesindeki rolü, izin ve çocuk bakımı politikalarına kıyasla dünya çapında çok daha az belirgindir ve bazı durumlarda yoktur. Sadece birkaç ülkede devlet, uzun süreli bakım hizmetlerinin finansmanında öncü bir rol üstlenmektedir. Bu, büyük erişim eşitsizliğine ve haneleri

yoksulluğa sürükleyebilecek büyük kişisel harcamalara yol açmaktadır (ILO, 2018: 142).

Uzun süreli bakım hizmetleri, toplum temelli olarak veya kurumsal ortamlarda sağlanabilir. Toplum temelli bakım, yaşlıların veya engellilerin kurumsal bakım ortamında kalıcı olarak ikamet etmelerini gerektirmeyen her türlü bakım anlamına gelir; bunlar evde bakımı, toplum ve gündüz merkezlerini içerir (Klaver vd., 2013). Kurumsal yatılı bakım, yaşam destek tesislerinde ve bakım evlerinde verilen kurumsal bakım anlamına gelir. Ek olarak, uzun süreli bakım hizmetleri, kamu veya özel (kâr amacı güden veya gütmeyen) kuruluşlar tarafından sağlanabilir (ILO, 2018: 142). Ek olarak, erkeklerin bakım işlerine katılımını engelleyen sosyo-kültürel normlar, çoğu ülkede kökleşmiş ve endemiktir ve değişime dirençlidir (WHO, 2015).

3.3.7. Dönüştürücü Bakım Politikaları ve Bakım Çalışanları İçin İnsana Yakışır İş

Dönüştürücü bakım politikaları, potansiyel takaslardan kaçınarak ve karşıt çıkarlar arasında köprü kurarak, hem ücretli hem de ücretsiz bakım verenlerin ve bakım alanların insan haklarını, temsilini ve refahını garanti eden politikalarlardır (UNRISD, 2016). Bakım politikalarının tasarımında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde bu ilkelerin uygulanması, bakım verenlerin insan haklarını, temsilini ve esenliğinin yanı sıra bakım alıcılarını destekleyen politikalara yol açmaktadır (ILO, 2018: 116). Uluslararası çalışma standartlarına ve ulusal düzeydeki iyi uygulamalara dayalı olarak, dönüştürücü bakım politikalarını destekleyen dört temel ilke tanımlanabilir (ILO, 2018: 116-117):

- i. Bakım politikaları toplumsal cinsiyete duyarlı ve insan haklarına dayalı olmalıdır: Evde, işte, toplumda ayrımcılık yapılmaması ve cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını aktif ve sistematik olarak teşvik etmelidir.
- ii. Bakım politikaları evrensel olmalı ve yeterli ve eşit faydalar sağlamalıdır.
- iii. Devletin genel ve birincil sorumluluğa sahip olmasını sağlamalıdır.
- iv. Bakım politikaları sosyal diyalog ve temsil üzerine kurulmalıdır.

Bakım hizmetleri, tipik olarak döngüsel para ve emek akışının makro-ekonomik diyagramlarında temsil edilen ekonominin dört birimi tarafından sağlanmaktadır: haneler, işletmeler, hükümetler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar. Bu birimlerin her biri, bakım sektörünün bir parçası olarak tanımlanabilecek faaliyetlerin alt kümesini oluşturmaktadır. Bakım ekonomisinin önemli uluslararası boyutları vardır. Artan sermaye ve emek hareketliliği, ulusal sınırların ekonomik etkilerini azaltmaktadır. Yoksul ülkelerde yetişen ve eğitim gören çalışma çağındaki yetişkinler zengin ülkelere göç ettiklerinde, ücretsiz bir insan sermayesi kaynağı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, yoksul ülkelerdeki birçok kadın, zengin ülkelerde çocuk bakımı veya yaşlı bakımı çalışanı olarak çalışmak için ailelerini geride bıraktıkça bir “bakım göçü” de devreye girmektedir. Göçmenler daha iyi istihdama erişim sağlamaktadır ancak geride bıraktıkları topluluklar potansiyel bakıcılarını kaybetmektedir. Ev sahibi ülkeler, göçmenlerin sağladığı nispeten ucuz bakımın faydalarından yararlanmaktadır. Aynı zamanda, göçmenlerin mevcudiyeti, bağımlı bakım için daha fazla kamu finansmanı sağlama baskısını da azaltmaktadır. Bir bütün olarak uluslararası bakım ekonomisi içindeki para ve zaman akışının daha iyi anlaşılması, hanelerde sağlanan ücretsiz bakım hizmetlerini bağlama oturtmaya yardımcı olacaktır (Folbre, 2006: 189-190).

Hem ücretli hem de ücretsiz bakım işinin gerçekleştirildiği koşullar birbirini ve bakım ekonomisi dışındaki ücretli işleri etkilemektedir. Bu, “ücretsiz bakım işi ücretli çalışma-ücretli bakım işi çemberi” olarak adlandırılmaktadır. Bu bileşenlerin birbirleriyle olan ilişkisine bağlı olarak, mevcut eşitsizlikler, özellikle de toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri kötüleşebilir veya azalabilir. Ücretsiz bakım işinin koşulları, ücretsiz bakım verenlerin ücretli işe girme ve bu işte kalma biçimlerini ve tüm bakım çalışanlarının çalışma koşullarını etkilemektedir. Bu “ücretsiz bakım-ücretli bakım döngüsü”nün, hane içindeki cinsiyet eşitliğinin yanı sıra kadınların ve erkeklerin ücretsiz bakım işi sağlama becerisi üzerinde etkileri vardır. Ek olarak bu döngü, bakım ekonomisi dışındaki ücretli işlerdeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini de etkilemektedir. Bakımın hem ücretsiz hem de ücretli olarak sunulması için iyi koşulların sağlanması herkesin yararına. Başka bir deyişle, insana yakışır bakım işi, sosyal adalet üzerine kurulu bir çalışma geleceği sağlamak ve herkes için cinsiyet eşitliğini desteklemek için çok önemlidir. Ücretsiz bakım işinin değeri verilmemesi,

kadınların büyük ölçüde temsil ettiği bakım sektörlerinde daha düşük ücretlere ve çalışma koşullarının kötüleşmesine neden olmaktadır. Bakım hizmetlerinin mevcudiyeti ve kalitesi ise bakım çalışanlarının istihdam düzeyleri ve çalışma koşulları ile doğrudan ilişkilidir ve özellikle kadınların işgücü arzını etkilemektedir. Kadınların çoğu hayatlarının bir noktasında doğrudan bakım sorumluluklarına sahip olduklarından, kabul edilebilir bakım hizmetlerinin eksikliği, hem işgücü piyasasında hem de ücretsiz bakıma katkıda cinsiyet eşitliğini ciddi şekilde etkilemektedir. Bu bakımdan ücretli bakım işi- ücretsiz bakım işi ve ücretsiz bakım işi-ücretli çalışma bağlantısı tam bir döngü halinde gelmektedir (ILO, 2018). Aşağıda şekil 3'te bu döngü gösterilmiştir:

Şekil 3: Ücretli Çalışma-Ücretsiz Bakım-Ücretli Bakım Çemberi

Kaynak: (ILO, 2018)

Ücretsiz bakım yükü, kadınların piyasa faaliyetlerine katılımını sınırlayabilir ve ücretsiz bakım işi ile ücretli istihdamı dengelemenin bir yolu olarak düşük ücretli, kayıt dışı veya ev eksenli işlerde yoğunlaşmalarına yol açabilir. Kadınların düşük ücretli ve kayıt dışı işlerde orantısız temsili, kadın emeğini küçümseyen ve çalışan yoksulların sayısını artıran cinsiyetler arası ücret farklılıklarına katkıda bulunuyor. Bu

nedenle, insana yakışır işe giden yolu güvence altına almak ve ücretsiz bakım işiyle ilgilenmek, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi için esastır (Gammage vd., 2019: 21).

3.4. TÜRKİYE'DEN ÖRNEKLER

Türkiye'nin nüfusu Avrupa ülkelerinden daha gençtir ancak Türkiye'de yaşlanan nüfus hızla artmaktadır. Türkiye'de şu anda bakım sigortası sistemi bulunmamaktadır. Yaşlılara genellikle kendi aileleri içinde bakılır. Uzun süreli bakım altyapısı son derece azdır. Büyük ölçüde evde bakıma dayalı mevcut sistem, ağırlıklı olarak bakıma muhtaç kişilerin akrabalarına dayanmaktadır. Bu nedenle bakıcılar genellikle niteliksizdir. Türkiye'de bakıcıların iş-yaşam dengesi, sosyal yardımlar ve sosyal yardımlar oldukça sınırlıdır. Ayrıca, sosyal güvenlik sistemi yetersizdir. Çünkü ödemeler transfer olarak kabul edilir ve sosyal olarak sağlanmaz. Kayıt dışılık bakıcılar açısından önemli bir konudur. Devlet dışında, bakmakla yükümlü olunan yaşlıların bakımı için izin yoktur. Bu sorunları ele almak için geliştirilen yasal önlemler, önemli kayıt dışılık nedeniyle işgücünün büyük bir bölümünü kapsamamaktadır (Adaman vd., 2021).

Türkiye'de çocuklara geleneksel olarak yaşlı akrabalar bakmaktadır. Çalışan annelerin sayısı arttıkça şehirlerdeki çocuk bakım merkezleri ve anaokullarının sayısı da artmaktadır. Ancak bunlar, ücretsiz veya sübvansiyonlu değildir; ücretlidir. Düzenli geliri olan ve iş sözleşmesi olan tüm dadıların sigortalı olması zorunludur. Bir acente aracılığıyla işe alınan dadılar, çalışma iznine ve sigortaya sahip olmalıdır. Bununla birlikte kayıt dışılık yaygındır (Memiş & Kongar, 2020).

Türkiye'de 2018–19 öğretim yılında 3 yaşın altındaki çocukların yalnızca yüzde 0,9'u erken çocukluk eğitime kaydolmuştur ve 3-5 yaş arasındaki çocukların yalnızca yüzde 39,1'i resmi çocuk bakımı düzenlemelerini kullanmıştır. Toplamda, hanelerin yalnızca yüzde 2,8'inde örgün erken eğitime ve kreş, kreş veya anaokulu gibi çocuk bakım hizmetlerine kayıtlı okul öncesi çağındaki çocuklar bulunmaktadır. Türkiye'nin okul öncesi çağındaki çocuklar için OECD ortalama kayıt oranına ulaşması için, çocuk bakım merkezlerine ve anaokullarına 3,27 milyon ilave çocuğun

kaydolması gerekmektedir (İlkkaracan vd., 2019). Türkiye’de aile izni politikaları tablo’da özetlenmiştir:

Tablo 9: Türkiye’de Aile İzni Politikaları

Analık izni: Doğumdan 8 hafta önce ve 8 hafta olmak üzere toplam 16 hafta ücretli doğum izni garanti edilmektedir. Devlet memurları için bu süre 24 aya çıkmaktadır. Çoğul gebeliklerde doğum izni toplam 18 haftaya kadar uzatılabilir. Bu sürede çalışan annelere, ücretlerinin 2/3’ünü ödenmektedir. Hamilelik sırasında, kadınlar rutin muayeneler için izin alabilir. Bir yaşından küçük çocukları besleyebilmeleri için, hangi saatlerde ve kaç parçalı kullanacağına kadın çalışanların kendisinin karar verdiği, toplam bir buçuk saat süt izni verilmektedir. Babalık izni: Kamuda(memurlar için) 10 gün ve özel sektörde (işçiler için) 5 günlük babalık izni hakkı mevcuttur. Annenin doğum sırasında veya sonrasında ölmesi durumunda, analık izni babaya devredilebilmektedir. Ebeveynlik izni: Ebeyen izni sadece memur anne ve babalara verilmektedir. <i>Anneler bu haklarından</i> analık izninin bitiminden itibaren; babalar ise doğumdan itibaren 24 ay süreyle yararlanabilir. Bu izin, kıdem tazminatı hesaplamasında dikkate alınmaktadır ve yıllık olağan ücretli iznin dışındadır. Yarı zamanlı çalışma talep etme hakkı: Çalışan kadınların, çalışılmayan saatlerin devlet tarafından tazmin edildiği, ilk doğumda 60 gün, ikincinde 120 gün, üçüncüde 180 gün olmak üzere yarı zamanlı çalışma talep edebilir. Çoğul doğumlarda bu sürelere bir ay daha eklenebilir ve çocuk engelli doğmuşsa bu süre 360 gündür. Bu süreler içinde ayrıca emzirme izni kullanamazlar. Ek olarak, çocuğun zorunlu eğitime başladığı dönem içinde de yarı zamanlı çalışma talebinde bulunulabilir. İşverenler tarafından karşılanmaktadır ve bu nedenle iş akdinin feshedemezler. Bununla birlikte, ebeveynlerden birinin çalışmaması durumunda yarı zamanlı çalışma talebinde bulunulamaz. Annelik parası ve emzirme ücreti: Yalnızca Türk vatandaşları için geçerlidir. Annelik parası, doğumdan önce resmi hamilelik sertifikası; emzirme ücreti, bebeğin doğumundan sonra üç aylık resmi sertifikası gerektirmektedir. Bakım izni: Engelli ve sürekli hastalığı olan çocukların bakımı için ebeveynlerden birine yılda 10 gün ücretli izin verilebilir. Anne, baba, eş ve çocukların hayati tehlike içeren bir hastalığının olması veya kaza geçirmesi durumunda, yalnızca kamu çalışanlarının 3 ay izin hakkı bulunmaktadır.

Kaynak: (Akkuş Güvendi, 2018)

Analık izni süresinin tüm ülkelerde birbirine benzerlik gösterdiği görülmektedir. Dünya genelinde 16-20 hafta arasında değişen bu izin süresinin ücretinin büyük bir kısmının Türkiye’de anneye ödenmektedir. Türkiye, babalık izni süresi bakımından dünya ortalaması ile paralellik gösterir ve nispeten iyi konumdadır.

Ebeveyn izni Türkiye’de yalnızca kamu çalışanları ve ebeveynlerden yalnızca biri için söz konusudur. Esnek çalışma uygulamaları bakımından değerlendirildiğinde, çocuklar ilköğretim yaşına gelene kadar ebeveynlerden birine kısmi zamanlı çalışma imkânı tanındığı, ayrıca, evlat edinme, engelli, hasta çocuğun veya yakın akrabaların bakımı veya diğer ailevi nedenler için mevcut bakım izinin de olduğu görülmektedir. Genel olarak , Türkiye’deki iş-aile dengesi politikalarının gelişmekte olduğu ancak henüz yetersiz olduğu söylenebilir (Gümüş & Tükyılmaz, 2017).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Bu bölüm, konuya ilişkin alan araştırmasına ayrılmıştır. Öncelikle çalışmanın amacı ve önemi açıklanacak; araştırma için kullanılan yöntem ve ölçme araçları, ek olarak, araştırmanın sınırlılıkları ifade edilecektir. Son olarak ise, demografik değişkenlere ilişkin tamamlayıcı istatistiklerden ve endeks sonuçlarından oluşan araştırma bulguları açıklanacaktır.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Araştırmanın temel amacı, kadınların emeklerini kullanma biçimleri ile yoksulluk arasındaki ilişkiyi ortaya koymak ve İstanbul'da yaşayan kadınlara ait bir görünüm ortaya koymaktır. Daha spesifik bir biçimde ifade etmek gerekirse, araştırma ile, İstanbul'da yaşayan kadınların ücretsiz bakım çalışmasının yoksulluklarını nasıl etkilediğini analiz etmek amaçlanmaktadır. Bu bakımdan, bir durum analizidir. Ek olarak, araştırma ile elde edilen İstanbul'a ait bulgulardan hareketle, Türkiye için bir simülasyon oluşturabileceği düşünülmektedir. Bu çerçevede, araştırma ile aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- İstanbul'da yaşayan kadınlar yoksulluk bakımından nasıl bir dağılımı göstermektedir?
- İstanbul'da yaşayan kadınların yoksulluklarında hangi parametre(ler) daha etkilidir? Maddi yoksulluk mu yoksa yoksunluklar mı ön plana çıkmaktadır?
- İstanbul'da yaşayan kadınların zaman kullanımları nasıldır? Bunun yoksullukları üzerindeki etkisi nasıldır?
- İstanbul'da yaşayan kadınların sosyodemografik özelliklerine göre ücretsiz bakım çalışmasına ayırdıkları zaman değişiyor mu?

4.2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın analiz aşamaları ve işleyişini açıklayan bu bölümde, araştırmanın evren ve örnekleme; ölçme araçları; işlemler ve sınırlılıklara yer verilecektir.

4.2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul'da yaşayan 18 yaş ve üstü kadınlar oluşturmaktadır. Araştırma için İstanbul'un seçilmesinin nedeni: sanayileşmiş ve gelişmiş; yoksulluk, eşitsizlik ve diğer sosyal göstergeler açısından çeşitlilik gösteren bir metropol olması ve bu nedenle farklılıkları, dolayısıyla, Türkiye'yi daha iyi yansıtacağının düşünülmesidir. Benzer şekilde, farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini temsil etme hedefi doğrultusunda, mümkün olduğu kadar çok ilçe ve mahalleye ulaşılması hedeflenmiştir. Tablo 10'da bu ilçe ve mahalleler gösterilmektedir:

Tablo 10 : Örneklem Ait İlçe ve Mahalleler

İlçe	Mahalle
Alibeyköy	Fevzi Çakmak
Arnavutköy	Adnan Menderes-Anadolu-Göktürk-Hadımköy- Haraççı-Hastane- İslambey- Mareşal Fevzi Çakmak-Merkez-Mustafa Kemal Paşa-Yunus Emre
Ataşehir	Atatürk-İçerenköy-Kent- Küçükbakkalköy-Örnek
Avcılar	Cihangir-Denizköşkleri-Gümüşpala-Merkez-Mustafa Kemal Paşa
Bağcılar	15 Temmuz-Bağlar-Barbaros-Çınar-Demirkap- Evren-Fatih Fevzi Çakmak- Güneşli-Hürriyet-KazımKarabekir-Kemalpaşa-Kirazlı- Mahmutbey-Merkez- Yavuz Selim-Yenigün-Yenimahalle-Yıldıztepe- Yüzyıl-Göztepe
Bahçelievler	Bahçelievler-Cumhuriyet-Çobançeşme-Merkez-Siyavuşpaşa-Soğanlı- Şirinevler- Yenibosna-Zafer
Bakırköy	Osmaniye-Sakızağacı-Yeşilköy
Başakşehir	Başak
Bayrampaşa	Cevatpaşa

Beşiktaş	Akatlar-Gayrettepe- Konaklar
Beykoz	Kavacık
Beylikdüzü	Barış-Kavaklı-Mimar Sinan-Orkide-Yakuplu-Dereağzı
Beyoğlu	Fetihtepe-Fikirtepe-Hacıahmet-Piyale Paşa- Sötlöce
Böyükçekmece	Kamiloba
Çekmeköy	Merkez-Ömerli
Esenler	Birlik-Fatih-Fevzi Çakmak-Havaalanı-Nene Hatun-Turgut Reis
Esenyurt	İncirtepe-Oba Evleri-Orhangazi-Örnek
Eyüp	Esentepes-Göktürk-Karadolap-Költür-Yeşilpınar
Fatih	Akşemsettin-Kocamustafapaşa-Mevlanakapı
Gaziosmanpaşa	Bağlarbaşı-Fevzi Çakmak-Karadeniz-Karayolu-Küçükköy-Merkez- Pazariçi-Yenimahalle-Yıldız Tabya-Barbaros Hayrettin Paşa
Güngören	A. Nafiz Gürman-Güneştepe-Nesihi Özmen
Kadıköy	Fikirtepe
Kağıthane	Çağlayan-Çeliktepe-Gürsel-Hamidiye-Hürriyet-Merkez-Nurtepe- Sanayi-Seyrantep- Sultan Selim-Şirintepe-Talatpaşa
Kartal	Cevizli-Esentepes-Gümüşpınar
Küçükçekmece	Beşyol
Maltepe	Esenkent-Fındıklı-Girne-İdealtepe-Zümrütevler
Pendik	Ahmet Yesevi-Fevzi Çakmak-Güzelyalı-Kurtköy-Yeşilbağlar
Sarıyer	Bahçeköy-Merkez-Zekeriya köy
Sultangazi	50. Yıl-Cebeci-Çiğdemli-Esentepes-Gazi-İsmetpaşa- Malkoçoğlu-Sultançiftliği-Yunus Emre
Şişli	19 Mayıs-Feriköy-Gölbahar-İzzetpaşa-Kaptanpaşa-Kuştepe-Mahmut Şevket Paşa- Mecidiyeköy- Meşrutiyet-Yayla
Tuzla	Mimar Sinan
Ümraniye	Atatürk-Çakmak-İstiklal-Yenişehir
Üsküdar	Altunizade-Cumhuriyet-Ferah-Küçük Çamlıca-Ünalan-Yavuztürk- Zeynep Kamil
Zeytinburnu	Çırpıcı-Yeşiltepe

İkinci olarak, araştırma için bir yaş kısıtı getirilmiştir. Araştırmanın 18 yaş üstü kadınlar ile sınırlandırılmasının nedeni, 18 yaş üstü dönemin bireylerin ücretli ve ücretsiz çalışma bakımından en aktif oldukları dönem olması, aktif olmayan nüfusun araştırma sonuçlarını saptıracağına düşünülmesi, bununla birlikte, 18 yaşının

altındakilerin araştırmaya katılımının kendi rızalarının yanı sıra ebeveyn izni gerektirmesidir.

Örneklem seçiminde tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu tekniği seçilmiştir. Yaygın olarak kullanılan kartopu tekniğinin seçilmesinin nedeni, yoksul kitlelere ulaşmayı ve sosyodemografik açıdan dengeli bir örneklem dağılımı oluşturmayı kolaylaştırmasıdır. Genellikle, araştırmanın evrenini oluşturan bireyler hakkındaki bilgilere ulaşmanın güç olduğu durumlarda kartopu tekniği kullanılmaktadır. Ek olarak, örnekleme kimlerin dahil edilmesi gerektiğinin belirlenemediği durumlar için elverişli bir tekniktir (Earl, 2004: 184). Kartopu tekniğinde araştırmacı, kendisinden sonra görüşeceği kişi hakkındaki bilgileri görüştüğü kişiden almaktadır ve araştırmayı yeterli örneklem sayısına ulaşana kadar bu döngü ile yürütmektedir. %95 güven aralığı, %5 hata payına göre örneklem büyüklüğü 384 kişi olmalıdır (Erdoğan-Yazıcıoğlu, 2004). Araştırma kapsamında yaklaşık 400 ankete ulaşmak hedeflenmiş, eksik ve hatalı cevaplanan anketlerin olabileceği dikkate alınarak 438 anket toplanmış; bunlar çıkartılarak, 391 anket değerlendirmeye alınmıştır.

4.2.2. Ölçme Araçları

Araştırmada tek bir ölçme aracı kullanılmıştır. Soru formu, yaş; cinsiyet; medeni durum; ücretli işte çalışma durumu; hanehalkı büyüklüğü; hane reisi ile ilişki olmak üzere sosyodemografik özellikleri belirlemek üzere tasarlanan birinci kısım ve IMMP (Individual Measurement of Multidimensional Poverty-Çok Boyutlu Yoksulluğun Bireysel Ölçümü)⁷’ye ilişkin soruların yer aldığı ikinci kısımdan oluşmaktadır. Ölçme aracına ilişkin sorular izin alınarak derlenmiş ve Türkçe’ye çevrilmiştir (Ek 1).

⁷ IMMP (Individual Measurement of Multidimensional Poverty-Çok Boyutlu Yoksulluğun Bireysel Ölçümü), Uluslararası Kadın Kalkınma Ajansı da dahil olmak üzere bir dizi ortakla birlikte Avustralya Ulusal Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir. Avustralya Araştırma Konseyi ve Avustralya Dış İlişkiler ve Ticaret Bakanlığı’nın finansmanı ile geliştirilmiş, ilk olarak, IDM (Individual Deprivation Measure-Bireysel Yoksunluk Ölçüsü) olarak adlandırılmıştır.

Geleneksel yoksulluk araştırmaları, yoksulluğu gelir veya tüketime eksikliği olarak tanımlamaktadır ve bu yaklaşım çoğu zaman bireylerin yaşadığı cinsiyet kaynaklı olanlar başta olmak üzere çeşitli kırılmalıkları yakalamakta başarısız olmaktadır. Doğru bir yoksulluk ölçümü için, ekonomik bir birim olarak haneye odaklanan bir perspektiften bireysel kısıtlamalar, ihtiyaçlar ve tercihlere sahip kadın ve erkekler için toplumsal cinsiyete ilişkin bir perspektife ihtiyaç vardır. Ölçme aracı olarak IMMP'nin tercih edilmesinin ilk sebebi, yoksulluğu bireysel, çok boyutlu ve cinsiyete duyarlı bir biçimde ölçmeye olanak vermesidir.

İkinci olarak IMMP, gıda, su, barınma, enerji, sanitasyon, giyim, ilişkiler, söz hakkı, aile planlama, iş, zaman kullanımı, çevre, sağlık, eğitim olmak üzere on dört yaşam alanındaki yoksunlukları sadece erişim açısından değil, aynı zamanda kalite ve sonuçlar açısından da değerlendirmektedir. IMMP'nin boyutlarının oluşturulmasında yer alan birçok gösterge ve tema, diğer yoksulluk analizlerine nadiren dahil edilmektedir. Bu bakımdan, kimin, hangi şekillerde ve ne ölçüde yoksul olduğunu görmeyi mümkün kılan yeni bir ölçüdür. Nüfusu "yoksul" ve "yoksul olmayanlar" olarak ikiye ayıran diğer yoksulluk ölçütlerinin çoğunun aksine, bireylerin yoksunluk derinliğini tanımlamaktadır. Üçüncü ve son olarak, ücretsiz bakım ve zaman kullanımına ilişkin bilgiler sağlayarak başka bir ölçüm aracına gerek duymadan yoksulluk ve ücretsiz bakım ilişkisinin kurulmasına imkan vermesidir.

4.2.3. İşlem

Araştırma verileri, Ocak 2022-Mayıs 2022 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın anketleri, More IT danışmanlık şirketi aracılığıyla toplanmıştır. Uygulama öncesinde anketörlere kullanılan ölçüm aracının kullanım yönergesi çerçevesinde eğitim verilmiştir. Soruların daha rahat ve doğru bir biçimde yanıtlanabilmesini sağlamak amacıyla yalnızca kadın anketörler kullanılmıştır. Benzer şekilde, gizliliği sağlamak ve soruların daha rahat bir biçimde yanıtlanması için iki yaşından küçük çocuklar hariç, üçüncü kişilerden uzak bir biçimde yürütölmüştür. Araştırmaya katılım tamamen gönüllölük esasına dayalıdır: bu, görüşölen kişinin isterse araştırmaya katılabileceğini ve herhangi bir açıklama yapmak zorunda kalmadan görüşmeyi

istediği zaman durdurabileceği anlamına gelmektedir. Her görüşmeden önce, katılımcıya anket tanıtılmış ve katılım için onayı alınmıştır. Anketin uygulanması, anketörün bir tablet aracılığıyla, kurulan bilgisayar sistemi üzerinden, soruları katılımcıya okuması, katılımcının kendi sözcükleriyle yanıtlamasına izin vermesi ve ardından anketörün soruya ait yanıt kategorisindeki mevcut seçeneklerden katılımcının verdiği yanıtı en uygun yanıtı bulup işaretlemesi şeklinde yürütülmüştür.

Araştırmada, veri toplamak için IMMP araçları kullanılmış, ek olarak, çalışmanın kapsamı doğrultusunda örneklemin kadınlardan oluşması, uygulama kolaylığı ve zaman baz alınarak bazı metodolojik farklılıklara gidilmiştir. Aşağıda bu farklılıklar sıralanmıştır:

i. IMMP, çok boyutlu yoksulluğu değerlendirmek için üç anket aracı kullanır: Konut Anketi, Hanehalkı Anketi ve Bireysel Anket. Konut anketi, konutta yaşayanlar hakkında bilgisi olan konuttan bir kişiye uygulanır ve konutta kaç kişinin yaşadığını ve hanelere göre nasıl düzenlendiğini sormaktadır. Hanehalkı anketinin ilk bölümü, hanenin bireysel üyeleri hakkında temel demografik bilgileri toplar ve geri kalan sorular, kısmen enerji/yakıt, su, barınak ve çevre boyutlarını kapsamaktadır. Bireysel anket, yanıtlayanın geçmişine ilişkin soruları ve enerji/yakıt, su, barınak ve çevre boyutlarının geri kalanını kapsayan ek soruları içermektedir. Ayrıca kalan diğer boyutlar, iş, eğitim, yemek, giyim, zaman kullanımı, söz hakkı, aile planlaması, sağlık, ilişkiler ve sanitasyon için tüm soruları içermektedir. Son olarak, anket, yaşam kalitesi ve varlık sahipliği hakkında bilgi toplayan birkaç ek modül içermektedir ve bir boyut sıralama çalışması ile sona ermektedir. Çalışmanın amacı kapsamında anket yalnızca kadınlara uygulanacağından, konut anketi kapsam dışı bırakılmış, hanehalkı anketinin ise puanlamaya katılan kısımları dahil edilerek tek bir soru formu olarak düzenlemiş ve uygulanmıştır.

ii. IMMP'in anketi, 16 yaş ve üzeri tüm bireylere uygulanabilir. Bu durum reşit olma yaşının ülkelere göre farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır. Reşit olmayan bireylere istismara karşı yasal koruma sağlanır. Anket uygulanırken bireysel olarak kişiden onay alınması gerekliliğinin yanı sıra reşit olmayan

kişilere anket uygulayabilmek için bir ebeveyn veya vasinin izninin de alınması gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre çocuk (veya reşit olmayan), 18 yaşının altındaki kişidir. Bu araştırmada, izin sorununu ortadan kaldırmak için 18 yaş üstü kısıtı konulmuştur.

iii. IMMP seçilen konutlar, konutların içindeki tüm haneler, hanelerin içindeki tüm yetişkin bireylere uygulanırken, bu araştırmada sadece seçilen konutlardaki kadınlara uygulanmıştır.

iv. Ankette birkaç modül için çeşitli materyaller kullanılmaktadır: Zaman kullanım modülü için bir kişinin bir günde yaptığı farklı etkinlikleri gösteren için 14 resimli kart ve plastik diskler; eğitim modülü için işlevsel okuryazarlığı ve aritmetiği test etmek için 3 kart; 15 boyutun sıralanması için 15 resimli kart. Araştırmada bu araçlar, anket formu gerekli şekilde düzenlenerek kapsam dışı bırakılmıştır.

v. IMMP’de bazı sorular doğrudan anketörün gözlemi üzerinden anketör tarafından yanıtlanmak üzere tasarlanmıştır. Bu araştırmada, bu sorular, katılımcıların doğrudan yanıtlarını almak üzere düzenlenmiş ve uygulanmıştır.

Endeks skorlarının hesaplanmasında, normalleştirilmesinde⁸ ve grafiklerin oluşturulmasında Microsoft Excel programı kullanılmıştır. Yapılan işlemler aşağıda sıralanacaktır:

- i. İlk olarak, sosyodemografik verilerin tanımlayıcı istatistikleri, frekans (sıklık) ve yüzdelik değerleri olarak hesaplanacaktır.

⁸ IMMP, göstergeler, temalar ve boyutlar olmak üzere her düzeyde “minimum-maksimum nomalleştirme” yöntemini kullanılmaktadır. Bu puanları karşılaştırmak için gereklidir. Minimum-Maksimum normalleştirme, en küçük ham puanı “0”, en yüksek ham puanı “1” kabul edilerek, tüm ham puanların seviyelerine göre 0 ile 1 arasında bir değere getirilmesidir. Ancak IMMP, minimum değeri “0” değil “0,01” olarak alınmaktadır. Bunun nedeni, temaları ve boyutları oluşturmak için geometrik ortalamanın kullanılıyor olmasıdır. Geometrik ortalama, bileşen puanlarını birlikte çarpmakta ve birim sayısı derecesinden kökünü almaktadır, bu nedenle, “0” değerine karşı hassastır.

- ii. İkinci olarak, örnekleme ait IMMP hesaplanacak ve örneklem içim yoksunluk dağılımı gösterilecektir. Sonuçlar, IMMP yönergelerinde belirtilen şekilde, 14 boyut, 32 tema ve 53 gösterge için hesaplanacak ve gösterilecektir. Her boyut birbirinden farklı şekilde inşa edilmiştir ancak aynı prensipleri takip etmektedir. Değişkenler (sorular), göstergeleri oluşturmak için tek tek veya kombinasyon halinde kullanılmaktadır. İlgili boyuta uyan tek bir kavram veya fikri açıklayan ifade eden temalar, farklı sayıda göstergeden oluşmaktadır. Boyut düzeyindeki sonuçlar, normalleştirilmiş tema puanlarının geometrik ortalamasının alınması ve normalleştirilmesi ile oluşturulmaktadır. Bir gösterge, tema veya boyut için daha yüksek puan daha az yoksunluğu ve daha düşük puan daha yüksek yoksunluğu göstermektedir. Sonuçlar, “en az yoksun”, “kısmen yoksun”, “yoksun” ve “en yoksun” olmak üzere dört kategori şeklinde sınıflandırılmaktadır ve her yoksunluk kategorisi için sınır değerler, normalleştirilmiş gösterge, tema veya boyut puanının çeyrekleridir. Genel skor, ölçülen normalleştirilmiş tüm boyutların geometrik ortalamasının normalleştirilmesi ile elde edilen bileşik bir indeksi ifade etmektedir. Her boyut için IMMP puanlamasına ilişkin detaylar aşağıda verilecektir (Suich vd., 2020):

Gıda boyutu, tek teması ve tek göstergeye ait sekiz değişkenden oluşur. Göstergenin puanlanması için, bir bireye, karşılaştığı en şiddetli gıda güvensizliğine göre bir puan verilir. Tema puanı, gösterge puanının normalleştirilmesiyle oluşturulur. Bu boyutta sadece tek bir gösterge ve tema olduğu için boyut puanı tema puanıdır. Tablo 11’de gıda boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 11: Gıda Boyutuna Genel Bakış

Gıda Boyutu	
Tema 1:	Gıda güvensizliği
Gösterge:	Gıda güvensizliği
Değişkenler:	Endişe (yeterince yiyecek bulamamaktan endişe duymak) Sağlıklı (sağlıklı ve besleyici yiyecekler yiyememek) Bir kaç tür yiyecek (sadece birkaç çeşit yiyecek yemek) Atlama (bir öğün atlamak zorunda kalmak) Daha az yemek (yiyebileceğini düşündüğünden daha az yemek) Tükenme (yiyeceklerin tükenmesi) Açlık (aç olmak ama yemek yememek) Tüm gün (bütün günün yemek yemeden geçmesi)

Su boyutunda, her tema için değişkenlerden alınan ham puanlar⁹, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Boyut puanı için üç tema puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. Tablo 12’de su boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

⁹ Her boyut için belirlenmiş ham puanlara ve puanlamaya ilişkin detaylara <https://immp.crawford.anu.edu.au/content/south-africa-country-study> adresinden erişebilirsiniz.

Tablo 12: Su Boyutuna Genel Bakış

Su Boyutu	
Tema 1:	İçme suyu
Gösterge:	İçme suyu kaynağı, güvenilirlik ve arıtma
Değişkenler:	İçme suyu kaynağı İçme suyu yeterliliği İçme suyu arıtma Arıtma yöntemi
Tema 2:	Kullanım suyu
Gösterge:	Kullanım suyu kaynağı ve güvenilirliği
Değişkenler:	Kullanım suyu kaynağı Kullanım suyu yeterliliği
Tema 3:	Su taşıma tehlikeleri
Gösterge:	Su taşıma tehlikeleri
Değişkenler:	Su taşıma sorumluluğu Su taşıma tehditleri

Barınma boyutunda ilk tema için, değişkenlere ait ham puanlar normalleştirilir ve gösterge puanı oluşturulur. Daha sonra tema puanı için beş gösterge puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. İkinci tema için değişkenlere ait ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Üçüncü tema için, her göstergeyi oluşturan değişkenlere ait ham puanlar, gösterge puanlarını oluşturmak için normalleştirilir. İki gösterge puanının geometrik ortalaması alınır ve daha sonra tema puanını oluşturmak için normalleştirilir. Boyut puanını oluşturmak için üç tema puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. Tablo 13'te barınma boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 13: Barınma Boyutuna Genel Bakış

Barınma Boyutu	
Tema 1:	Yaşanabilirlik
Gösterge 1:	Yer malzemesi
Değişken:	Yer malzemesi
Gösterge 2:	Çatı malzemesi
Değişken:	Çatı malzemesi
Gösterge 3:	Dış duvar malzemesi
Değişken:	Dış duvar malzemesi
Gösterge 4:	Konut durumu
Değişken:	Genel konut durumu
Gösterge 5:	Kalabalıklık
Değişken:	Konfor için kalabalıklık
Tema 2:	Temel ev araçlarına sahiplik
Gösterge:	Temel ev araçlarına sahiplik
Değişkenler:	Mutfak eşyalarına sahiplik
	Sofra takımlarına sahiplik
	Uyku malzemelerine sahiplik
	Su depolama araçlarına sahiplik
Tema 3:	Kullanım süresi güvencesi
Gösterge 1:	Tahliye endişesi
Değişken:	Tahliye endişesi
Gösterge 2:	Ev kredisi/kira stresi
Değişkenler:	Kira veya ev kredisi ödeme
	Zamanında geri ödeme

Sağlık boyutunda gösterge puanlarını oluşturmak için ilk olarak, her değişkenin ham puanı ayrı ayrı normalleştirilir. Daha sonra her tema için, kendisine bağlı iki gösterge puanının geometrik ortalaması alınır, normalleştirilir ve tema puanı oluşturulur. Son olarak, iki tema puanının geometrik ortalaması alınır, boyut puanını oluşturmak için normalleştirilir. Tablo 14'te sağlık boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 14: Sağlık Boyutuna Genel Bakış

Sağlık Boyutu	
Tema 1: Sağlık durumu	
Gösterge 1:	Fiziksel sağlık durumu
Değişkenler:	Son durum Uzun vadeli durum Yakıt dumanına maruz kalmaktan kaynaklanan sağlık sorunları
Gösterge 2:	Psikosoyal sağlık durumu
Değişkenler:	Endişeli veya gergin hissetme Depresyonda hissetme
Tema 2: Sağlığa erişim ve kalite	
Gösterge 1:	Genel sağlık hizmetine erişim
Değişkenler:	Sağlık hizmetlerine erişim Sağlık hizmetlerine erişememe nedenleri Ziyaretteki sorun sayısı
Gösterge 2:	Doğum öncesi sağlık hizmetine erişim
Değişkenler:	Doğum öncesi bakım (son 12 aydaki doğum) Doğum öncesi bakım (mevcut gebelik)

Eğitim boyutunda ilk tema için, değişkene ait ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. İkinci temanın ilk gösterge puanını oluşturmak için, değişkenlere ait ham puanlar toplanır ve normalleştirilir. İkinci gösterge için de aynı işlem yapılır. Daha sonra, iki gösterge puanının geometrik ortalaması alınır ve tema puanını oluşturmak için normalleştirilir. Son olarak, boyut puanını oluşturmak için iki tema puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. Tablo 15'te eğitim boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 15: Eğitim Boyutuna Genel Bakış

Eğitim Boyutu	
Tema 1:	Eğitim seviyesi
Gösterge :	Eğitim tamamlama
Değişken:	Katılınan en yüksek eğitim seviyesi
Tema 2:	İşlevsel okuryazarlık ve aritmetik
Gösterge 1:	İşlevsel okuryazarlık
Değişkenler:	Okuma yetkinliği
	Yazma yetkinliği
Gösterge 2:	İşlevsel aritmetik
Değişkenler:	Toplama/çıkarma yetkinliği
	Çarpma/bölme yetkinliği

Enerji boyutunda ilk tema için, iki değişkene ait ham puanlar toplanır ve aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Aydınlatma enerjisi temasındaki değişkenler birbirlerine bağımlıdır ve tek bir puanlama yapılır. Ham puan normalleştirilir ve aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanı elde edilir. Isınma yakıtı teması ve yakıt toplama tehlikeleri teması için de aydınlatma enerjisi ile birebir aynı yöntem izlenir. Son olarak, dört tema puanının geometrik ortalaması alınarak normalleştirilir ve boyut puanı elde edilir. Tablo 16’da enerji boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 16: Enerji Boyutuna Genel Bakış

Enerji Boyutu	
Tema 1:	Piştirme yakıtı
Gösterge:	Piştirme enerjisi kaynağı ve güvenilirliği
Değişkenler:	Piştirme enerjisi kaynağı Piştirme enerjisi güvenilirliği
Tema 2:	Aydınlatma enerjisi
Gösterge:	Aydınlatma enerjisi kaynağı ve güvenilirliği
Değişkenler:	Aydınlatma enerjisi kaynağı Aydınlatma enerjisi güvenilirliği
Tema 3:	Isınma yakıtı
Gösterge:	Isınma yakıtı kaynağı ve güvenilirliği
Değişkenler:	Isınma yakıtı kaynağı Isınma yakıtı güvenilirliği
Tema 4:	Yakıt toplama tehlikeleri
Gösterge:	Enerji toplama tehditleri
Değişkenler:	Yakıt toplama sorumluluğu Yakıt toplama tehditleri

Sanitasyon boyutunda ilk temadaki göstergelerde, değişkenler birbirlerine bağımlıdır ve tek bir puanlama yapılır. Gösterge 1 ve gösterge 2 için puan oluşturmak için ham puan normalleştirilir. İki gösterge puanının geometrik ortalaması ve normalleştirilmesi ise tema puanını verir. İkinci ve üçüncü tema için de aynı işlemler takip edilir. Üç tema puanının geometrik ortalaması, boyut puanını oluşturmak için normalleştirilir. Tablo 17’de sanitasyon boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 17: Sanitasyon Boyutuna Genel Bakış

Sanitasyon Boyutu	
Tema 1:	Tuvalet imkanı
Gösterge 1:	Tuvalet tipi
Değişkenler:	Tuvalet tipi Yıkamak için yeterli su
Gösterge 2:	Tuvalet sahipliği
Değişkenler:	Tuvalet paylaşımı Umumi tuvalet
Tema 2:	Hijyen imkanı
Gösterge 1:	El yıkama imkanı
Değişkenler:	El yıkama yeri El yıkamak için su Sabun/sabun yerine kullanılan maddeler
Gösterge 2:	Banyo malzemelerine erişim
Değişken:	Banyo malzemeleri
Tema 3:	Menstrüasyon döneminde mahremiyet
Gösterge:	Menstrüasyon döneminde mahremiyet
Değişkenler:	Son menstrüasyon Menstrüasyon sırasında özel alan

İlişkiler boyutunda ilk gösterge, dört değişkenin birleştirilmesi ile oluşturulur ve tek bir ham puan alır. Aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için ham puan normalleştirilir. İkinci temada iki gösterge için de aynı şekilde gösterge puanı oluşturmak için ham puanlar normalleştirilir. İki gösterge puanının geometrik ortalaması normalleştirilerek tema puanını oluşturulur. Son olarak, iki tema puanının geometrik ortalaması, boyut puanını oluşturmak için normalleştirilir. Tablo 18'de ilişkiler boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 18: İlişkiler Boyutuna Genel Bakış

İlişkiler Boyutu	
Tema 1:	Bağımlılık ve destek
Gösterge:	Bağımlılık ve destek
Değişkenler:	Başkalarına bağımlılık Kendini kendine yeterlilik Desteğin kullanılabilirliği Karşılık verme yeteneği
Tema 2:	Topluluk etkinliklerine katılım
Gösterge 1:	Topluluk etkinliklerine katılım
Değişkenler:	Topluluk etkinliğine katılım Katılmama nedenleri Topluluk etkinliklerine katkıda bulunup bulunmadığı Katkıda bulunmama nedenleri
Gösterge 2:	Menstrüasyon döneminde katılım
Değişken:	Hijyenik ürünler olmaması nedeniyle kaçırılan aktivitelerin olup olmadığı Damgalama/utanç nedeniyle kaçırılan etkinliklerin olup olmadığı

Giyim boyutunda ilk tema, iki gösterge puanını oluşturmak için ayrı ayrı ham puanlar normalleştirilir. Tema puanını oluşturmak için iki gösterge puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. İkinci tema için de aynı işlemler takip edilir. Üçüncü tema için ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Boyut puanını oluşturmak için üç tema puanının geometrik ortalaması alınarak normalleştirilir. Tablo 19’da giyim boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 19: Giyim Boyutuna Genel Bakış

Giyim Boyutu	
Tema 1:	Günlük kıyafet ve ayakkabı
Gösterge 1:	Günlük kıyafet ve ayakkabıya sahiplik
Değişkenler:	İki çift elbise İki çift ayakkabı
Gösterge 2:	Kabul edilebilirlik ve koruma
Değişken:	Günlük giyimin ihtiyaçlara uygunluğu Günlük giyim ve ayakkabı koruması
Tema 2:	Diğer kıyafet ve ayakkabı
Gösterge 1:	Okul veya iş kıyafeti
Değişkenler:	Okul/iş kıyafetleri yeterliliği Okul/iş kıyafetleri ve ayakkabı kabul edilebilirliği Okul/iş kıyafetleri ve ayakkabı koruması
Gösterge 2:	Resmi kıyafet
Değişken:	Resmi kıyafet ve ayakkabı yeterliliği Resmi kıyafet ve ayakkabı kabul edilebilirliği
Tema 3:	Hijyenik ürün kullanımı
Gösterge:	Hijyenik ürün kullanımı
Değişkenler:	Son Menstrüasyon Kullanılan hijyenik ürünler/malzemeler

Aile planlama boyutunda, ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanı oluşturmak için normalleştirilir. Boyut puanı, bu boyutta yalnızca tek bir gösterge ve tema olduğu için tema puanıdır. Tablo 20’de aile planlama boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 20: Aile Planlama Boyutuna Genel Bakış

Aile Planlama Boyutu	
Tema 1:	Karşılanmayan doğum kontrolü ihtiyacı
Gösterge:	Karşılanmayan doğum kontrolü ihtiyacı
Değişkenler:	Bireysel kullanım
	Partner kullanımı
	Kullanılan modern yöntem
	Kullanılan geleneksel yöntem
	Kullanmama nedenleri

Çevre boyutunda ilk temada, ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. İkinci temada, iki gösterge puanını oluşturmak için ham puanlar ayrı ayrı normalleştirilir ve iki gösterge puanının geometrik ortalaması alınır. Geometrik ortalama sonucu elde edilen puan normalleştirilir ve tema puanı elde edilir. Üçüncü temada, ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Son olarak üç tema puanının geometrik ortalaması ve normalleştirilmesi ile boyut puanı oluşturulur. Tablo 21’de çevre boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 21: Çevre Boyutuna Genel Bakış

Çevre Boyutu	
Tema 1: Çevresel sorunlara maruz kalma	
Gösterge:	Çevresel sorunlara maruz kalma
Değişkenler:	Çöp/atık imha yeri Tarımsal/endüstriyel kimyasallar Açık kanalizasyon Hava kirliliği Su kirliliği Hastalık taşıyan böceklerin ürediği yerler Gürültü kirliliği Diğer önemli çevresel tehlikeler
Tema 2: Doğal kaynak kullanımı	
Gösterge 1:	Yabani kaynak kullanımı
Değişkenler:	Yabani kaynaklar Yabani kaynak kullanılabilirliği
Gösterge 2:	Biyokütle kullanımı
Değişkenler:	Biyokütle yakıtı toplama sorumluluğu Biyokütle yakıtı kullanılabilirliği
Tema 3: Güvenli çevre	
Gösterge:	Güvenli çevre
Değişkenler:	Evde tek başınayken güvende olma Mahallede yalnız yürürken güvende olma

Söz hakkı boyutunda ilk temada, her üç gösterge puanı için ham puanlar ayrı ayrı normalleştirilir. Üç gösterge puanının geometrik ortalaması, tema puanını oluşturmak için normalleştirilir. İkinci temada, ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Son olarak boyut puanını oluşturmak için iki tema puanının geometrik ortalaması alınır ve normalleştirilir. Tablo 22’de söz hakkı boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 22: Söz Hakkı Boyutuna Genel Bakış

Söz Hakkı Boyutu	
Tema 1:	Kamusal alanda söz hakkı
Gösterge 1:	Oy kullanma
Değişkenler:	En son seçimde oy kullanma Kime oy vereceğini seçmede özgürlük Oy kullanmama nedeni
Gösterge 2:	Yerel karar alma süreçlerine katılım
Değişkenler:	Yerel kararlara katılım Karar verme üzerindeki etki Katılmama nedeni
Gösterge 3:	Endişeleri ve sorunları dile getirme algısı
Değişkenler:	Endişeleri dile getirmenin algılanan zorluğu Endişelerin ciddiye alınıp alınmadığı algısı
Tema 2:	Kararlar üzerindeki kişisel kontrol
Gösterge:	Kararlar üzerindeki kişisel kontrol
Değişken:	Arkadaşlarını veya gerçek aile üyelerini görmesi engeli Yerel bir etkinliğe gitmesi engeli Sağlık hizmeti araması engeli Eğitim veya öğretime başvurması ve/veya katılması engeli Gelir elde etmek için ev dışında çalışması/iş bulması engeli Ev harcamaları için para harcamak için gerekli izin

Zaman kullanımı boyutunda ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanı oluşturmak için normalleştirilir. Boyut puanı, bu boyutta yalnızca tek bir gösterge ve tema olduğu için tema puanıdır. Tablo 23 'te zaman kullanımı boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 23: Zaman Kullanım Boyutuna Genel Bakış

Zaman Kullanım Boyutu	
Tema 1:	Zaman yükü ve görüşme süresi
Gösterge 1:	Zaman yükü ve görüşme süresi
Değişkenler:	Ofiste, işte veya bir çiftlikte işçi olarak harcanan zaman Ürün toplama veya yetiştirmede harcanan zaman Ücretsiz ev işlerine harcanan zaman Ev bakımı veya onarımı için harcanan zaman Gönüllü çalışmaya harcanan zaman Bakım için harcanan zaman Sosyal, kültürel veya dini faaliyetlere harcanan zaman Eğitime harcanan zaman Yakıt toplama için harcanan zaman Su toplamaya harcanan zaman 13 yaşın altındaki bir çocuk bakımı altındayken harcanan zaman Başka biri bakımı altındayken harcanan zaman

İş boyutunda ilk temanın ilk göstergesi için ham puan, normalleştirilir. İkinci gösterge puanı için, üç değişken puanın her biri normalleştirilir, ardından toplanır ve toplam puan tekrar normalleştirilir. Üçüncü ve dördüncü gösterge puanı için ham puanlar, normalleştirilir. Ücret, kâr ve üretim karşılığı iş için tema puanı, iş durumu sınıflandırmalarına göre oluşturulur. Çalışan olarak sınıflandırılanlar için, tema puanını oluşturmak için dört gösterge puanının geometrik ortalamasının normalleştirilmesiyle oluşturulur. İşgücüne dahil olmayanlar için, tema puanı olarak gösterge 1 puanı, tema puanı olarak kullanılır. İkinci temada, gösterge puanlarını oluşturmak için ham puanlar ayrı ayrı normalleştirilir. Tema puanını oluşturmak için iki gösterge puanının geometrik ortalaması normalleştirilir. Üçüncü temada, ham puan, aynı zamanda tema puanı olan gösterge puanını oluşturmak için normalleştirilir. Son olarak, boyut puanını oluşturmak için üç tema puanının geometrik ortalaması normalleştirilir. Tablo 24'te iş boyutuna ait değişken, gösterge ve temalar gösterilmektedir:

Tablo 24: İş Boyutuna Genel Bakış

İş Boyutu	
Tema 1: Ücret, Kar ve Üretim İçin Çalışma	
Gösterge 1:	Ücretli çalışma durumu
Değişkenler:	Son yedi gün içinde çalışma Son 30 gün içinde çalışma Çalışmama nedeni
Gösterge 2:	İş güvencesi
Değişkenler:	İş değişikliği Yapılan ücretli iş sayısı Sosyal güvenlik veya diğer (kamu) katkıları
Gösterge 3:	Ücretli işteki tehlikeler
Değişkenler:	Kapalı bir alanda çalışmak İşyerinde tehlikeli maddelere maruz kalma Tehlikeli makinelerle çalışmak
Gösterge 4:	Ücretli işte özerklik ve taciz
Değişkenler:	İşyerinde cinsel taciz İşyerinde fiziksel istismar Aşağılayıcı iş Yemek, içmek veya tualete gitmek için molalara izin
Tema 2: Ücretsiz Ev ve Bakım İşİ	
Gösterge 1:	Ücretsiz ev ve bakım işinde tehlikeler
Değişkenler:	Ödenmemiş ev içi işle ilgili yaralanma Ücretsiz ev ve bakım işlerine etkisi Geçici veya kalıcı etki
Gösterge 2:	Ücretsiz ev ve bakım işine saygı
Değişkenler:	Aşağılayıcı muamele Ücretsiz ev ve bakım işine verilen değer
Tema 3: Çifte Emek Yüğü	
Gösterge:	Çifte Emek Yüğü
Değişkenler:	Ücret, kâr ve üretim için haftalık ortalama çalışma saati Ücretsiz ev ve bakım işi için ayrılan haftalık ortalama saat

- iii. Sosyodemografik değişkenlere göre ücretsiz bakıma ayrılan zamanın nasıl değiştiğini ortaya çıkartmak için sosyoekonomik değişkenlere göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımı incelenecektir.

- iv. Son olarak, ücretsiz bakım temasına göre oluşan yoksunluk dağılımı ile toplam skora göre oluşan yoksunluk dağılımı karşılaştırılacaktır. Böylece ücretsiz bakım ve kadın yoksulluğu ilişkisi somut olarak ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

4.2.4. Sınırlılıklar

Bu başlık, araştırmanın çerçevesini sunmakta, yöntemle ilişkin kısıtları açıklamaktadır. Araştırmanın sınırlılıkları aşağıda özetlenmiştir:

- i. Araştırmanın bulguları, anket tekniğinin kapsamı ile sınırlıdır.
- ii. Araştırma bulguları, seçilen ölçme aracının kapsamı ile sınırlıdır.
- iii. Araştırmanın evreni İstanbul ili ile sınırlıdır. Bu nedenle bulgular, İstanbul düzeyinde bir anlam ifade etmektedir.
- iv. Tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiş örneklemin evreni temsil ediyor olması bakımından araştırma sınırlılık göstermektedir.

4.3. BULGULAR

Bu kısım, tanımlayıcı istatistikler ve IMMP skorlarının analizinden oluşmaktadır. İlk olarak tanımlayıcı istatistikler verilecek daha sonra, IMMP ilişkin bulgular analiz edilecektir. IMMP'ye ilişkin bulgular: örnekleme ait boyut, tema ve göstergeler; sosyodemografik değişkenler ve ücretsiz bakım ilişkisi; ücretsiz bakım ve yoksulluk ilişkisi; ücretsiz bakım ve zaman kullanımına ilişkin durum analizi başlıkları altında açıklanacaktır.

4.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tanımlayıcı (betimleyici) istatistikler, ölçme aracı ile toplanan sosyodemografik verilerin dağılımını göstermektedir. Bu kapsamda, örneklemin yaş, hanehalkı büyüklüğü, hane reisi ile ilişki, medeni durum, eğitim durumu ve ücretli işte çalışma durumu olmak üzere sosyodemografik değişkenler bakımından dağılımı sayı

(sıklık-frekans) ve yüzde olarak verilecektir. Araştırmaya ait tanımlayıcı istatistikler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 25: Örnekleme Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Sosyodemografik Göstergeler	Kişi Sayısı	%
Yaş		
18-24	74	18,9%
25-64	311	79,5%
65+	6	1,5%
Hanehalkı Büyüklüğü		
1-4	265	67,8%
5-7	108	27,6%
8 ve daha fazla	18	4,6%
Hane Reisi ile İlişki		
Kendisiyim	61	15,6%
Eşiyim	224	57,3%
Kızıyım	90	23,0%
Annesiyim	6	1,5%
Kardeşiyim	2	0,5%
Büyükannesiyim	1	0,3%
Diğer	7	1,8%
Medeni Durum		
Evli-birlikte yaşayan	247	63,2%
Bekar (hiç evlenmemiş)	96	24,6%
Bekar (daha önce evlenmiş)	48	12,3%
Eğitim Durumu		
İlkokul	121	31,0%
Ortaokul veya lise	123	31,5%
Önlisans/lisans	130	33,3%
Hiç okula gitmeyen	17	4,4%
Çalışma Durumu		
Evet	85	21,7%
Hayır	306	78,3%

Tablo incelendiğinde, yaş değişkeni için örneklemin % 18,9'unun 18-24 yaş grubunda; %79,5'inin 25-64 yaş grubunda; geriye kalan %1,5'inin 65 ve daha üstü yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Bu, örneklem içinde ücretli ve ücretsiz iş bakımından daha aktif bir dönem olan 25-64 yaş grubunun baskın olduğu anlamına gelmektedir. 65 yaş üstü ileri yaş grubunun örneklem içindeki payı ise oldukça küçüktür. Örneklem hanehalkı büyüklüğü bakımından incelendiğinde, 1-4 arası üyeden oluşan hanehalklarının oranının %67,8 olduğu; 5-7 üyeden oluşanların oranının %27,6 olduğu; 8 ve daha fazla üyeden oluşanların oranının ise %4,6 olduğu görülmektedir. Bu, örneklemin önemli bir kısmını 1-4 arası üyeden oluşan nispeten küçük hanehalklarının oluşturduğunu göstermektedir. Katılımcılar hane reisi ile ilişkileri bakımından incelendiğinde ise, kendisi hane reisi olanların kadınların örneklem içindeki oranının %15,6 olduğu görülmektedir. Hane reisinin eşi olan kadınların oranı %57,3; kızı olanların oranı %23; annesi olanların oranı %1,5; kardeşi olanların oranı %0,5; büyükannesi olanların oranı %0,3'tür. Bunlar dışında kalan diğerleri ise, örneklem içinde %1,8'lik bir orana sahiptir. Bu, örneklemin yarısından fazlasının hane reisinin eşi, yaklaşık 4/1'inin de kızı olduğu anlamına gelmektedir. Örneklem medeni durum bakımından incelendiğinde %63,2'sini bir partneri olan (evlilik bağı ya da birlikte yaşama) kadınların oluşturduğu görülmektedir. %24,6'sı daha önce hiç evlenmemiş bekarlardan; 12,3'ü daha önce evlilik yapmış bekarlardan oluşmaktadır. Bu, katılımcı kadınların büyük bir çoğunluğu için partner desteği ihtimalinin varlığını göstermektedir. Ek olarak, katılımcıların yaklaşık 4/1'inin hiç evlenmemiş bekarlardan oluşması, ücretli ve ücretsiz iş yükünün nispeten daha az olma ihtimalinin varlığına işaret etmektedir. Katılımcılar eğitim durumu bakımından incelendiğinde, %4,4'ünün hiç okula gitmediği, %31'inin ilköğretim mezunu; %31,5'inin ortaokul veya lise mezunu; %33,3'ünün ön lisans veya lisans mezunu olduğunu görülmektedir. Örneklemin eğitim seviyesine ilişkin dağılım bakımından dengeli olduğu söylenebilir. Örneklem son olarak, ücretli işte çalışma durumu bakımından değerlendirildiğinde, katılımcıların %21,7'sinin ücretli bir işte çalıştığı; geriye kalan %78,3'ünün ise ücretli bir işte çalışmadığı görülmektedir. Bu, örneklemini oluşturan kadınların büyük bir çoğunluğun kendisine gelir ve statü sağlayacak bir ücretli işe sahip olmadığı anlamına gelmektedir.

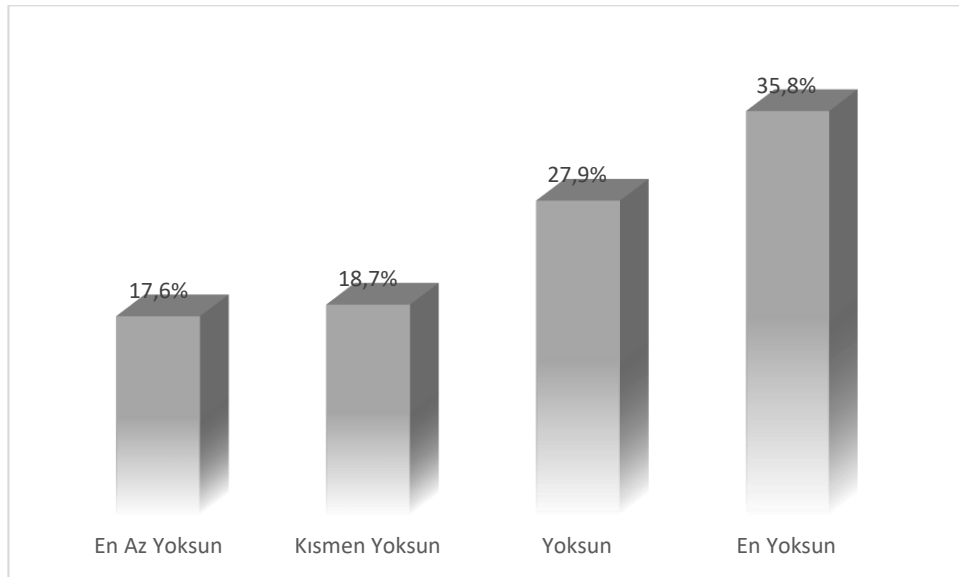
4.3.2. IMMP'ye İlişkin Bulgular

Bu kısımda ölçme aracı olarak seçilen IMMP'e ilişkin bulgular açıklanacaktır. IMMP yönergelerine uygun ve yukarıda açıklanan biçimde endekse ait 53 gösterge, 32 tema, 14 boyut için İstanbul'daki kadınların yoksulluk dağılımı hesaplanacaktır. Son olarak, endeks skoruna göre yoksulluk dağılımı hesaplanacak ve İstanbul'daki genel görünüm ortaya koyulacaktır.

4.3.2.1. Boyut, Tema ve Göstergelere İlişkin Sonuçlar

Gıda boyutu, Gıda ve Tarım Örgütü'nün Gıda Güvensizliği Deneyim Ölçeği kullanılarak ölçülmektedir. Bu sorular, anketten önceki 30 gün içinde, bunu elde etmek için mali veya diğer kaynakların eksikliği nedeniyle yenen yemeğin kalitesinden ve/veya miktarından ödün verme konusundaki doğrudan kişisel ve bireysel deneyim hakkında sorular sormaktadır. İlk sorular, hafif gıda güvensizliği (gıdaya ulaşamama endişesi) konularını değerlendirmektedir ve sonraki her değişken, gıda güvensizliğinin altında yatan teorik yapıya göre daha yüksek düzeyde gıda güvensizliğini gösteren bir yön ile ilişkilidir. Grafik 7, gıda boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

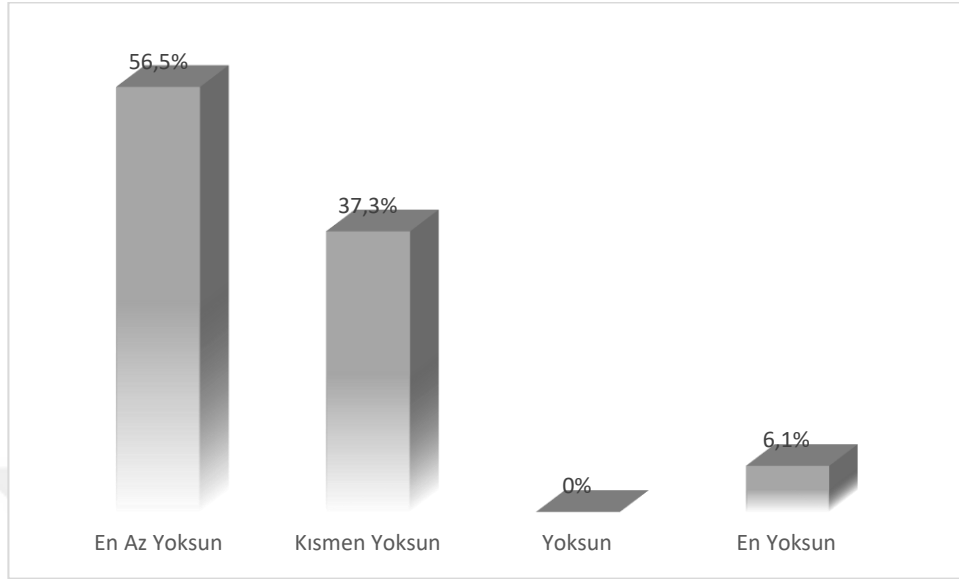
Grafik 7: Gıda Boyutu, İstanbul

Genel olarak, ankete katılan kadınların %35,8'i en yoksun olarak sınıflanmaktadır ve ankete katıldıklarında ciddi miktarda gıda güvensizliği yaşamaktadırlar. Aç oldukları ancak yemek yemediklerini ve anketten önceki 30 gün içinde bütün bir gün yemek yemekleri bir zamanın olduğunu ifade etmişlerdir. Ankete katılan kadınların, %27,9'u yoksundur ve o sırada orta düzeyde gıda güvensizliği yaşamaktadır ve bu kadınlar öğün atlamak, ihtiyaç duyduklarından daha az yemek yemek zorunda kalmıştır ya da anketten önceki 30 gün içinde evde yiyecek hiçbir şeyin olmadığı bir zaman olduğunu ifade etmişlerdir. %18,7'si hafif düzeyde gıda güvensizliği yaşamaktadır ve kısmen yoksun olarak sınıflanmaktadır. Bu kadınlar, yalnızca birkaç çeşit yiyecek yediklerini, sağlıklı ve besleyici yiyecekleri yiyemediklerini, yeterli yiyecek alamamaktan endişe duyduğunu belirtmiştir. Geriye kalan %17,6'lık kısım ise gıda güvensizliği yaşamamaktadır ve en az yoksun olarak sınıflanmaktadır. Sonuçlar, İstanbul'da yaşayan kadınların %60'ından fazlasının gıda kalitesi ve temini konusunda sorun yaşadığını göstermektedir. Bu oldukça yüksek bir orandır. Bu durumda, şüphesiz, kent yaşamından kaynaklı dayanışma eksikliği ve yüksek maliyetlerin katkısı bulunmaktadır.

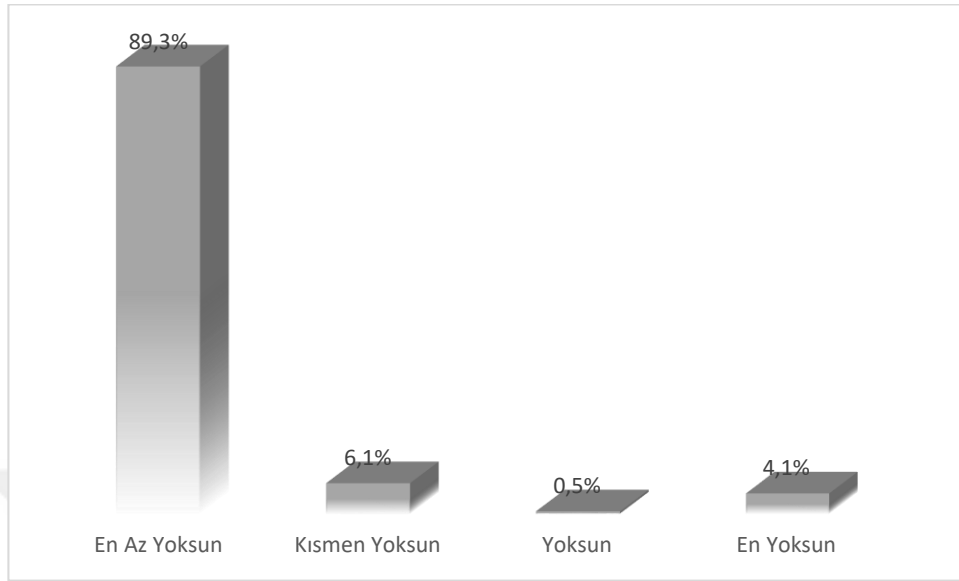
Su boyutu, üç temadan oluşmaktadır: içme suyu, kullanım suyu ve su taşıma tehditleri. İlk tema, içme suyunun kaynağını, erişim kolaylığını ve artırılmasını ele almaktadır. İkinci tema, yemek pişirme, yıkama ve banyo yapma gibi ev içi kullanım amaçlı suyun kaynağı ve suya erişim ile ilgilidir. Üçüncü tema, su taşıma sorumluluğu var olduğunda, su taşıma ilgili tehlikelerinden oluşmaktadır. Grafik 8, içme suyu temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 8 : İçme Suyu Teması, İstanbul

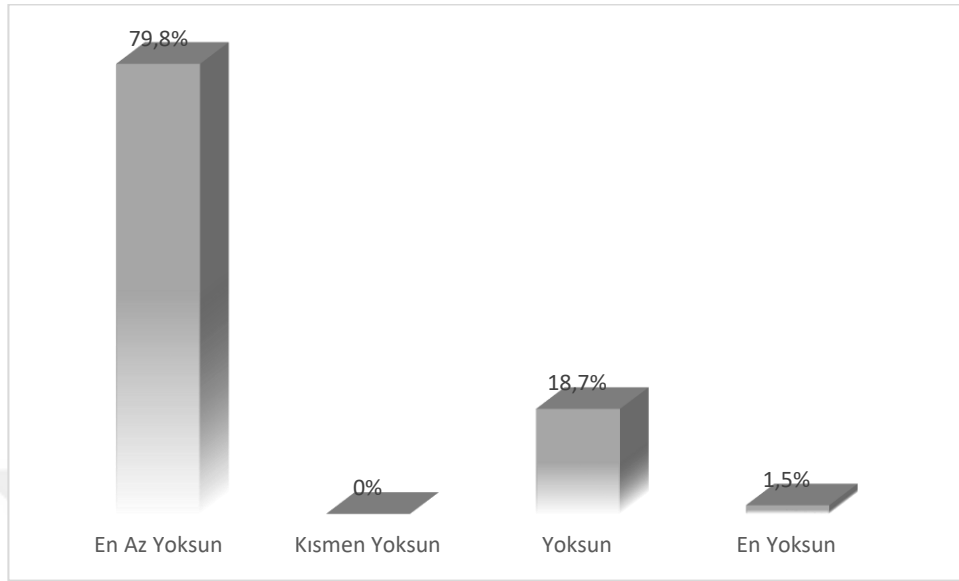
Katılımcılarının %56,5'i içme suyundan en az yoksun olarak kategorize edilirken, %37,3'ü biraz yoksun olarak sınıflanmıştır. Hiçbir katılımcı yoksun olarak sınıflanmazken; %6,1'i en yoksundur ve bunlar büyük ölçüde düşük su kalitesine ve/veya yetersiz tedarik güvenilirliğine sahip olanları temsil etmektedir. Kent sakinlerinin temiz su kaynaklarına erişiminin iyi olacağı inancı ile örtüşen bir biçimde büyük çoğunluğun artırılmış içme suyuna ve konutlarına ait bir su kaynağına erişiminin olduğu görülmektedir. Arzın güvenilirliği de şehir sakinleri için çok daha iyidir. Ek olarak, katılımcıların büyük çoğunluğu yeterli arıtma yöntemlerini kullanmaktadır. Grafik 9 kullanım suyu temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 9: Kullanım Suyu Teması, İstanbul

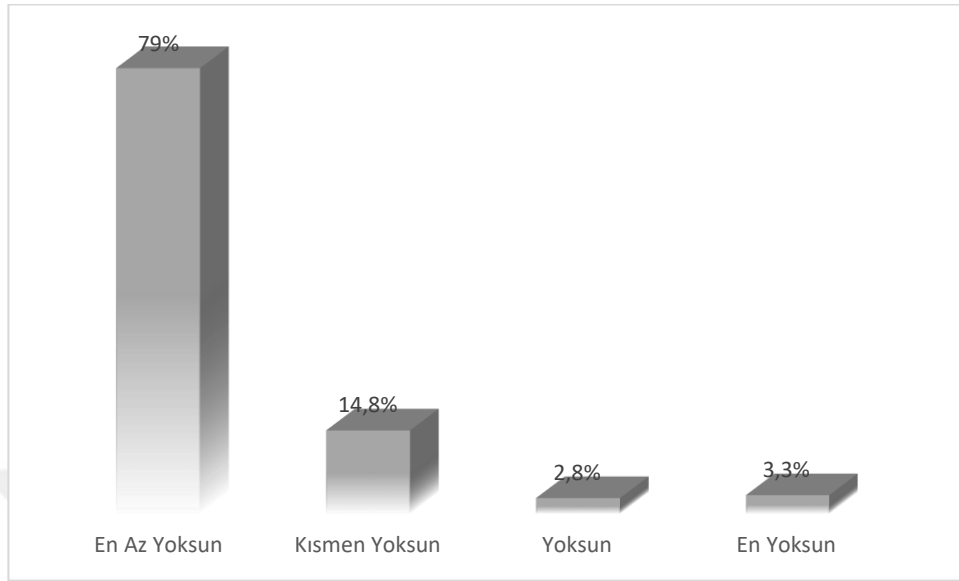
Kullanım suyu, yıkama, yemek pişirme, banyo yapma gibi içme dışı hane içi kullanımları ifade etmektedir. İçme suyu temasına benzer şekilde, örneklemin büyük çoğunluğunun kullanım suyuna erişimi kolaydır (yaklaşık %95,4). Genel olarak, yanıt verenlerin %89,3'ü kullanım suyundan en az yoksundur. %6,1'i kısmen yoksun; %0,5'i yoksundur ve yalnızca %4,1'i en yoksundur. Düşük puana sahip kişiler için bunun nedeni, geliştirilmemiş su kaynakları ve bu kaynağın nispeten zayıf güvenilirliğinin birleşimidir. Grafik 10 su taşıma tehlikeleri temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 10: Su Taşıma Tehlikeleri Teması, İstanbul

Ankete katılan bireylerin %79,8'i konut dışından su taşımak zorunda değildir ve bu nedenle en az yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu, kent örneklemini için anlamlı bir sonuçtur. %18,7'si konut dışından su taşımaktadır ancak bunu yaparken herhangi bir tehlikle karşılaşmamıştır ve bu nedenle yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu durum, kentsel kesimde yaşayanlar arasında çok yüksek oranda evin dışından su toplama ihtiyacı duyulmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, su toplarken tehlikelerle karşılaşanlar olan %1,5'u ise en yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 11 su boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

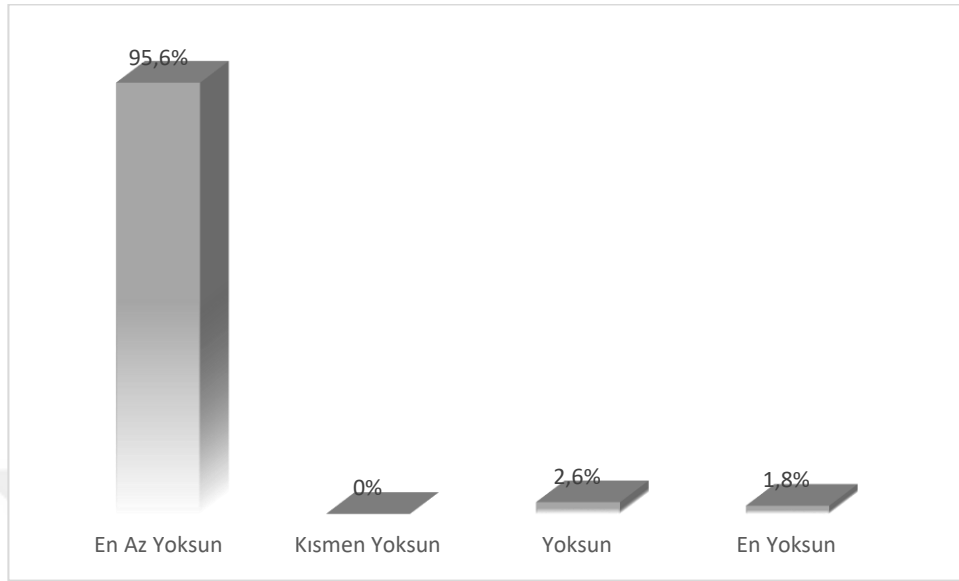
Grafik 11: Su Boyutu, İstanbul

Genel olarak, ankete katılanların %79'u en az yoksundur ve %14,8'i kısmen yoksundur, %6,1'i ise su boyutunda yoksun veya çok yoksundur.

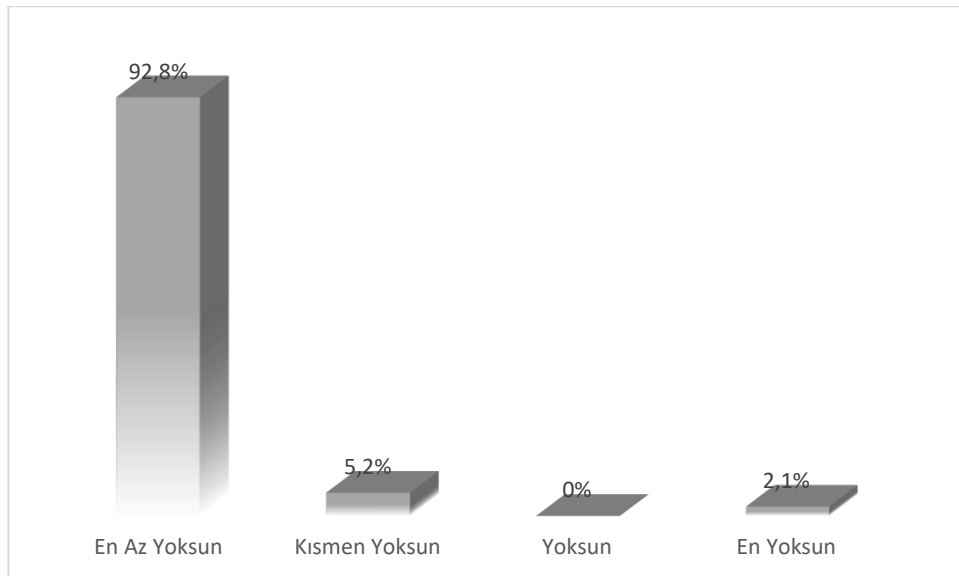
Barınma boyutu, üç temadan oluşmaktadır: yaşam alanı, temel ev eşyalarına sahiplik ve kullanım güvencesi. İlk tema olan yaşam alanı, beş göstergeden oluşmaktadır. İlk üç gösterge, konutun zemin, çatı ve dış duvarlarının ana yapı malzemesini sınıflandırır. Dördüncü gösterge evin genel durumunu değerlendirir; beşinci gösterge, kalabalıklık durumudur. İkinci tema, temel ev eşyalarına sahiplik, tencere, tava vb. yeterli pişirme gereci; tabak, bardak vb. yeterli sofraya gereci; yeterli yastık, yatak vb. yeterli uyku malzemesi ve su depolamak ve/veya taşımak için yeterli kap mevcudiyetini sorgulamaktadır. Üçüncü tema, katılımcıların evlerini kullanım güvenliği ile ilgilidir ve iki göstergeden oluşmaktadır. İlk gösterge olası tahliye endişeleriyle ilgilidir. İkinci gösterge ise, ev kredisi veya kiranın yarattığı stresi incelemektedir. Grafik 12 yer materyali göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 12: Yer Materyali Göstergesi, İstanbul

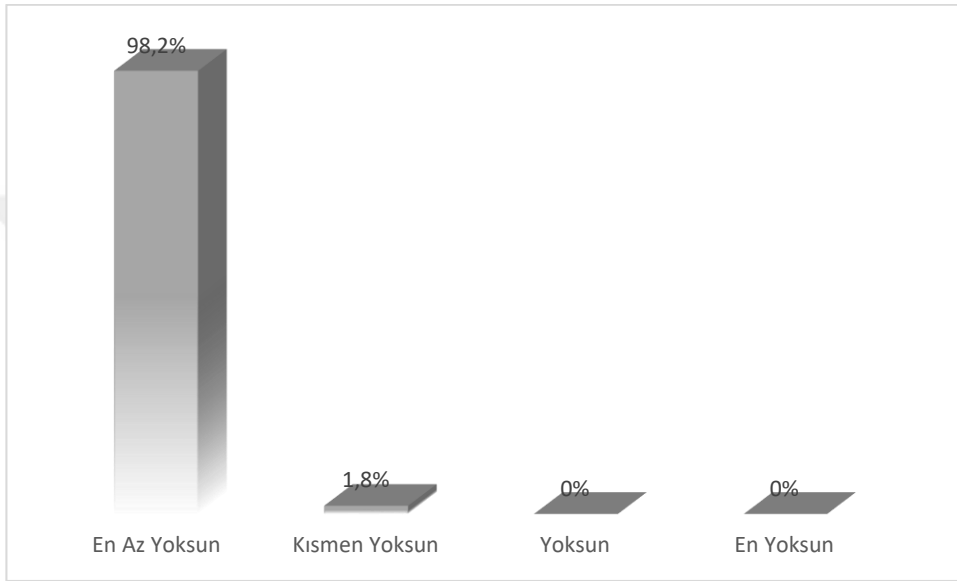
Ana örneklemin çoğunluğu (%95,6) zemini yapılmış ve sağlıklı zemine sahip konutlarda yaşamakta ve en az yoksun olarak sınıflanmaktadır. Buna karşılık, %2,6'sı yoksun olarak kategorize edilmektedir, bunlar, ilkel malzemelerden döşemelere sahiptir; %1,8'i en yoksun olarak sınıflanmaktadır ve örnek olarak, zemini toprak konutlarda yaşayanlar bu kategoridedir. Grafik 13 çatı materyali göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 13: Çatı Materyali Göstergesi, İstanbul

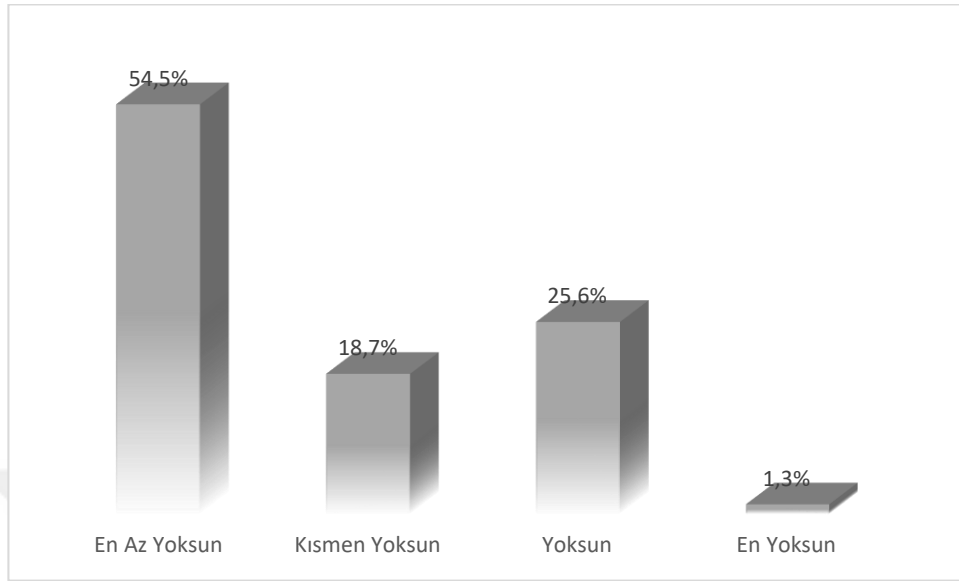
Katılımcıların neredeyse %92,8'i en az yoksun olarak kategorize olmuştur, bunlar, sağlam ve sağlıklı çatısı olan yapılmış konutlarda yaşamaktadır.% 5,2'si kısmen yoksundur. Sadece %2,1'i ise çatısı olmayan konutlarda yaşamaktadır. Grafik 14 dış duvar materyali göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 14: Dış Duvar Materyali Göstergesi, İstanbul

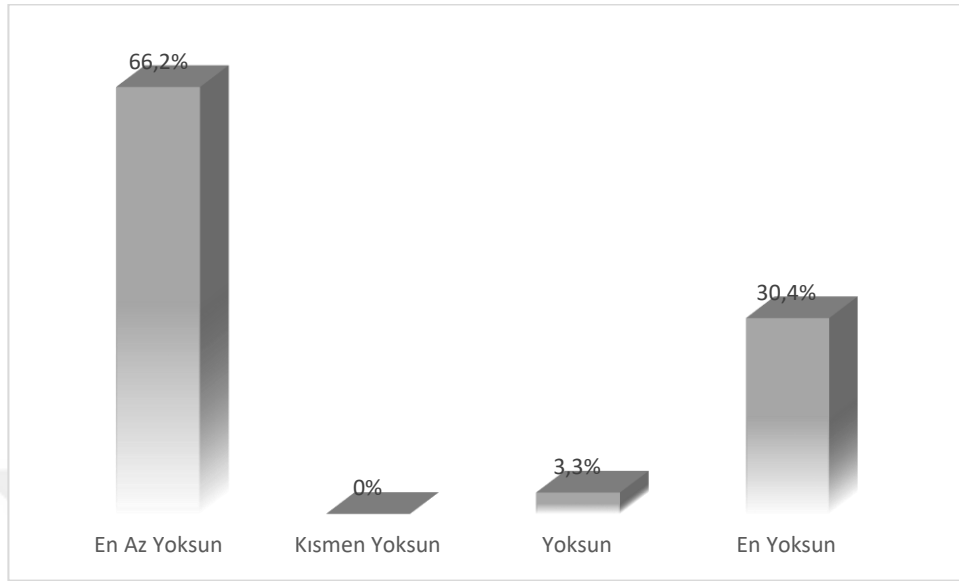
Örneklemin %98,2'si bu göstergede en az yoksundur, %1,8'i kısmen yoksun olarak kategorize olmuştur. Yukarıda açıklanan her üç gösterge, kent örneklemini düşünüldüğünde anlamlıdır. Grafik 15 hanenin durumu göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 15: Hanenin Durumu Göstergesi, İstanbul

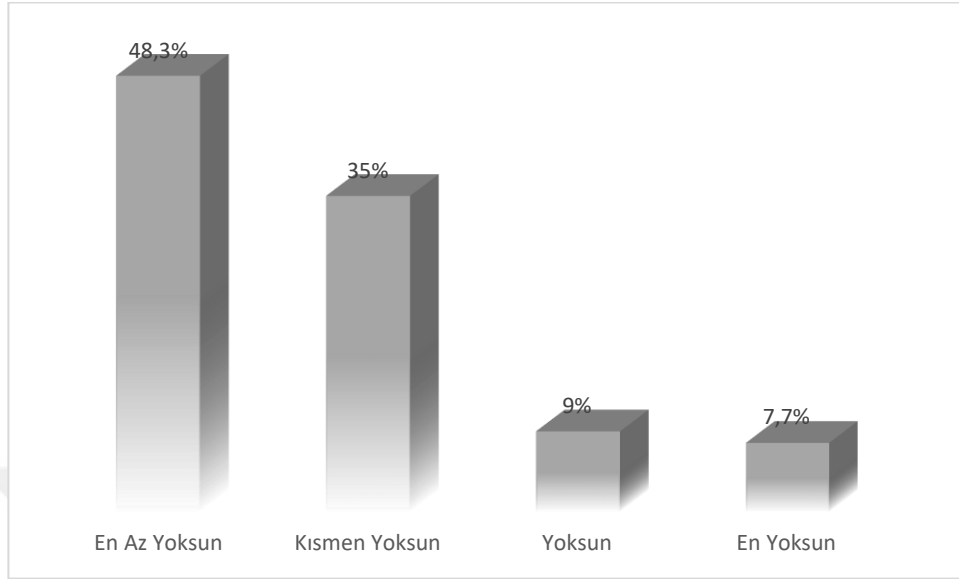
Bu gösterge, içinde yaşanan haneye ilişkin sorunların değerlendirmektir. Örneklem %54,5'i barınma durumuna göre en az yoksun olarak kategorize edilmiştir ve bu durum ya herhangi bir sorun olmadığını ya da yalnızca nispeten küçük bir sorun olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bireylerin %18,7'si kısmen yoksundur. Katılımcıların, barınma sorunları bu kişilerin fiziksel güvenlik ve rahatını tehdit ettiği durumlarda, %25,6'sı yoksun ve %1,3'ü en yoksun olarak sınıflandırılmıştır. Sonuçlar İstanbul'da yaşayan kadınların yaklaşık %70'inin iyi durumdaki hanelerde yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık %30'u ise, yapısal risk başta olmak üzere, kötü durumdaki hanelerde yaşamaktadır. Grafik 16 kalabalıklık göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 16: Kalabalıklık Göstergesi, İstanbul

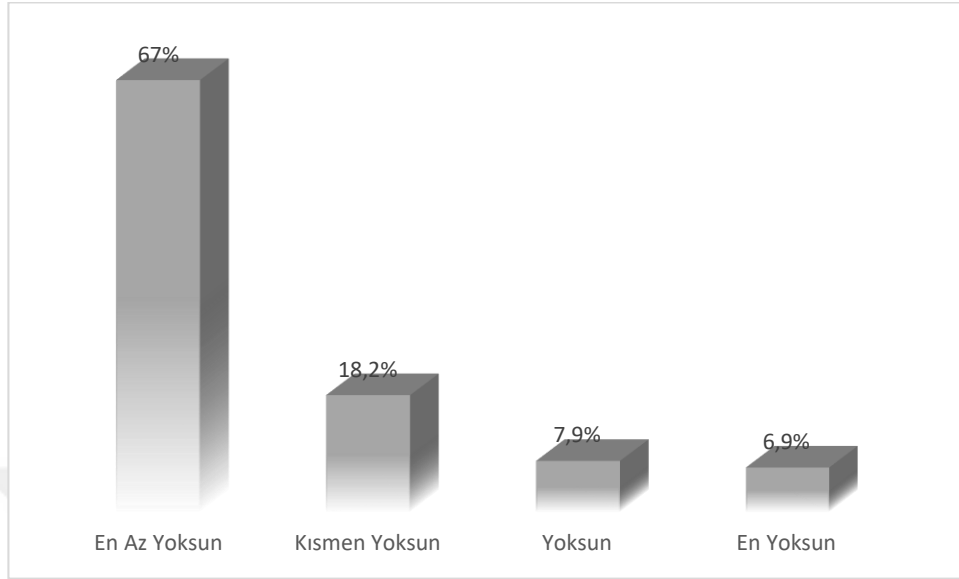
Bu gösterge, hane içinde yaşayan birey sayısına bağımlı yaşam konforunu değerlendirmektedir. Bu gösterge için katılımcıların %66,2'si en az yoksun, %3,3'ü yoksun olarak sınıflanmıştır. %30,4'ü ise, çok fazla insanla birlikte yaşadıklarını bildirmiştir. Sonuçlar, hanehalklarının ya oldukça küçük ya da oldukça büyük olmak üzere uçlarda toplandığını göstermektedir. Bu durum kentlerde yaygın çekirdek ailelere ek olarak aldığı yaygın göç ve göçmen nüfusu ile açıklanabilir. Grafik 17 yaşanabilirlik temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 17: Yaşanabilirlik Teması, İstanbul

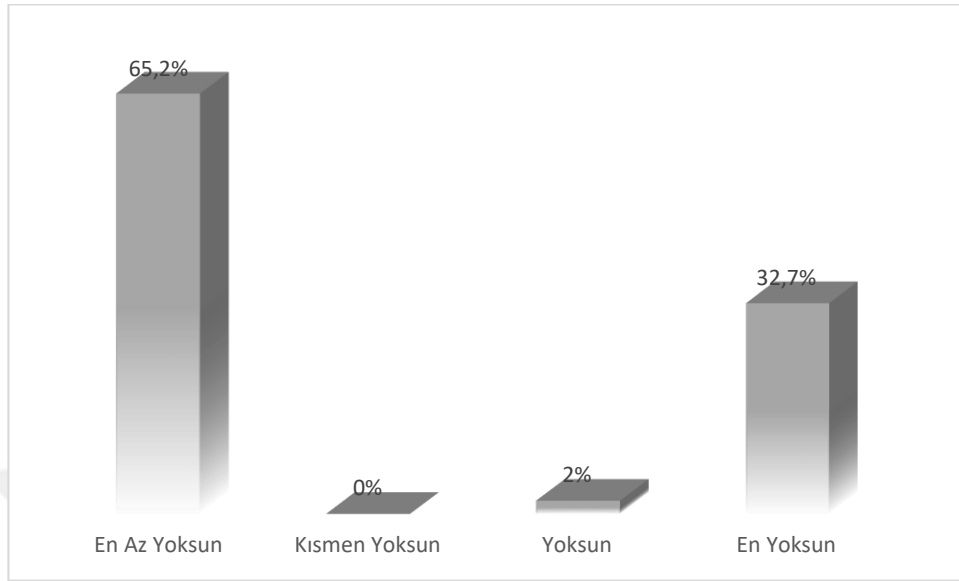
Grafikte gösterilen “yaşanabilirlik teması”nın sınıflanması, ankete katılanların %43,3’inin en az yoksun, %35’inin kısmen yoksun ve %9’unun yoksun olduğunu göstermektedir. Bu da büyük ölçüde konutlarının çok kalabalık olduğunu düşünen ve çeşitli sorunlara sahip kötü hanelerde yaşadıklarını bildiren katılımcılardan kaynaklanmaktadır. Örneklemin %7,7’si ise, en yoksun olarak sınıflanmıştır; bu, temayı oluşturan beş göstergenin hepsinde en yoksun olarak sınıflandıkları anlamına gelmektedir. Grafik 18 temel hane gereçlerine sahiplik temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 18: Temel Hane Gereçlerine Sahiplik Teması, İstanbul

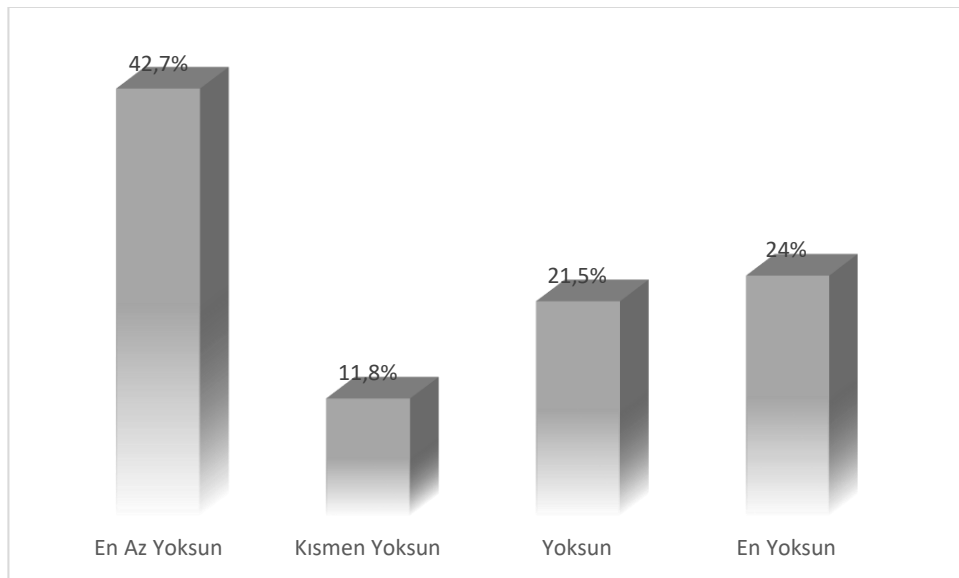
Temel ev eşyalarının kategorileri şunlardır: pişirme kapları (örneğin, birden fazla bileşen veya yemek içeren bir yemeğin hazırlanmasında kullanılacak tencere, tava ve bıçaklar); sofrta takımı (örneğin, her hane üyesi için yeterli tabak, kase, tabak ve bardak); su depolama ve/veya taşıma kapları (bir gün yetecek kadar su depolamak için); uyku takımları (rahat uyumak için yeterli battaniye, mat ve/veya şilte). Ankete katılanların %67'si dört temel ev eşyasına sahiptir ve en az yoksun; %18,2'si dört kategoriden üçüne sahiptir ve kısmen yoksun olarak kategorize edilmiştir. %7,9'u yoksun olarak kategorize edilmektedir. %6,9'u ise, dört kategoriden yalnızca birine sahiptir veya hiçbirine sahip değildir ve en yoksun olarak sınıflandırılmıştır. Sonuçlar, İstanbul'da yaşayan kadınların büyük çoğunluğunun temel hane gereçlerine sahip olduğunu göstermektedir. Grafik 19 evden çıkarılma endişesi göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 19: Evden Çıkarılma Endişesi Göstergesi, İstanbul

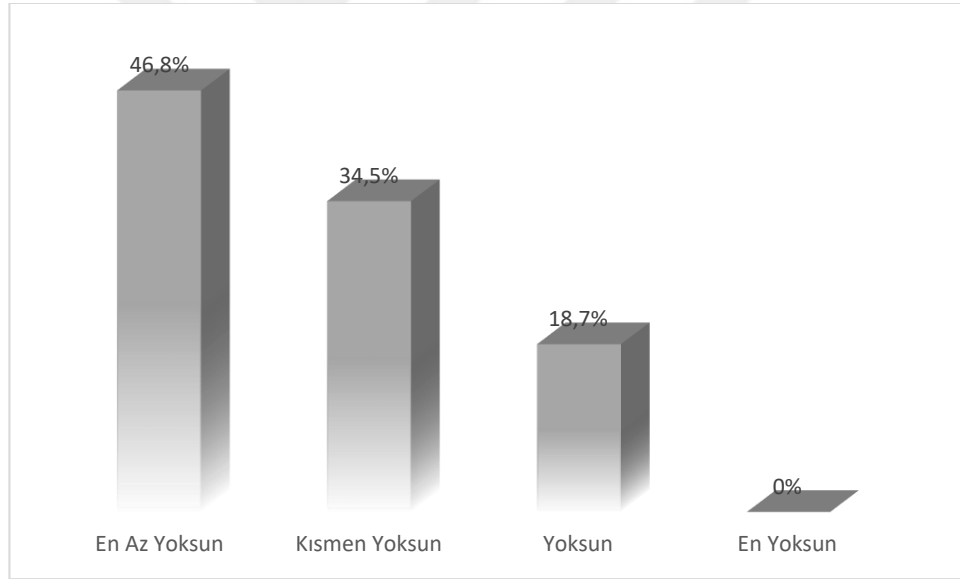
Katılımcıların 4/1'inden fazlası (%32,7), anketten önceki altı ay içinde evlerinden atılmaktan veya evlerini terk etmek zorunda kalmaktan endişe duyduklarını bildirmişlerdir ve en yoksun olarak kategorize edilmiştir. %65,2'si en az yoksun olarak kategorize edilirken, yalnızca %2'si yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 20 kira/ev stresi göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 20: Kira/Ev Kredisi Stresi Göstergesi, İstanbul

Örneklenenlerin %42,7'si kredi veya kira stresi yaşamadığını bildirmiş ve en az yoksun olarak sınıflandırılmıştır. Bu oran değerlendirilirken İstanbul'daki gecekondulaşma göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum, pozitif bir yanılsamaya yol açabilir. Kalan %11,8'i, kısmen yoksundur. %21,5'i kira veya ev kredisini ödemekte zorlandığını bildirmiştir ve yoksun olarak kategorize edilmiştir. Kalan %24'ü ise, kira veya ev kredisini hiçbir zaman zamanında ödeyemediğini bildirmiştir ve bu bireyler bu gösterge bakımından en yoksundur. Sonuçlar, İstanbul'da yaşayan kadınların yaklaşık yarısının bu göstereye ilişkin stres yaşadığını göstermektedir. Grafik 21 ev kullanım güvencesi temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

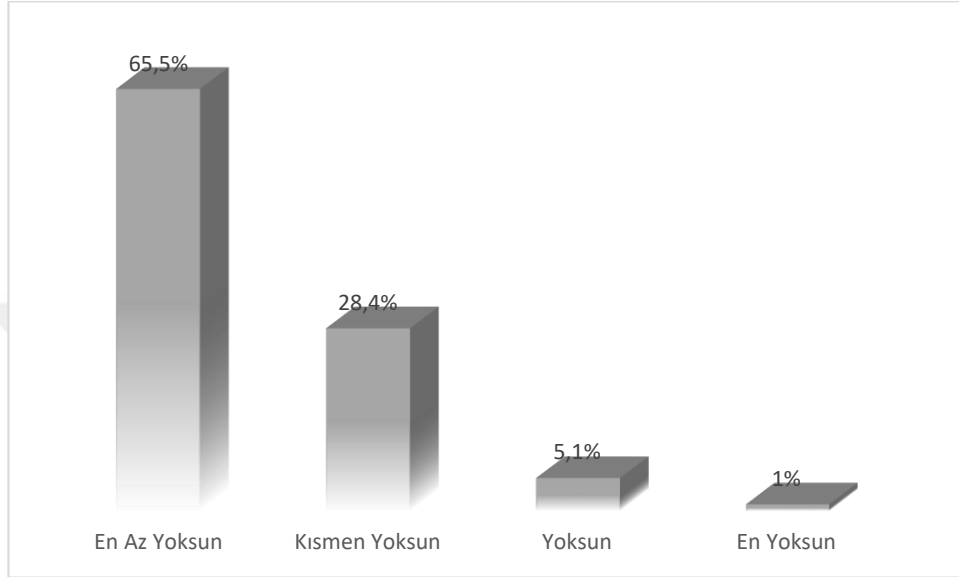
Grafik 21: Ev Kullanım Güvencesi Teması, İstanbul

“Evden çıkarılma endişesi” ve “kira/ev stresi” göstergelerinden oluşan bu üçüncü temada, örneklemin %46,8'i en az yoksun olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca, %34,5'i kısmen yoksun ve % 18,7'si yoksundur. Bu tema için hiçbir birey en yoksun olarak sınıflandırılmamıştır, başka bir deyişle, katılımcıların hiçbirisi göstergelerin her biri için en yoksun olarak sınıflandırılmamıştır. Buradan hareketle, katılımcıların yarısına yakınının kira/ev kredisiz stresi ve evden çıkarılma endişesi taşımadığı, bununla birlikte, %34,5'inin bu ikisinden birini yaşadığı, yaklaşık 5/1'ine yakınının

ise her iki alanda da sorun yaşadığı görülmüştür. Grafik 22 barınma boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 22: Barınma Boyutu, İstanbul

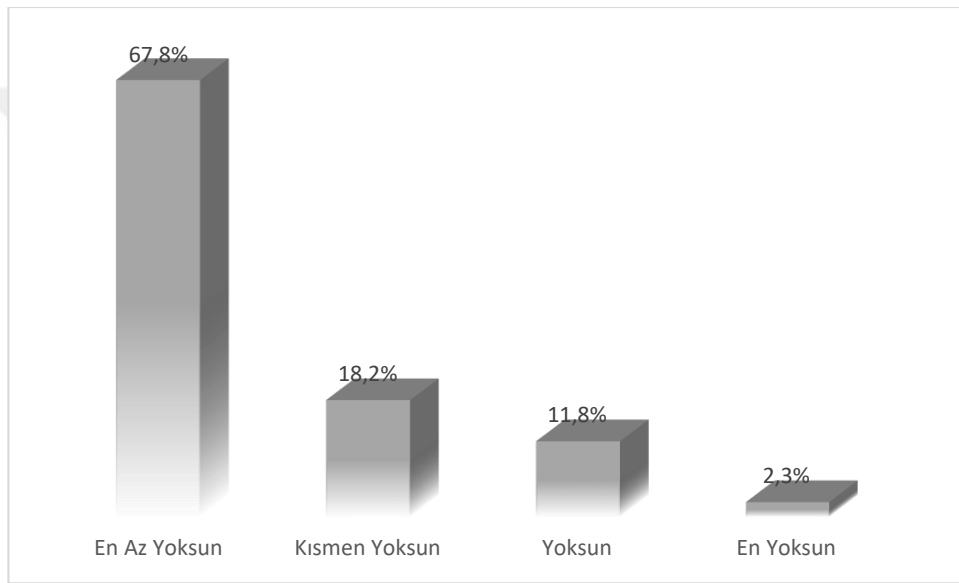

Barınma boyutu genelinde sonuçlar, önemli miktarda bir çoğunluğun (%65,5) en az yoksun olarak kategorize olduğunu göstermektedir. Daha büyük bir yoksunluğa doğru giden bir biçimde yer alan kategoriler için oranlar, her biri çok daha küçük ve azalan şekilde devam etmektedir. Barınma boyutunda %1'lik küçük bir kesim ise, en yoksun olarak sınıflanmıştır.

Sağlık boyutu, iki temadan oluşmaktadır: sağlık durumu, sağlık hizmetlerine erişim ve kalite. İlk tema, iki göstergeden oluşmaktadır: fiziksel sağlık durumu ve psikososyal sağlık durumu. Fiziksel sağlık durumu göstergesi, kısa vadeli (son 4 hafta içinde) ve uzun vadeli (son 12 ay içinde 6 ay veya daha uzun süre boyunca yaşadığı durumlar) sakatlanma veya hastalık koşullarının varlığını ve yakıt dumanına maruz kalmanın neden olduğu sağlık sorunlarını dikkate almaktadır. İkinci olarak, psikososyal sağlık durumu göstergesi, bireyin ne sıklıkta endişeli veya gergin hissettiğini ve depresif hissettiğini belirlemek için iki değişkenden yararlanmaktadır. İkinci tema da iki gösterge üzerine inşa edilmiştir: genel sağlık hizmetlerine erişim ve doğum öncesi sağlık hizmetine erişim. İlk gösterge, doğum

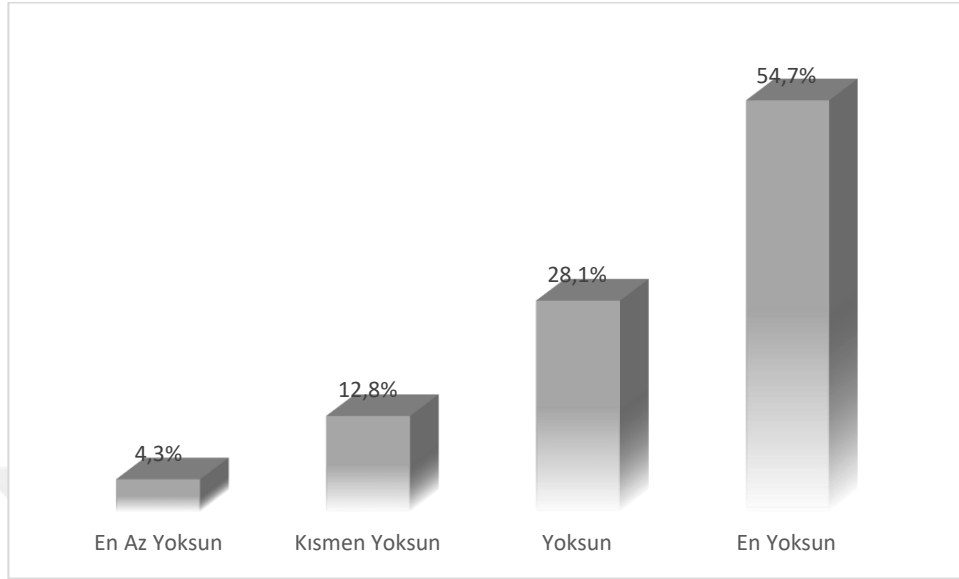
hariç olmak üzere son on iki ay içinde bir sağlık hizmeti alınıp alınmadığı, sağlık hizmetlerine erişememe nedenleri ve sağlık hizmetine erişimde bireyin yaşadığı sorunların sayısını değerlendirmektedir. İkinci gösterge, anket sırasında hamile olan veya önceki 12 ay içinde doğum yapmış olan kadın katılımcılardan aldıkları doğum öncesi sağlık hizmetlerine ilişkin bilgi toplamaktadır. Grafik 23 fiziksel sağlık göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 23: Fiziksel Sağlık Göstergesi, İstanbul

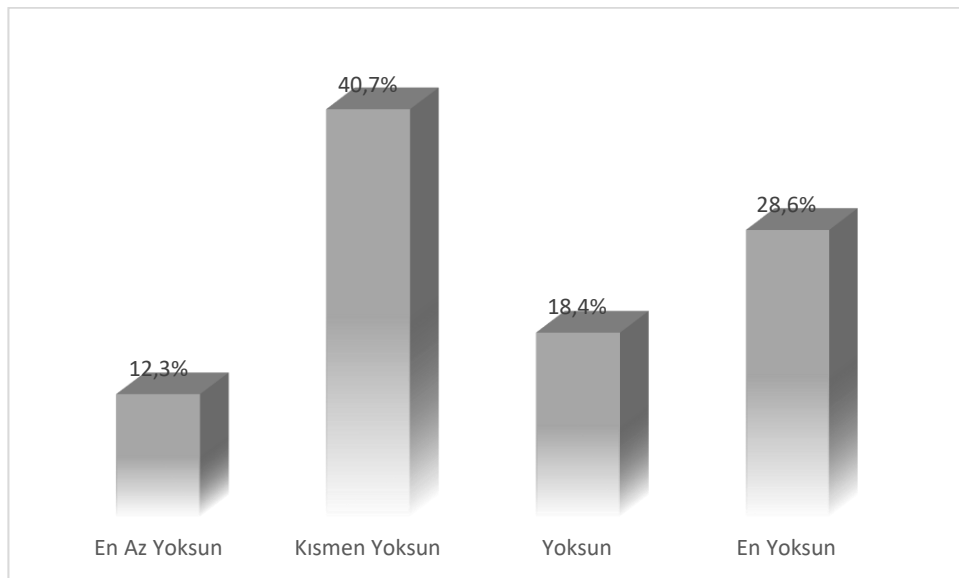
İstanbul örneklemini için, yanıt veren kadınların %67,8'i fiziksel sağlık durumundan en az yoksun olarak kategorize olmuştur. %18,2'si yoksundur ve dumana maruz kalmak ile ilgili veya uzun süreli bir sağlık sorunu yaşamıştır. En yoksun kategorisindeki, önemli sağlık sorunları olan, bireyler ise örneklemin %2,3'ünü oluşturmaktadır. Grafik 24 psikososyal sağlık göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 24: Psikososyal Sağlık Göstergesi, İstanbul

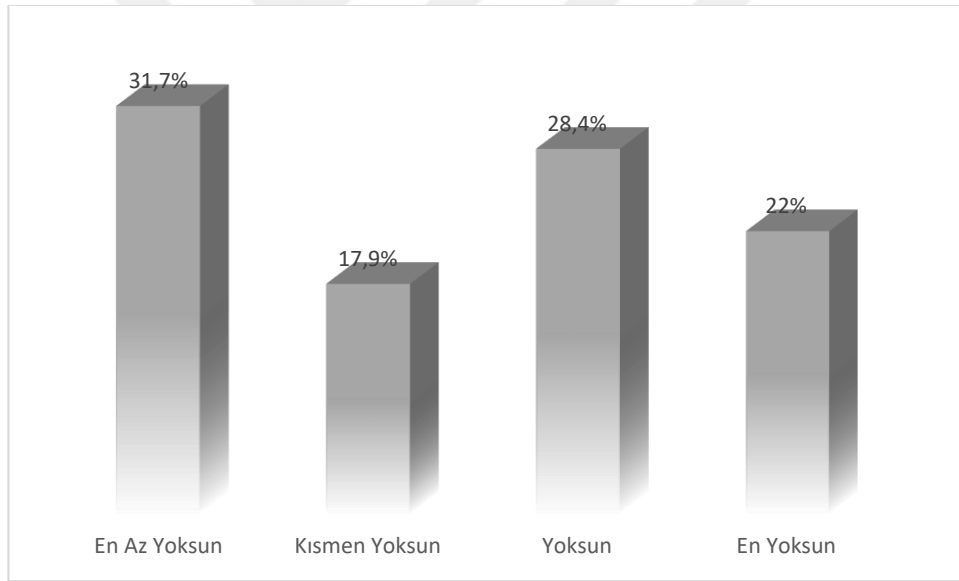
Psikososyal sağlık göstergesinde, ankete katılanların yarısından biraz fazlası en az yoksun ve % 28,1'i kısmen yoksun kategorilerinde yer alırken, %12,8'i yoksun olarak ve geriye kalan %4,3'ü ise en yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 25 sağlık durumu temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 25: Sağlık Durumu Teması, İstanbul

Zayıf psikososyal sağlının etkisi, sağlık durumu temasının sonuçlarında da gözlemlenebilmektedir; örneklemdeki tüm katılımcıların yalnızca %12,3' en az yoksun olarak kategorize olmuştur. Kalan rneklemen yarısından azı (%40,7) kısmen yoksun, %18,4' yoksun ve %28,6'sı en yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu son kategori, hem genel sağlık durumundan hem de psikososyal sağlık durumundan en yoksun olan bireyleri temsil etmektedir. Genel olarak, İstanbul'da yaşayan kadınlardan oluşan örneklem için, hem fiziksel sağlık hem de psikososyal sağlık bakımından sorunlar olduğu görülmüştür ancak psikososyal sağlıktaki yoksunluk çok daha büyüktür. Grafik 26 genel sağlık hizmetlerine erişim göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

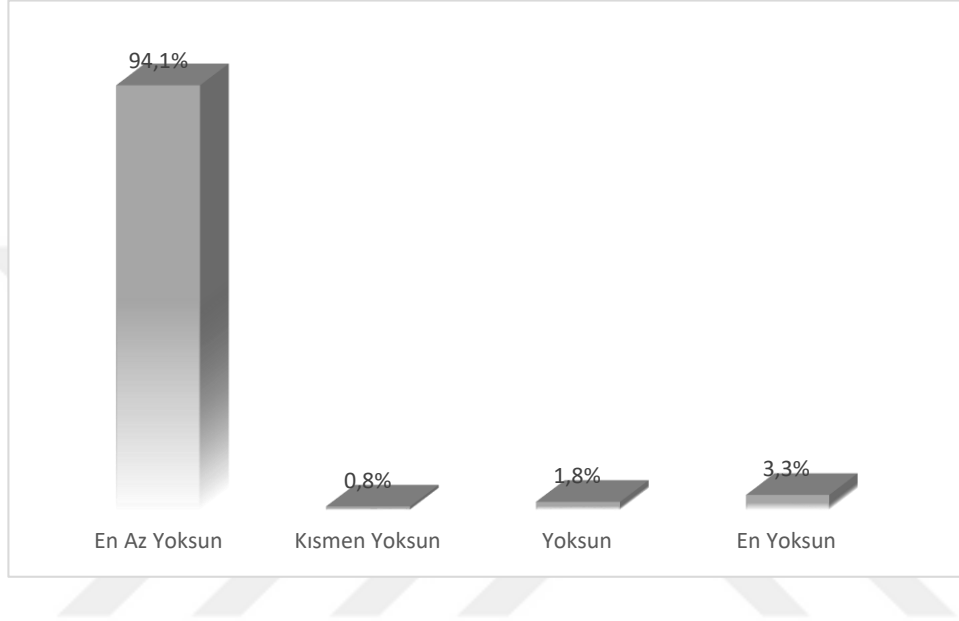
Grafik 26: Genel Sağlık Hizmetine Erişim Göstergesi, İstanbul

Genel sağlık hizmetine erişim göstergesinde örneklem, kategoriler arasında nispeten daha eşit bir dağılım göstermektedir. Genel rnt, katılımcıların %31,7'sinin en az yoksun durumda olduğunu ve %17,9'luk bir kesimin kısmen yoksun olarak sınıflandığı şeklindeyir. Ankete katılanların %28,4' ve %22'si sırasıyla yoksun ve en yoksun olarak sınıflandırılmakta, bu da, sağlık hizmetlerinin kalitesinin düşük olduğunu veya sağlık hizmetlerine hiç erişemediklerini göstermektedir. Bireysel faktörler veya sağlık hizmeti faktörleri nedeniyle sağlık hizmetlerine erişemeyen katılımcılar en yoksun olanlardır. Sonuçlar, İstanbul'da

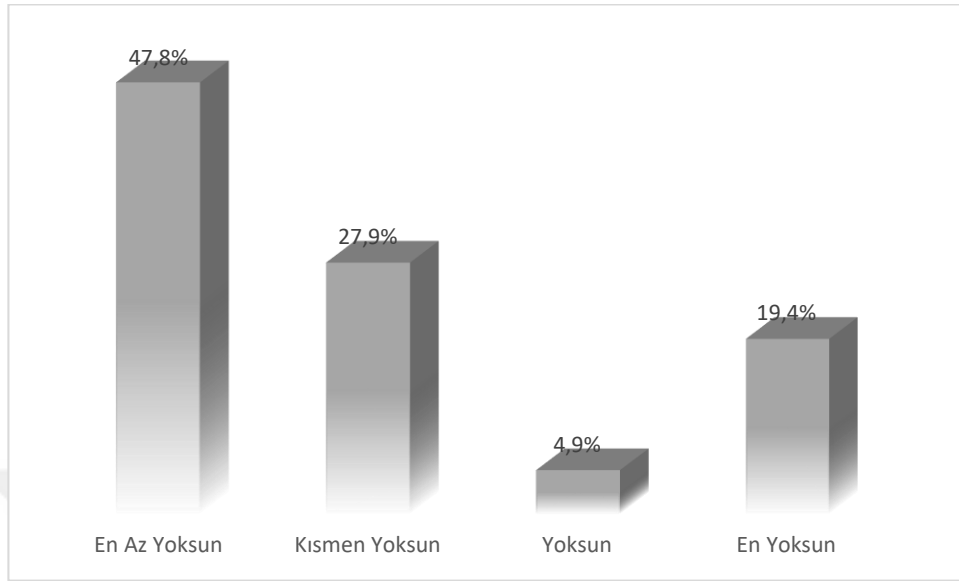
yaşayan kadınların yarısının sağlık hizmetine erişime ilişkin sorun yaşadığını göstermektedir. Grafik 27 doğum öncesi sağlık hizmetine erişime ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 27: Doğum Öncesi Sağlık Hizmetine Erişim Göstergesi, İstanbul

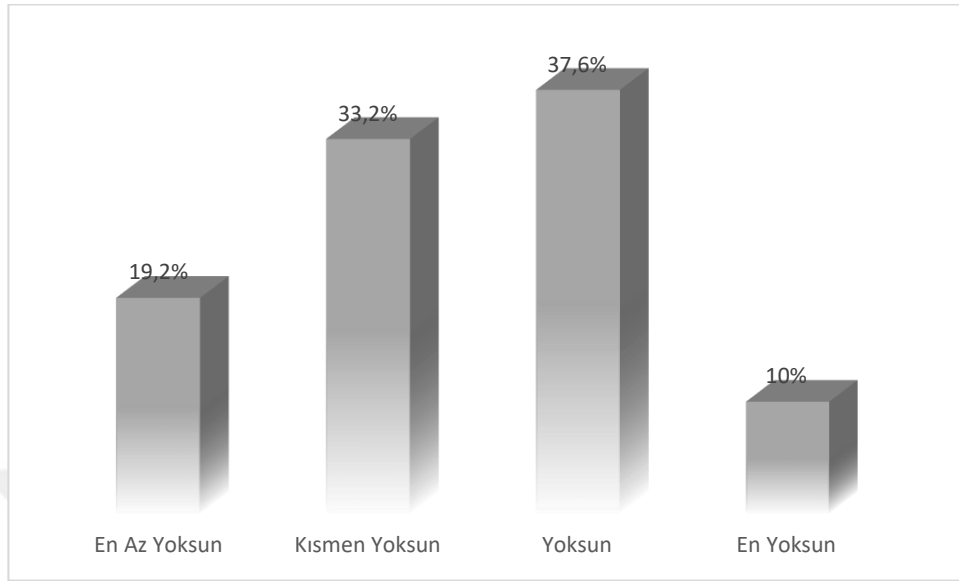
Kadınların bu gösterge için aldığı puan, doğum içindir: mevcut hamilelikleri veya anketten önceki 12 aydaki doğumları sırasındaki deneyimlerini yansıtmaktadır. Başka bir deyişle, göstergede değerlendirilen sağlık hizmeti kalitesi sorunları, alınan doğum öncesi bakımla ilgilidir. Bu gösterge için yoksunluk seviyeleri çok düşüktür; yanıt verenlerin %94,1'i en az yoksun, %0,8'i kısmen yoksun, %1,8'i yoksun ve yalnızca %3,3'ü en yoksun olarak kategorize edilmiştir. Bu sonuçlar, İstanbul'da yaşayan kadınların tamamına yakınının kaliteli doğum öncesi sağlık hizmetine erişebildikleri anlamına gelmektedir. Grafik 28 sağlık hizmetine erişim ve kalite temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 28: Sağlık Hizmetine Erişim ve Kalite Teması, İstanbul

Grafik, İstanbul örneklemini için sağlık hizmetlerine erişim ve kalite temasının sonuçlarını göstermektedir. Bu temadaki nispeten düşük yoksunluk düzeyleri, büyük ölçüde doğum öncesi sağlık hizmetlerine erişim göstergesindeki görünüşte düşük yoksunluk düzeylerinden kaynaklanmaktadır; kadın katılımcıların çoğu bu göstergeden en az yoksundur. Yoksunluk kategorileri içindeki gruplandırmalara göre örneklemin %47,8'i en az yoksun, %27,9'i kısmen yoksun ve kalan %4,9'u yoksundur. Her iki göstergede de en yoksun olarak sınıflandırılan bireyler olan %19,4'u ise bu tema için en yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 29 sağlık boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

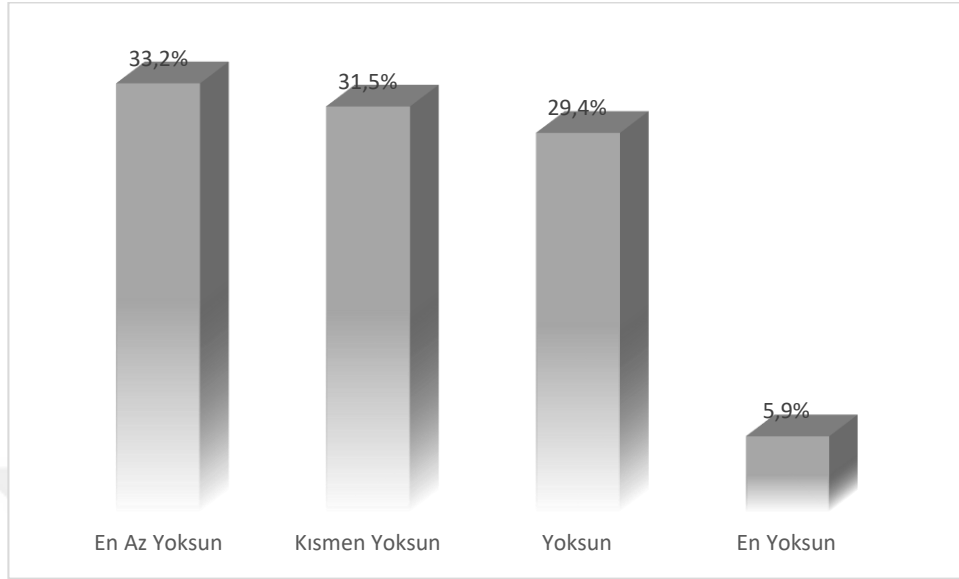
Grafik 29: Sağlık Boyutu, İstanbul

Sağlık boyutu için, örneklemin %19,2'si en az yoksun, %33,2'si kısmen yoksun ve %37,6'sı yoksun ve %10'u ise en yoksun olarak sınıflanmıştır ve son kategoridekiler, iki temanın her birinde en yoksun olarak sınıflananlardır.

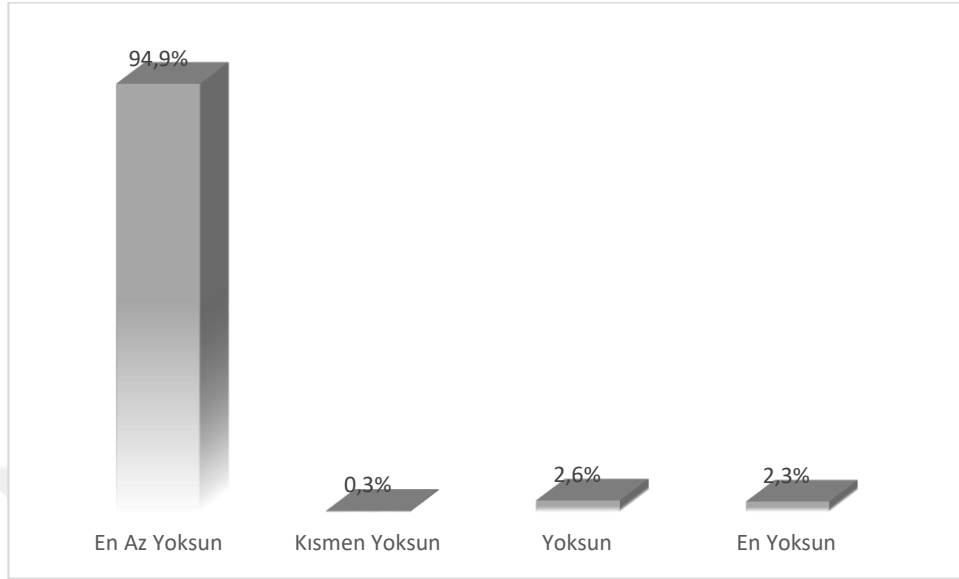
Eğitim boyutunun iki ana teması vardır: eğitim düzeyi, okuryazarlık ve aritmetik. İlk tema, yanıtlayıcıya en yüksek eğitim düzeyini sormakta ve ayrıca, devam eden bir eğitim sürecinin içinde olup olmadığını dikkate almaktadır. Bu gösterge, eğitim çıktılarına veya resmi başarıları ölçmemektedir, yalnızca katılım sağlanmış olan en yüksek eğitim düzeyini ölçmektedir. İkinci tema, iki göstergeden oluşmaktadır: okuma ve yazma yeteneğini ölçen okuryazarlık ve matematiksel işlem yapabilme kapasitesini ölçen aritmetik. Grafik 30 eğitim seviyesi temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 30: Eğitim Seviyesi Teması, İstanbul

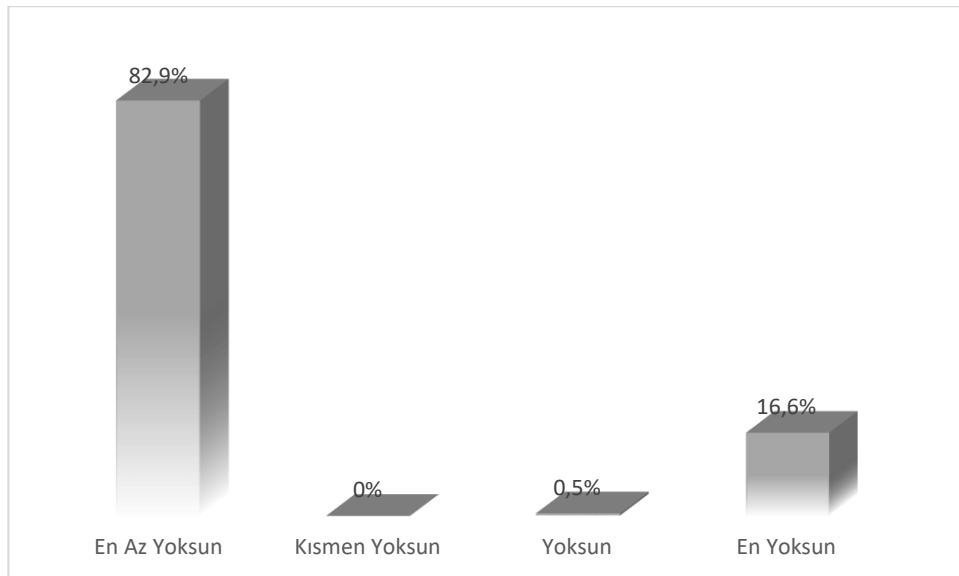
Ana örneklemdaki katılımcıların %33,2'si en az yoksundur ve en az biraz lisans veya önlisans eğitimi almıştır. %31,5'i kısmen yoksundur, en az biraz ortaokul veya lise eğitimi almıştır. İlkokul eğitimini tamamlamış olanların oranı %29,4'tür ve bunlar, yoksun olarak kategorize edilmiştir. Kalan %5,9'u en yoksun olanlardır ve bu bireyler yalnızca biraz ilköğretim eğitimi almış veya hiç eğitim almamışlardır. Sonuçlar, İstanbul örnekleminin 5/3'ünden biraz fazlası yükseköğretimde yer almıştır. Yaklaşık %6'lık küçük bir kesim ise ilköğretili tamamlamamış veya hiç okula gitmemiştir. Grafik 31 işlevsel okuryazarlık göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 31: İşlevsel Okuryazarlık Göstergesi, İstanbul

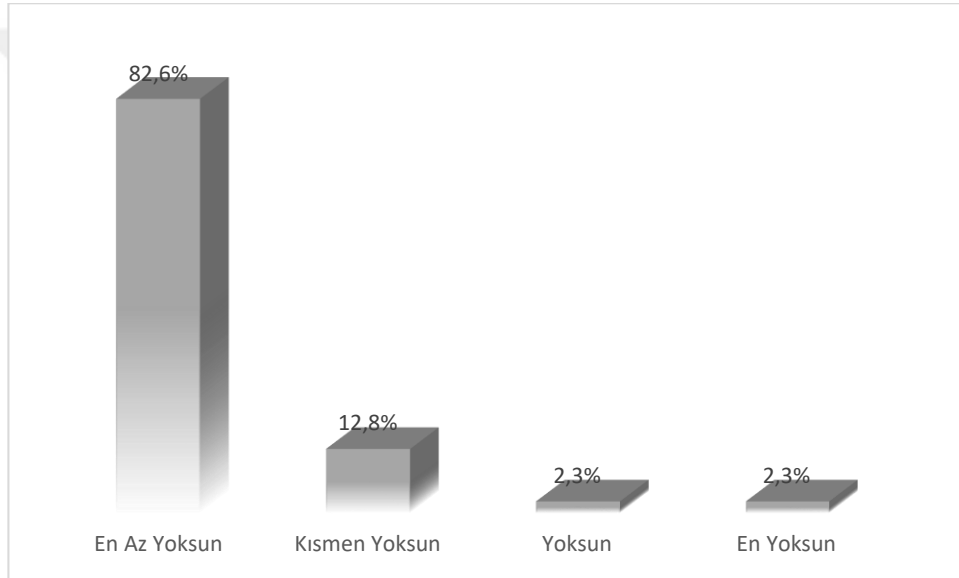
Ana örneklemin %94,9'u, işlevsel okuryazarlık göstergesinde, yeterli düzeyde okuma ve yazabilme en az yoksun olarak kategorize edilmiştir. Ankete katılanların %2,6'sı yoksun, %2,3'ü en yoksun olarak olarak sınıflandırılmaktadır ve bu bireyler, okuyabilir ve yazamazlar; yazabilir ve okuyamazlar; yazamaz ve okuyamazlar. Grafik 32 fonksiyonel aritmetik işlem yapma göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 32: Fonksiyonel Aritmetik İşlem Yapma Göstergesi, İstanbul

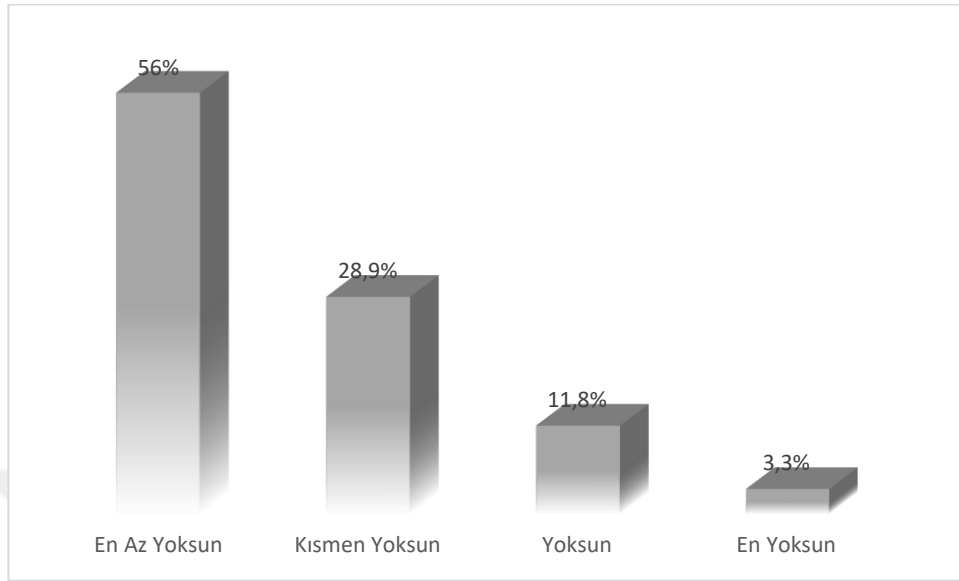
Ana örneklemdaki yanıt verenlerin çok büyük bir kısmı (%82,9), işlevsel aritmetikten en az yoksun olarak kategorize edilmiştir. Bununla birlikte, %0,5'i yoksundur ve ek olarak, %16,6'sı en yoksundur, bu grup hesaplamaları doğru bir biçimde gerçekleştirememektedir. “İşlevsel aritmetik” göstergesindeki yoksunluğun “işlevsel okuryazarlık” göstergesinden daha fazla olduğu görülmektedir. Grafik 33 işlevsel okuryazarlık ve aritmetik temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 33: İşlevsel Okuryazarlık ve Aritmetik Teması, İstanbul

Grafikte görülebileceği gibi, örneklemdaki tüm katılımcıların %85'e yakını işlevsel okuryazarlık ve aritmetik temasında en az yoksundur, %12,8'i kısmen yoksun olarak sınıflanmıştır. Yoksun ve en yoksun kategorilerinin her ikisi de %2,3'luk bir orana sahiptir. Veriler, İstanbul'da yaşayan kadın örnekleminin büyük çoğunluğunun, okuryazarlık ve aritmetik işlem yapma yeteneğine sahip olduğunu göstermektedir. Grafik 34 eğitim boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

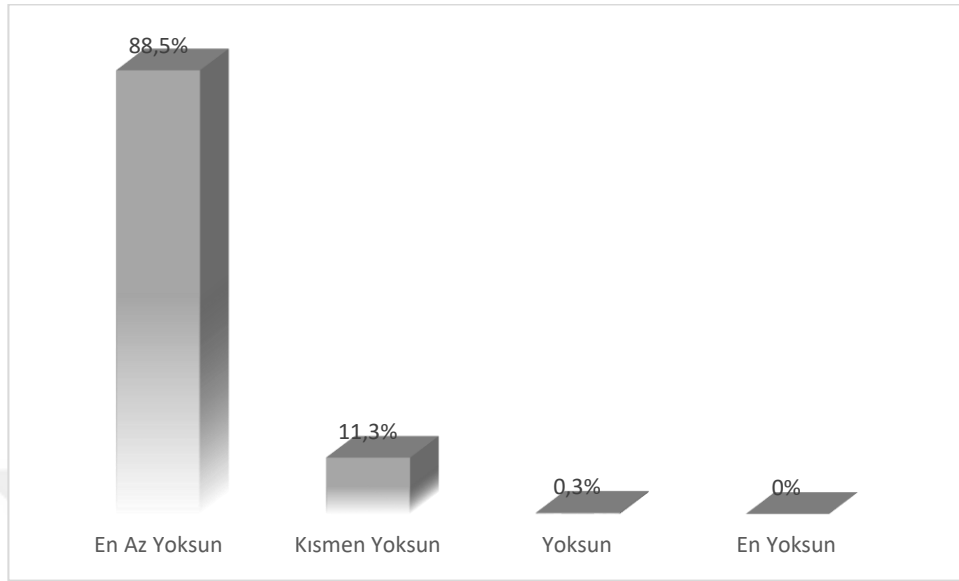
Grafik 34: Eğitim Boyutu, İstanbul

Eğitim boyutunda, ana örneklem, giderek daha fazla yoksunluk içeren kategorilere doğru azalan bir oran eğilimi göstermektedir. Örneklemin, %56'sı en az yoksun, dörtte birinden fazlası kısmen yoksun (%28,9), %11'i yoksun ve %3,3'ü en yoksun olarak sınıflanmıştır.

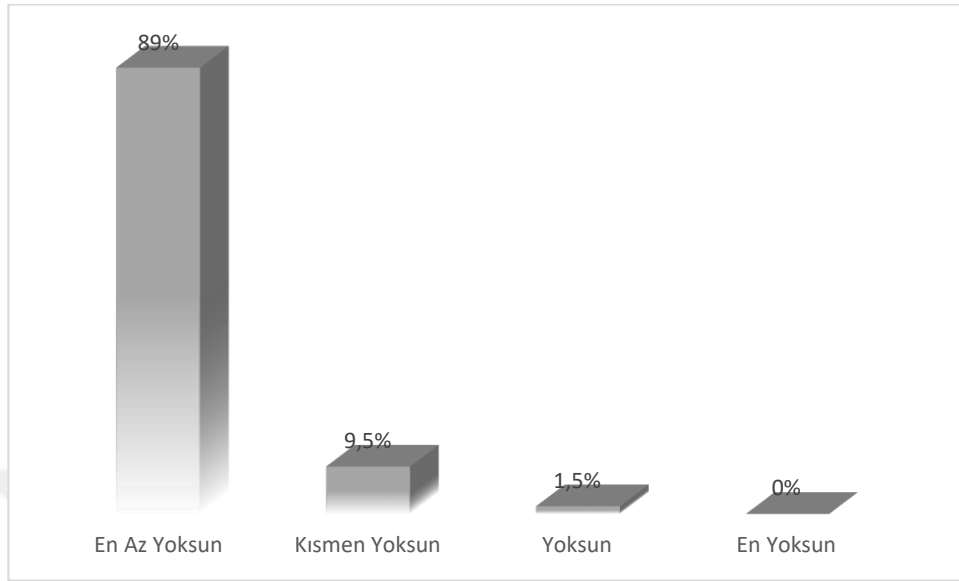
Enerji boyutu, dört temadan oluşur: pişirme enerjisi, aydınlatma enerjisi, ısıma enerjisi ve yakıt toplama ile ilgili tehditler ve tehlikeler. İlk temada, yemek pişirmek için kullanılan enerji kaynağı ve güvenilirliği; ikinci temada, aydınlatma için kullanılan enerji kaynağı ve güvenilirliği; üçüncü temada, ısınmada kullanılan enerji kaynağı ve güvenilirliği değerlendirilmektedir. Enerji kaynakları elektrik, doğalgaz ve biyogaz gibi “temiz” veya kömür, odun gibi “kirli” olarak sınıflandırılmaktadır. Güvenilirlik kavramı ise, enerji kaynaklarının yeterliliğini ifade etmektedir, başka bir ifadeyle, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için ne sıklıkla yeterli enerjiye/yakıtı sahip olduğu anlamına gelmektedir. Son tema, bireyin ev dışında enerji/yakıt toplama sorumluluğunu ve bunu yaparken herhangi bir tehdit veya tehlikeyle karşılaşp karşılaşmadığını dikkate almaktadır. Grafik 35 pişirme yakıtı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 35: Pişirme Yakıtı Teması, İstanbul

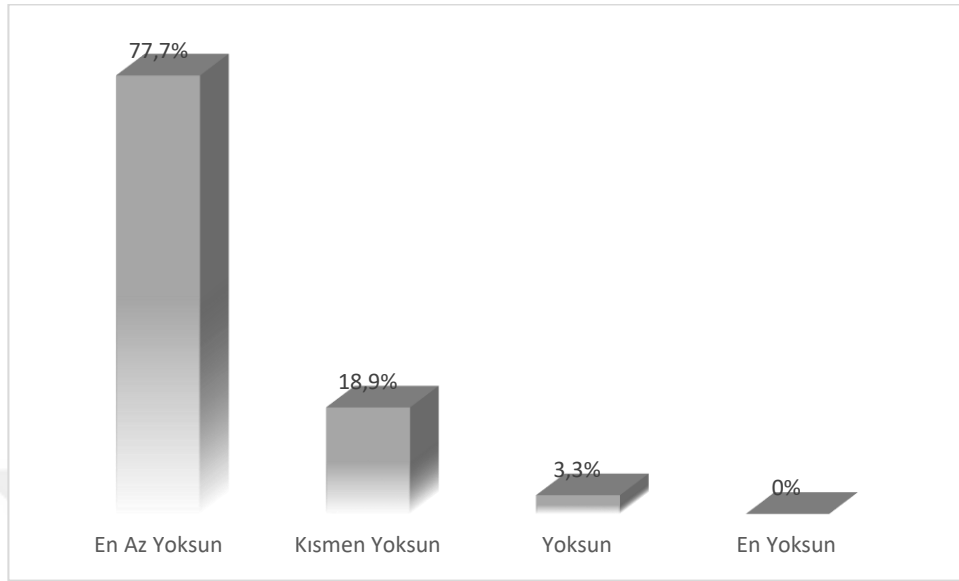
Piştirme, aydınlatma ve ısıtma enerjisinin üç teması için, duman ve partikülleri solumanın sağlığa olumsuz etkileri nedeniyle temiz enerji kaynakları, kirli veya kirlenici kaynaklardan daha yüksek puan almaktadır. Piştirme yakıtı temasında, örneklemin %88,5'i en az yoksun, %11,3'ü kısmen yoksundur. 0,3'lük oldukça küçük bir kısım ise yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu kategoride en yoksun olarak sınıflanmış kimse olmamıştır. Bu da, örneklemin piştirme için temiz enerji kaynağı kullandıkları ve piştirme yakıtı temininde genel olarak sorun yaşamadıkları anlamına gelmektedir. Grafik 36 aydınlatma enerjisi temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 36: Aydınlatma Enerjisi Teması, İstanbul

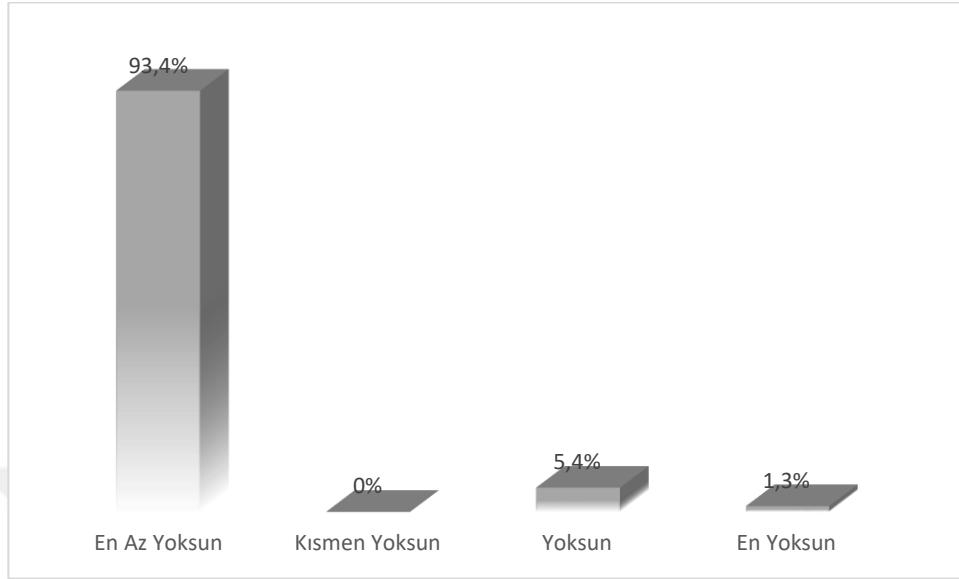
Aydınlatma enerjisi temasında örneklemin %89'u en az yoksun olarak sınıflanmıştır, burada sınıflanan katılımcılar, aydınlatma için temiz enerjiye sahiptirler ve genellikle bu kaynak ihtiyaçlarını karşılamaya yeterlidir. Diğer %9,5'luk bir kısım ise kısmen yoksundur, bu katılımcılar tipik olarak temiz enerji kullanmaktadır ancak ihtiyaçları karşılamak için yeterli enerjiye sahip değildirler. Yalnızca %1,5'i ise yoksun olarak kategorize edilmiştir. Pişirme yakıtına benzer olarak, örneklem içerisindeki kadınların genellikle aydınlatma enerjisi sorunu yaşamadığı görülmüştür. Grafik 37 ısınma yakıtı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 37: Isınma Yakıtı Teması, İstanbul

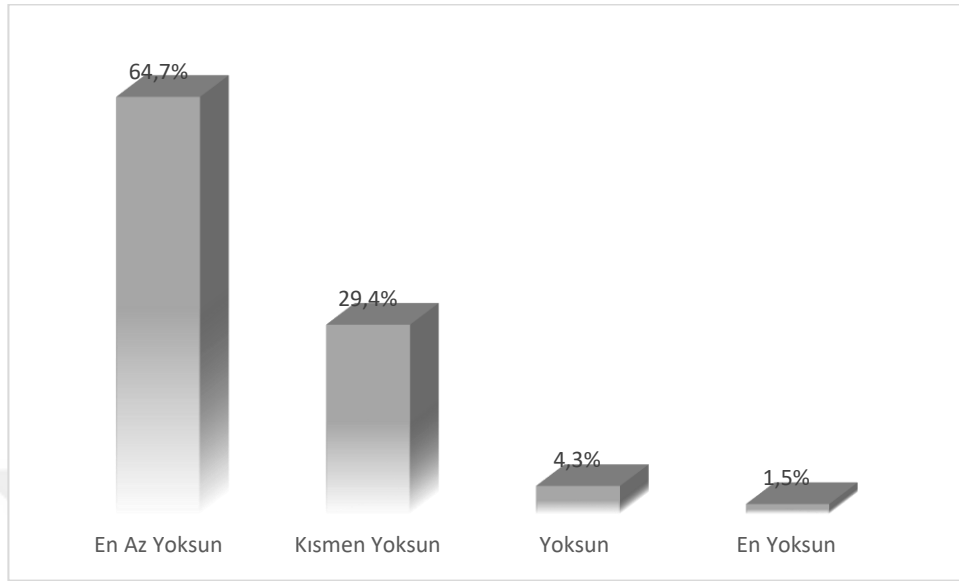
Örneklemin %77,7'si, ısıtma açısından en az yoksun olarak kategorize edilmektedir, bu bireyler doğalgaz, elektrik gibi temiz enerji kaynaklarını kullanan ve her zaman ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli enerji kaynağına sahip bireylerden oluşmaktadır. Geriye kalanların %18,9'u kısmen yoksun, %3,3'ü yoksun olarak sınıflanmıştır. En yoksun kategori, ihtiyacı olduğu halde sahip olmayan, sadece temiz olmayan ısıtma enerjisi kaynaklarına erişimi olan ve bu ısıtma enerjisi, hiçbir zaman ihtiyaçlarını karşılamaya yetmeyen bireylerden oluşmaktadır ve bu kategoride sınıflanmış kimse olmamıştır. Enerji kaynaklarında, yoksunluk derecesinin yüksekliği bakımından pişirme yakıtından, ısınma yakıtına doğru bir eğilim vardır. Başka bir deyişle, İstanbul örneklemini için enerji konusundaki en yoksun alan ısınma alanıdır. Bununla birlikte enerji kaynakları bakımının yoksunluk seviyelerinin düşük olması dikkat çekicidir. Grafik 38 yakıt toplama tehlikeleri temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 38: Yakıt Toplama Tehlikeleri Teması, İstanbul

Bu tema, su taşıma/getirme tehditlerini yansıtmaktadır ve ev dışından getirilen kaynak için karşılaşılan tehditler üzerindedir. Katılımcıların %93,4'ü az yoksun olarak sınıflandırılmaktadır, bu da, ev dışından su taşımaktan sorumlu olmayan katılımcıların nispeten yüksek oranını yansıtmaktadır. Örneklemin %5,4'ü, enerji kaynaklarını evin dışında toplamaktan sorumlu olan ancak tehditlere maruz kalmayan kişiler olarak yoksundur. %1,3'ü, ev dışından enerji kaynakları toplarken tehditlerle karşılaşanlar, en yoksun olarak kategorize olmuştur. Grafik 39 enerji boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 39: Enerji Boyutu, İstanbul

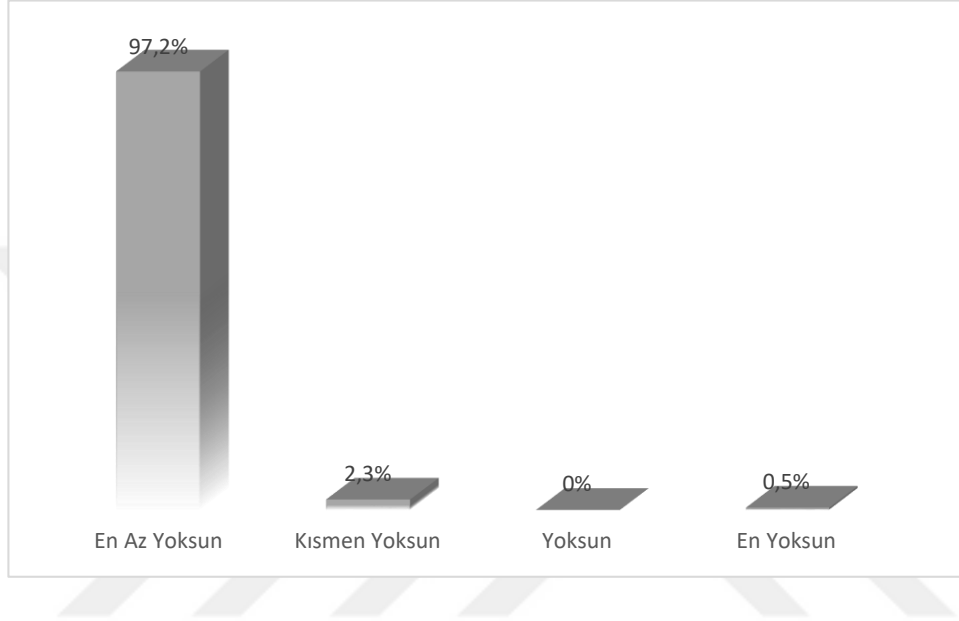

Enerji boyutunda, katılımcıların %64,7'si en az yoksun olarak sınıflanmıştır, bu da, temiz yakıtlara erişimi ve pişirme, aydınlatma ve ısıtma için makul güvenilirliği olan nispeten yüksek orandaki katılımcıdan kaynaklanmaktadır. Örneklemin dörtte birinden fazlası (%29,4) kısmen yoksunken, %4,3'ü yoksun ve sadece %1,5'u en yoksun olarak sınıflanmıştır.

Sanitasyon boyutu, üç tema ile oluşturulmuştur: tuvalet imkanı, hijyen imkanı ve menstürasyon döneminde mahremiyete erişim. İlk tema, iki gösterge kullanılarak oluşturulmuştur: tuvalet türü ve paylaşım durumu. Göstergelerden ilki, tuvalet tipini sınıflandırmaktadır ve tuvaleti yıkamak için yeterli su olup olmadığını değerlendirmektedir. İkinci gösterge olan tuvalet sahipliği, tuvaletin özel mi yoksa diğer hanelerle ortak mı olduğu; bir tesiste halka açık olarak paylaşılan bir yer olup olmadığı ve izin istemeden kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin bilgiler kullanılarak oluşturulmuştur. İkinci tema, hijyen imkanı, konutta el yıkama olanaklarının mevcudiyetine atıfta bulunmaktadır ve cevaplayıcının evinde veya bahçesinde ellerini yıkamak için bir yeri olup olmadığı, el yıkama yeri olanlara el yıkamak için suları olup olmadığı ve el yıkamak için sabun veya sabun yerine başka bir şey kullanıp kullanmadıkları sorulmaktadır. Üçüncü tema, adet gören kadınlarla ilgilidir ve menstrüasyon dönemindeki sanitasyon yapısını incelemektedir. En son adet

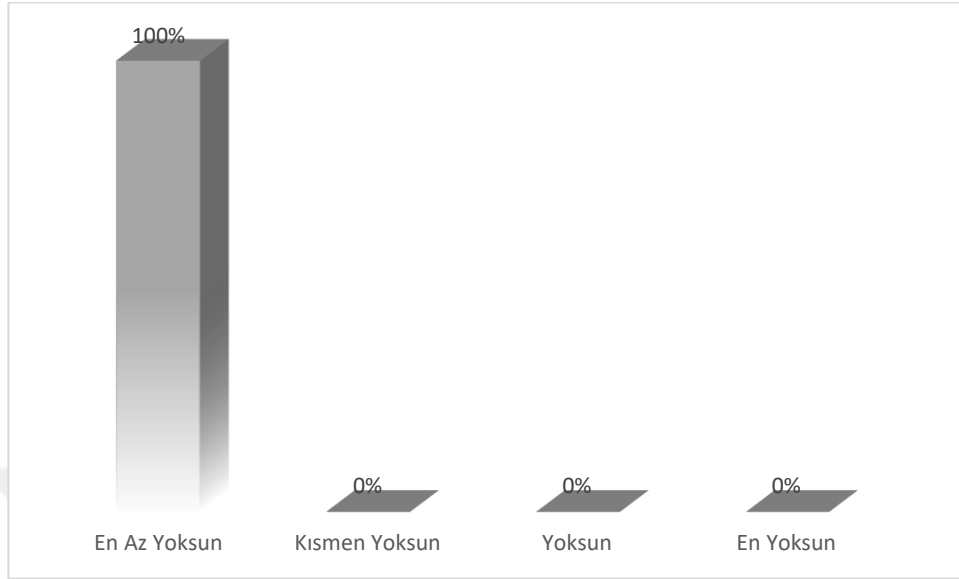
görme dönemini örnek alarak, kadınların evde yıkanmak ve hijyenik ürün değiştirmek için özel bir yeri olup olmadığını dikkate almaktadır. Grafik 40 tuvalet tipi göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 40: Tuvalet Tipi Göstergesi, İstanbul

Ankete katılanların neredeyse tamamı (%97,2) en az yoksun olarak kategorize edilmiştir ve %2,3'ü kısmen yoksundur. Bu, evlerinde tuvalet olanaklarının gelişmiş olduğu anlamına gelmektedir. %0,5'i ise en yoksundur. Bu, evlerinde ya bir tuvaletin olmadığı ya da tuvalet olmasına rağmen temizlemek için yeterli suyun olmadığı anlamına gelmektedir. Grafik 41 tuvalet sahipliği göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 41: Tuvalet Sahipliği Göstergesi, İstanbul

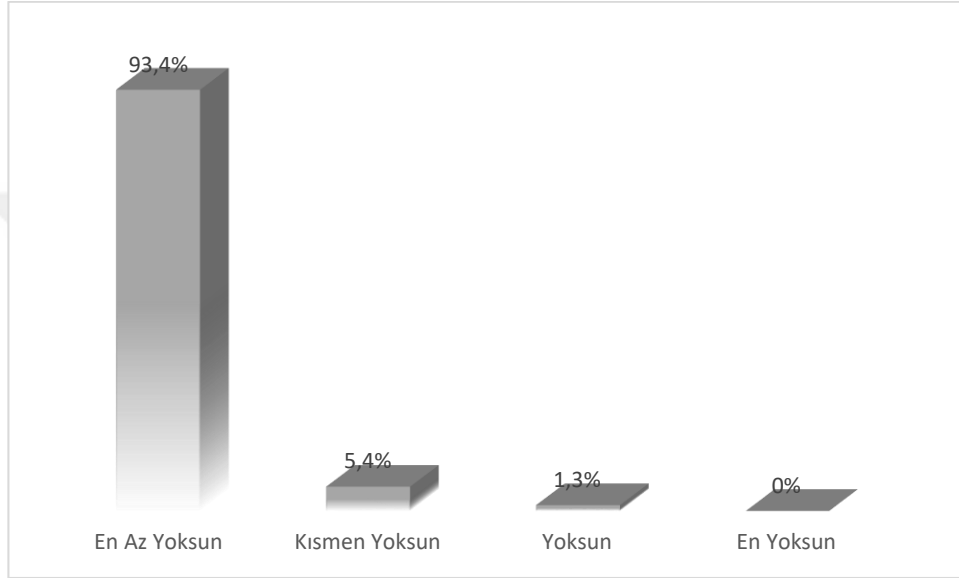
Bu göstergede, katılımcıların tamamı, konutlarında özel tuvaleti kullanabildikleri için, en az yoksundur. Başka bir deyişle, bu, tuvaletlerini başka hanelerle ve hane dışındaki bireylerle paylaşmadıkları anlamına gelmektedir. Diğer kategorilerde sınıflanan kimse olmamıştır. Grafik 42 tuvalet olanakları temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 42: Tuvalet Olanakları Teması, İstanbul

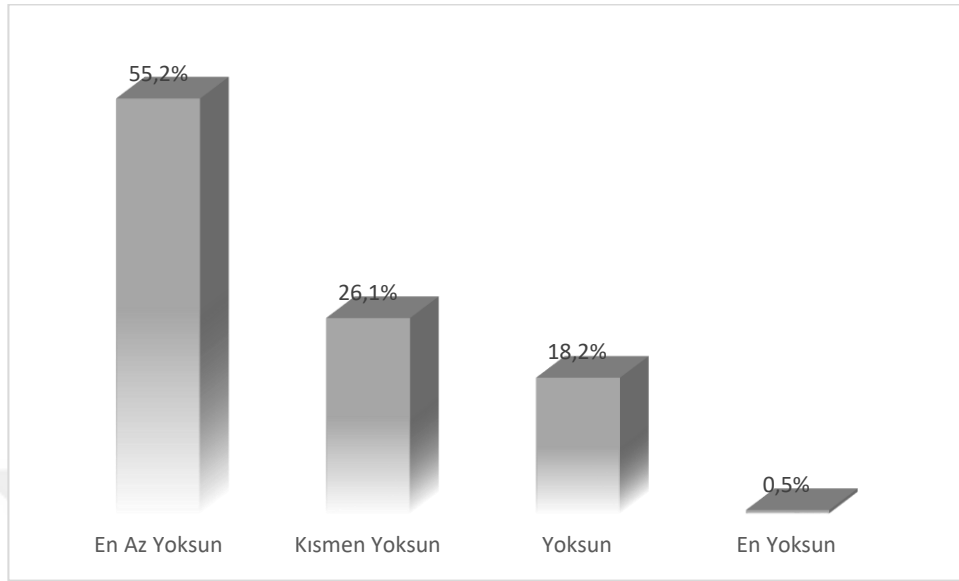
Örneklemin neredeyse tamamı (%99,5), bu temada en az yoksundur. Bu temada kısmen yoksun ve yoksun olarak sınıflanan kimse olmamakla birlikte, çok küçük bir oran (%0,05), en yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 43 el yıkama imkanı göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 43: El Yıkama İmkânı Göstergesi, İstanbul

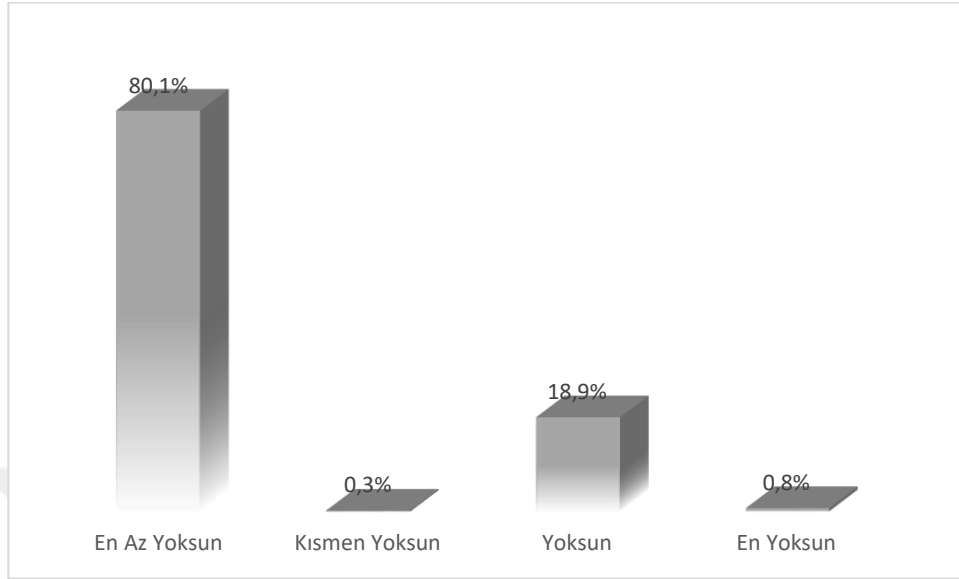
Ankete katılanların %93,4'ü en az yoksundur, %5,4'ü kısmen yoksun kategorisindedir. Bu da, katılımcıların tamamına yakınının (%98,8) yeterli el hijyeni imkanına sahip olduğu anlamına gelmektedir. Yoksunlar kategorisinde, yıkayacak bir yeri olan ama yeterli suyu, sabunu veya ikamesi olmayan %,1,3'lük bir kesim bulunmaktadır. En yoksun olarak sınıflanan kimse olmamıştır. Grafik 44 banyo malzemelerine erişim göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 44: Banyo Malzemelerine Erişim Göstergesi, İstanbul

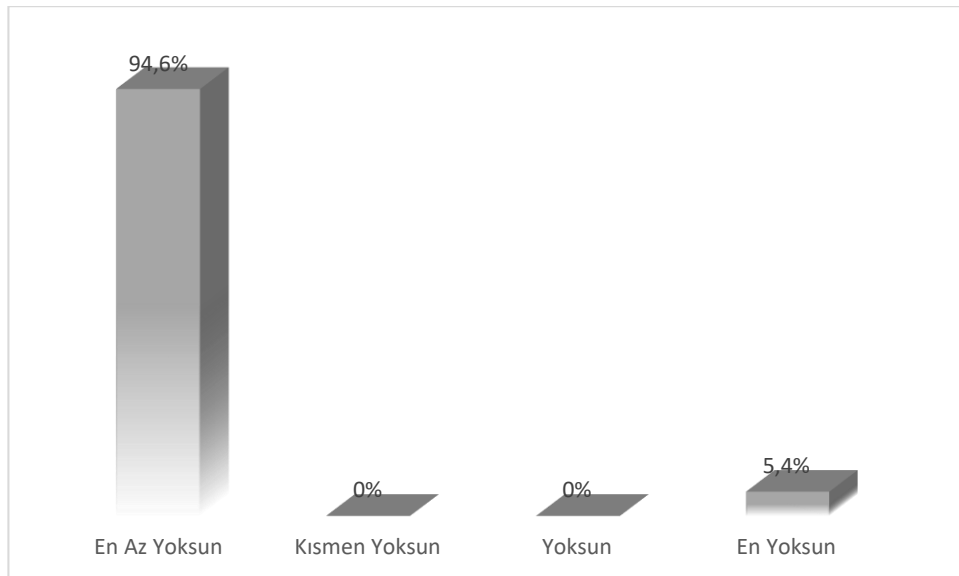
Örneklemin yarısından fazlası (%55,2) en az yoksundur ve her zaman yeterli banyo malzemesine sahiptir, diğer %26,1'i ise kısmen yoksun olarak sınıflandırılmaktadır ve çoğu zaman banyo malzemelerine sahiptir. Bununla birlikte, %18,2'si yoksundur, sadece bazı zamanlar yeterli banyo malzemesine sahiptir. Küçük bir kısım (%0,5) ise en yoksundur ve hiçbir zaman diş macunu, şampuan gibi temizlenmek için gerekli banyo malzemesine sahip değildir. İstanbul için banyo malzemelerine erişim göstergesi, el yıkama imkanına göre yoksunluğun çok daha fazla olduğu bir alandır. Kadınların yaklaşık 5/1 'inin, banyo malzemelerine erişimde ciddi bir zorluk yaşadığı ortaya çıkmıştır. Grafik 45 hijyen imkanları temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 45: Hijyen İmkanları Teması, İstanbul

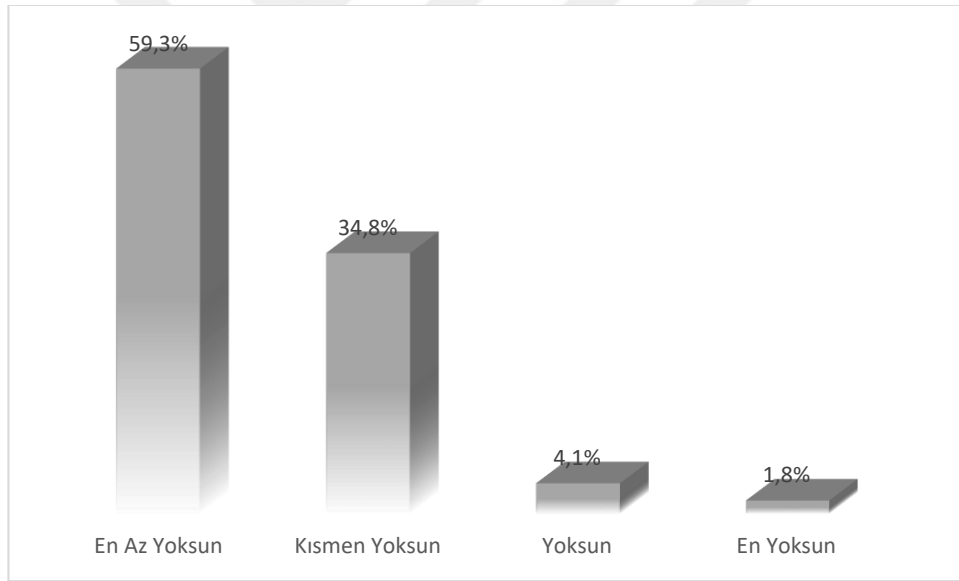
Genel olarak, ana örneklemin yaklaşık 5/4'ü bu tema için en az yoksundur (%80,1). Sonraki en büyük oran, %18,9 ile yoksun kategorisindedir. Kısmen yoksun ve en yoksun kategorileri ise çok küçük oranlara sahiptir, bunlar sırasıyla, %0,3 ve %0,8'dir. En yoksun kategorisindekiler, her iki göstergede de en yoksun olan bireylerdir. Grafik 46 menstrüasyon döneminde mahremiyet temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 46: Menstrüasyon Döneminde Mahremiyet Teması, İstanbul

Sanitasyondaki bu üçüncü tema, cinsiyete duyarlı bir temadır. Bu tema, menstrüasyon döneminde bir kadının içinde yaşadığı evde mahremiyet içinde temizlenebileceği bir yeri olup olmadığını ölçmektedir. Menapoz ve diğer sağlık durumları nedeniyle bu döngünün dışında kalan kadınlar, temada en az yoksun olarak sınıflandırılmaktadır. Araştırmadan önceki altı ay içindeki menstrüasyon döneminde temizlenmek için yeterli imkanı olan kadınlar da en az yoksundur. Örneklem içinde bu kadınların oranı, %94,6'dır. Geriye kalan %5,4'ü en yoksundur ve evde mahremiyet içinde temizlenecek bir yeri olmayan kadınları temsil etmektedir. Bu temada, kısmen yoksun ve yoksun kategorisinde sınıflanan kimse olmamıştır. Grafik 47 sanitasyon boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 47: Sanitasyon Boyutu, İstanbul

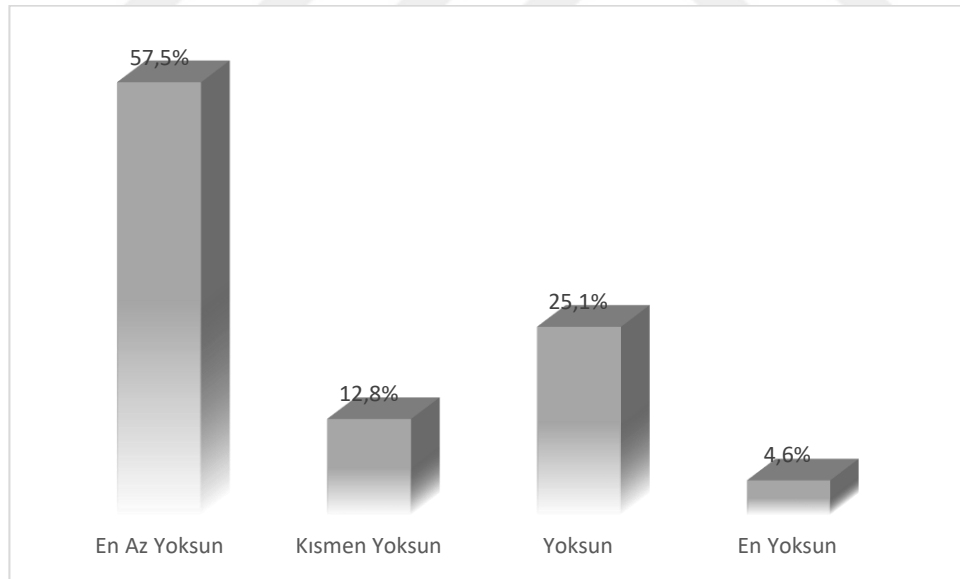

Grafikte görülebileceği gibi, örneklemin %59,3'ü en az yoksundur ve diğer %34,8'i sanitasyon boyutunda kısmen yoksundur. Kalan %4,1'i ve %1,8'i ise sırasıyla, yoksun ve en yoksundur. Genel olarak sonuçlar, %5,9'luk küçük bir kesimdeki yüksek yoksunluk ve kalan kesimdeki düşük yoksunluk, İstanbul örneklemini oluşturan kadınların sanitasyon alanında büyük bir sorun yaşamadığını göstermektedir.

İlişkiler boyutu, iki temadan oluşmaktadır: bağımlılık ve destek; topluluk etkinliklerine katılım. İlk tema olan bağımlılık ve destek, katılımcıların temel

ihtiyaçlarını karşılamak için kendileriyle birlikte yaşamayan insanlara bağımlı olup olmadığını, bu tür desteğe ne sıklıkla bağımlı olduklarını ve yanıtlayıcının karşılık verme veya alınan iyiliği veya yardımı iade etme yeteneğini dikkate ele almaktadır. İkinci tema topluluk etkinliklerine katılım, ikincisi yalnızca kadınlarla ilgili olan iki göstergeye sahiptir. İlk gösterge, katılımcının topluluk etkinliklerine katılıp katılmadığını ve katılmadıysa katılmama nedenlerini, topluluk etkinliklerine katkılarını ve ilgili olduğunda katkıda bulunmama nedenlerini dikkate almaktadır. İkinci gösterge, kadınların menstrüasyon sırasında etkinliklere katılımını dikkate almaktadır. Menstrüasyon dönemindeki bir kadının herhangi bir sosyal aktiviteyi, okulu veya işi hijyen ürünleri olmadığı için kaçırıp kaçırmadığını ve menstrasyonla ilişkili utanç nedeniyle bu tür etkinliklere katılmaktan kaçınıp kaçınmadığını sorulmaktadır. Grafik 48 bağımlılık ve destek temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

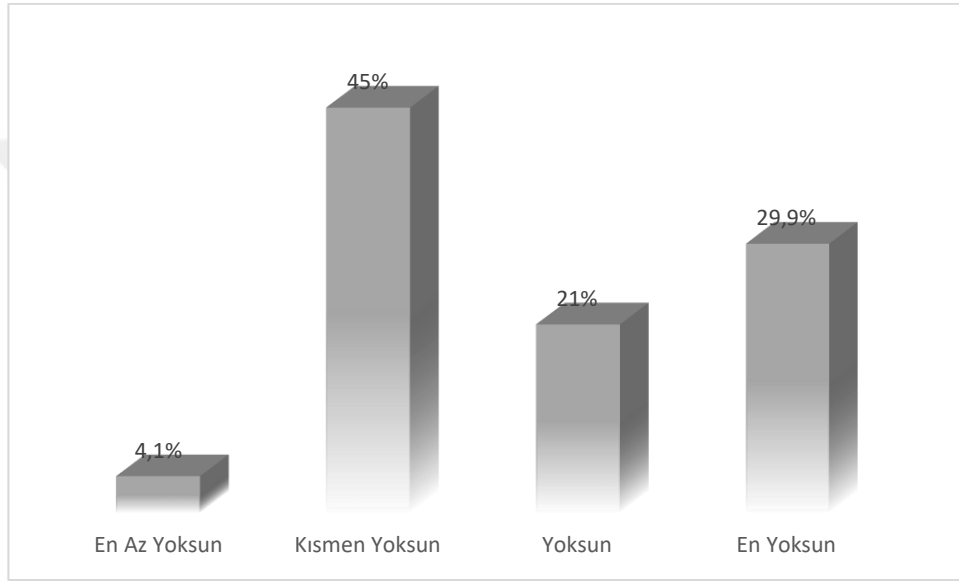
Grafik 48: Bağımlılık ve Destek Teması, İstanbul

Ana rneklemenin %57,5'i, hane dışındaki diğer kişilere bağımlı olmayan ya da başkalarına bağımlı olan fakat yeterli desteği alan, aldığı desteğe karşılık verebilen ya da iade edebilen bireyler olarak en az yoksundur. Ankete katılanların %12,8'i kısmen yoksundur.%25,1'i ise yoksun olarak sınıflanmıştır. En yoksun kategorisine giren %4,6, desteğe ihtiyaç duymakta ancak yeterli desteği alamamakta ve genellikle

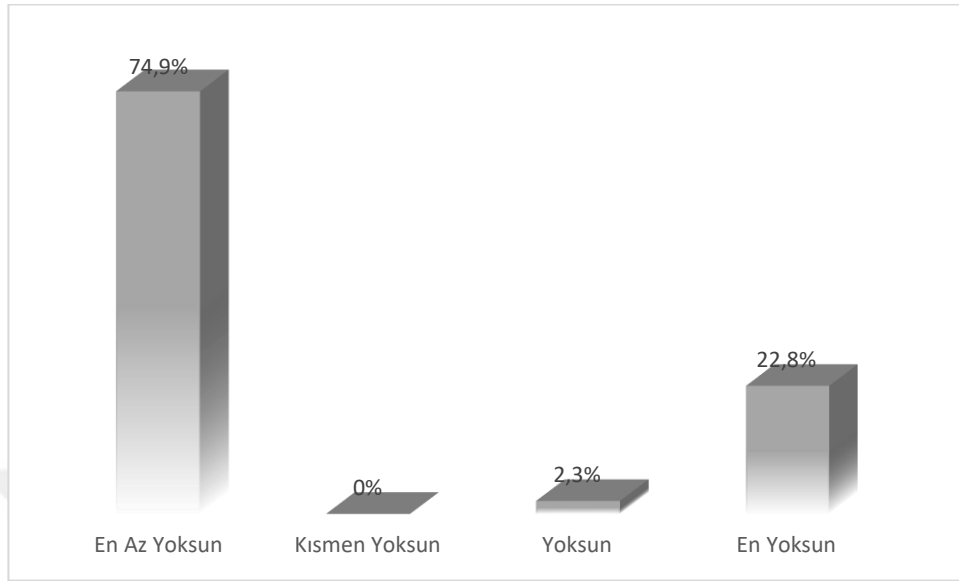
karşılık verememektedir. Sonuçlar, örneklemin 4/1'inden fazlasının hanedışındaki bireylerin yardım ve desteğine bağımlı olduğunu göstermektedir. Yarisına yakını ise, yaşamını devam ettirebilmek için az ya da çok bir dış desteğe ihtiyaç duymaktadır. Bu, ciddi bir orandır. Grafik 49 topluluk etkinliklerine katılım göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 49: Topluluk Etkinliğine Katılım Göstergesi, İstanbul

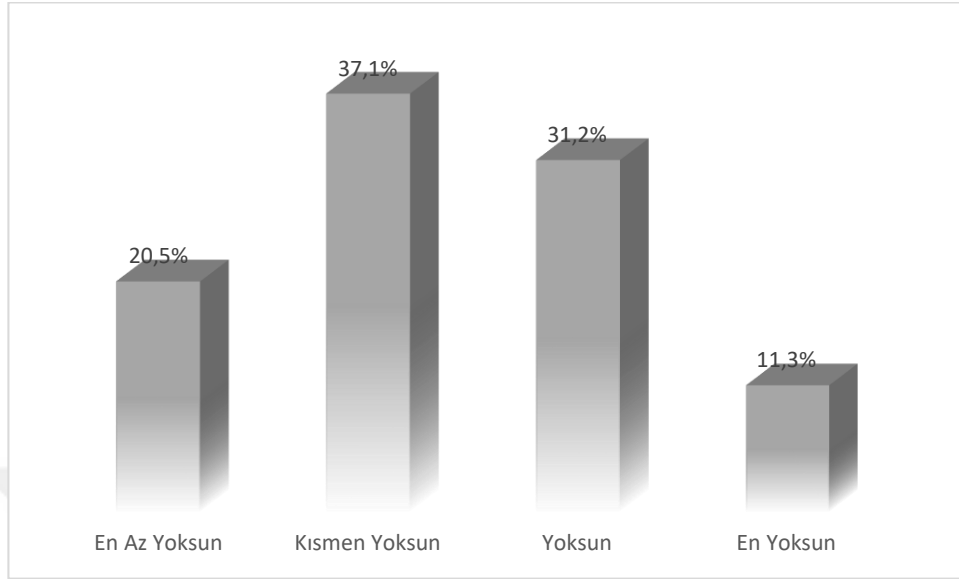
Topluluk etkinliklerine katılımı, örneklemini oluşturan kadınların yalnızca %4,1'i en az yoksun olarak sınıflanmıştır ve katılmak istedikleri tüm topluluk etkinliklerine katıldıkları anlamına gelmektedir. Bu, dikkat çekici bir orandır. %45'i kısmen yoksun ve %21'i yoksundur. %29,9'u en yoksundur ve bu kategori, katılmak istedikleri topluluk etkinliklerine asla katılamayanları temsil etmektedir. Genel olarak sonuçlar, örneklemini oluşturan kadınların yaklaşık %41'inin çeşitli nedenlerle katılmak istedikleri topluluk etkinliklerine katılamadıklarını bildirdiğini göstermektedir. Geriye kalanların büyük bir kısmı ise katılmak istedikleri etkinliklerin tümüne katılamamıştır. Grafik 50 menstrüasyon döneminde katılım göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 50: Menstrüasyon Döneminde Katılım Göstergesi, İstanbul

Ana örneklemin %74,9'u, menapoz gibi çeşitli nedenlerle menstrüasyon döngüsü dışında kalan kadınları içeren bir grup olarak, en az yoksundur. %2,3'ü yoksundur ve %22,8'i en yoksundur. Bu kategorilerdeki kadınlar, ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli hijyenik ürünlere sahip değiller ve bu eksiklik nedeniyle veya menstrüasyonla ilişkili damgalanma nedeniyle genellikle sosyal aktiviteleri, okulu veya işi kaçırmaktadırlar. İstanbul için 4/1'lik bu oran, ciddi bir sanitasyon sorununun varlığına işaret etmektedir. Grafik 51 ilişkiler boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 51: İlişkiler Boyutu, İstanbul

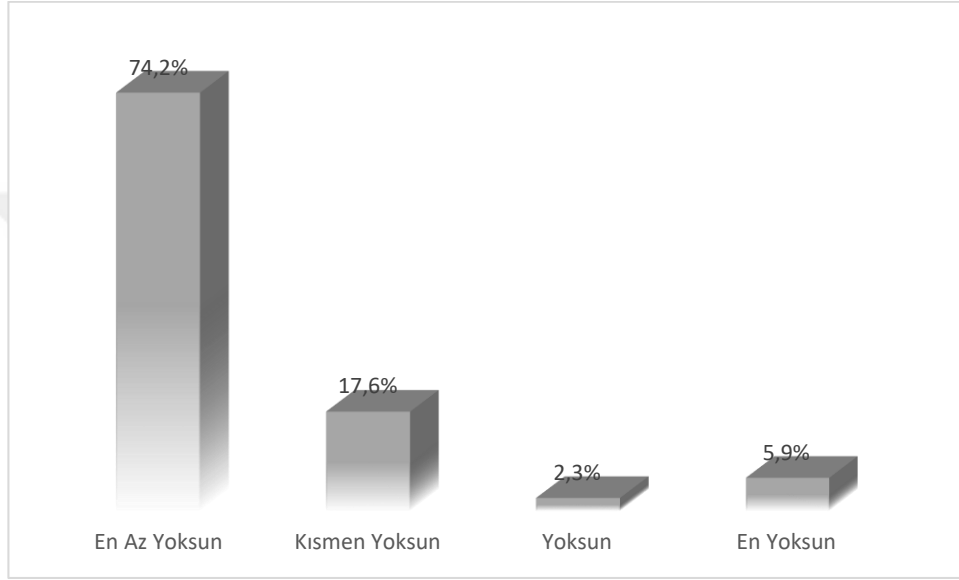

Örneklemin 5/1'inden fazlası, ilişkiler boyutunda en az yoksundur (%25,5), yaklaşık 4/2'si (%37,1) ise kısmen yoksundur. Ankete katılanların %31,2'si yoksun, %11,3'ü en yoksun kategorisinde yer almıştır. İlişkiler boyutunda oranlar kategoriler arasında nispeten dengeli dağılmıştır.

Giyim boyutu, üç tema ile oluşturulmuştur: günlük giyim ve ayakkabı, diğer giyim ve ayakkabı ve sanitasyon ürünü kullanımı. Günlük giyim ve ayakkabı teması, en az iki tam giysi takımı ve iki çift ayakkabıya sahiplik durumu; bu giysi ve ayakkabıların hava koşullarından ve çevredeki tehlikelerden ne ölçüde koruduğu; ayakkabılarının toplumun standartlarına göre ne sıklıkla kabul edilebilir olduğunu değerlendirerek kişinin ihtiyaçlarına uygunluğunu dikkate almaktadır. İkinci tema, iki göstergeden oluşur: okul veya iş kıyafeti ve özel durumlar için resmi kıyafet. Okul veya iş kıyafeti göstergesi, okul veya işe uygun kıyafet ve ayakkabıya sahip olma durumu; bu giysi ve ayakkabıların hava koşullarından ve çevredeki tehlikelerden ne ölçüde koruduğu; ne sıklıkla toplum standartları tarafından kabul edilebilir olduğunu değerlendirmektedir. Resmi kıyafet göstergesi, özel günlerde giymek için uygun giysi ve ayakkabıya sahip olma durumu ve bu giysilerin ne sıklıkla toplum standartları tarafından kabul edilebilir olduğunu değerlendirmektedir. Giyim boyutunun üçüncü teması olan sanitasyon ürünü kullanımı, yalnızca son 6 ay içinde

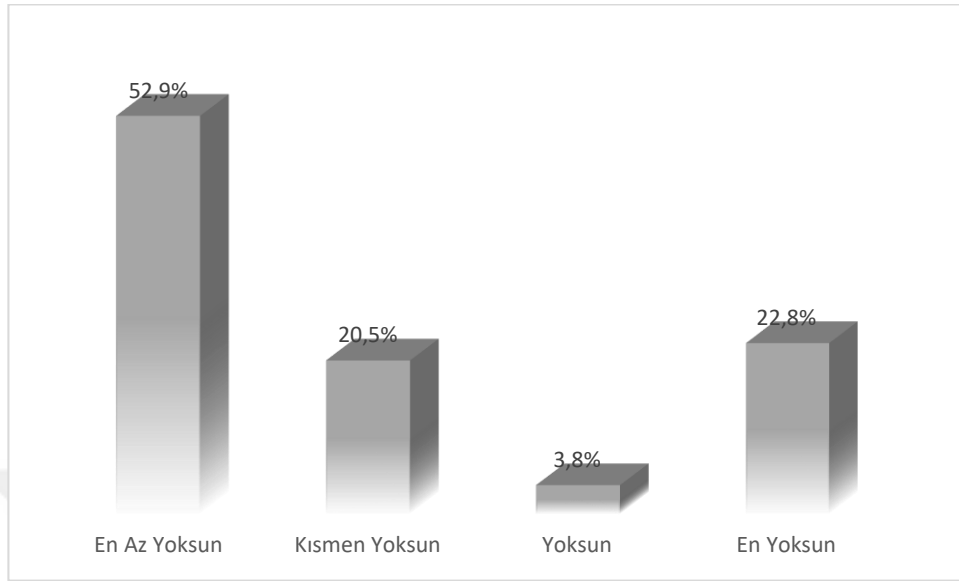
menstrüasyon dönemi yaşayan kadınlar içindir. Katılımcının yakın zamanda menstrüasyon döngüsü içerisinde bulunup bulunmadığını ve herhangi bir hijyenik ürün/malzeme kullanıp kullanmadığını sormaktadır. Grafik 52 günlük kıyafet ve ayakkabı göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 52: Günlük Kıyafet ve Ayakkabı Göstergesi, İstanbul

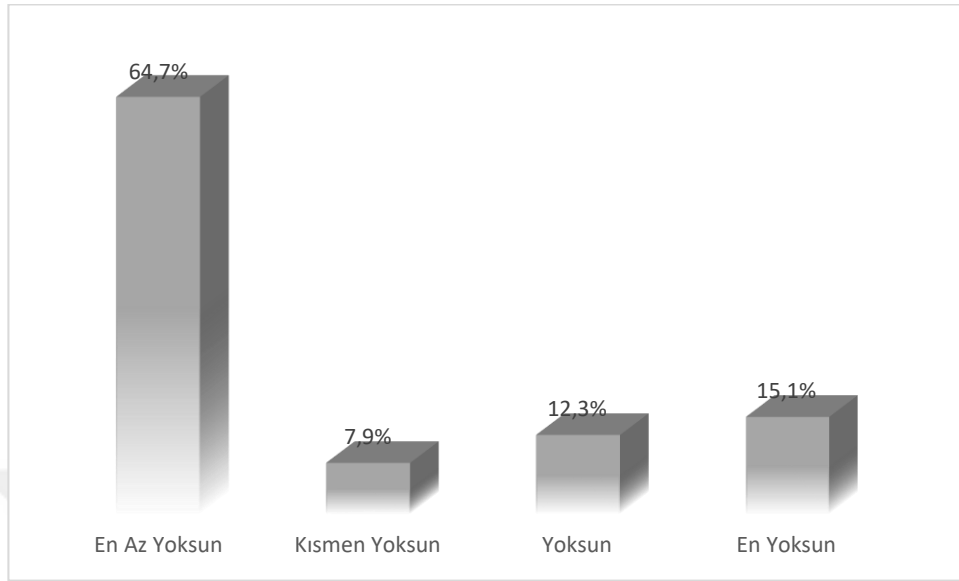
Bu göstergede örneklemin yaklaşık 4/3'ü en az yoksundur, bu kategoride sınıflanan katılımcılar hem en az iki takım günlük giysiye hem de iki çift ayakkabıya sahiptir. Bununla birlikte, yalnızca iki takım giysi ve iki çift ayakkabıdan oluşan son derece düşük bir standart belirleyen bu temaya rağmen, örneklemin yaklaşık %26'sı bu standardı karşılayamamıştır. %17,6'sı, iki takım günlük giysiye sahip ancak iki çift ayakkabısı olmayanlar olarak kısmen yoksundur; %2,3'ü iki çift ayakkabısı varken iki takım elbisesi olmayanlar olarak yoksundur ve %5,9'u en yoksundur. Bu katılımcıların iki takım elbisesi ve iki çift ayakkabısı yoktur. Grafik 53 temel kabul edilebilirlik ve koruma göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 53: Temel Kabul Edilebilirlik ve Koruma Göstergesi, İstanbul

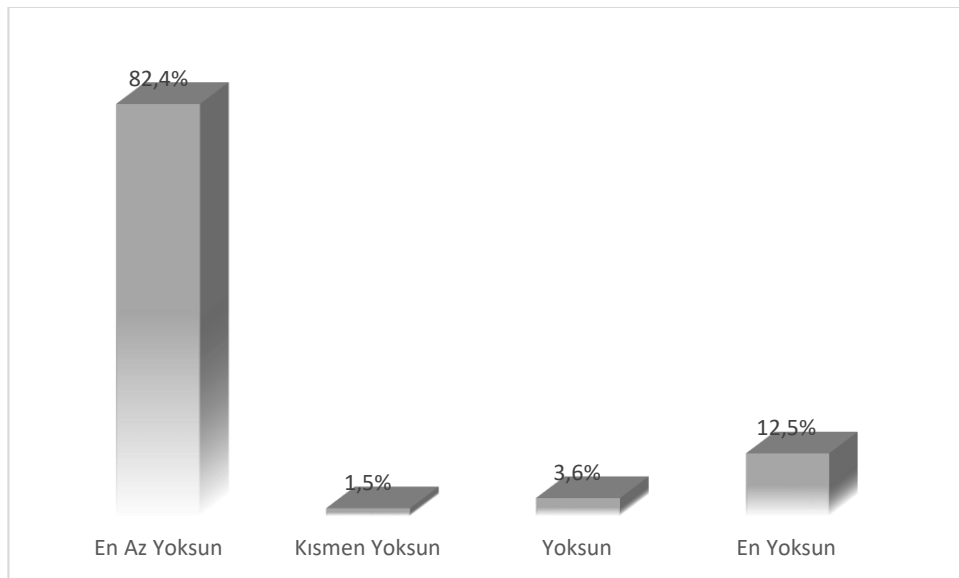
Genel olarak, örneklemin yarısından biraz fazlası (%52,9) bu göstergede en az yoksundur. Bu katılımcıların toplumsal olarak kabul edilebilir, en azından çoğu zaman iyi koruma sağlayan günlük giysi ve ayakkabılara sahip olduğu anlamına gelmektedir. Örneklemin %20,5'i, en az yoksun kategoridekilere göre hava koşullarına ve tehlikelere karşı daha az koruma sağlayan giysi ve ayakkabıları nedeniyle kısmen yoksundur. %3,8'i yoksundur ve giysileri yalnızca bazı zamanlarda kabul edilebilir ancak makul düzeyde koruma sağlamaktadır. Ankete katılanların neredeyse 4/1'i (%22,8) ise en yoksundur, bu bireyler, bazen kabul edilebilir olan veya hiçbir zaman olmayan ve çok az koruma sağlayan veya hiç koruma sağlamayan giysi ve ayakkabılara sahiptir. Grafik 54 günlük kıyafet ve ayakkabı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 54: Günlük Kıyafet ve Ayakkabı Teması, İstanbul

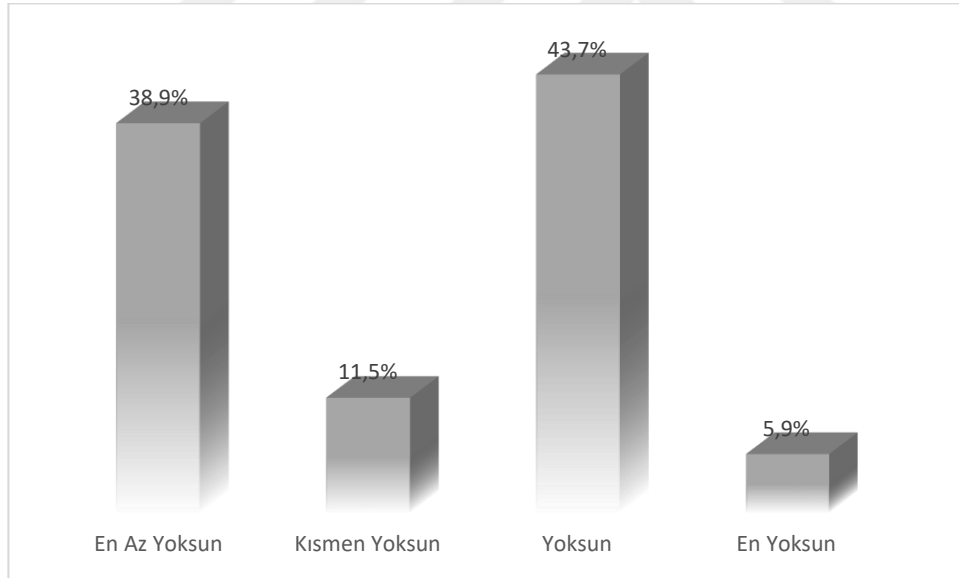
Günlük kıyafet ve ayakkabı teması için, örneklemin %64,7'si en az yoksundur, %7,9'u kısmen yoksundur ve %12,3'ü yoksundur. En az yoksun olarak kategorize edilmesi için gereken çok düşük eşiklere rağmen bu örneklemin %15,1'i en yoksundur ve bu temanın her iki göstergesinde de en yoksundur. Grafik 55 okul veya iş kıyafeti göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 55: Okul veya İş Kıyafeti Göstergesi, İstanbul

Örneklemin %82,4'ü en az yoksundur. Bu grup, çalışmadıkları ya da okula gitmedikleri için okula ya da iş giysisine ihtiyaç duymayanlardan ve toplum standartlarına uygun ve mükemmel ya da iyi koruma sağlayan, yeterli okul ya da iş giysisi ve ayakkabısı olduğunu bildirenlerden oluşmaktadır. Çok küçük oranlar, kısmen yoksun (%1,5) ve yoksun (3,6) olarak sınıflanmıştır. Bununla birlikte, yetersiz oldukları ve okul veya iş kıyafetlerinin ve ayakkabılarının kalitesi düşük olduğu için en yoksun kalanlar %12,5'luk bir kesimdir. İstanbul örneklemini oluşturan kadınlar için “Okul veya iş kıyafeti” göstergesinde, “günlük kıyafet ve ayakkabı” göstergesine göre yoksunluk düzeyinin daha az olduğu görülmektedir. Bu durum şüphesiz ki kadınların istihdamda yer alma durumu ve istihdam kalitesi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Grafik 56 resmi kıyafet göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

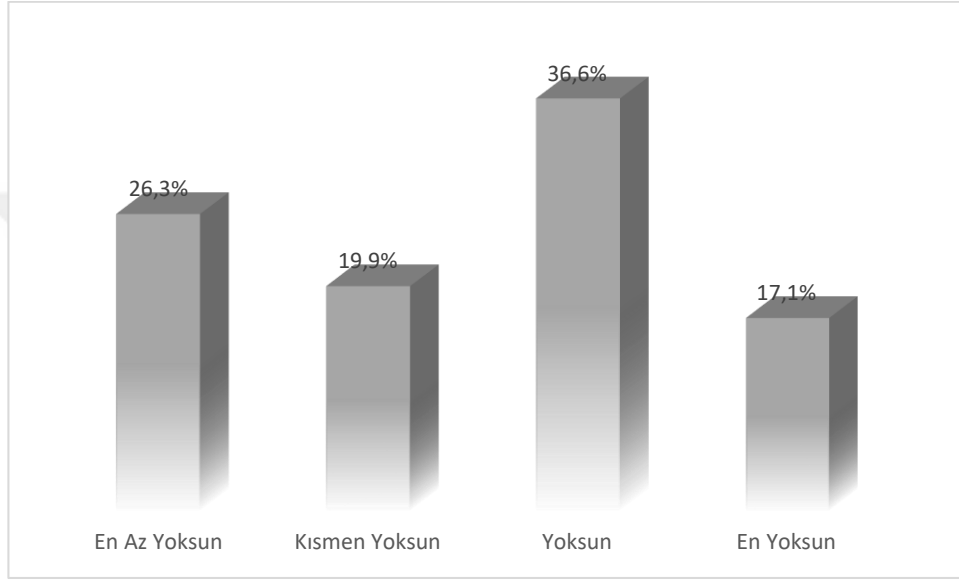
Grafik 56: Resmi Kıyafet Göstergesi, İstanbul

Örneklemin %38,9'u en az yoksundur ve çoğu zaman veya her zaman sosyal olarak kabul edilebilir, resmi ve özel durumlar için yeterli giysi ve ayakkabıya sahiptir. %11,5'i kısmen yoksundur. Nispeten büyük bir oran (%43,7) ise, yoksundur. Bireylerin %5,9'u bu göstergede en yoksundur, resmi durumlar için yeterli giysi ve ayakkabısı yoktur ve bu genellikle toplumsal olarak uygun kabul edilmez. “Resmi kıyafet”, giyim boyutundaki en yüksek yoksunluk düzeyine sahip

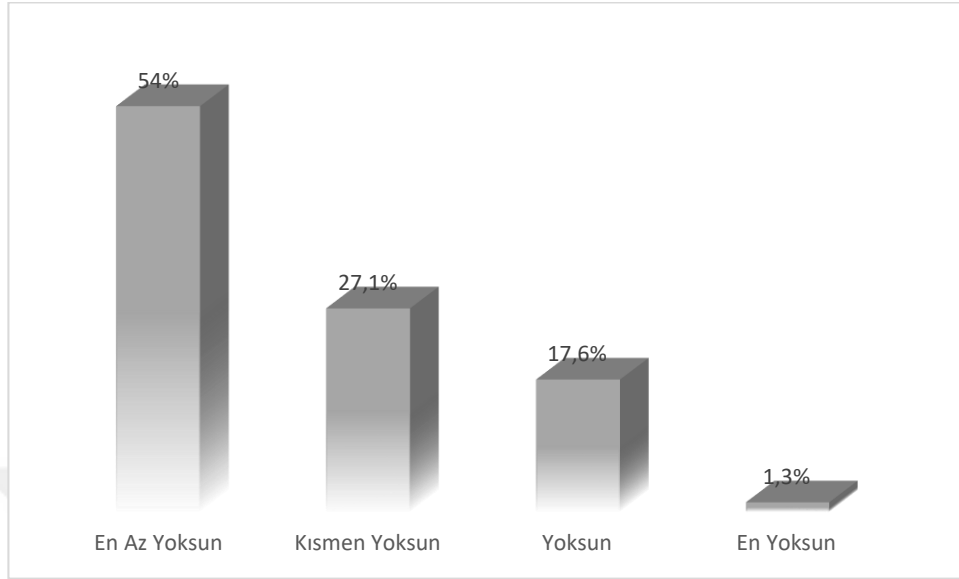
gösterge olmuştur. Örneklemi oluşturan kadınların neredeyse yarısının, günlük giysileri dışında, özel ve resmi günlerde giymek için yeterli ve uygun kıyafet ve ayakkabıya sahip olmadığı görülmüştür. Grafik 57 diğer kıyafet ve ayakkabı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 57: Diğer Kıyafet ve Ayakkabı Teması, İstanbul

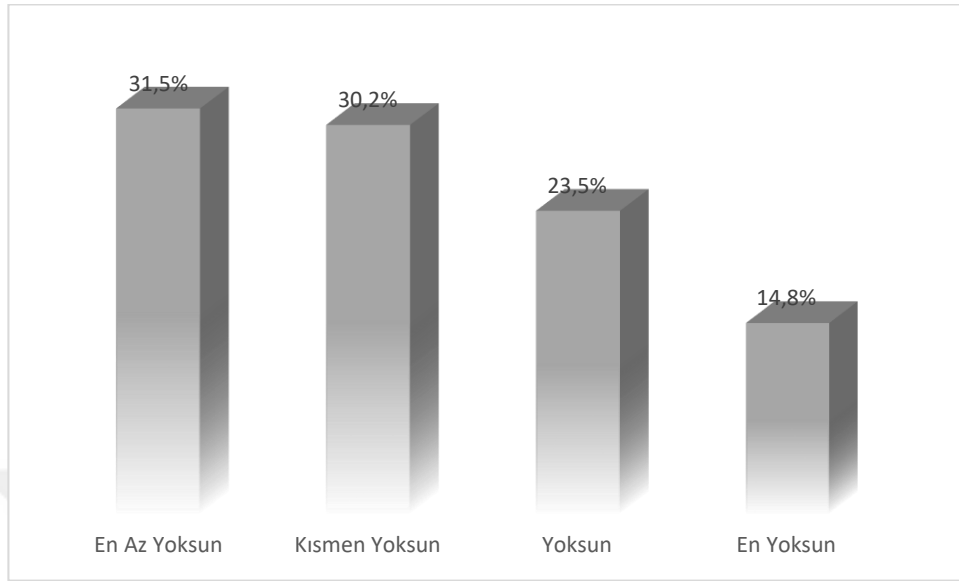
Bu temanın sonuçlarında, ana örneklemin 4/1'inden fazlası en az yoksundur (%26,3), yaklaşık beşte biri ise kısmen yoksundur (%19,9). Ankete katılanların %36,6'sı yoksun ve %17,1'i en yoksundur. İkinci kategori için, bireylerin temadaki her iki göstergede de en yoksun olmaları gerekmektedir. Grafik 58 sanitasyon ürünü kullanım temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 58: Sanitasyon Ürünü Kullanım Teması, İstanbul

Bu tema için menapoz gibi çeşitli nedenlerle menstrüasyon döngüsü dışında kalan kadınlar en az yoksun olarak kabul edilmektedir çünkü bireyler, yalnızca hijyenik ürünlere ihtiyaç duyduklarında ve bunlara sahip olmadıklarında yoksun kabul edilmektedir. Örneklemin %54'ü en az yoksun, %27,1'i kısmen yoksun, %17,6'sı yoksun ve yalnızca %1,3'ü en yoksun olarak sınıflanmıştır. Sonuçlar, İstanbul örnekleminin kadınların yaklaşık 5/1'inin hijyenik ürünlere erişimde ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Ek olarak, kalan 4/1'inden fazlasının ise, erişimde güçlük yaşadığı zamanlar olmaktadır. Rakamlar, önemli bir soruna işaret etmektedir. Grafik 59 giyim boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

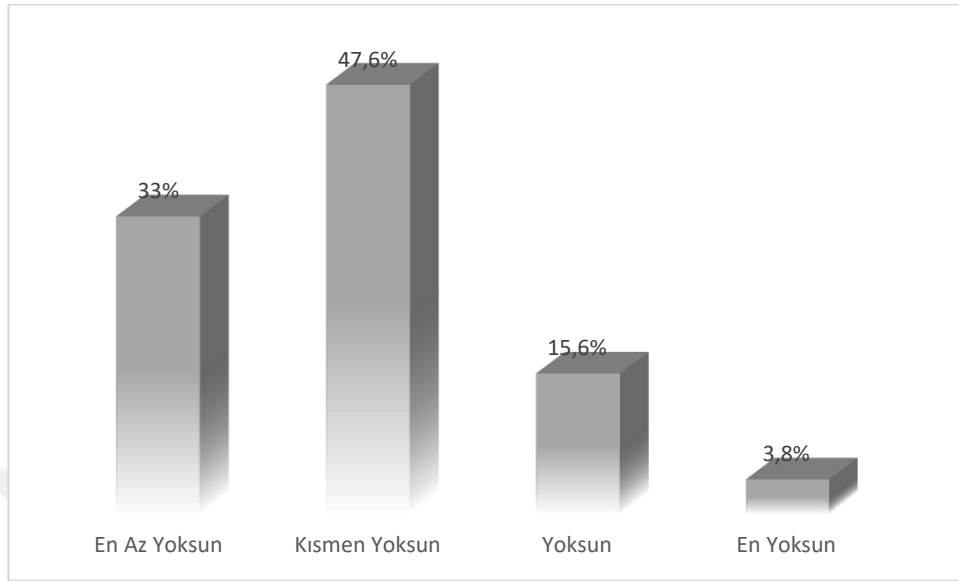
Grafik 59: Giyim Boyutu, İstanbul

Genel olarak, örneklemin %31,5'i giyim boyutunda en az yoksundur. %30,2'si kısmen yoksun; %23,5'i yoksun; geriye kalan %14,8'i ise en yoksundur. Giyim boyutu da, kategoriler arasında örneklemin nispeten dengeli olarak dağıldığı bir boyuttur.

Aile planlaması boyutunun tek tema ve göstergesi vardır: karşılanmamış doğum kontrolü ihtiyacı. Cinsel olarak aktif olan ve çocuk sahibi olmayı geciktirmek veya çocuk sahibi olmaktan kaçınmak isteyen kadın ve erkeklerin herhangi bir modern veya daha az etkili olan geleneksel bir doğum kontrol yöntemi kullanıp kullanmadıklarını; eğer kullanmıyorlarsa, neden kullanmadıklarını belirlemektedir. Grafik 60 aile planlama boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 60: Aile Planlama Boyutu, İstanbul

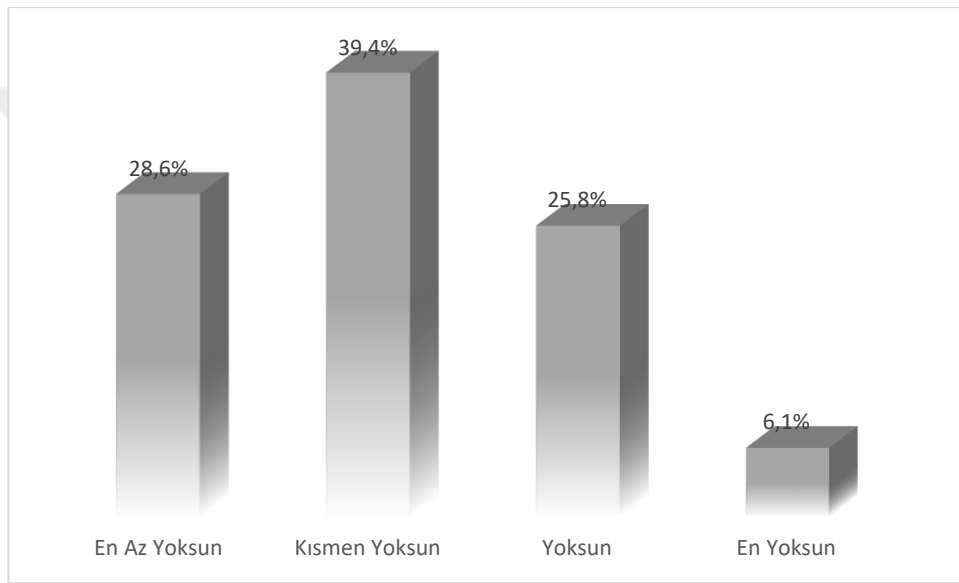

Genel olarak, örneklemin %33'ü aile planlaması boyutunda en az yoksundur. Bu kişiler ya doğum kontrolüne ihtiyacı olmayan kişilerdir ya da kişisel olarak modern bir yöntem kullanmışlardır. Ankete katılanların %47,6'sı kısmen yoksundur, bu bireyler, kendileri bir yöntem kullanmayan ancak eşleri modern bir yöntem kullananlardır. %15,6'sı yoksun ve %3,8'i en yoksundur. Yoksun olarak sınıflandırılanlar, kendileri geleneksel bir yöntem kullananlar ya da eşleri kullananlardır. Bu boyut, anket genelinde yanıtlamayı reddetme oranının yüksek olduğu soru dizisini içermektedir.

Çevre boyutu, üç temadan oluşmaktadır: çevresel sorunlara maruz kalma, doğal kaynak kullanımı ve güvenlik tehditleri. Çevre sorunlarına maruz kalma konusundaki ilk tema, sekiz değişken kullanılarak geliştirilen bir göstergeye sahiptir. Katılımcıların çöp/atık alanları, tarım/endüstriyel kimyasallar, kanalizasyon, hava kirliliği, su kirliliği, hastalık taşıyan böcekler, gürültü kirliliği ve diğer önemli çevresel tehlikelere maruz kalıp kalmadığını sormaktadır. İkinci tema, doğal kaynak kullanımı ile ilgilidir ve iki göstergeden oluşturulmuştur: doğal kaynak kullanımı ve biyokütle yakıt kullanımı. İlk gösterge, işlenmemiş doğal kaynakların kullanımı ve bu kaynakların mevcudiyetinin ihtiyaçları karşılamaya yeterli olup olmadığı ile ilgili iki değişkenden oluşmaktadır. İkinci gösterge,

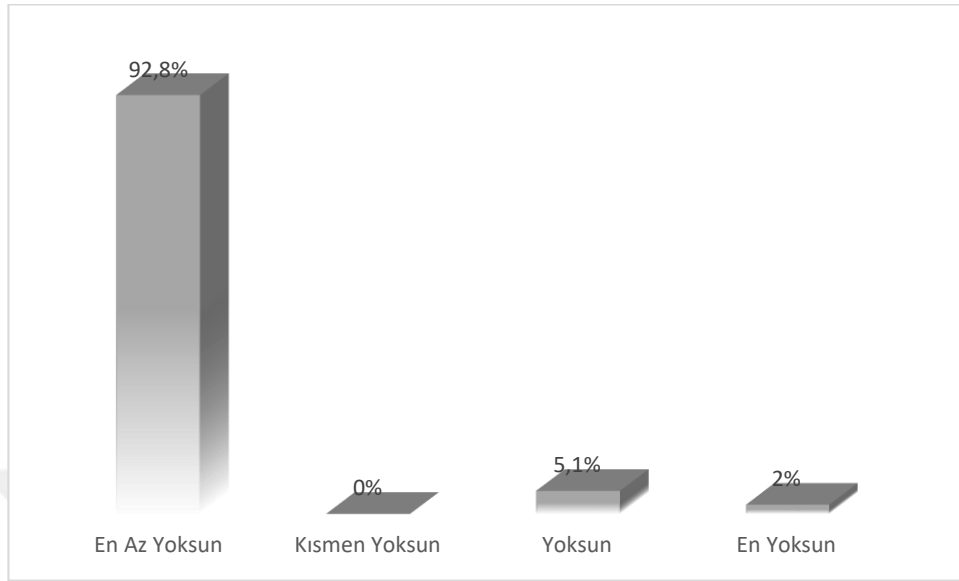
biyokütle yakıtının toplanmasının sorumluluğunu ve biyokütle yakıtının mevcudiyetinin ihtiyaçları karşılamaya yeterli olup olmadığını soran iki değişkeni dikkate almaktadır. Üçüncü tema gördüğü güvenlik tehditlerini sorgulayan iki değişken ile tek gösterge üzerine inşa edilmiştir: zaman evde güvende olma ve içinde yaşanılan mahallede güvende olma. Grafik 61 çevresel sorunlara maruz kalma temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 61: Çevresel Sorunlara Maruz Kalma Teması, İstanbul

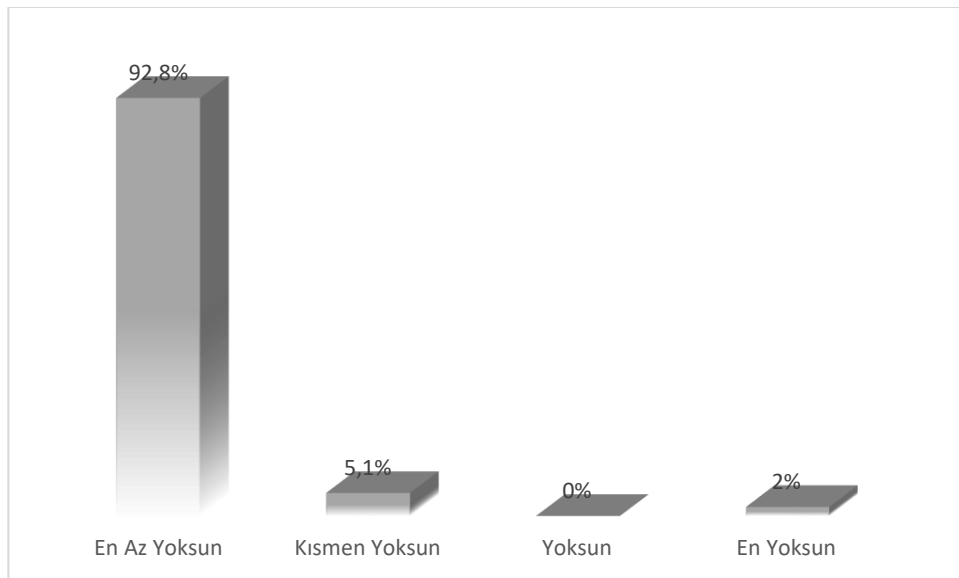
Bu temada, katılımcıların dörtte birinden fazlası en az yoksundur (%28,6) ve en fazla çevresel sorunlardan biriyle karşı karşıyadır. %40'ına yakını kısmen yoksundur ve sorulan sekiz çevre sorunundan iki ya da üçüyle karşı karşıyadır. Örneklem %30'undan fazlası ise en alttaki iki kategoriye girmektedir. Yoksun olarak sınıflananların oranı %25,8; en yoksun olarak sınıflananların oranı %6,1'dir. Sonuçlar, katılımcıların yaklaşık olarak %70'e yakınının önemli bir çevresel soruna maruz kalmadığını göstermektedir. Geriye kalan yaklaşık %30'luk kesim ise birden fazla çevresel sorunlar ve/veya önemli çevresel sorunlarla karşı karşıyadır. Grafik 62 yabani kaynak kullanımı göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 62: Yabani Kaynak Kullanımı Göstergesi, İstanbul

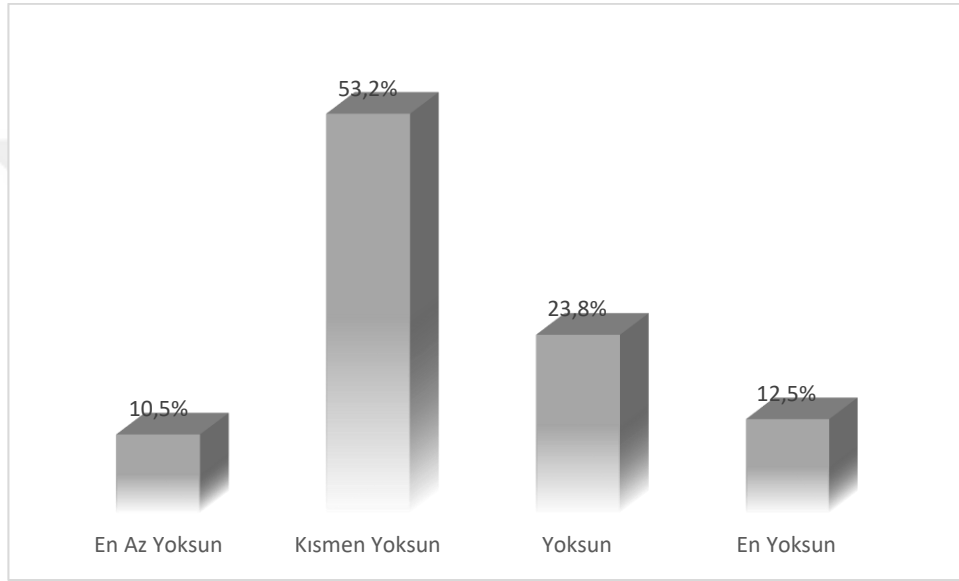
Ana örneklemin neredeyse tamamı (%92,8) bu göstergede en az yoksundur. %9'u bu gösterge için en az yoksundur. Bu bireylerin ya yabani kaynak kullanımına ihtiyacı yoktur ya da bu kaynaklar, kullanımları için yeterlidir. Örneklemin, %5'i yoksun ve %2'si ise en yoksundur. Grafik 63 doğal kaynak kullanımı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 63: Doğal Kaynak Kullanımı Teması, İstanbul

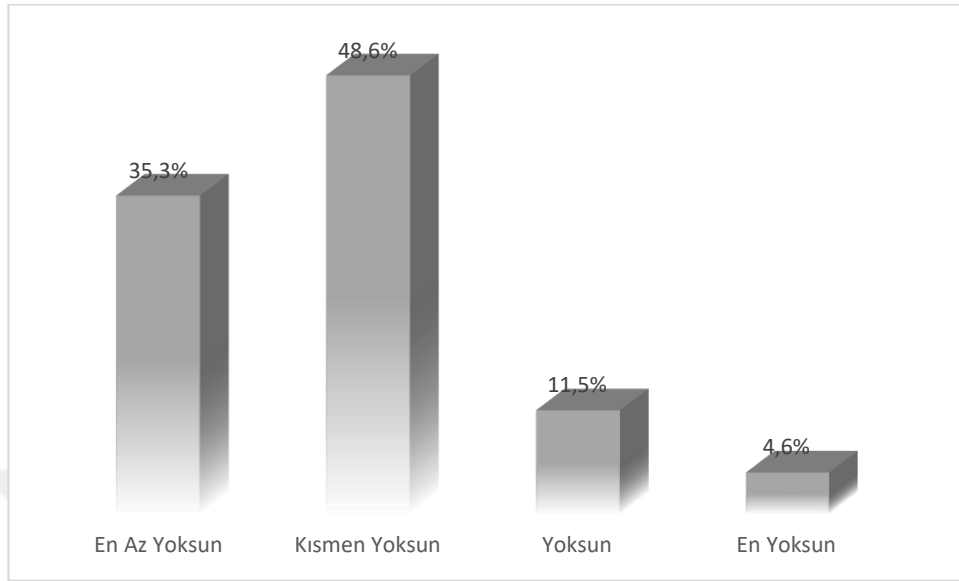
Ana örneklemin neredeyse tamamı (%92,8) bu göstergede en az yoksundur, %5,1'i kısmen yoksun olarak, %2'si ise en yoksun olarak sınıflanmıştır. En yoksun olarak sınıflanan bireyler, her iki yabancı kaynaktan da en yoksun olanlardır. Örneklem, kent nüfusunu içerdiği için sonuçlar anlamlıdır. Grafik 64 güvenli çevre temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 64: Güvenli Çevre Teması, İstanbul

Örneklemin yaklaşık olarak 10/1'i güvenli ortamdan en az yoksundur, bunlar, evde yalnızken ve mahallede yalnız yürürken kendilerini güvende veya çok güvende hissedenlerdir. Diğer %53,2'si kısmen yoksun, %23,8'i yoksun ve %12,5'u en yoksundur. Sonuçlar, İstanbul'da yaşayan kadınların yaklaşık %36'sının kendisini evinde ve mahallesinde güvende hissetmediğini göstermektedir. Bu çok ciddi bir orandır. En az yoksun kategori çok düşük bir katılımcı oranına sahiptir, örneklemin yalnızca yaklaşık %10'u evde yalnızken ve mahallede yalnız yürürken kendini güvende veya çok güvende hissetmektedir. Grafik 65 çevre boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 65: Çevre Boyutu, İstanbul

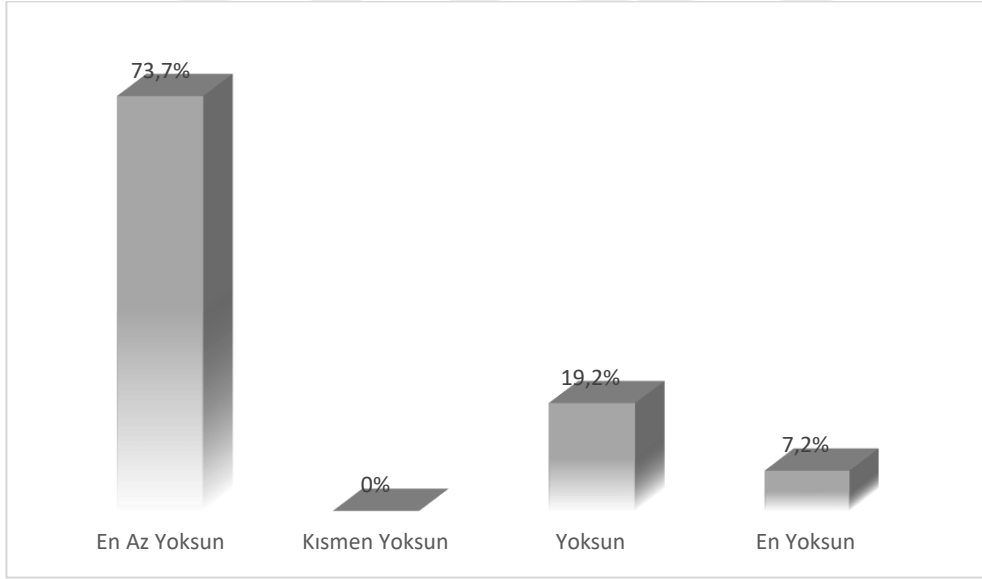

Bir bütün olarak bu boyut için, örneklemin %35,3'ü en az yoksun ve %48,6'sı kısmen yoksun olarak sınıflanmıştır. Diğer %11,5'i yoksun olarak ve yalnızca %04,6'sı en yoksun olarak sınıflanmıştır. Temalar içindeki konuların çeşitliliği göz önüne alındığında, az sayıda katılımcının hepsinde en yoksun olarak sınıflandırılması şaşırtıcı değildir. Çevreye ilişkin yoksunlukların, İstanbul'da yaşayan kadınlardan oluşan örneklem için, yüksek olmadığı görülmektedir.

Söz hakkı boyutu, iki temadan oluşur: kamusal alanda söz hakkı ve karar verme üzerindeki kişisel kontrol. İlk tema, üç göstergeye inşa edilir: oy kullanma, sosyal endişeler ve algılanması. İlk gösterge olan oylama, üç değişkenden oluşmaktadır. İlk değişken, katılımcının en son seçimde oy kullanıp kullanmadığıdır. İkinci değişken, son seçimde oy kullananlara, kime oy vereceklerini özgürce seçip seçmediklerini sormaktadır. Üçüncü değişken, oy vermeyenlere oy kullanmama nedenlerini sormaktadır. İkinci gösterge de üç değişkenden oluşturulmuştur. İlk değişken, son 12 ay içinde, katılımcının güçlü bir şekilde hissettiği toplumu etkileyen herhangi bir sorun olup olmadığını ölçmektedir. Diğer iki değişken, yanıtlayanın herhangi bir endişesini dile getirip getirmediğini ve eğer dile getirmediyse nedenini sormaktadır. Üçüncü gösterge, endişe uyandırma algısını dikkate almaktadır ve her ikisi de varsayımsal sorularla

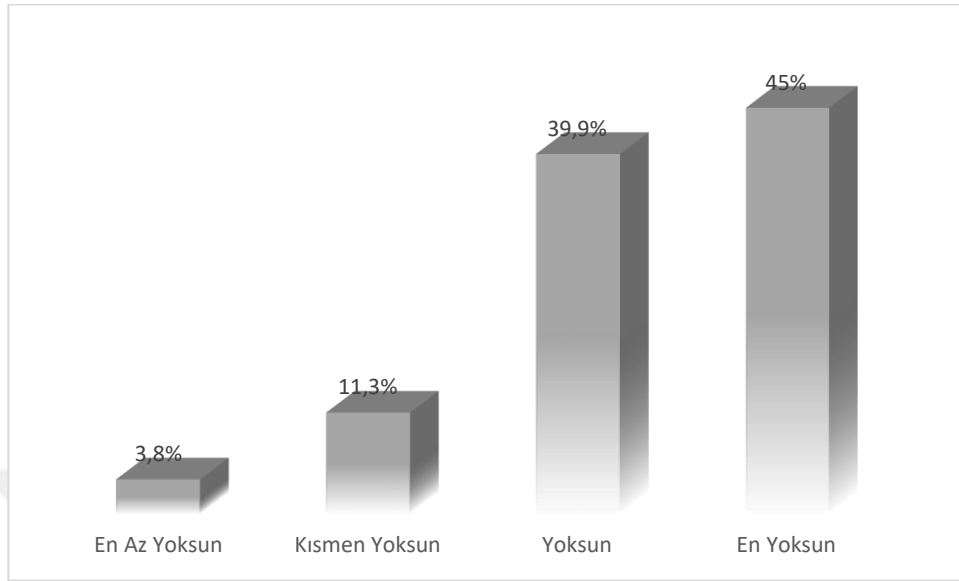
değerlendirilen iki değişkenden oluşmaktadır. İlk değişken, yanıtlayıcının, endişelerini dile getirmesi durumunda, yerel liderler, kuruluşlar veya etkili kişilere endişelerini bildirmenin ne kadar zor olacağına dair algılarını değerlendirmektedir. İkinci değişken, endişelerini dile getirirlerse ciddiye alınıp alınmayacağına ilişkin algılarını değerlendirmektedir. İkinci tema, karar verme üzerindeki kişisel kontrol ile ilgilidir. Bu temanın, altı değişkenden oluşan tek bir göstergesi vardır. Bu değişkenler, yanıtlayıcıyla aynı konutta yaşayan kişilerin yanıtlayıcıyı son 12 ay içinde, eğitim veya öğretim aramak; gelir için iş aramak; aile ve arkadaşları görmek; yerel bir etkinliğe gitmek; sağlık hizmeti almak; ev için para harcamak eylemlerini yapmaktan alıkoyup koymadığını veya bu konularda kişisel kararlar almasını engelleyip engellemediğini sormaktadır. Grafik 66 oy kullanma göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 66: Oy Kullanma Göstergesi, İstanbul

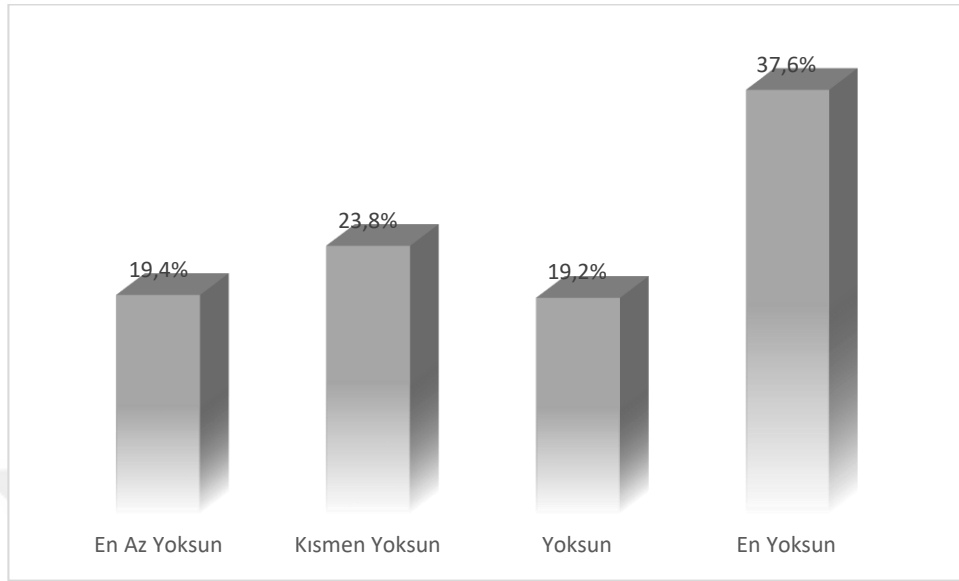
Örneklemin %73,7'si en az yoksundur çünkü anket uygulamasından önceki son seçimde oy kullanmışlardır ve en son seçimde kime oy vereceklerini seçmekte özgürdürler. Ek olarak, %19,2'lik bir kesim yoksun olanlardır ve %7,2'lik bir kesim en yoksun olanlardır. Bu bireyler, oy kullanmayanlar veya oy vermiş ancak oy verme özgürlüğüne sahip olmayanlardır. Grafik 67 yerel karar alma süreçlerine katılım göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 67: Yerel Karar Alma Süreçlerine Katılım Göstergesi, İstanbul

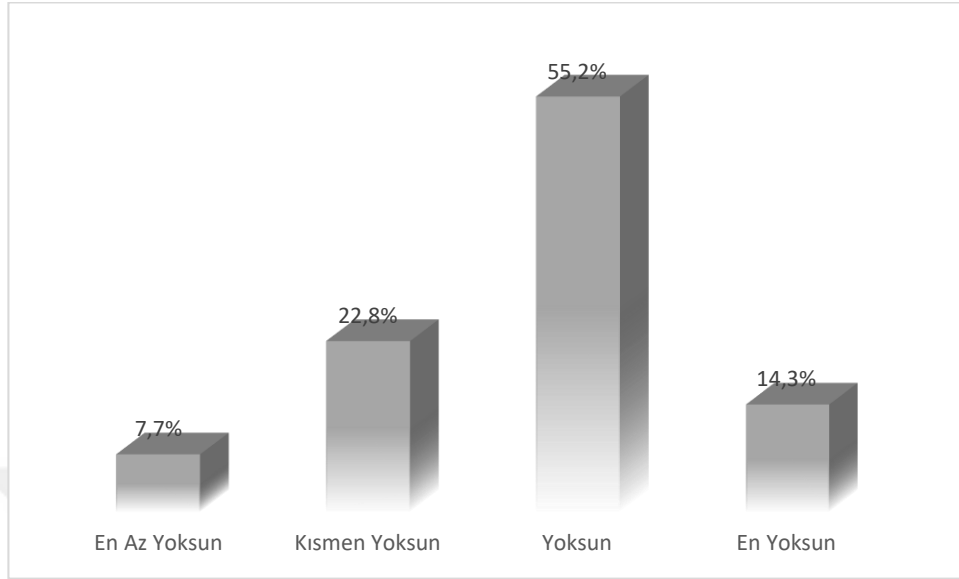
Grafik, yerel kararlara katılım açısından yüksek düzeyde yoksunluğu göstermektedir. Karar vermede, örneklemin yalnızca %3,8'ü en az yoksundur, %11,3'ü kısmen yoksundur. Yaklaşık %40 yoksun olarak sınıflanan kadınların, %45'i ise yerel bir karar verme sürecine katılmış fakat kararları üzerinde bir etki bulunmaktadır veya herhangi karar alma sürecine katılmamıştır ve bu nedenle, en yoksun olarak kategorize olmuşlardır. Oranlar, endişe vericidir. Örneklemi oluşturan kadınların % 45'inin yerel kararlarda söz sahibi olmadığı görülmektedir. %39,9'u ise ilgili soruları cevaplamak istememiştir. Grafik 68 endişeleri dile getirme algısı göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 68: Endişeleri Dile Getirme Algısı Göstergesi, İstanbul

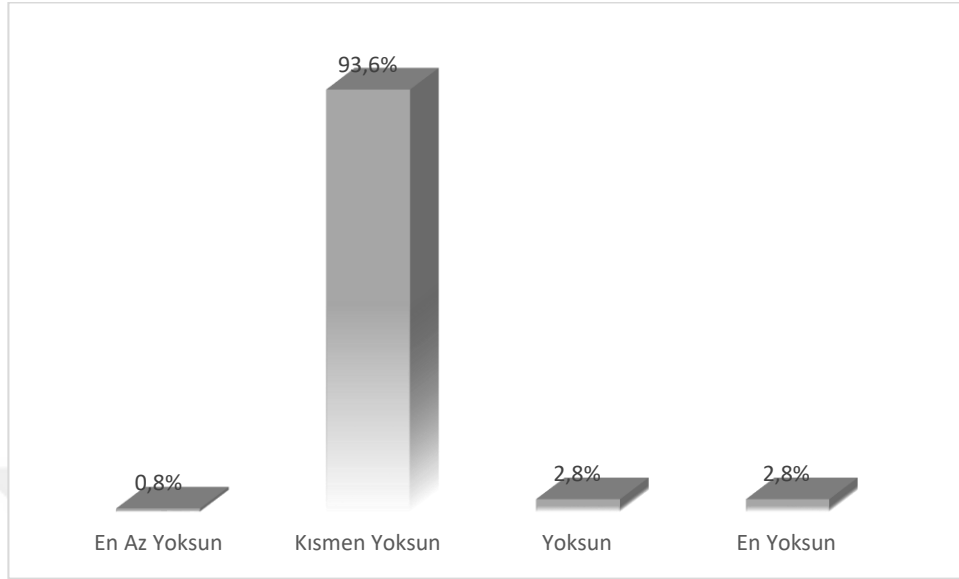
Örneklemin farklı kategoriler arasında nispeten dengeli bir dağılımı vardır. Bu gösterge için üç yoksunluk seviyesi, dörtte bire yakın kategoriye girmektedir. %38'i oluşturan karşılaştırmalı olarak büyük bir kesim ise en yoksun olarak sınıflananlardır. Sonuçlar, örneklemini oluşturan kadınların, toplumsal konularla ilgili endişelerini ve sorunları yetkililere ifade etme yeteneği ve dile getirildiğinde yetkililer tarafından değer görme algıları bakımından oldukça ciddi bir yoksunluğa sahip olduklarını göstermektedir. Grafik 69 kamuda söz hakkı temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 69: Kamuda Söz Hakkı Teması, İstanbul

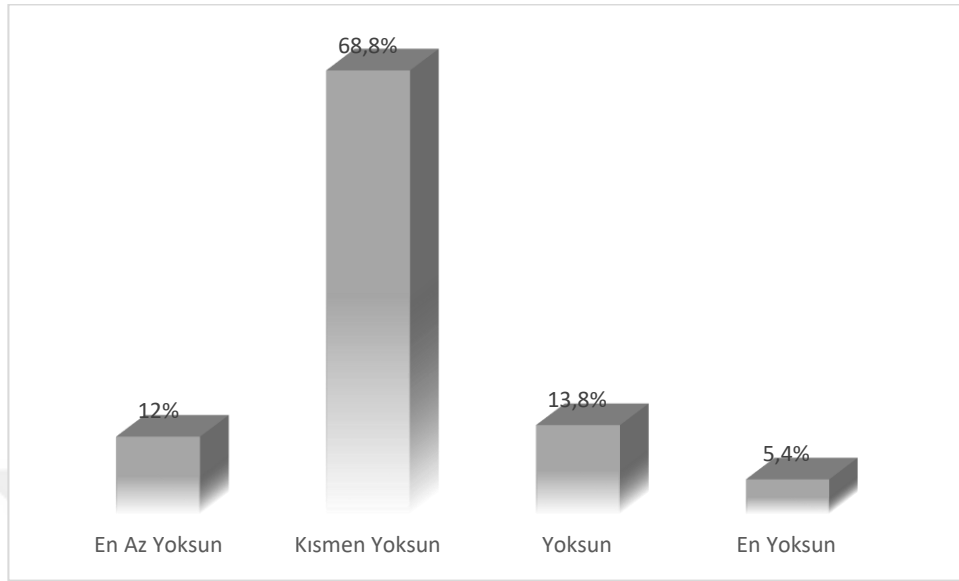
Örnekleme oluşturan kadınların yalnızca %7,7'si, kamusal alanda söz hakkı temasında en az yoksundur ve neredeyse 4/1'i kısmen yoksundur (%22,8). Bu, geriye kalan %55,2'sini yoksun ve %14,3'ünü en yoksun bırakmaktadır. Ankete katılanların %14,3'ü bu temanın üç göstergesinin her birinden en yoksundur. Sonuçlar, ankete katılan kadınların yaklaşık %70'inin kamuda söz hakkına sahip olma ve etkisi hakkında önemli sorunlar yaşadığını göstermektedir. Bu çok ciddi bir orandır. Grafik 70 kararlar üzerindeki kişisel kontrol temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 70: Kararlar Üzerindeki Kişisel Kontrol Teması, İstanbul

Örneklemin %0,8'i en az yoksun; büyük bir çoğunluğu ise bu temada kısmen yoksundur (%93,6). Bu, örneklemin çoğunun (yalnız yaşayanlar dahil) kişisel kararlar vermesinin engellenmediği veya tek bir tür kontrol edici davranış yaşadığı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, %2,8'i yoksun ve yine %2,8 'i en yoksun kategorisinde yer almıştır. Bunlar, anketin bu bölümünde yer alan 6 konudan beş veya altısı hakkında kişisel kararlar alması engellenen kişileri temsil etmektedir. Genel olarak sonuçlar, İstanbul örneklemini için kadınların büyük çoğunluğunun kişisel kararlarını almada bir engelle karşılaşmadığını göstermektedir. Grafik 71 söz hakkı boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

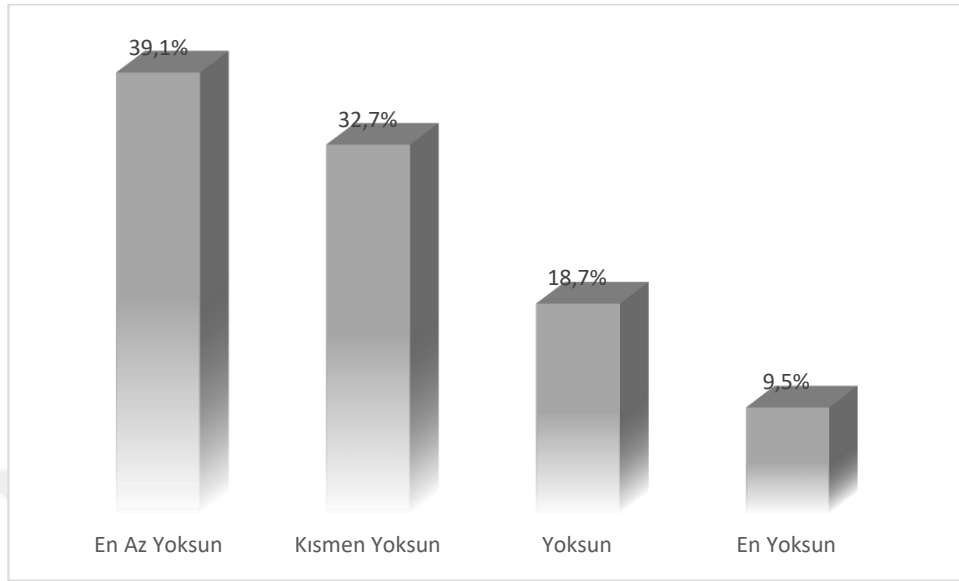
Grafik 71: Söz Hakkı Boyutu, İstanbul

Örneklemin çoğunluğu söz hakkı boyutunda ya en az (%12) ya da kısmen (%68,8) yoksundur; %13,8'i yoksundur ve %5,4'ü en yoksundur. Daha az şiddetli yoksunluğu temsil eden kategorilere giren örneklemin nispeten yüksek oranları, büyük ölçüde, ikinci tema olan karar verme üzerindeki kişisel kontroldeki düşük yoksunluk düzeylerinden kaynaklanmaktadır.

Zaman kullanım boyutu, tek bir temadan oluşur: zaman yükü ve nöbet süresi. Tek gösterge ve dokuz değişkenlerin oluşmaktadır ve anketin gerçekleştirildiği günün bir öncesindeki gün içindeki bireysel yoksunluklara odaklanmaktadır. Zaman yükü ve nöbet süresi göstergesi, ücret, kâr ve üretimin yanı sıra ücretsiz ev ve bakım işleri için bireyin ne kadar zaman ayırdığını ve bireyin zamanının ne kadar olduğunu incelemektedir. Nöbet süresi ise, sürekli olarak aynı anda farklı faaliyetlerde bulunmayı ifade etmektedir. Örneğin, yemek yaparken aynı zamanda küçük bir çocuğa bakmak. Bu birincil faaliyet için harcanan zaman ile birlikte ikincil faaliyet için harcanan sürenin de göz önünde bulundurulduğu anlamına gelmektedir. Grafik 72 zaman kullanım boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 72: Zaman Kullanım Boyutu, İstanbul

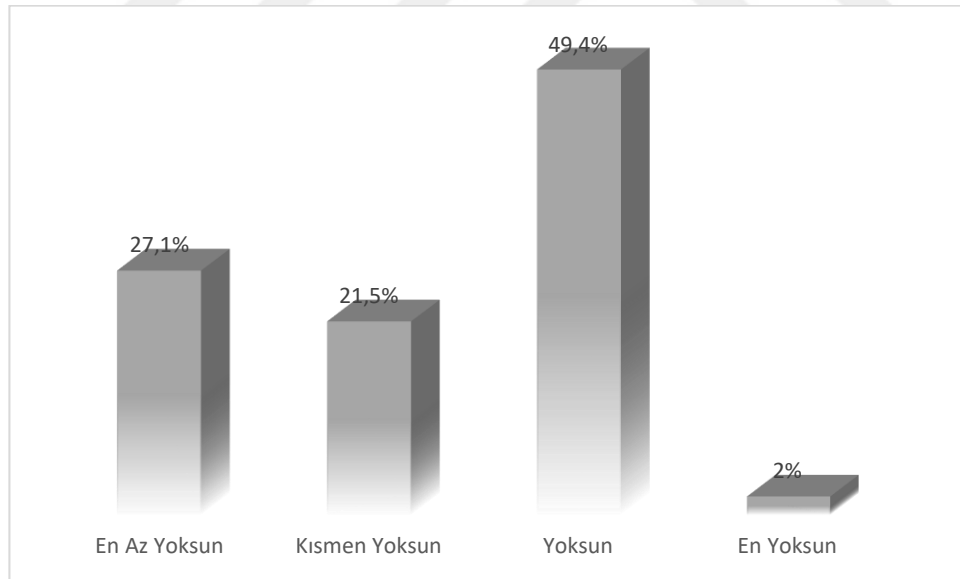

Katılımcılardan oluşan her bir gruptaki oran en az yoksundan en çok yoksuna doğru azalmakta ve en büyük orana sahip grup ilk kategoridir (%39,1). %32,7'si kısmen yoksun olarak gruplanmıştır. Bununla birlikte katılımcıların %18,7'si yoksun, %9,5'i ise en yoksundur. İstanbul örneklemini için bu sonuçlar, kadınların 4/1'inden fazlasının ciddi bir zaman yoksulluğu yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık 3/1 ise zamana ilişkin sorunlar yaşamaktadır.

İş boyutu, üç temadan oluşmaktadır: ücretli iş, kâr ve üretim; ücretsiz ev ve bakım işleri; çifte emek yükü. İlk tema ücret, kâr ve üretim için çalışmakla ilgilidir ve dört göstergeye sahiptir. İlk gösterge istihdam durumudur ve dört değişkenden türetilmiştir. İlk iki değişken, katılımcının sırasıyla son 7 ve 30 gün içinde istihdam edilip edilmediğini tespit etmektedir. İkinci gösterge, üç değişkenli inşa edilmiştir: iş güvenliği endişeleri, iş güvencesi ve kayıtdışılık. Üçüncü gösterge ücret, kâr ve üretim için çalışma sırasında karşılaşılan tehlikelerle ilgilidir. Bu, katılımcının ücretli çalışmalarının sonucunda herhangi bir yaralanma, hastalık veya ruhsal zarar deneyimli olup olmadığı, etkilerin doğası ve kalıcılığı ile ilgili olmak üzere üç değişkenli olarak inşa edilmiştir. Dördüncü gösterge, işyerinde tacizi inceler ve cinsel taciz, fiziksel taciz ve/veya küçük düşürücü olarak hissedilen iş deneyimleriyle ilgili üç değişkenden oluşturulmuştur.

İkinci tema olan ücretsiz ev ve bakım emeğinin iki göstergesi vardır. İlk gösterge, ücretsiz ev ve bakım işlerindeki tehlikeleri incelemektedir. Katılımcının, ücret, kar ve üretim için çalışmaya benzer şekilde, ücretsiz bakım çalışmaları nedeniyle herhangi bir yaralanma, hastalık veya ruhsal zarara maruz kalma durumu, etkisinin doğası ve kalıcılığı üç değişkenli olarak inşa edilmiştir. İkinci gösterge, ücretsiz ev ve bakım işlerinde saygı konusunu ele almaktadır. Katkıda bulunan iki değişkenden ilki, katılımcının ücretsiz işini yaparken aşağılayıcı muamele görüp görmediğini, ikincisi ise, bu işe hane üyeleri tarafından değer verilip verilmediğini değerlendirmektedir. Üçüncü tema, ücretli ve ücretsiz çalışmadaki çifte emek yükünü değerlendirmektedir. İki değişkenli bir göstergeye sahiptir. Ücret, kar ve üretim için işi için harcanan haftalık ortalama saat ve ücretsiz bakım işi için harcanan haftalık ortalama saat değerlendirilmektedir. Grafik 73 iş durumu göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

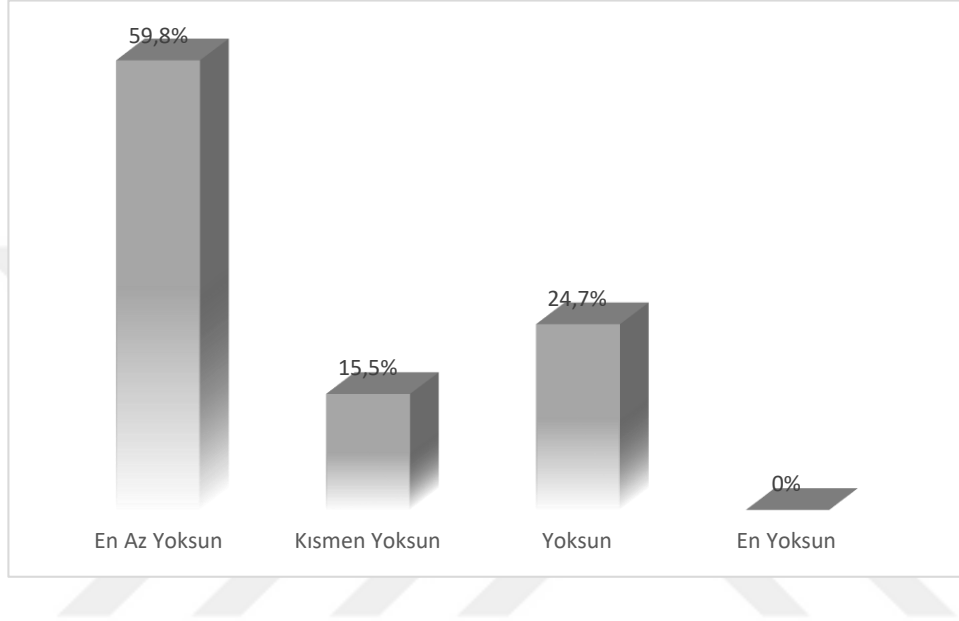
Grafik 73: İş Durumu Göstergesi, İstanbul

Örneklemin %27,1'i en az yoksundur. Bu, bu kişilerin ya istihdam edildiği ya da iş hayatında olmadığı, emekli oldukları veya çalışmak zorunda olmadıkları için çalışmadığı anlamına gelmektedir. %21,5'i ise kısmen yoksundur, bunlar, tam zamanlı eğitim veya öğretimdeki bireyler veya yeni bir işe başlamayı bekleyen işsizlerdir. Örneklemin neredeyse yarısı ya yoksun (%49,4) ya da en yoksundur

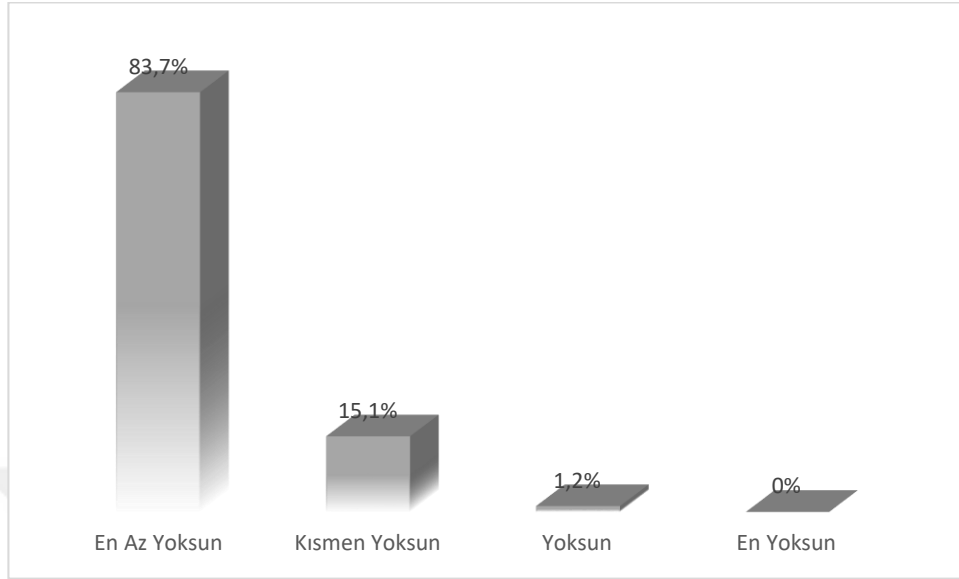
(%2). Bu iki kategori, işgücüne dahil olmayanlardan oluşmaktadır ve kendi isteklerinden bağımsız olarak çalışmamaktadır. Grafik 74 iş güvencesi göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 74: İş Güvencesi Göstergesi, İstanbul

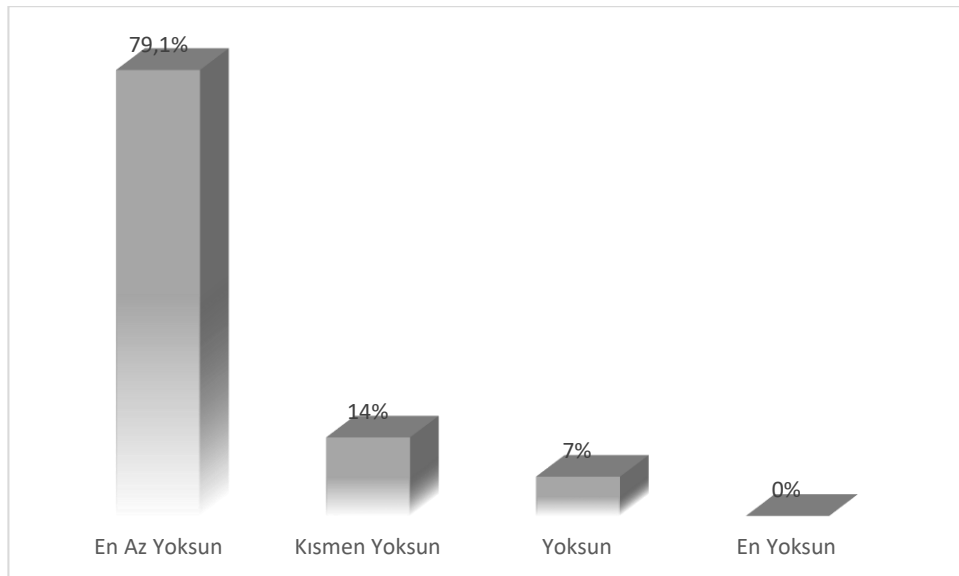
Örneklemdaki hiçbir katılımcı bu göstergeden en yoksun olarak sınıflanmamıştır. Bununla birlikte, yaklaşık dörtte biri (%24,7) yoksun, %15,5'i kısmen yoksun ve geriye kalanı ise en az yoksundur (%59,8). Son üç kategori (kısmen yoksun, yoksun ve en yoksun), ankete katılanların herhangi bir sosyal güvenlik yardımı almadıklarını, yapılan işin kayıtlı sektörden ziyade kayıt dışı sektörde yapıldığını ima etmektedir. Bu durum ankete katılan kadınlarından çalışanların %40'ından fazlasının kayıtdışı olarak çalıştığı anlamına gelmektedir. Grafik 75 ücretli işte tehlikeler göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 75: Ücretli İşte Tehlikeler Göstergesi, İstanbul

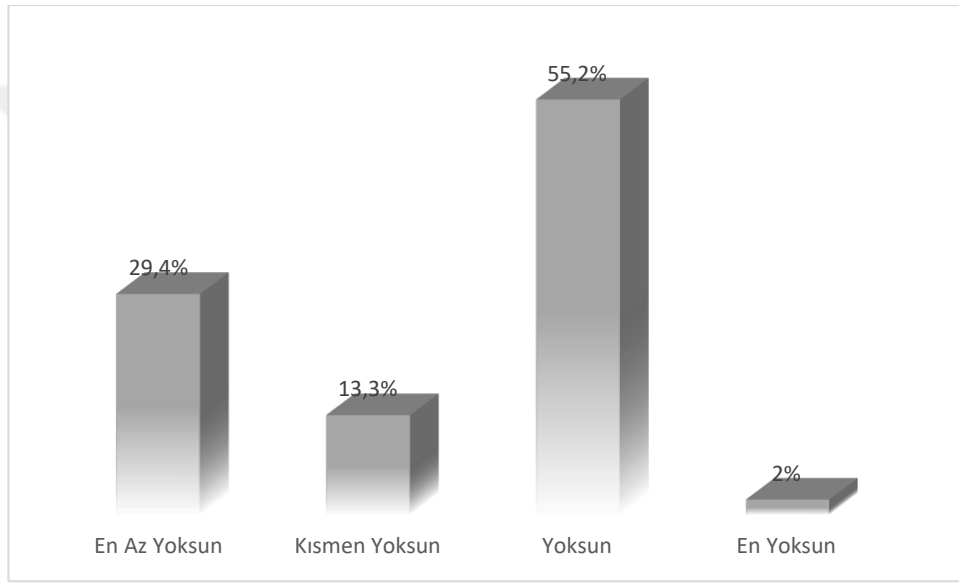
Örneklemin %83,7'si en az yoksundur ve bu katılımcılar, kapalı alanlarda, tehlikeli maddelerle veya tehlikeli makinelerle çalışmamaktadır. Bununla birlikte, kalan %15,1, iş yerinde bazı tehlikelerle karşı karşıya kalmıştır. %1,2'si ise tehlikeli koşullarla karşı karşıya kalan kişileri temsil etmektedir ve yoksun olarak sınıflanmıştır. Grafik 76 ücretli işte özerklik ve taciz göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 76: Ücretli İşte Özerklik ve Taciz Göstergesi, İstanbul

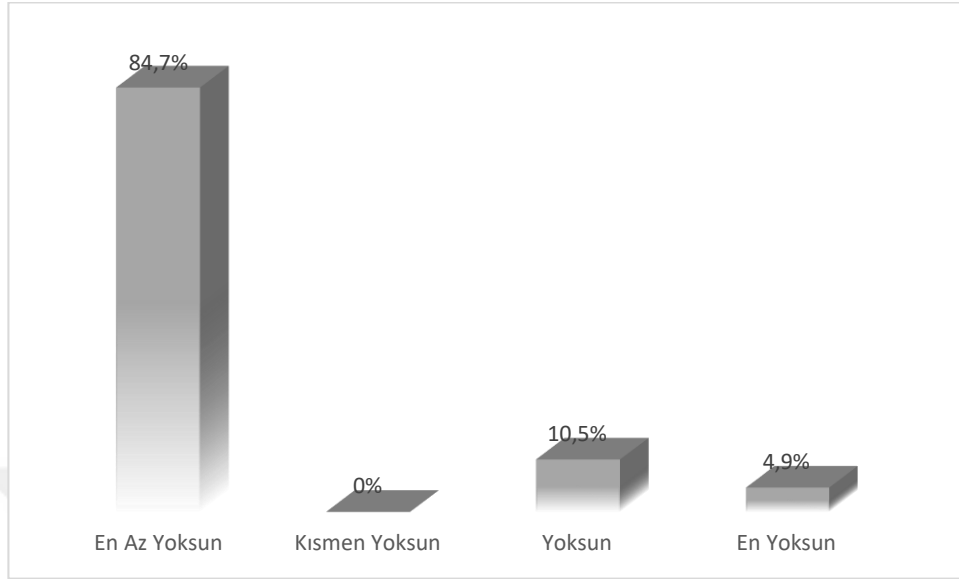
Örneklemin genel olarak, %7'si yoksun, %14'ü kısmen yoksun ve %79,1'i en az yoksundur. Bu göstergede en az yoksun olanlar kategorisi, hiç ya da çok düşük düzeyde bir özerklik eksikliği ve işyerinde tacizi düzeyini temsil etmektedir. Sonuçlar, kadınların %14'ünün işyerinde özerklik ve taciz konusunda bazı sorunları olduğunu, %7'sinin ise bunlara ciddi bir miktarda maruz kaldığını göstermektedir. Grafik 77 ücret için çalışma temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 77: Ücret İçin Çalışma Teması, İstanbul

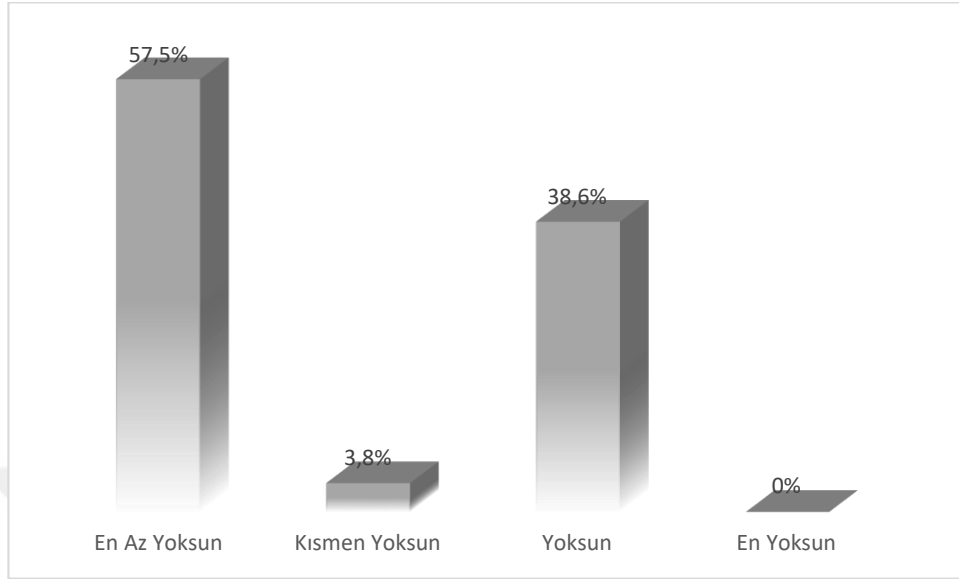
Örneklem için, yaklaşık %30'u ücret, kâr ve üretim temasında en az yoksundur ve %13,3'ü kısmen yoksundur. Diğer %55,2'si yoksundur; %2'si en yoksundur ve bunların tümü çalışmadıkları için işgücüne dahil değildir. Grafik 78 ücretsiz işte tehlikeler göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 78: Ücretsiz İşte Tehlikeler Göstergesi, İstanbul

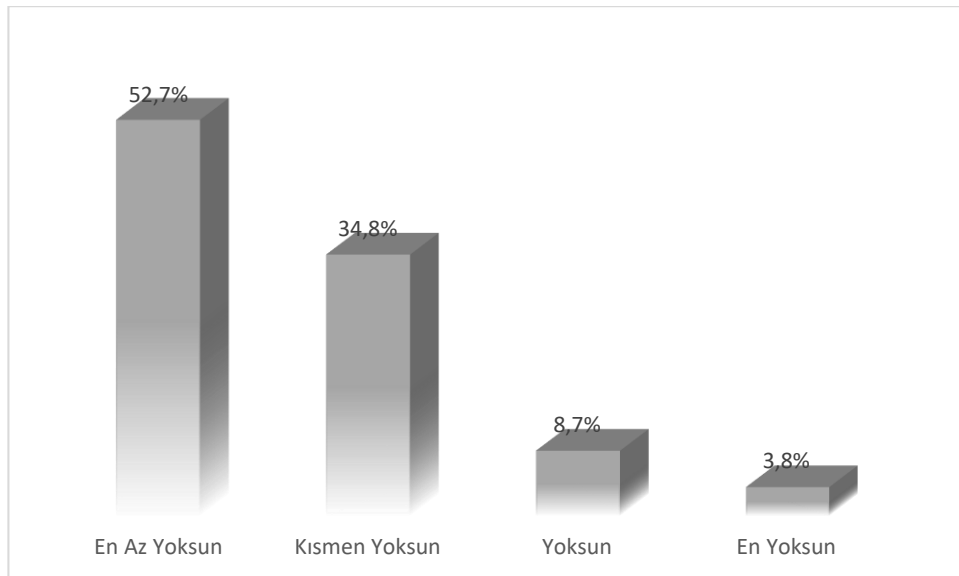
Örnekleimde ücretsiz ev ve bakım işi üstlenenlerin %84,7'si bu faaliyetlerle ilgili herhangi bir yaralanma veya hastalık geçirmemiştir ve en az yoksundur. %10,5'u yoksundur ve %4,9'u en yoksundur. Yoksunlar ve en yoksunlar kategorisindeki katılımcıların her ikisi de ücretsiz ev ve bakım işleri yaparken bir hastalık veya yaralanma yaşamışken, birinciler üzerindeki etkiler geçici; ikinciler üzerindeki etkiler kalıcıdır. Grafik 79 ücretsiz işe verilen değer göstergesine ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 79: Ücretsiz İşe Verilen Değer Göstergesi, İstanbul

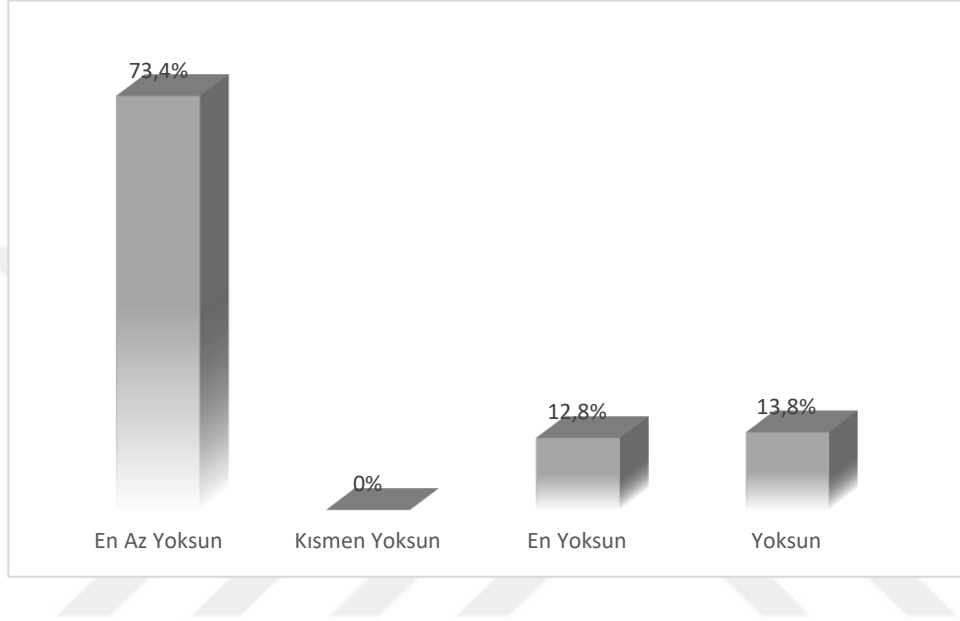
Örneklemede, ücretsiz ev ve bakım işi üstlenenlerin %57,5'i ücretsiz işe verilen değer bakımından en az yoksundur. %3,8'lik bir kısım kısmen yoksundur ve diğer %38,6'sı ise yoksundur. Yoksun olarak sınıflandırılmaları, bu katılımcıların aşağılanma yaşamakta veya katkılarına değer verilmediği anlamına gelmektedir. Bu göstergede en yoksun kategorisinde kimse sınıflanmamıştır. Grafik 80 ücretsiz iş temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 80: Ücretsiz İş Teması, İstanbul

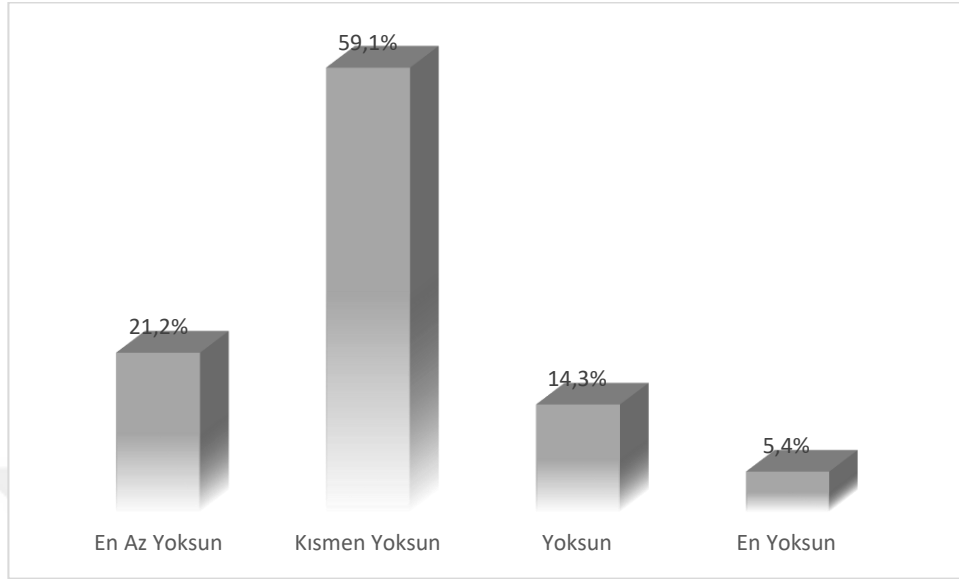
Ücretsiz iş temasında, örneklemdaki tüm katılımcıların %52,7'si en az yoksun ve %34,8'i kısmen yoksundur. %8,7 ve %3,8'i sırasıyla yoksun ve en çok yoksundur. Grafik 81 çifte emek yükü temasına ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 81: Çifte Emek Yükü Teması, İstanbul

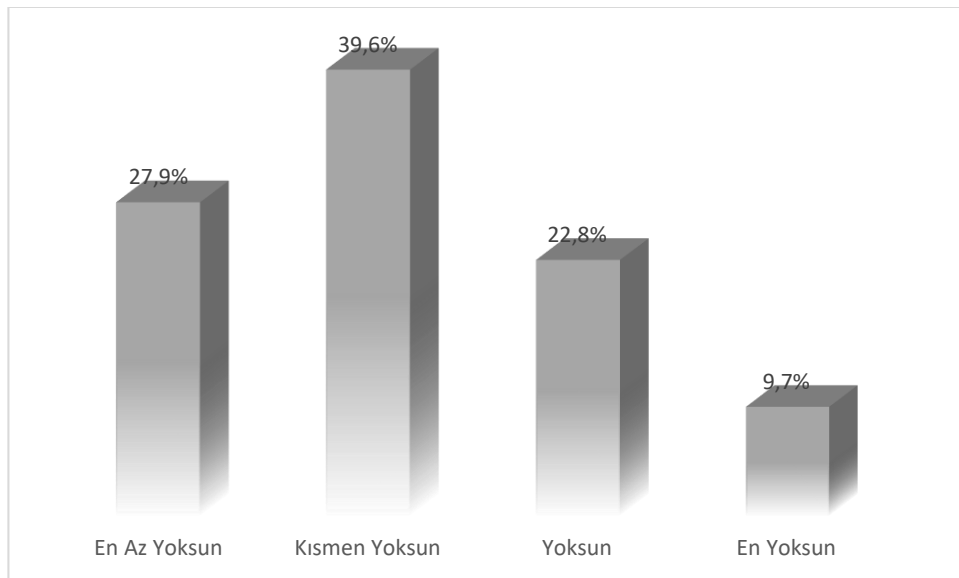
Örneklemdaki katılımcıların %73,4'ü bu temadan en az yoksun olarak sınıflanmıştır, bu katılımcıların, ortalama olarak, ücret, kâr ve üretim için toplam çalışma saatleri ile ücretsiz ev ve bakım işlerinin toplamı haftada 35 saati geçmemektedir. Ayrıca, haftada ortalama 36-55 saat iş yüküne sahip olanlar olan %13,8'i, yoksundur. %12,8'i ise haftada ortalama 56 saatten fazla iş yüküne sahip olanlar olarak, en yoksunlardır. Grafik 82 iş boyutuna ilişkin yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Grafik 82: İş Boyutu, İstanbul

İş boyutunda örneklemin, 5/1'inden fazlası en az yoksundur (%21,2), ek olarak %59,1'i kısmen yoksundur; %14,3'ü yoksundur. %5,4 'ü ise en yoksundur ve bu, onların üç temanın tamamında en yoksun olarak sınıflandırılmış oldukları anlamına gelmektedir. Grafik 83'te genel skora göre yoksunluk dağılımı gösterilmiştir:

Grafik 83: Genel Skor, İstanbul

IMMP'ye ait 14 boyutun geometrik ortalaması alınarak ve normalleştirilerek elde edilen endeks skorlarına göre örneklemini oluşturan kadınların, %27,9'u en az yoksun; %39,6'sı kısmen yoksun; %22,8'i yoksun; %9,7'si en yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu örneklemin, %32,5'inin çok boyutlu yoksulluk göstergeleri bakımından ciddi bir yoksunluk yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık %40'ı ise çeşitli yoksunluklar ile karakterizedir. Bununla birlikte, örneklemin 4/1'inden biraz fazlasının ise önemli bir alanda ya da miktarda yoksunluk yaşamadığı görülmüştür.

4.3.2.2. Sosyodemografik Değişkenlere Göre Ücretsiz Bakım Temasına Ait Sonuçlar

Bu kısımda, sosyodemografik değişkenlere göre ücretsiz bakım temasındaki sonuçların dağılımı gösterilecektir. Katılımcıların, sosyodemografik değişkenlere göre IMMP'ye ait ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımlarının nasıl gruplandığı açıklanacaktır. İncelenecek olan sosyodemografik değişkenler: yaş, medeni durum, hanehalkı büyüklüğü, hane reisi ile ilişki, eğitim durumu ve son olarak, ücretli işte çalışma durumudur. Tablo 26'da yaşa göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımı gösterilmiştir:

Tablo 26: Yaşa Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Teması Sonuçları	
18-24 Yaş	18,9%	100%
En Az Yoksun	9,7%	51,4%
En Yoksun	2,3%	12,2%
Kısmen Yoksun	6,1%	32,4%
Yoksun	0,8%	4,1%
25-64 Yaş	79,5%	100%
En Az Yoksun	41,9%	52,7%
En Yoksun	1,5%	1,9%
Kısmen Yoksun	28,1%	35,4%
Yoksun	7,9%	10,0%
65+ Yaş	1,5%	100%
En Az Yoksun	1,0%	66,7%
Kısmen Yoksun	0,5%	33,3%

Yaşa ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımı incelendiğinde, 18-24 yaş grubundakilerin %9,7'sinin ücretsiz bakım temasında en az yoksun; %2,3'ünün en yoksun; %6,1'inin kısmen yoksun ve %0,8'inin yoksun olarak sınıflandığı görülmektedir. 18-24 yaş grubunda bireylerin büyük çoğunluğu en az yoksun ve kısmen yoksun olarak sınıflanmıştır. Ücretsiz bakım temasında en yoksun ve yoksun olarak sınıflananlar %3,1 olarak küçük bir kitleyi temsil etmektedir. 25-64 yaş grubundakilerin %41,9'u en az yoksun, %1,5'i en yoksun, %28,1'i kısmen yoksun ve %7,9'u yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu yaş grubu içindeki kadınların büyük bir çoğunluğu da (%69) ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamamaktadır. 65 yaş ve üstü kadınların %1'i ücretsiz bakım temasında en az yoksun; %0,5'i kısmen yoksundur. Buraya kadar açıklananlar, grupların kendi içlerindeki oranlardır. Örneğin, 18-24 yaş grubu örneklem içinde %18,9'lık bir orana sahiptir ve altındaki oranlar %18'in ne kadarı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, grupları birbirleriyle karşılaştırmak için dağılımları yüzölçümüne dönüştürmek gereklidir, başka bir deyişle, tamamının 100 olduğu durumda oranın ne kadarı temsil ettiğine ihtiyacımız vardır. İkinci sütun bu oranları göstermektedir. 18-24 yaş grubu için ücretsiz bakım temasında en az yoksun ve kısmen yoksun olarak

sınıflandırılanların oranı %83,8’dir. 25-65 yaş grubu için bu oran, %88,1’dir. 65 yaş üstünün ise tamamına yakınıdır. Tablo 27 medeni duruma göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Tablo 27: Medeni Duruma Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Teması Sonuçları	
Bekar (Evlenmiş)	12,3%	12,3%
En Az Yoksun	6,4%	52,1%
Kısmen Yoksun	4,1%	33,3%
Yoksun	1,8%	14,6%
Bekar(Hiç Evlenmemiş)	24,6%	24,6%
En Az Yoksun	12,0%	49,0%
En Yoksun	2,6%	10,4%
Kısmen Yoksun	8,7%	35,4%
Yoksun	1,3%	5,2%
Evli-Birlikte Yaşayan	63,2%	63,2%
En Az Yoksun	34,3%	54,3%
En Yoksun	1,3%	2,0%
Kısmen Yoksun	22,0%	34,8%
Yoksun	5,6%	8,9%

Tablo 7’ye göre ücretsiz bakım temasında en az yoksun olarak sınıflandırılan daha önce evlenmiş bekarların oranı %6,4; kısmen yoksun olarak sınıflandırılanların oranı %4,1; yoksunların oranı ise %1,8’dir. En az yoksun olarak sınıflandırılanlardan daha önce evlenmemiş bekarların oranı %12; en yoksun olanların oranı %2,6; kısmen yoksun olanların oranı %8,7; yoksun olanların oranı %1,3’tür. Evli ya da birlikte yaşayan kadınlardan en az yoksun olarak sınıflandırılanların oranı %34,3; en yoksun olanların oranı %1,3; kısmen yoksun olanların oranı %22 ve yoksun olanların oranı %5,6’dır. Daha önce evlenmiş bekarların 85,4’ü; daha önce evlenmemiş bekarların %84,4’ü; evli-birlikte yaşayanların %89,1’i ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamamaktadır. Tablo 28’de hanehalkı büyüklüğüne göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımı gösterilmektedir:

Tablo 28: Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Teması Sonuçları	
1 – 4 Kişiden Oluşan	67,8%	67,8%
En Az Yoksun	35,0%	51,7%
En Yoksun	2,6%	3,8%
Kısmen Yoksun	23,8%	35,1%
Yoksun	6,4%	9,4%
5 – 7 Kişiden Oluşan	27,6%	27,6%
En Az Yoksun	15,1%	54,6%
En Yoksun	1,0%	3,7%
Kısmen Yoksun	9,7%	35,2%
Yoksun	1,8%	6,5%
8+ Kişiden Oluşan	4,6%	4,6%
En Az Yoksun	2,6%	55,6%
En Yoksun	0,3%	5,6%
Kısmen Yoksun	1,3%	27,8%
Yoksun	0,5%	11,1%

Tablo 28 incelendiğinde, 1-4 kişilik hanehalklarının, %35'i en az yoksun; en %2,6'sı yoksun; %23,8'i kısmen yoksun; %6,4'ü ücretsiz bakım temasında yoksun olarak sınıflanmıştır. 5-7 kişilik hanehalkları için %15,1 en az yoksun; %1'i en yoksun; %9,7'si kısmen yoksun; %1,8'i yoksun olarak sınıflanmıştır. 8 ve daha fazla kişiden hanehalklarının ise %2,6'sı en az yoksun; %0,3'ü en yoksun; %1,3'ü kısmen yoksun; %0,5'i yoksun olarak sınıflanmıştır. 1-4 kişiden oluşan grubun %86,8'i; 5-7 kişiden oluşan grubun %89,8'i; 8 ve daha fazla kişiden oluşan grubun %83,4'ü ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk içinde değildir. Tablo 29'da hane reisi ile ilişkiye göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımı gösterilmektedir:

Tablo 29: Hane Reisi İle İlişkiye Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Temasındaki Sonuçlar	
Annesiyim	1,5%	1,5%
En Az Yoksun	0,8%	50,0%
En Yoksun	0,3%	16,7%
Kısmen Yoksun	0,3%	16,7%
Yoksun	0,3%	16,7%
Diğer	1,0%	1,0%
En Az Yoksun	0,3%	25,0%
Kısmen Yoksun	0,5%	50,0%
Yoksun	0,3%	25,0%
Eşiyim	57,3%	57,3%
En Az Yoksun	32,7%	57,1%
En Yoksun	0,8%	1,3%
Kısmen Yoksun	18,9%	33,0%
Yoksun	4,9%	8,5%
Kardeşiyim	0,5%	0,5%
En Az Yoksun	0,3%	50,0%
Kısmen Yoksun	0,3%	50,0%
Kendisi	15,9%	15,9%
En Az Yoksun	7,2%	45,2%
En Yoksun	0,8%	4,8%
Kısmen Yoksun	6,4%	40,3%
Yoksun	1,5%	9,7%
Kızıyım	23,0%	23,0%
En Az Yoksun	11,5%	50,0%
En Yoksun	1,8%	7,8%
Kısmen Yoksun	7,9%	34,4%
Yoksun	1,8%	7,8%
Yanıtlamak İstemiyor	0,8%	0,8%

Örnekleme içinde hane reisinin “annesiyim” diyen kadınlardan %0,8’i ücretsiz bakım temasında en az yoksun; %0,3 en yoksun, %0,3’ü kısmen yoksun; %0,3’ü yoksun olarak sınıflanmıştır.” Eşiyim” diyenlerin %32,7’si en az yoksun; %0,8’i en yoksun; 18,9’u kısmen yoksun; 4,9’u yoksun olarak sınıflanmıştır. “ Kardeşiyim”

diyenlerin %0,3'ü en az yoksun ve yine %0,3'ü kısmen yoksundur. “Kendisiyim” diyenlerin %7,2’si en az yoksun; %0,8’i en yoksun; %6,4’ü kısmen yoksun; %1,5’i yoksundur. “Kızıyım” diyenlerin % 11,5’i en az yoksun; %1,8’i en yoksun; %7,9’u kısmen yoksun; %1,8’i yoksundur. Bunlar dışında kalan ve “diğer” olarak sınıflanan kadınların ise %0,3’ü en az yoksun; %0,5’i kısmen yoksun; %0,3’ü yoksundur. “Annesiyim” diyenlerin %66,7’si, “eşiyim” diyenlerin %90,1’i, kardeşiyim diyenlerin tamamı, kendisiyim diyenlerin %85,5’i, “kızıyım” diyenlerin %84,4’ü, “diğer” seçeneğini seçenlerin %75’i ücretsiz bakım temasında yoksun değildir. Tablo 30 eğitim durumuna göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Tablo 30: Eğitim Durumuna Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Temasındaki Sonuçlar	
Hiç okula gitmeyen	4,3%	4,3%
En Az Yoksun	1,8%	41,2%
En Yoksun	0,3%	5,9%
Kısmen Yoksun	2,0%	47,1%
Yoksun	0,3%	5,9%
İlkokul mezunu	30,9%	30,9%
En Az Yoksun	13,0%	42,1%
En Yoksun	0,8%	2,5%
Kısmen Yoksun	13,6%	43,8%
Yoksun	3,6%	11,6%
Ortaokul veya lise mezunu	31,5%	31,5%
En Az Yoksun	18,2%	57,7%
En Yoksun	1,0%	3,3%
Kısmen Yoksun	9,5%	30,1%
Yoksun	2,8%	8,9%
Önlisans veya lisans mezunu	33,2%	33,2%
En Az Yoksun	19,7%	59,2%
En Yoksun	1,8%	5,4%
Kısmen Yoksun	9,7%	29,2%
Yoksun	2,0%	6,2%

Tablo 30 incelendiğinde, hiç okula gitmeyenlerin %1,8'i; ücretsiz bakım temasında en az yoksun; %0,3'ü en yoksun; %2'si kısmen yoksun; %0,3'ü yoksun olarak sınıflanmıştır. İlkokul mezunlarının % 13'ü en az yoksun; %0,8'i en yoksun; %13,6'sı kısmen yoksun; %3,6'sı yoksundur. Ortaokul veya lise mezunlarının, %18,2'si en az yoksun; %1'i en yoksun; %9,5'i kısmen yoksun; %2,8'i yoksundur. Önlisans veya lisans mezunlarının, %19,7'si en az yoksun; %1,8'i en yoksun; %9,7'si kısmen yoksun; %2'si yoksundur. Hiç okula gitmeyenlerin %88,3'ü; ilkokul mezunlarının %85,9'u; ortaokul veya lise mezunlarının %87,8'i; önlisans veya lisans mezunlarının %88,4'ünün ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk içinde değildir. Tablo 31 ücretli bir işte çalışma durumuna göre ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk dağılımını göstermektedir:

Tablo 31: Ücretli Bir İşte Çalışma Durumuna Göre Ücretsiz Bakım Temasındaki Yoksunluk Dağılımı

Kategori	Ücretsiz Bakım Temasındaki Sonuçlar	
Ücretli Bir İşte Çalışanlar	19,4%	19,4%
En Az Yoksun	12,3%	63,2%
En Yoksun	1,3%	6,6%
Kısmen Yoksun	4,1%	21,1%
Yoksun	1,8%	9,2%
Ücretli Bir İşte Çalışmayanlar	78,3%	78,3%
En Az Yoksun	40,2%	51,3%
En Yoksun	2,6%	3,3%
Kısmen Yoksun	29,2%	37,3%
Yoksun	6,4%	8,2%
Yanıtlamak istemiyor	2,3%	2,3%

Tablo 31 incelendiğinde, ücretli bir işte çalışanların %12,3'ü en az yoksun; %1,3'ü en yoksun; %4,1'i kısmen yoksun; % 1,8'i ücretsiz bakım temasında yoksun olarak sınıflanmıştır. Ücretli bir işte çalışmayanlar için bu oranlar, %40,2 en az yoksun; %2,6 en yoksun; %29,2 kısmen yoksun; %6,4 yoksun şeklindedir. Ücretli bir işte çalışanların %84,3'ü ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluğa sahip değilken; çalışmayanlar için bu oran %88,6'dır.

4.3.2.3. Ücretsiz Bakım Temasına Göre Toplam Skora Ait Sonuçlar

Bu bölümdeki analiz, IMMP'nin 14 boyutun geometrik ortalamasından oluşan genel skorunun ücretsiz çalışma teması ile kıyasına dayanmaktadır. Aşağıda gösterilen tablo, ücretsiz bakım temasındaki yoksunluk seviyesiyle toplam skora ait yoksunluk dağılımını karşılaştırmaktadır.

Tablo 32: Ücretsiz Bakım Temasına Göre Genel Yoksunluktaki Dağılım

Toplam Skora Göre Kategorizasyon	Ücretsiz Bakım Temasına Göre Sonuçlar		
En Az Yoksun		27,9%	27,9%
	En Az Yoksun	21,5%	77,1%
	Kısmen Yoksun	5,6%	20,2%
	Yoksun	0,8%	2,8%
Kısmen Yoksun		39,6%	39,6%
	En Az Yoksun	21,7%	54,8%
	En Yoksun	1,8%	4,5%
	Kısmen Yoksun	13,6%	34,2%
	Yoksun	2,6%	6,5%
Yoksun		22,8%	22,8%
	En Az Yoksun	2,9%	30,3%
	En Yoksun	5,8%	7,9%
	Kısmen Yoksun	8,5%	50,6%
	Yoksun	5,6%	11,2%
En Yoksun		9,7%	9,7%
	En Az Yoksun	2,5%	26,3%
	En Yoksun	4,1%	2,6%
	Kısmen Yoksun	0,3%	42,1%
	Yoksun	2,8%	28,9%

Tablo 32 incelendiğinde, toplam skora göre en az yoksun olarak sınıflananların %21,5'inin ücretsiz bakım temasına göre en az yoksun olarak sınıflandığını görülmektedir. %5,6'sı kısmen yoksun; %0,8'i yoksundur. Toplam skora göre yoksun olarak sınıflananların %21,7'si en az yoksun; %1,8'i en yoksun;

%13,6'sı kısmen yoksun; %2,6'sı ücretsiz bakım temasında yoksundur. Toplam skora göre yoksun olarak sınıflananların, %2,9'u en az yoksun; 5,8'i en yoksun; %8,5'i kısmen yoksun; %5,6'sı yoksundur. En yoksun olarak sınıflananların, %2,5'u en az yoksun; %4,1'i en yoksun; %0,3'ü kısmen yoksun; %2,8'i yoksundur. Toplam skora göre en az yoksun olarak sınıflananların %97,3'ü; kısmen yoksun olarak sınıflananların % 89'u; yoksun olarak sınıflananların %80,9'u; en yoksun olarak sınıflananların %68,4'ü ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamamaktadır.

4.4. TARTIŞMA

Sonuçlar incelendiğinde, örneklemin, %27,9'unun en az yoksun; %39,6'sı kısmen yoksun; %22,8'i yoksun; %9,7'si en yoksun olarak sınıflandığı görülmüştür. Bu örneklemin, %32,5'inin çok boyutlu yoksulluk göstergeleri bakımından ciddi bir yoksunluk yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık %40'ı ise çeşitli yoksunluklar ile karakterizedir. Bununla birlikte, örneklemin 4/1'inden biraz fazlasının ise önemli bir alanda ya da miktarda yoksunluk yaşamadığı görülmüştür.

Gıda boyutun için, ankete katılan kadınların, %35,8'i en yoksun; %27,9'u yoksundur; %18,7'si kısmen yoksun; geriye kalan %17,6'lık kısım ise en az yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu, İstanbul'da yaşayan kadınların %60'ından fazlasının gıda kalitesi ve temini konusunda sorun yaşadığını göstermektedir.

Su boyutu için ankete katılanların %79'u en az yoksundur ve %14,8'i kısmen yoksundur, %6,1'i ise su boyutunda yoksun veya çok yoksundur. Su boyutu için yoksunluk oranlarını yükselten içme suyu teması olmuştur. Kullanım suyu ve su taşıma tehlikeleri teması nispeten daha düşük yoksulluk oranlarına sahiptir.

Barınma boyutunda önemli miktarda bir çoğunluk (%65,5) en az yoksun olarak kategorize olmuştur. %1'lik küçük bir kesim ise, en yoksun olarak sınıflanmıştır. Katılımcıların %28,4'ü kısmen yoksun, %5,1 'i yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu durum, örneklemin büyük çoğunluğunun barınmaya ilişkin önemli bir sorunu olmadığı anlamına gelmektedir. Barınma boyutu için yoksunluk

derinliğini arttıran temalar yaşanabilirlik teması ve ev kullanım güvencesi teması olmuştur. Yaşanabilirlik teması içinde, hanenin durumu göstergesi ve kalabalıklık göstergesi ön plana çıkarken; evden çıkarılma endişesi göstergesi ve kira/kredi stresi göstergesi olmak üzere ev kullanım güvencesi temasının her iki göstergesi de yoksunluklar üzerinde en etkili unsurlar olmuştur.

Sağlık boyutu için, örneklemin %19,2'si en az yoksun, %33,2'si kısmen yoksun ve %37,6'sı yoksun ve %10'u ise en yoksun olarak sınıflanmıştır. Sağlık durumu ve sağlık hizmetine erişim olmak üzere iki temadan oluşan bu boyutta, ankete katılan örneklemin yaklaşık yarısının önemli sorunlar yaşadığı görülmüştür. Sağlık durumu temasında zayıf psikososyal sağlığın etkisi, belirgin bir biçimde gözlemlenebilmektedir. İkinci tema olarak, sağlık hizmetine erişimde ise, doğum öncesi sağlık hizmetine erişim göstergesinden elde edilen yüksek puanlar etkili olmuştur.

Eğitim boyutunda, örneklemin, %56'sı en az yoksun, dörtte birinden fazlası kısmen yoksun (%28,9), %11'i yoksun ve %3,3'ü en yoksun olarak sınıflanmıştır. Eğitim seviyesi; okuryazarlık ve aritmetik işlem yapma yeteneği temalarından oluşan eğitim boyutu için, düşük yoksunluk, ikinci tema kaynaklıdır. Tersî şekilde ifade edecek olursak, örneklemini oluşturan kadınların eğitim seviyeleri, yoksunluklarını derinleştirmiştir.

Enerji boyutunda, katılımcıların %64,7'si en az yoksun olarak sınıflanmıştır. Örneklemin dörtte birinden fazlası (%29,4) kısmen yoksunken, %4,3'ü yoksun ve sadece %1,5'u en yoksun olarak sınıflanmıştır. Sonuçlar, örneklemin enerjiye ilişkin önemli bir sorununun olmadığını göstermektedir. Katılımcıları yoksunlaştıran temel kategori ise, ısınma yakıtı olmuştur.

Sanitasyon boyutunda, örneklemin %59,3'ü en az yoksun; %34,8'i kısmen yoksun; kalan %4,1'i ve %1,8'i ise sırasıyla, yoksun ve en yoksundur. Genel olarak sonuçlar, %5,9'luk küçük bir kesimdeki yüksek yoksunluk ve kalan kesimdeki düşük yoksunluk, İstanbul örneklemini oluşturan kadınların sanitasyon alanında büyük bir sorun yaşamadığını göstermektedir. Yoksunlaştıma bakımından göstergeler arasında

banyo malzemelerine erişim göstergesi ön plana çıkarken; katılımcıları yoksulluk bakımından daha iyi bir noktaya götüren tema tuvalet olanakları teması olmuştur.

İlişkiler boyutunda, örneklemin 5/1'inden fazlası, en az yoksundur (%25,5); yaklaşık 4/2'si (%37,1) kısmen yoksundur; %31,2'si yoksun; %11,3'ü en yoksun kategorisinde yer almıştır. Bu, örneklemin 5/2'sinden fazlasının ilişkiler konusunda önemli sorunlar yaşadığı anlamına gelmektedir. Bu boyutta, kadınları yoksullaştıran gösterge olarak, topluluk etkinliklerine katılım göstergesi ön plana çıkmaktadır.

Giyim boyutunda örneklemin %31,5'i en az yoksun; %30,2'si kısmen yoksun; %23,5'i yoksun; geriye kalan %14,8'i ise en yoksun olarak sınıflanmıştır. Bu örneklemin, yaklaşık %40'ının önemli bir giysi ve ayakkabı sorunu olduğunu göstermektedir. Günlük kıyafet ve ayakkabıya ilişkin olarak katılımcıların, yeterli günlük giysi ve ayakkabıya sahip olma bakımından değil, bunların durumu ve dış etkenlerden koruma düzeyi bakımından yoksunluk yaşadıkları görülmüştür. Bununla birlikte kadınların, özel günlerde giymek için gerekli yeterli giysi ve ayakkabıdan büyük oranda yoksun oldukları görülmüştür.

Aile planlaması boyutunda, örneklemin %33'ü en az yoksun; %47,6'sı kısmen yoksun, %15,6'sı yoksun ve %3,8'i en yoksundur. Bu sonuçlar, örneklemin büyük çoğunluğuna ilişkin bir aile planlaması sorunu olmadığını göstermektedir.

Çevre boyutu için, örneklemin %35,3'ü en az yoksun ve %48,6'sı kısmen yoksun olarak sınıflanmıştır. Diğer %11,5'i yoksun olarak ve yalnızca %04,6'sı en yoksun olarak sınıflanmıştır. Çevreye ilişkin yoksunlukların, İstanbul'da yaşayan kadınlardan oluşan örneklem için, yüksek olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte yoksullukları büyük ölçüde, güvenli çevre teması ve çevresel sorunlara maruz kalma temasındaki duruma bağlıdır.

Söz hakkı boyutunda örneklemin çoğunluğu, ya en az (%12) ya da kısmen (%68,8) yoksundur. %13,8'i yoksundur ve %5,4'ü en yoksundur. Daha az şiddetli yoksunluğu temsil eden kategorilere giren örneklemin nispeten yüksek oranları,

büyük ölçüde, ikinci tema olan karar verme üzerindeki kişisel kontroldeki düşük yoksunluk düzeylerinden kaynaklanmaktadır.

Zaman kullanımı boyutunda, katılımcıların %39,1'i en az yoksun, %32,7'si kısmen yoksun olarak gruplanmıştır. Bununla birlikte, katılımcıların %18,7'si yoksun, %9,5'i ise en yoksundur. Bu sonuçlar, örneklemini oluşturan kadınların 4/1'inden fazlasının ciddi bir zaman yoksulluğu yaşadığını göstermektedir. Yaklaşık 3/1 ise zamana ilişkin sorunlar yaşamaktadır.

İş boyutunda örneklemin, 5/1'inden fazlası en az yoksundur (%21,2), %59,1'i kısmen yoksundur; %14,3'ü yoksundur. %5,4 'ü ise en yoksundur. Sonuçlar, kadınların yaklaşık 5/1'inin işe ilişkin çok miktarda ve önemli sorunlar yaşadığını, yaklaşık %60'ının ise işe ilişkin çeşitli sorunlarla karşılaştığını göstermektedir. Kadınların %51,4'ünün işgücüne dahil olmadığı ve kendi isteklerinden bağımsız olarak çalışmadığı görülmüştür. Ankete katılan kadınlarından çalışanların %40'ından fazlasının ise, kayıtdışı olarak çalıştığı görülmüştür. Bununla birlikte kadınların 15,4'ü ücretsiz çalışma sırasında tehlikelere maruz kaldığını bildirmiştir ve %38,6'sı, karşılıksız olarak gerçekleştirdikleri ücretsiz işe değer verilmediğini düşünmektedir. Kadınların 4/1'inden fazlası ise 36 saatten fazla ücretsiz çalışma gerçekleştirmektedir. Sonuçlar, kadınların hem ücretli iş hem de ücretsiz iş bakımından yoksunluklarının ciddiyetini gözler önüne sermiştir. İstanbul'da yaşayan kadınların için öne çıkan boyutlar, gıda, sağlık, giyim ve ilişkiler boyutu olmuştur.

İstanbul yaşayan kadınlar için öne çıkan boyutlar %60'ından fazlasının gıda kalitesi ve temini konusunda sorun yaşadığını gösteren gıda boyutu, yaklaşık yarısının sağlığa ve sağlık hizmetinde önemli sorunlar yaşadığını gösteren sağlık boyutu, yaklaşık 5/2'sinin ise çevreyle ilişkilerinde önemli sorunlar yaşadığını gösteren ilişkiler boyutu olmuştur. Sonuçlar ankete katılan kadınların hem gıda, sağlık gibi maddi yoksunlukların hem de çevreyle ilişkiler gibi yoksunlukların mevcut olduğu göstermektedir.

Sonuçlar ücretsiz bakım perspektifinde değerlendirildiğinde, toplam skora göre en az yoksun olarak sınıflananların %97,3'ünün; kısmen yoksun olarak

sınıflananların % 89'unun; yoksun olarak sınıflananların %80,9'unun; en yoksun olarak sınıflananların %68,4'ünün ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamadığı görülmüştür. Örneklem için oranlar, genel olarak en az yoksun olarak sınıflananların neredeyse tamamının ücretsiz bakım temasında da en az yoksun olarak sınıflandığını; ücretsiz bakım temasındaki sonuçlarla genel yoksulluk deneyiminin paralel olduğunu göstermektedir.

Sosyodemografik değişkenler ve ücretsiz bakıma ayrılan zaman veya ücretsiz çalışma yükü arasındaki ilişki çeşitli araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bununla birlikte bu araştırmada elde edilen bazı bulgular benzer sonuçlar bazı bulgular ise farklılıklar sergilemiştir. İlk değişken olan yaşa göre ücretsiz bakım temasındaki dağılım incelendiğinde, 18-24 yaş grubu için ücretsiz bakım temasında en az yoksun ve kısmen yoksun olarak sınıflandırılanların oranının %83,8'; 25-65 yaş grubunda %88,1; 65 yaş üstünde ise tamamına yakın olduğu görülmektedir. 65 yaş üstünün sağlık sorunları, aktif olmama ve emeklilikle karakterize olması, bu grup için ücretsiz bakım temasındaki iyimser tabloyu açıklamaktadır. Yaşlı kadınlar, ücretli iş ve ücretsiz iş bakımından pasiftir, genellikle bakım vermez, bakım alırlar. Bununla birlikte ücretsiz bakım temasındaki yoksun kadın oranının 18-24 yaş grubundakiler için en fazla olması (25-65'ten fazla olması) şaşırtıcıdır. 25-65 yaş her iki çalışma türü (ücretli ve ücretsiz) için en aktif dönem kabul edilmektedir. Bununla birlikte bu sonuçlar, İstanbul'un Türkiye'nin en çok göç alan illerinden biri olması, okumak ya da çalışmak için tercih edilmesi durumu ailelerin ayrı yaşayan kadınların ücretsiz bakım ve ücretli iş yüküyle erkenden tanışmalarına sebep olabilir.

İkinci değişken olan medeni duruma göre ücretsiz bakım temasındaki değişim incelendiğinde, daha önce evlenmiş bekarların 85,4'ünün; daha önce evlenmemiş bekarların %84,4'ünün; evli-birlikte yaşayanların %89,1'inin ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamadığı görülmektedir. Evli veya bir partnerle birlikte yaşayan kadınların daha azının ücretsiz bakım temasında yoksun olması, ücretsiz bakımın yükünü paylaşabilme imkanlarının olmasındandır. Şaşırtıcı bir başka sonuç da daha önce evlenmiş bekarların daha azının evlenmemiş bekarlara göre ücretsiz bakım temasında yoksun olduğudur. Daha önce evlenmiş bekarlar için, beraberinde gelen çocuklar ve yalnız yaşam ile ücretsiz bakım yükünü ağırlaştırır.

Evlenmemiş bekarlar ise, Türkiye’de genellikle aileleriyle yaşarlar bu nedenle bakım yüklerini paylaşırlar. Bu bakımdan sonuçlar, yaş ile benzer bir biçimde kadınların eğitim ve işgücüne katılımının artması ve yalnız yaşaması ile açıklanabilir.

Üçüncü değişken olarak hanehalkı büyüklüğü incelendiğinde, 1-4 kişiden oluşan grubun %86,8’inin; 5-7 kişiden oluşan grubun %89,8’inin; 8 ve daha fazla kişiden oluşan grubun %83,4’ünün ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk içinde olmadığı görülmektedir. Sonuçlar, ücretsiz bakım temasında yoksun olarak sınıflandırılan kadınlardan, 5-7 kişiden oluşan hanelere kıyasla çok daha fazlası 1-4 kişiden oluşan hanelerde yaşamaktadır. Fakat bu eğilim, devam etmemektedir. 8 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerde yaşayan kadınların çok daha fazlası ücretsiz bakım temasında yoksundur. Bu durum kişi sayısının bir dereceye kadar artmasıyla bakım yükünün paylaşılması ile açıklanabilir. Ancak bu noktada, hanehalkı büyüklüğü kadar hanehalkı bileşimi belirli olmaktadır. Örneğin, hane içerisinde kadın nüfusunun artması yükü dağıtmaya yardımcı olurken; erkek nüfusunun artması arttırmaktadır. Çocuklar, ücretsiz bakım sağlamaz, bakıma ihtiyaç duyarlar.

Bir diğer değişken olan hane reisi ile ilişki incelendiğinde, “Annesiyim” diyenlerin %66,7’si, “eşiyim” diyenlerin %90,1’i, kardeşiyim diyenlerin tamamı, kendisiyim diyenlerin %85,5’i, “kızıyım” diyenlerin %84,4’ü, “diğer” seçeneğini seçenlerin %75’inin ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk yaşamadığı görülmektedir. Sonuçlar, daha fazla sayıda hane reisi annesinin yoksunluk yaşadığını göstermektedir. Anneleri hane reislerinin kızları ve kendileri izlemektedir. Ücretsiz bakım temasında yoksun olanların daha azı hane reisinin eşidir. Eşlerin konumu şaşırtıcıyken, annelerin ki dikkat çekicidir.

Eğitim değişkeni incelendiğinde, hiç okula gitmeyenlerin %88,3’ünün; ilkökul mezunlarının %85,9’unun; ortaokul veya lise mezunlarının %87,8’inin; önlisans veya lisans mezunlarının %88,4’ünün ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluk içinde olmadığı görülmektedir. Ücretsiz bakım temasındaki eğitim düzeyi daha yüksek gruptaki kadınların daha azı ücretsiz bakım temasında yoksundur. Bu tutarlıdır çünkü eğitim, kadınların ücretli işte tam zamanlı olarak çalışma ihtimalini arttıran bir etkidir. Bunun yanı sıra, eğitim seviyesi yükseldikçe kişilerin kendi beşeri

sermayelerine daha fazla yatırım yaptıkları ve boş zaman ve sosyal faaliyetler için daha fazla zaman ayırdıkları bilinmektedir. Tüm bunlar, ücretsiz çalışma için daha az zaman anlamına gelmektedir. Ek olarak, eğitim ve işgücüne katılımı birlikte ücretsiz bakım işinin piyasaya devredilmesi ihtimali artmaktadır. Bununla birlikte hiç okula gitmeyenler sapma göstermektedir. Bu durum, genel kabullerle çelişiyor gibi görünse de, araştırmaya ilişkin veriler incelendiğinde hiç okula gitmeyenlerin neredeyse tamamının yaşlı bireylerden oluştuğu görülmüştür.

Son değişken olan ücretli bir işte çalışanların %84,3'ünün ücretsiz bakım temasında önemli bir yoksunluğa sahip olmadığı; çalışmayanlar için bu oranın %88,6 olduğu görülmektedir. Bu durum kadınların “çifte yükü” bağlamında anlamlıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ücretsiz bakıcılar, kapsamlı bir refah devleti statüsüne sahip olan veya piyasanın bakımın çeşitli yönlerini sosyalleştirdiği veya parasallaştırdığı toplumlar da dahil olmak üzere tüm toplumlarda bulunmaktadır. Bireyler, işgücüne katılıp katılmadıklarına bakılmaksızın ücretsiz bakım işi gerçekleştirmektedirler. Ancak bunun kaçınılmaz olarak, söz konusu katılımın hüküm ve koşulları üzerinde etkileri vardır. Hemen hemen tüm bireyler yaşam döngülerinin bir aşamasında ücretsiz bakıcıdır veya olacaktır. Ücretsiz bakım hizmetinin miktarı ve yoğunluğu kültürel ortamlara, bakım verenlerin özelliklerine ve sosyoekonomik koşullara göre önemli ölçüde değişmektedir. Özellikle, bakım veya desteğe ihtiyacı olan aile üyelerinin sayısı, türü ve bunların etkili bakım politikalarıyla ne ölçüde azaltıldığı parametreleri çerçevesinde aile oluşumu ve yapısı da önemli bir faktördür. Ücretsiz bakıcılar, küresel bakım ihtiyaçlarının büyük çoğunluğunu karşılamaktadır ve üstlendikleri bakım yükü genellikle, bakım alanların yanı sıra kendi ekonomik fırsatları ve esenlikleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Kaynakların hane içinde adil bir şekilde paylaşamayacağı ve bunun bazı bireyler için gizli yoksulluk veya diğerleri için daha derin yoksulluk ile sonuçlanabileceği iyi bilinmektedir. Bu nedenle, kadınlar için yeterli bağımsız bir gelire güvenceli erişim kilit önem taşımaktadır. Yoksullukla mücadele politikaları, elbette, kadınlar ve erkekler arasında yeniden dağıtılan kaynakların etkilerini ve bunun nasıl sağlanacağını incelemelidir. Bununla birlikte, bakım sorumlulukları ve hane içindeki eşitsizliklerin etkilerini de göz önünde bulundurmalıdır.

Hem ücretli hem de ücretsiz bakım işi, çalışma dünyası için hayati öneme sahiptir. Demografik, sosyoekonomik ve çevresel dönüşümler, ücretli ve ücretsiz bakıma yönelik talebi arttırmaktadır. Ücretsiz bakım evrensel bir sorundur, eğitim ve gelir düzeyleri ya da ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ne olursa olsun dünyadaki tüm kadınları etkilemektedir. Bazı ülkeler ücretsiz bakım işini tanımak, azaltmak ve yeniden dağıtmak için adımlar atmış olsa da, yükün en büyük payı kadınlara düşmeye devam etmektedir. Bakım, yaşam boyu sağlığı ve gelişimi desteklemenin kritik bir parçasıdır. Aile üyelerinin desteğine bebeklik ve çocukluk döneminde, her yaşta

meydana gelen ciddi kazalara ve hastalıklar sırasında ve yaşlı aile üyeleri artık bağımsız yaşayamadıklarında ya da herkes için günlük bakım sağlamaya kadar hayatımızın birçok noktasında ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla birlikte, bakım politikası açısından bir takım kilit sorular devam etmektedir. Politika düzeyindeki gerilimler, bağımlı kişiler için en iyi sonuçları elde etme ve bakıcıları desteklemeye yönelik hedeflerin dengelenmesiyle ilgilidir. Bununla birlikte, yerel bakım sistemleri ve farklı nüfus gruplarının ihtiyaçları hakkında bilgi sahibi olmak önlemler tasarlamak için hayati önem taşımaktadır. Dönüştürücü bakım politikalarının gerçeğe dönüşmesi için, ülkelerin gerekli yatırımları yapmasına ve gerekli mali alanı yaratmak için siyasi irade göstermelerine ihtiyaç vardır.

Bir ülkenin olası eylemlerinin yelpazesinin, ülkenin gelişmişlik düzeyi, ekonomik kaynakları, insan kaynağı ve teknolojisinin mevcudiyeti dahil olmak üzere çeşitli faktörlere bağlı olduğunu akılda tutmak önemlidir. Bu nedenle, yapılacaklar, belirli ülke bağlamına uygun olarak geliştirilmesi gereken politika seçenekleri olarak düşünülmelidir. Örnek olarak, ücretli analık ve babalık izni gibi bir politika tercihi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için daha uygun olabilirken; ücretsiz bakım işin, fiziksel altyapı yatırımlarıyla desteklemek, seçeneği az gelişmiş ülkeler için daha uygun görünmektedir. Bu, aynı zamanda, yeniden dağıtım politikalarının gelişmiş ülkeler için; azaltma politikalarının ise az gelişmiş ülkeler için kritik olduğu anlamına gelmektedir.

Çoğu ülkede, işgücüne katılımdaki cinsiyet farkı son yıllarda durmuştur. Bununla birlikte, çalışan tüm kadınların yarısından fazlası kayıt dışı ekonomide, çoğu zaman temel haklardan ve korumadan yoksun oldukları işlerde çalışmaktadır. Benzer şekilde çoğu ülkede genç kadınlar eğitimde önemli kazanımlar elde etmiş olsa da, bu kazanımları eşit işgücü piyasası fırsatlarına dönüştürmenin önünde engellerle karşılaşmaya devam etmektedir. Kadınların ücretsiz bakım ve ev işlerinde harcadıkları uzun saatler, insana yakışır istihdama erişimlerinin önünde büyük bir engel olmaya devam etmektedir. Politikalar, bakım masraflarını azaltmanın yanı sıra, çoğunlukla kadınların ücretsiz olarak sağladığı bakımın payını azaltmaya yardımcı olacaktır. Sübvansiyonlar ve yardımlar tüm bakım endüstrisini geliştirebilir ve böylece kaliteli bakım sağlanabilir.

İstanbul için araştırma sonuçları, kadınların gıda güvenilirliğinin düşük olduğunu göstermektedir. Bu kadınların hem temel bir alanda yoksunluk yaşadıklarını göstermekte hem de artan bakım yüküne işaret etmektedir. Çocuklarını besleyen, okula gönderen, ailesi için yemek hazırlayan, pazara giden, genellikle kadındır. Tüm bunları planlamanın zihinsel yorgunluğu göz önüne alınması gereken bir başka noktadır. Ek olarak kadınlar, tasarruf amacıyla dışardan almadıkları ya da gelir yetersizliği nedeniyle alamadıkları yiyecekleri evde imkanları ölçüsünde ikame etmeye çalışırlar. Tüm bunlar kadının bakım yükünün ve zaman yoksulluğunun artması anlamına gelmektedir.

İstanbul'da yaşayan kadınlar için öne çıkan bir başka yoksunluk alanı da sağlıktır. Kadınların büyük çoğunluğu sağlık hizmetlerine erişimde zorlandığını bildirmiştir. Şüphesiz ki bunda kadınların büyük çoğunluğunun ücretli bir işte çalışmaması ve sosyal koruma imkanı olmamasının payı büyüktür. Bununla birlikte dikkat çekilmesi gereken bir başka nokta sağlık hizmetlerine ulaşamamanın kadınların bakım yükünü artırıcı etkisidir. Kadınlar hastalık, engellilik, yaşlılık gibi medikal tedavi gereken durumlarda hem kendileri hem de diğerleri için temel bakıcıdır. Sağlık hizmetlerine erişim sorunu hem sorunları veya hastalıkları derinleştirecek hem de ikame destekleyici hizmet kadınlar tarafından verilmeye çalışılacaktır.

İstanbul için yoksunluk seviyesinin yüksekliği bakımında bir diğer önemli boyut ilişkiler boyutu olmuştur. İlişkiler boyutu, kadınların çevrelerinden aldıkları destek, sosyal etkinliklere katılım ve menstrüasyon dönemindeki sorunların toplumsal hayata katılımlarındaki etkisini sorgulamaktadır. Bu alandaki sorunlar toplumla bağları göstermektedir. Toplumsal hayata katılımındaki sorunların doğrudan yoksulluğa neden olması dikkat edilmesi gereken bir noktadır ve kadınların sosyal hayata katılımları desteklenmelidir. İzlenecek politikalarla birlikte, Türkiye için çözüm iki kritere dayanmaktadır: Herkes için yeterli bağımsız gelire erişim; bakımın ve bakımın maliyetlerinin hem hane içinde hem de daha geniş olarak daha eşit bir şekilde paylaşılmasını sağlamak. Ek olarak, mülteci krizi, psikososyal ihtiyaçlar, erken evlilik ve cinsiyete dayalı şiddet gibi koruma konuları göz önünde bulundurulmalıdır. Tüm bu faktörler, pek çok ülke gibi Türkiye için de çözümünün bakımın profesyonelleşmesinden geçtiğini göstermektedir. Bakımın profesyonelleşmesi hem

bakım işçileri hem de diğer ücretli işlerde insana yakışır iş koşullarının oluşması anlamına gelmektedir. Hem çocuklar ve yaşlılar için kaliteli bakım hem ücretsiz bakıcılar için istihdama katılma fırsatı hem de çıktılar anlamına gelmektedir. Tüm bunlar, ekonomi için tartışılmaz bir değer ifade etmektedir. Bu kapsamda son olarak, bakım sorumluluklarını kadınlar ile erkekler ve aile ile devlet arasında yeniden dağıtarak ve bakımı profesyonelleştirerek kadınların zaman ve ekonomik kaynakları üzerindeki kısıtlamaları kaldırmaya yönelik Türkiye’ye ilişkin öneriler sıralanacaktır:

- i. Çalışanların hasta bir aile üyesine bakmak için işlerini kaybetmeden izin kullanmalarına olanak tanıyan, ücretli aile ve tıbbi izin sağlayan politikalar, çalışan kadınlar için hayati önem taşıyan destek biçimleridir. Kadınların bakım ve diğer aile sorumlulukları ile işlerinin talepleri arasında denge kurmasına yardımcı olan bu politikalar, kadınların işgücünde kalmalarını ve katılmalarını sağlayarak ekonomik güvenliğini artırabilir. Bununla birlikte, babaların çocuklarının doğumundan sonra izin almak için çok az günü vardır ve çoğu durumda alabildikleri izinler ücretsizdir. Eşit miktarda analık ve babalık izni, işverenlerin kadınları işe alma teşviklerini artırarak kadın istihdamını artırabilir. Yalnızca birkaç ülkenin annelik ve babalık izninden her iki ebeveyne de sağlanan ücretli ebeveyn iznine geçiş yapmıştır. Ebeveyn izninin olduğu yerlerde de bu izin çoğunlukla anneler tarafından kullanılmaktadır. İsveç örneğinde olduğu gibi babalara devredemeyecekleri bakım kotaları koymak bir çözüm olabilir. Türkiye, iş yaşam dengesine yönelik düzenlemeler Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında daha az çeşitlilik ve imkan sunmaktadır. Bu durumun Türkiye’nin, kadın istihdamında OECD ülkeleri arasında en düşük olduğu ülkelerden biri olmasının bir nedeni olduğu savunulabilir. Bununla birlikte, bu, ev içi sorumlulukları ve çalışma hayatını birlikte yürütmeyi kolaylaştıran, kadınların istihdama katılımını destekleyen politikaların aciliyetle geliştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir.
- ii. Sosyal koruma sistemi, önemli bir politika aracıdır. Bununla birlikte mevcut sosyal koruma sistemleri cinsiyete duyarlı olmaktan uzaktır. COVID-19 pandemisi bunu daha da açık bir biçimde göstermiştir. Bununla birlikte, işgücü piyasası ve sosyal koruma politikaları genellikle yalnızca kayıtlı sektör için geçerlidir ancak çoğu kadın kayıt dışı sektörde çalışmaktadır. Ücretli ebeveyn

izni gibi iş-aile uzlaştırma politikalarının kayıt dışı ekonomideki çalışanları da kapsamayı gerektirmektedir. Bu doğrultuda, ücretli ve ücretsiz bakım işi ve bakım göçü evreninde kayıtlı ve kayıt dışı çalışmayı içerecek şekilde hem sosyal koruma sisteminin hem de çalışma yasalarının yeniden gözden geçirilmesi önemlidir. Etkin korumaya erişim, serbest meslek sahipleri, kayıt dışı çalışanlar, ev ve tarım işçileri dahil olmak üzere tüm çalışan kadınlar için anneliğin korunması ve iş-aile dengesi hakkını koruyan çalışma mevzuatına, politikalara ve düzenlemelere dayanmalıdır.

- iii. Güvenilir ve uygun fiyatlı çocuk bakım hizmetlerinin hızla yaygınlaştırılması, kadınlar, aileler ve daha geniş ekonomi için birçok fayda sağlayacaktır. Uygun fiyatlı erken çocukluk eğitimi ve bakım hizmetlerine yapılan yatırımlar, kadınların işgücüne katılmasına, çocuk sağlığının ve beslenmesinin iyileştirmesine ve ücretli bakım sektöründe insana yakışır işler yaratılmasına yardımcı olabilir. Kreş, okul ve gündüz bakımevlerinin sayısı arttırılmalıdır. Bu doğrudan ücretsiz olarak belediyeler tarafından yapılıp, işletilebilir. Ek olarak, daha uzun okul günleri veya genişletilmiş okul öncesi saatleri, kamu gündüz bakımı için alternatifler olarak düşünülebilir. Bir başka düzenleme olarak, kreş, okul ve gündüz bakımevlerinin saatleri çalışan ebeveynlerin mesai saatlerine göre ayarlanabilir. Çocuk bakımı hizmeti sunan programlar, çalışan kadınlara kadın yoksulluğunu azaltabilecek önemli bir katkı sağlayacaktır. Ek olarak, bireylerin kurumsal bakım yerine evde bakımı tercih etmesi durumunda, çocuk bakıcısı istihdam edebilmeleri için doğrudan maddi destek içeren düzenlemelerin yapılması çalışan kadınların hayatını kolaylaştıracaktır. Türkiye’de kurumsal bakımın tercih edilme oranının düşüklüğü, etkinlik bakımından bu seçeneği ön plana çıkarmaktadır.
- iv. Aile dostu çalışma koşulları, ebeveynlerin çalışma saatleri ile bakım sorumluluklarını dengelemelerini sağlamaktadır. Esnek bir çalışma programı veya uzaktan çalışma, kadın ve erkeklerin bakım sorumluluklarını daha iyi karşılayan çalışma saatlerini seçmelerine olanak tanımaktadır. Hükümetler ve şirketler ayrıca, yarı zamanlı çalışma düzenlemelerini daha yüksek vasıflı ve daha yüksek ücretli meslekleri kapsayacak şekilde genişletmek için politikalar oluşturmalı ve özellikle erkekleri ücretsiz olarak daha fazla pay almaya teşvik

etmek için hem erkekler hem de kadınlar tarafından yarı zamanlı düzenlemelerin kullanımını aktif olarak teşvik etmelidir.

- v. Kadınların annelik ve aile sorumluluklarına dayalı çok yönlü ayrımcılığın önlenmesi ve bunlarla mücadele edilmesine yönelik kapsamlı bir yaklaşım, ilgili makamlar ve yasalar tarafından desteklenen yeterli ayrımcılık karşıtı çerçevelerin oluşturulmasını gerektirmektedir.
- vi. Yaşlanan nüfus eğilimi göz önüne alındığında, kapsamlı bir emeklilik planı tasarlamak ve uygulamak acil bir öncelik olmalıdır. Primsiz emeklilik planları, özellikle yaşam döngüleri boyunca ücretsiz aile bakım işi yapan kadınlar için ileri yaşlardaki hassas durumlarını desteklemek için güçlü bir araç olabilir.
- vii. Bakım sektöründe büyük ölçekli yatırımları teşvik ederek çocuklar, yaşlılar ve engelliler için bakım hizmetlerinin bulunabilirliğini, karşılanabilirliğini ve kalitesini artırmak önemlidir. Kreşler ve bakım tesisleri veya yaşlı aile üyeleri ve bakıma muhtaç aile üyeleri için hizmetler dahil olmak üzere kamu altyapılarına yatırım sevdiklerinin bakımı konusunda yardım almakla ilgili kolaylık ve güven oluşturacaktır.
- viii. Emek tasarrufu sağlayan teknolojilerin ölçeğini büyütmek kadınların üzerindeki bakım yükünü hafifletecektir.
- ix. Bakım sağlarken kazancının olmadığı veya düşük olduğu dönemler için bakıcı kredisi (caregiver credits) oluşturmak önemlidir. Kanada’da uygulamaya koyulan bakıcı kredisi, fiziksel veya zihinsel engeli olan aile üyelerine destek sağlayan ya da 70 yaş ve üzeri bir akrabaya bakım veren ve onunla yaşayan bireylere yardımcı olmak için oluşturulmuş, kamu tarafından geri ödemesiz olarak sağlanan bir vergi kredisidir. Yaşamın temel gereksinimlerinin bir kısmını veya tamamını düzenli ve tutarlı bir şekilde sağlama konusunda bağımlılara destek vermeyi amaçlamaktadır.
- x. Ücretsiz bakımla ilgili olarak makroekonomik, işgücü piyasası ve demografik faktörleri de dikkate alan bütünleşik politika yanıtına odaklanılmalıdır.
- xi. Gelişmiş ülkelerdeki bazı hükümetler, daha önce ücretsiz bakım verenlere, yaşlılar için bakım işinin sona ermesinden sonra kayıplarını telafi etmek ve sosyoekonomik güç kazanmalarına yardımcı olmak için mali destek sunmaktadır. Bazı hükümetler ise, LTC hizmetlerini tüketen yaşlı kişilere doğrudan sübvansiyonlar sunmaktadır. Ayrıca bazı ülkeler, uzun süreli bakıma

muhtaç bireylere yardım etmenin en kapsamlı yolu olan ve yalnızca sigorta primleriyle finanse edilmeyen LTC sigorta sistemleri kurmuş ve geliştirmiştir. LTC sigortası, kadınların işgücüne katılımını sürdürmesini ve sosyal etkileşimleri korumasını kolaylaştırabilecek bir kanaldır.

- xii. Bakımda özel sübvansiyonlar ve hizmetler sunumuyla yerel yönetimlerin etkin bir rol üstlenmesi ile yaşlılara ve çocuklara daha etkin ve daha kolay denetlenebilir ve ulaşılabilir bakım ve destek sağlanabilir. Bu kapsamda belediyeler, yaşlılar ve çocuklar için kendi bakım merkezlerini ve programlarını yürütebilir.
- xiii. Bakım açıklarını çözmedeki başarısızlığın özel sektörü de etkilediğini göstermek, kamu bakımını tamamlamak için vergilendirme ve sübvansiyonları içeren daha bütünsel çözümlerin tasarlanmasını sağlamak için temel olabilir.
- xiv. Bakım hizmetlerinin ve ücretsiz bakımın ekonomik maliyetlerini ve faydalarını daha görünür hale getirerek bakıma yatırım yapma ve destek amacıyla piyasa, devlet ve hanehalkı arasındaki rolleri ve sorumlulukları yeniden dağıtma konusundaki diyalog geliştirilebilir. Ücretsiz bakıma ayrılan zamanın ve ücretsiz bakım işinin toplumların refahına sosyal ve ekonomik katkısının farkına varmak ve buna değer vermek, ücretsiz bakım işini yeniden dağıtmak için esastır.
- xv. Aile bakıcılarını desteklemeye yönelik müdahaleler genellikle yetersiz yapılandırılmıştır ve yetersiz kaynak ayrımını içermektedir. Bu tür müdahalelerin ölçeğini ve biçimlerini genişletmek gereklidir.
- xvi. Bakımın küreselleşmesinin özelliklerinden biri, bakım işinin göçmenlere devredilmesidir. Çocuk bakımı, yaşlı bakımı da dahil olmak üzere pek çok bakım işi göçmen kadınlar tarafından üstlenilmektedir. Türkiye için, önemli miktarda Balkanlar ve Kafkas göçmeni bakım ekonomisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Göçmen bakım çalışanları, ulusötesi bakım düzenlemelerine dahil edilmelidir. ILO, AB, CEDAW, OECD gibi ulusötesi kuruluşların tavsiyeleleri doğrultusunda uygulama ve politiklar gözden geçirilmelidir. Ek olarak, Türkiye 2011 yılından itibaren önemli bir Suriye göçü yaşamaktadır. Bu nüfus içerisindeki ve diğer göçmenlerin bakım hizmetlerine erişimini garanti edecek sistemler politika endişelerine dahil edilmelidir. Bakımın ve

bakım hizmetlerinin küreselleşmesi, bakım hizmetlerinde eşitlik, kalite ve denetleme sorunlarına yol açan transnasyonel etkilere yol açmaktadır.

- xvii. Belediyeler ve hükümet tarafından da kadınlar için özel olarak iş sahası yaratacak projeler yürütülmeli ve kadın istihdamı desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

1. Kitaplar

- Adema, W., Clarke, C., & Thévenon, O. (2020). Family Policies and Family Outcomes in OECD Countries. R. Nieuwenhuis, & W. Van Lancker içinde, *The Palgrave Handbook of Family Policy* (s. 193-217). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Alcock, P. (1997). Defining Poverty. Campling, J. (ed.) içinde, *Understanding Poverty*. Palgrave, London
- Baehr, A. R. (2021). Political Constructivism and Justice in Caregiving. A. Bhandary, & A. R. Baehr (Dü) içinde, *Caring for Liberalism: Dependency and Liberal Political Theory*. Routledge.
- Baker, R. E. (2016). Women refugees and violence against women. İçinde, *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*. Oxford, England: Blackwell Publishing
- Balaam, D. N., & Veseth, M. (2004). *Introduction to International Political Economy*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bandura, A., & Walters, R. (1964). *Social Learning and Personality Development*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Basow, S. (1992). *Gender Stereotypes and Roles*. California: Brooks/Cole Publishing.
- Berktaş, F. G. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. (A. B. Hacımirzaoglu, Dü.) İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet: Bize Yüklenen Roller*. İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bubeck, D. E. (1995). *Care, Gender, and Justice*. Oxford: Clarendon Press.
- Buss, D. M. (2000). *The dangerous passion: Why jealousy is as necessary as love and sex*. New York: The Free Press.
- Chang, H. J. (2015). *Economics: the user's guide*. Bloomsbury Publishing USA.
- Chodorow, N. (1998). *Feminism and difference: gender, relation and difference in psychoanalytic perspective*. New York University Press.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. (C. (Çev.)Soydemir, Dü.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Daly, M. (2020). Conceptualizing and Analyzing Family Policy and How It Is Changing. R. Nieuwenhuis, & W. Van Lancker içinde, *The Palgrave Handbook of Family Policy* (s. 25-41). Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Davis, T. L., & Wilson, J. (2016). Gender Schema Theory. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies*. içinde
- Daly, M. (2001). Care Policies in Western Europe. M. Daly (Dü.) içinde, *Care Work: The Quest for Security*. Geneva: ILO.
- Dedeoğlu, S. (2012). Türkiye’de Refah Devleti, Toplumsal Cinsiyet ve Kadın İstihdamı. S. Dedeoğlu, & Y. Elveren (Dü) içinde, *Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın. İletişim Yayınları*.
- Dinnerstein, D. (1976). *The Mermaid and the minotaur: sexual arrangements and human malaise*. New York: Harper and Row.
- Doyle, M. (1998). Introduction to the A-Z of non-sexist language. Cameron, D. içinde, *The feminist critique of language: A reader*. London: Routledge.
- Dökmen, Z. Y. (2012). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Yayınevi.
- Duffy, M. (2011). *Making care count: A century of gender, race, and paid care work*. Rutgers University Press.
- Dusek, J. B. (1987). *Adolescent development and behavior*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (2016). Social Role Theory of Sex Differences. *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies* (s. 1–3). içinde
- England, P. (1992). *Comparable Worth: Theories and Evidence*. New York: Aldine de.
- England, P., & Folbre, N. (2003). Contracting for care. M. Ferber, & J. Nelson içinde, *Feminist Economics Today: Beyond Economic Man*. Chicago: University of Chicago Press.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, G. (1999). *Social Foundations of Postindustrial Economies*. New York: Oxford University Press.
- Esquivel, V., & Kaufmann, A. (2017). *Innovations in care. New concepts, new actors, new policies*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.

- Fraser, N. (1996). *Justice Interruptus: Critical Reflections on the 'Postsocialist' Condition*. New York: Routledge.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (C. Güzel, Dü., & H. Özel, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Ginn, J., & Arber, S. (1994). Gender and pensions in Europe: current trends in women's pension acquisition. P. Brown, & R. Crompton içinde, *A new Europe: Economic restructuring and social exclusion*. London: UCL Press.
- Gornick, J., & Meyers, M. (2003). *Families That Work*. New York: Russell Sage.
- Helman, C. G. (1990). *Culture, health and illness*. London: Wright.
- Hochschild, A., & Machung, A. (1989). *The Second Shift*. New York: Viking Penguin.
- Kohlberg, L. A. (1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitudes. E. MacCoby (Dü.) içinde, *The Development of Sex Differences* (s. 82-173). Stanford, California: Stanford University Press.
- Lister, R. (1994). She has other duties: Women, citizenship and social security. S. Baldwin, & J. Falkingham (Dü.) içinde, *Social security and social change: New challenges to the beveridge model* (s. 31-44). Birmingham: Harvester Wheatsheaf.
- Lorber, J. (2010). *Gender inequality : feminist theories and politics*. New York: Oxford University Press.
- Lynch, K., & Lyons, M. (2008). The gendered order of caring. U. Barry (Dü.) içinde, *Where are we now?: New feminist perspectives on women in contemporary Ireland*. Tasc at New Island Press
- Mackay, F. (2015). *Radical Feminism. Theory, Culture and Society*. Palgrave Macmillan
- McLanahan, S. & Kelly, L. E. (1999). "The Feminization of Poverty: Past and Future." *Handbook of Gender Sociology*, edited by Janet Chafetz, New York: Plenum.
- Mahmood, O. M., & Sawssan, R. A. (2012). *Psychological Testing and Assessment*. New York: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Mcculloch, M. (2017). *The Southern Lunda and Related Peoples (Northern Rhodesia, Belgian Congo, Angola): West Central Africa Part I*. London: Routledge.
- Memiş, E., & Toğrul, H. (2008). *Feminist İktisat*. F. Başkaya, & A. Ördek (Dü.) içinde, *Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü: Eleştirel Bir Giriş*. Özgür Üniversite Yayınları.

- Merchant, C. (1996). *Earthcare: women and the environment*. London: Routledge.
- Miller, C. (2016). *Gender Development, Theories of*. The Wiley Blackwell Encyclopedia of Gender and Sexuality Studies.
- Miriam, K. (1998). *Re-Thinking Radical Feminism: Opposition, utopianism and the moral imagination of feminist theory*. University of California: Santa Cruz.
- Mischel, W. (1966). *A Social Learning View of Sex Differences in Behavior*. E. Eleanor içinde, *The Development of Sex Differences* (Cilt 24, s. 56-81). California: Stanford University Press.
- Oakley, A. (1972). *Sex, gender and society*. London: Temple Smith.
- Oliver, M. (1996). *Understanding Disability From Theory to Practice*, New York: Macmillan Education.
- Picchio, A. (2013). *Unpaid Work and the Economy: A Gender Analysis of the Standards of Living*. London: Routledge.
- Pocock, B., Skinner, N., & Williams, P. (2012). *Time bomb: Work, rest and play in Australia today*. Sydney: NewSouth Books.
- Ponthieux, S. (2010). *Assessing and analysing in-work poverty risk*, Eurostat Statistical Books. A. B. Atkinson, & E. Marlier içinde, *Income and Living Conditions in Europe* (s. 307-328). Luxembourg: Publications Office of the EU.
- Rosenblatt, H. (2018). *The Lost History of Liberalism: From Ancient Rome to the Twenty-First Century*. Princeton.
- Rotter, J. B. (1954). *Social Learning and Clinical Psychology*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Ruspini, E. (2000). *Women and poverty: a new research methodology*. Breadline Europe (s. 107-139). içinde Policy Press.
- Sevenhuijsen, S. (1998). *Citizenship and the Ethics of Care: Feminist Considerations on Justice, Morality and Politics*. Routledge.
- Standing, G. (1999). *Global Labour flexibility: Seeking distributive justice*. London: Macmillan.
- Şenkal, A. (2005). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Tuttle, L. (1986). *Encyclopedia of Feminism*. London: Arrow Books.
- Thompson, D. (2001). *Radical Feminism Today*. Sage Publishing.

Ünlü, S. (2001). Psikoloji. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Waring, M. (1999). Counting for Nothing: What Men Value and What Women Are Worth. University of Toronto Press.

Wilson, E. O. (1975). Sociobiology: The New Synthesis . Cambridge.

Zosuls, K. M., Lurye, L. E., & Ruble, D. N. (2008). Gender: Awareness, Identity, and Stereotyping. Encyclopedia of infant and early childhood development içinde.

2. Makaleler, Bildiriler, Diğer Basılı Yayınlar

Addati, L., Cassirer, N., & Gilchrist, K. (2014). Maternity and paternity at work: Law and practice across the world. Geneva: ILO.

Akkuş Güvendi, M. (2018). Karşılaştırmalı Bir Perspektiften Türkiye’de Aile Politikaları. İlim Kültür Eğitim Derneği (İLKE) Yayınları.

Alon, T., Coskun, S., Doepke, M., Koll, D., & Tertilt, M. (2021). From Mancession to Shecession: Women’s Employment in Regular and Pandemic Recessions. NBER Working Paper Series, 28632.

Altonji, J. G., & Pierret, C. R. (2001). Employer learning and statistical discrimination. The quarterly journal of economics, 116(1), 313-350.

Becker, G. S. (1993). Nobel lecture: The economic way of looking at behavior. Journal of political economy, 101(3), 385-409.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. Psychological Review, 88(4), 354-364.

Bennett, F. (2015). Poverty in the UK: The Need for a Gender Perspective. UK Women’s Budget Group.

Berniell, M. I., & Sánchez-Páramo, C. (2011). Overview of Time-use data Used for the Analysis of Gender Differences in Time Use Patterns. Washington, DC.: World Bank.

Bittman, M., Hoffman, S., & Thompson, D. (2004). Men’s uptake of family-friendly employment provisions. Australian Government Department of Family and Community Services.

Blau, F. D., & Kahn, L. M. (2013). Female labor supply: Why is the United States falling behind? American Economic Review, 103(3), 251-56.

Bonnet, F., Vanek, J., & Chen, M. (2019). Women and men in the informal economy: A statistical brief. Geneva: International Labour Office.

- Budig, M., England, P., & Folbre, N. (2002). Wages of virtue: the relative pay of care work. *Social Problems*, 49(4), 455–473.
- Budlender, D., & Moussié, R. (2013). Making Care Work Visible. ActionAid.
- Buss, D. M. (1995). Psychological Sex Differences: Origins Through Sexual Selection. *American Psychologist*, 50(30), 164-171.
- Buvinic, M. (1997). Women in Poverty: A New Global Underclass. *Foreign Policy*(No. 108), 38-53.
- Byrne, C. A., Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Best, C. L., & Saunders, B. E. (1999). The socioeconomic impact of interpersonal violence on women. *Journal of consulting and clinical psychology*, 67(3), 362–366.
- Castro-García, C., & Pazos-Moran, M. (2016). Parental leave policy and gender equality in Europe. *Feminist Economics*, 22(3), 51–73.
- Charmes, J. (2006). A Review of Empirical Evidence on Time use in Africa from UN Sponsored Surveys. M. C. Blackdenan, & Q. Wodon (Dü) içinde, *Gender, Time use, and Poverty in sub-Saharan Africa* (s. 39-72). Washington DC: World Bank.
- Charmes, J. (2019). The Unpaid Care Work and the Labour Market: An analysis of time use data based on the latest World Compilation of Time-use Surveys. Geneva: ILO.
- Ciccia, R., & Bleijenbergh, I. (2014). After the male breadwinner model? Childcare services and the division of labor in European countries. *Social Politics*, 21(1), 50-79.
- Cichon, M., Scholz, W., van der Meerendonk, A., Hagemeyer, K., Bertranou, F., & Platmondon, P. (2004). Financing social protection. Geneva: OECD.
- Coleman, J. M., & Hong, Y. Y. (2008). Beyond nature and nurture: The influence of lay gender theories on self-stereotyping. *Self and Identity*, 7(1), 34-53.
- Colombo, F., Llena-Nozal, A., Mercier, J., & Tjadens, F. (2011). Help wanted? Providing and paying for long term care. Paris: OECD.
- Cools, S., Fiva, J. H., & Kirkebøen, L. J. (2015). Causal effects of paternity leave on children and parents. *The Scandinavian Journal of Economics*, 117(3), 801–828.
- Correll, S. J., Benard, S., & Paik, I. (2007). Getting a job: Is there a motherhood penalty? *American Journal of Sociology*, 112(5).
- Courtin, E., Jemai, N., & Mossialos, E. (2014). Mapping support policies for informal carers across the European Union. *Health Policy*, 118(1), 84 – 94.

- Craig, L., & Bittman, M. (2008). The incremental time costs of children: An analysis of children's impact on adult time use in Australia. *Feminist Economics*, 14(2), 59-88.
- Deane, P. (1948). The measurement of colonial national incomes: an experiment. *The Economic Journal*, 12(236), 593-595.
- Deere, C. D., Alvarado, G. E., & Twyman, J. (2012). Gender inequality in asset ownership in Latin America: female owners vs household heads. *Development and Change*, 43(2), 505-530.
- Değirmenci, S., & Ilkkaracan, I. (2013). The impact of household labor supply structure on poverty. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 15(2), 121-133.
- DeKeseredy, W. S., & Schwartz, M. D. (2002). Theorizing Public Housing Woman Abuse as a Function of Economic Exclusion and Male Peer Support. *Women's Health and Urban Life*, 1(2), 26-45.
- DCED (2019). Unpaid Care Work: An Introduction. WEEWG BRIEFING.
- Doress-Worters, P. B. (1994). Adding elder care to women's multiple roles: A critical review of the caregiver stress and multiple roles literatures. *Sex Roles*(31), 597-616.
- Dulin, A. M. (2017). A Lesson on Social Role Theory: An Example of Human Behavior in the Social Environment Theory. *Advances in Social Work*, 8(1).
- Duvander, A. Z., & Johansson, M. (2012). What are the effects of reforms promoting fathers' parental leave use? *Journal of European Social Policy*, 22(3), 319-330.
- Eagly, A. H., & Wood, W. (1991). Explaining sex differences in social behavior: A meta-analytic perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(3), 306-315.
- Elson, D. (1995). Gender Awareness in Modeling Structural Adjustment. *World Development*, 23(11), 1851-1868.
- Elson, D. (2000). *Progress of the world's women*. New York: United Nations Development Fund for Women.
- Elson, D. (2018). *Push no one behind*. New York: United Nations, Department of Economic and Social Affairs (UN DESA).
- England, P. (2005). Emerging theories of care work. *Annual review of sociology*, 381-399.
- Esquivel, V. (2014). What Is a Transformative Approach to Care, and Why Do We Need It? *Gender & Development*, 22(3), 423-39.

- Fagan, C., Norman, H., Smith, M., & Gonzalez Menendez, M. C. (2014). In search of good quality. Geneva: OECD.
- Falsh, A., & Blackden, M. (2009). Gender Equality and Poverty Reduction. United Nations Development Programme: New York.
- Folbre, N. (2006). Measuring Care: Gender, Empowerment, and the Care Economy. *Journal of Human Development*, 7(2), 183-199.
- Folbre, N., & Yoon, J. (2007). What is child care? Lessons from time-use surveys of major English-speaking countries. *Review of Economics of the Household*, 5(3), 223-248.
- Fraser, N. (1994). After the Family Wage: Gender Equity and the Welfare State. *Political Theory*, 22(4), 591-618
- Fuegen, K., Biernat, M., Haines, E., & Deaux, K. (2004). Mothers and fathers in the workplace: How gender and parental status influence judgments of job-related competence. *Journal of Social Issues*, 60(4), 737-754.
- Fukuda-Parr, S. (1999). What does feminization of poverty mean? It isn't just lack of income. *Feminist economics*, 5(2), 99-103.
- Fultz, E. (2011). Pension crediting for caregivers: Policies in Finland, France, Germany, Sweden,. Washington, DC: Institute for Women's Policy.
- Gałęzewska, P., Perelli-Harris, B., & Berrington, A. (2017). Cross-national differences in women's repartnering behaviour in Europe: The role of individual demographic characteristics. *Demographic Research*(37), 189-228.
- Gammage, S., Sultana, N., & Mouron, M. (2019). The Hidden Costs of Unpaid Caregiving. *Finance & Development*, 56(001).
- Gasparini, L., & Marchionni, M. (2015). Bridging gender gaps? The rise and deceleration of female labor force participation in Latin America. La Plata: Center for Distributive, Labor and Social Studies (CEDLAS).
- Gelman, S. A., & Wellman, H. M. (1991). Insides and essences: Early understandings of the non-obvious. *Cognition*, 38(1991), 213-244.
- Giamo, L. S., Schmitt, M. T., & Outten, H. R. (2012). Perceived Discrimination, Group Identification, and Life Satisfaction among Multiracial People: A Test of the Rejection-Identification Model. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 18(4), 319-28.
- Gordon, L. (2013). Socialist Feminism: The Legacy of the "Second Wave". *New Labor Forum*, 22(3), 20-28.

- Gümüş, İ., & Tükylmaz, B. (2017). Güney Avrupa ve Türkiye'de İş-Yaşam Dengesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 6(1), 64-88.
- Harman, S. (2015). Ebola, Gender and Conspicuously Invisible Women in Global Health Governance. Third World Quarterly, 37(3), 524-541.
- Heckman, J., Pinto, R., & Savelyev, P. (2013). Understanding the mechanisms through which an influential early childhood program boosted adult outcomes. American Economic Review, 103(6), 2052–2086.
- IFAD (2008). IFAD targeting policy: Reaching the rural poor. Rome.
- IWPR (2016). Poverty, Gender, and Public Policies. Briefing Paper, Washington, DC.
- ILO (2017). Ending violence and harassment against women and men in the world of work. Geneva.
- ILO (2018) Care work and care jobs for the future of decent work. Geneva.
- İlkkaracan, İ., Kim, K., Masterson, T., Memiş, E., & Zacharias, A. (2019). The Impact of Investing in Social Care on Employment Generation, Time- and Income-Poverty and Gender Gaps: A Macro-Micro Policy Simulation for Turkey". Washington, DC: American University.
- Jeffrey Hill, E., Grzywacz, J. G., Allen, S., Blanchard, V. L., Matz-Costa, C., Shulkin, S., & Pitt Catsouphe, M. (2008). Defining and conceptualizing workplace flexibility. Community, Work and Family, 11(2), 149-163.
- Jochimsen, M. A. (2013). Caring Conceptualized as the Result of an Effective Caring Situation. Careful Economics (s. 75-83). içinde Boston: Springer.
- Jones, E. (1946). What is Psychoanalysis? London: Allen & Unwin.
- Kabeer, N. (2014). Social justice and the millennium development goals: The challenge of intersecting inequalities. The Equal Rights Review(13), 91-116.
- Klaver, P., van der Graaf, A., Grijpstra, D., & Snijders, J. (2013). More and better jobs in home-care services. Luxembourg: Eurofound.
- Korpi, W. (2000). Faces of inequality: Gender, class, and patterns of inequalities in different types of welfare states. Social Politics: International Studies in Gender, State & Society(7), 127–191.
- Kotsadam, A., & Finseraas, H. (2011). The state intervenes in the battle of the sexes: Causal effects of paternity leave. Social Science Research, 40(6), 1611–1622.

- Kröger, T. (2011). Defamilisation, Dedomestication and Care Policy: Comparing Childcare Service Provisions of welfare States. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 31, 424-440.
- Le Bihan, B., Lamura, G., Marczak, J., Fernandez, J. L., Johansson, L., & Sowa-Kofta, A. (2019). Policy measures adopted to support unpaid care across Europe. *Eurohealth*, 25(4), 10-14.
- Leitner, S. (2003). Varieties of familialism: The caring function of the family in comparative perspective. *European societies*, 5(4), 353-375.
- Levtov, R. G., Barker, G., Contreras-Urbina, M., Heilman, B., & Verma, R. (2014). Pathways to gender-equitable men: Findings from the international men and gender equality survey in eight countries. *Men and Masculinities*, 17(5), 467–501.
- Lewis, C., & Ostner, I. (1994). *Gender and the Evolution of European Social Policy*. Centre for Social Policy Research, University of Bremen.
- Lewis, J. (1992). Gender and the development of welfare regimes. *Journal of European Social Policy*(3), 159–73.
- Liben, L. S., & Bigler, R. S. (2002). The developmental course of gender differentiation: Conceptualizing, measuring, and evaluating constructs and pathways. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67(2).
- Livermore, T., Rodgers, J., & Siminski, P. (2011). The effect of motherhood on wages and wage growth: Evidence for Australia. *Economic Record*, 87(1), 80–91.
- Luttrell, C., & Moser, C. (2004). *Gender and social protection*. London: Overseas Development Institute.
- MacDonald, H., & Callery, P. (2008). Parenting children requiring complex care: A journey through time. *Child: care, health and development*, 34(2), 207-213.
- Martin, C. L., & Halverson, C. F. (1981). Schematic Processing Model of Sex-Typing and Stereotyping in Children. *Child Development*, 52, 1119-1134.
- Martin, C. L., & Parker, S. (1995). Folk theories about sex and race differences. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21(1), 45-57.
- Martin, S. L., Tsui, A. O., Maitra, K., & Marinshaw, R. (1999). Domestic violence in northern India. *American journal of epidemiology*, 150(4), 417-426.
- Mathieu, S. (2016). From the defamilialization to the demotherization of care work. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*(23), 576–591.

- Mckay, A., & Vanevery, J. (2000). Gender, Family, and Income Maintenance: A Feminist Case for Citizens Basic Income. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 7(2), 266–284.
- McLaughlin, E., & Glendinning, C. (1994). Paying for care in Europe: Is there a feminist approach? L. Hantrais, & S. Mangen (Dü) içinde, *Family policy and the welfare of women, cross-national research papers* (s. 52–69). Loughb: University of Loughborough.
- Memiş, E., & Kongar, E. (2020). Potential Impact of Daycare Closures on Parental Child Caregiving in Turkey. *Levy Economics Institute* .
- Muth, R. F. (1966). Household Production and Consumer Demand Functions. *Econometrica*, 34(3), 699–708.
- Nivakoski, S., & Mascherini, M. (2021). Gender Differences in the Impact of the COVID-19 Pandemic on Employment, Unpaid Work and Well-Being in the EU. *Intereconomics*, 56(5), 254-260.
- OECD (2019). *Part-time and partly equal: Gender and work in the netherlands*. OECD Publishing.
- OECD (2021). *OECD Employment Outlook 2021*. Paris.
- Orlof, A. S. (1993). Gender and the social rights of citizenship: the comparative analysis of gender relations and welfare states. *American Sociological Review*(58), 303–28.
- Orloff, A. S. (2002). *Women’s Employment and Welfare Regimes: Globalization, Export Orientation and Social Policy in Europe and North America*. United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD).
- Palmer, I. (1995). Public finance from a gender perspective. *World Development*, 23(11), 1981–1986.
- Perrons, D. (2000). Care, paid work, and leisure: rounding the triangle. *Feminist Economics*, 6(1), 105–114.
- Plantenga, J., & Remery, C. (2005). *Reconciliation of work and private life: A comparative review of thirty European countries*. Luxembourg: Office for Official Publications of European Communities.
- Puliyel, G. (2018). *Family leave policies: A catalyst for gender equality in Asia and the Pacific?* UN.
- Ravazi, S. (2007). *The Political and Social Economy of Care in a Development Context: Conceptual Issues, Research Questions and Policy Options*. Gender and Development Programme Paper No:3, Geneva: UNRISD

- Riley, M. (2008). A Feminist Political Economic Framework. Center of Concern.
- Rosenzweig, M. R., & Wolpin, K. I. (1994). Are there increasing returns to the intergenerational production of human capital? Maternal schooling and child intellectual achievement. *Journal of Human Resources*, 670-693.
- Saraceno, C. (2016). Varieties of familialism: Comparing four southern European and East Asian welfare regimes. *Journal of European Social Policy*, 26(4), 314–326.
- Saraceno, C., & Keck, W. (2011). Towards an integrated approach for the analysis of gender equity in policies supporting paid work and care responsibilities. *Demographic research*(25), 371-406.
- Saxonberg, S. (2013). From Defamilization to Degenderization: Toward a New Welfare Typology. *Social Policy & Administration*, 47(1), 26-49.
- Sen, A., & Anand, S. (1997). Concepts of Human Development and Poverty: A Multidimensional Perspective. *Poverty and Human Development: Human Development Papers 1997* (s. 1-20). içinde New York: United Nations Development Programme.
- Skalli, L. H. (2001). Women and poverty in Morocco: The many faces of social exclusion. *Feminist review*, 69(1), 73-89.
- Skuse, D. H., James, R. S., Bishop, D., Coppin, B., Dalton, R., Aamodt-Leeper, G., . . . Jacobs, R. A. (1997). Evidence from Turners syndrome of an imprinted X-linked locus affecting cognitive function. *Nature*, 387, 705-8.
- Solaz, A., & Thévenon, O. (2013). Labour market effects of parental leave policies in OECD countries. Paris: OECD.
- Spillman, B. C., & Pezzin, L. E. (2000). Potential and active family caregivers: Changing networks and the ‘sandwich generation’. *The Milbank Quarterly*, 78(3), 347-374.
- Stark, A. (2005). Warm hands in a cold age. *Feminist Economics*, 11(2), 7–36.
- Stiglitz, J., Sen, A., & Fitoussi, J. P. (2007). Report on the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress.
- Strober, M. H. (1994). Rethinking Economics Through a Feminist Lens. *The American Economic Review*, 84(2).
- Tarabulsi, Y., & Abou Habib, L. (2020). Care Work and the Pandemic in the MENA Region - Issue Brief. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

- Thévenon, O. (2011). Family policies in OECD countries: A comparative analysis. *Population and development review*, 37(1), 57-87.
- UN (1996). Report of the Fourth World Conference on Women. Beijing.
- UNESCO (2016). Education for people and planet: Creating sustainable futures for all, Global education. Paris.
- UNICEF (2013). The formative years: UNICEF's work on measuring early childhood development. New York.
- UNRISD (2016). Policy innovations for transformative change: Implementing the 2030 agenda for sustainable development. Geneva.
- UN Women (2014). Agreed: Conclusions of the 58th Session of the Commission on the Status of Women. New York.
- UN Women (2015). Progress of the World's Women 2015-2016: Transforming Economies, Realizing Rights. New York.
- UN Women (2016). Redistributing unpaid care and sustaining quality care services: A prerequisite for gender equality. Policy Brief No. 5, New York.
- UN Women&UN Count. (2020). Whose time to care? Unpaid care and domestic work during Covid-19. New York.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2009). Yoksullugun Kadinlasmasi ve Görünmeyen Emek. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25-40.
- Vartanian, T. P., & McNamara, J. M. (2002). Older women in poverty: The impact of midlife factors. *Journal of Marriage and the Family*, 64(2), 532-548.
- West, C., & Zimmerman, D. (1987). Doing Gender. *Gender & Society*, 125-151.
- Wilde, E., Batchelder, L., & Ellwood, D. (2010). The mommy track divides: The impact of childbearing on wages of women of differing skill levels. National Bureau of Economic Research.
- Woods, D. R. (2006). Focusing on Care: family Policy and Problems of Analysis. Institut für Politikwissenschaft.
- Woldehanna, T., Hoddinott, J., Dercon, S., & Ellis, F. (2008). The dynamics of growth and poverty in the last decade (1995/96-2004/05). Ministry of Finance and Economic Development (MoFED).
- WB (1997). Expanding the Measure of Wealth. Indicators of Environmentally Sustainable Development. Washington, DC.
- WEF (2021). Global Gender Gap Report 2021. Geneva.

WHO (2015). World report on ageing and health . Geneva.

WHO & WB. (2011). World report on disability. Geneva.

3. Elektronik Kaynaklar

Adaman, F., Aslan, D., Erus, B., & Sayan, S. (2021). ESPN Thematic Report on long-term care for older people in Turkey. European Social Policy Network (ESPN). 07 2022, 17 tarihinde file:///C:/Users/90543/Downloads/ESPN_TR_long-term-care_2021.pdf adresinden alındı

Addati, L., Cattaneo, U., Esquivel , V., & Valarino, I. (2018). Care Work and Care Jobs for the Future of Decent Work. ILO. 03 02, 2021 tarihinde https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_633135/lang--en/index.htm adresinden alındı

Arza, C. (2012). Pension reforms and gender equality in Latin America. Geneva: UNRISD. 07 07, 2022 tarihinde <https://www.unrisd.org/en/library/publications/pension-reforms-and-gender-equality-in-latin-america> adresinden alındı

Cherry, K. (2020). Gender Schema Theory and Roles in Culture. 04 16, 2022 tarihinde <https://www.verywellmind.com/what-is-gender-schema-theory-2795205> adresinden alındı

Chung, H. (2020). Return of the 1950s Housewife? How to Stop Coronavirus Lockdown Reinforcing Sexist Gender Roles. 07 2020, 08 tarihinde <https://theconversation.com/return-of-the-1950s-housewife-how-to-stop-coronavirus-lockdown-reinforcing-sexist-gender-roles-134851> adresinden alındı

Ecevit, Y. (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Temel Kavramları. Ankara: CEİD (Cinsiyet Eşitsizliği İzleme Derneği) Yayınları. 06 30, 2022 tarihinde <https://ceidizler.ceid.org.tr/dosya/toplumsal-cinsiyet-esitliginin-temel-kavramlaripdf.pdf> adresinden alındı

ESCAP (2019). Unpaid Work in Asia and the Pacific. Social Development Policy Papers 2019/02. 06 04, 2021 tarihinde <https://www.unescap.org/resources/unpaid-work-asia-and-pacific> adresinden alındı

EIGE (2020). Gender inequalities in care and pay in the EU. 02 04, 2021 tarihinde <https://eige.europa.eu/publications/gender-inequalities-care-and-pay-eu> adresinden alındı

EIGE (2021). Gender Equality Index 2021: Health. 07 02, 2022 tarihinde <https://eige.europa.eu/publications/gender-equality-index-2021-health> adresinden alındı

- Eurostat. (2009). Reconciliation between work, private and family life in the European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/KS-78-09-908> adresinden alındı
- Eurostat (2019). Why do people work part-time? <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20190918-1> adresinden alındı
- Eurostat. (2022). Population and social conditions, Living conditions and welfare, Income and living conditions. 05 27, 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PEPS01N__custom_3042316/default/table?lang=en adresinden alındı
- Ferrant, G., Pesando, L. M., & Nowacka, K. (2014). Unpaid Care Work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes. OECD Development Centre. 05 02, 2021 tarihinde https://www.oecd.org/dev/development-gender/Unpaid_care_work.pdf adresinden alındı
- Gaus, G., Courtland, S. D., & Schmidts, D. (2018). Liberalism. E. N. Zalta (Dü.) içinde, The Stanford Encyclopedia of Philosophy. 05 21, 2022 tarihinde <https://plato.stanford.edu/archives/spr2018/entries/liberalism/> adresinden alındı
- GenderCop (2014). Poverty, social inclusion and gender in the European Social Fund. 07 10, 2022 tarihinde <https://www.esf-vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/articles/wg-report-poverty.pdf> adresinden alındı
- IFAD (2017). Poverty targeting, gender equality and empowerment: Gender, targeting and social inclusion. Rome. 07 17, 2022 tarihinde https://www.ifad.org/documents/38714170/40197969/Gender_targeting_Teaser_web.pdf/080ac7bf-2777-4ea6-ab9c-0e28c8e77e04 adresinden alındı
- ILO (2012, 03 09). ILO Social Protection Floors Recommendation. No. 202. https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_INSTRUMENT_ID:3065524 adresinden alındı
- Kluve, J., & Tamm, M. (2009). Now daddy's changing diapers and mommy's making her career-evaluating a generous parental leave regulation using a natural experiment. Bonn: Institute of Labour Economics (IZA). <http://ftp.iza.org/dp4500.pdf> adresinden alındı
- Klunder, N. (2017). Differenzierte Ermittlung des Gender Care Gap auf Basis der repräsentativen Zeitverwendungsdaten 2012/13. Expertise für den Zweiten Gleichstellungsbericht der Bundesregierung. 03 12, 2022 tarihinde <https://www.gleichstellungsbericht.de/kontext/controllers/document.php/30.b/a/f83f36.pdf> adresinden alındı

KSGM (2008). Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede temel eğitim seti. Ankara: TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, UNFPA, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. 02 2021, 16 tarihinde <https://www.ilkadim.bel.tr/yerel-esitlik/9.pdf> adresinden alındı

OECD (2015). SIGI Regional Report: Europe and Central Asia. 07 2022, 04 tarihinde <https://www.oecd.org/dev/development-gender/SIGI-BrochureECA-2015-web.pdf> adresinden alındı

OECD (2021). Health at a glance 2021. Paris. 07 02, 2022 tarihinde <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/ae3016b9-en/index.html?itemId=/content/publication/ae3016b9-en> adresinden alındı

OECD (2022). OECD family database. 07 01, 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/social/family/database.htm> adresinden alındı

Patnaik, A. (2019). Reserving time for daddy: The consequences of fathers' quotas. The Journal of Labor Economics. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3225239 adresinden alındı

Piccoli, L. (2017). Female poverty and intrahousehold inequality in transition economies. IZA World of Labor. 02 21, 2021 tarihinde <https://wol.iza.org/uploads/articles/353/pdfs/female-poverty-and-intrahousehold-inequality-in-transition-economies.pdf> adresinden alındı

Samman, E., Presler-Marshall, E., Jones, N., Bhatkal, T., Melamed, C., Stavropoulou, M., & Wallace, C. (2016). Women's Work: Mothers, Children and the Global Childcare Crisis. London: Overseas Development Institute. 07 08, 2022 tarihinde <http://docplayer.net/17690651-Women-s-work-women-s-work-global-childcare-crisis-global-childcare-crisis.html> adresinden alındı

Terzi-Barbarosie, D. (2013). Participation of women in public and. Chisinau: Eastern Partnership Facility of the Council of Europe. 07 03, 2022 tarihinde <https://rm.coe.int/1680599097> adresinden alındı

UN (1948). Universal Declaration of Human Rights. 02 27, 2021 tarihinde <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> adresinden alındı

UN (1979). Convention on the elimination of all forms of discrimination against women (CEDAW). UN Women. 07 02, 2022 tarihinde <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> adresinden alındı

UN (1995). Pekin Deklerasyonu. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı, (s. 1-128). Pekin. 07 01, 2022 tarihinde <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/733/ekutuphane2.2.1.1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı

- UN (2020). Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women. New York. 05 21, 2021 tarihinde <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women> adresinden alındı
- UNDESA (2022). The World's Women 2020: Trends and Statistics. 01 07, 2022 tarihinde <https://worlds-women-2020-data-undesa.hub.arcgis.com/pages/population-and-families> adresinden alındı
- UNFPA AND PROMUNDO (2018). Engaging men in unpaid care work: an advocacy brief for eastern europe and central asia. 18 07, 2022 tarihinde <https://www.equimundo.org/resources/engaging-men-unpaid-care-work-advocacy-brief-eastern-europe-central-asia/> adresinden alındı
- UN Women (2018). Promoting Women's Economic Empowerment: Recognizing and Investing in the Care Economy. 06 2022, 21 tarihinde <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2018/5/issue-paper-recognizing-and-investing-in-the-care-economy> adresinden alındı
- UN Women (2020). Gender equality: Women's rights in review 25 years after Beijing. 07 2020, 10 tarihinde <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2020/Gender-equality-Womens-rights-in-review-en.pdf> adresinden alındı
- Wehner, C., & Abrahamson, P. (2003). Changing European Societies – The Role for Social Policy . ESPAnet Conference. doi:file:///C:/Users/90543/Downloads/Family_andor_Work_in_Europe.pdf
- WIEGO (2020). Impact of Public Health Measures on Informal Workers. 04 01, 2021 tarihinde https://www.wiego.org/sites/default/files/resources/file/Impact_on_livelihoods_COVID-19_final_EN_1.pdf adresinden alındı
- WGEA (2016). Unpaid care work and the labour market. 07 2021, 05 tarihinde <https://www.wgea.gov.au/publications/unpaid-care-work-and-the-labour-market> adresinden alındı
- WB (2018). Women, Business and the Law 2018. 02 15, 2021 tarihinde <https://wbl.worldbank.org/en/data/exploretopics/providing-incentives-to-work> adresinden alındı
- Zhu, A. (2012). Working and caring for large families: Do mothers face a trade-off? Journal of Population Research, 4, 329-350.

EKLER

EK 1.

AYDINLATILMIŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın Gönüllü,

Sizi Burcu Çağla Ayabakan tarafından yürütülen “İstanbul’da Ücretsiz Bakım ve Kadın Yoksulluğu İlişkisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz.

Bu araştırmanın amacı, ücretsiz bakım ile kadın yoksulluğu ilişkisini analiz etmektir. Bu amaçla yapılacak olan *ankette* size konuyla ilgili 153 soru yöneltilecektir. Görüşme tahminen 30 dakika sürecektir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, içtenlikle size en uygun gelen düşünceler çerçevesinde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda neden belirtmeksizin çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz gizli tutulacaktır; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

ÜCRETSİZ BAKIM VE KADIN YOKSULLUĞU İLİŞKİSİNİ ÖLÇMEYE YÖNELİK ANKET FORMU

SOSYODEMOGRAFİK SORULAR

- 1.Yaş
2. Hanede yaşayan kişi sayısı
3. Hane reisi ile ilişkisi
4. Medeni durum
☐ Evli-Birlikte yaşama
☐ Bekar(hiç Eevlenmemiş)
☐ Bekar (daha önce evlenmiş)

ÇOK BOYUTLU YOKSULLUĞUN BİREYSEL ÖLÇÜMÜ (IMMP) SORULARI

YİYECEK

Yiyecek boyutuna ilişkin soruları son 30 günü ve maddi kaynaklarınızın yetersizliğini düşünerek yanıtlayınız.

1. Yeterince yiyeceğiniz olmayacağından endişe duydunuz mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

2. Sağlıklı ve besleyici yiyecekler yiyemediğiniz oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Yalnızca birkaç tür yiyeceklerle beslendiğiniz oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Öğün atlamak zorunda kaldığınız oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Yemeniz gerektiğini düşündüğünüz miktardan daha az yediğiniz oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Yiyecek hiçbir şey olmadığı oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Aç olduğunuz ancak yemek yemediğiniz oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Bütün bir günü yemek yemeden geçirdiğiniz oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

SU

1. Evinizde içmek için hangi su kaynağını kullanıyorsunuz?

- ☐ Musluk suyu
- ☐ Şişelenmiş su
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

2. Ne sıklıkla yeterli içme suyunuz oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. İçme suyunuzu daha güvenilir bir hale getirmek için bir şey yapıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(3. soruya “evet” yanıtı verildiyse 4. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 5. sorudan devam ediniz.)

4. Suyunuzu içmek için daha güvenilir bir hale nasıl getiriyorsunuz? (Birden fazla şık işaretlenebilir)

- ☐ Klor, iyot vb. kullanarak
- ☐ Suyu kaynatarak
- ☐ Bir bezle süzerek
- ☐ Bekleterek
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Evinizde diğer ihtiyaçlarınız için hangi su kaynağını kullanıyorsunuz?

- ☐ Musluk suyu
- ☐ Şişelenmiş su
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Evinizdeki tüm ihtiyaçlarınızı karşılamak için ne sıklıkla yeterli suyunuz oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Eve su getirmekten/taşımaktan sorumlu musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(7. soruya “evet” yanıtı verildiyse 8. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse barınma bölümünden devam ediniz.)

8. Su getirirken/taşıırken insanlar veya hayvanlar tarafından taciz veya saldırıya uğramak gibi bir tehlike yaşadınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

BARINMA

1. Konut zemininin malzemesi nedir?

.....

2. Konut çatısının malzemesi nedir?

.....

3. Konutun dış duvarlarının malzemesi nedir?

.....

4. Aşağıdaki sorunlardan biri ya da birileri evinizde mevcut mu? (Birden fazla seçenek işaretlenebilir)

- ☐ Sorun yok
- ☐ Duvardaki delik ve boşluklar
- ☐ Yapısal olarak güvenli olmayan konut
- ☐ Sızdıran çatı
- ☐ Diğer (.....)

5. Evinizin konforlu (rahat) bir yaşam için kalabalık olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Evinizde birden fazla mutfak gereci kullanımını gerektiren bir yemeği hazırlamak için yeterli tencere, tava, bıçak gibi pişirme gereci var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Evinizde yaşayan her aile üyesi için yeterli tabak, kase, bardak gibi mutfak eşyaları var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Rahat uyumanız için yeterli yorgan, şilte ve yatak gibi uyku malzemelerine sahip misiniz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Evinizde bir günlük ihtiyacınızı karşılayacak suyu depolamak için yeterli kova veya kap var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

10. Son 6 ay içinde hiç evinizden çıkarılacağınızdan endişe ettiniz mi?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

11. İçinde yaşadığınız konut için kira ödemesi veya kredi ödemesi yapıyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Bilmiyorum
☐ Yanıtlamak istemiyor

(11. soruya “evet” yanıtı verildiyse 12. Sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse sağlık bölümünden devam ediniz.)

12. Son 12 ayda kiranızı veya evinizin kredi ödemelerini zamanında ödeyebildiniz mi?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

SAĞLIK

1. Son 4 hafta içinde günlük aktivitelerinizi yapmanıza engel olan bir hastalık veya sakatlık yaşadınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

2. 6 aydan uzun süredir devam eden, günlük aktivitelerinizi yapmanıza engel olan bir hastalığınız veya sakatlığınız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Yemek pişirirken kullandığınız yakıttan çıkan duman nedeniyle herhangi bir sağlık sorunu yaşıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Ne sıklıkla gergin veya endişeli hissediyorsunuz?

- ☐ Her gün
- ☐ Haftada bir
- ☐ Ayda bir
- ☐ Yılda birkaç kez
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Ne sıklıkla depresyonda hissediyorsunuz?

- ☐ Her gün
- ☐ Haftada bir
- ☐ Ayda bir
- ☐ Yılda birkaç kez
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Son 12 ay içinde kendiniz için herhangi bir sağlık hizmeti aldınız mı? (Doğum ile ilişkili olanlar hariç)

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(6. soruya “evet” yanıtı verildiyse 7. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 14. sorudan devam ediniz.)

7. Sağlık personeli size saygılı davrandı mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Sağlık tesisinin temizliği ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Reçete edilen ilaçların bulunabilirliği ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

10. Sizinle ilgilenen kişinin bilgi ve becerilerinde bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

11. Tedavi almak için bekleme süresinin uzunluğu ile ilgili bir sorun oldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

12. Sağlık kuruluşunun yeri ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

13. Kendi dilinizde iletişim kurabilmeniz de dahil olmak üzere, bilgilerin size açıklanma biçiminde bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soru yanıtlandıysa 15. sorudan devam ediniz.)

14. Sağlık hizmeti almamanızın temel nedeni neydi?

- ☐ İhtiyaç yoktu
- ☐ İstemiyorum
- ☐ Uygun hizmet mevcut değil
- ☐ Sağlık personelinin becerileri yetersiz
- ☐ Çok pahalı
- ☐ Çok uzakta
- ☐ Meşguldüm (iş, aile, kişisel bakım)
- ☐ Ulaşım için araç yok
- ☐ Benim dilimi konuşmuyorlardı
- ☐ Utandım
- ☐ Hizmet vermeyi reddettiler
- ☐ Ayrımcılık hissettim
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

15. Şu an hamile misiniz veya son 12 ay içinde doğum yaptınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(15. soruya “evet” yanıtı verildiyse 10. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse eğitim bölümünden devam ediniz.)

16. Şu an doğumunuza yönelik sağlık hizmeti alıyor musunuz ya da (12 ay içerisindeki doğumunuz için) almış mıydınız?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(16. soruya “evet” yanıtı verildiyse 17. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 24. sorudan devam ediniz.)

17. Bu süreçte sağlık personeli size saygılı davrandı mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

18. Tesisin temizliği ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

19. Reçete edilen ilaçların bulunabilirliği ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

20. Sizinle ilgilenen kişinin bilgi ve becerilerinde bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

21. Tedavi almak için bekleme süresinin uzunluğu ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

22. Sağlık kuruluşunun yeri ile ilgili bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

23. Kendi dilinizde iletişim kurabilmeniz de dahil olmak üzere, bilgilerin size açıklanma biçiminde bir sorun var mıydı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soru yanıtlandıysa eğitim bölümüne geçiniz.)

24. Doğum sürecinde sağlık bakımı almamanızın temel nedeni nedir?

- ☐ İhtiyaç olduğunu bilmiyordum
- ☐ İstemedim
- ☐ Uygun bakım mevcut değil
- ☐ Bakım sağlayısının becerisi yetersiz
- ☐ Doğum öncesi bakım çok pahalı
- ☐ Bakım sağlayıcısı çok uzakta
- ☐ Çok meşguldüm (iş, aile, kişisel bakım)
- ☐ Gitmek için ulaşım aracı yok
- ☐ Sağlık çalışanı benim dilimi konuşmuyordu
- ☐ Utandım
- ☐ Sağlık personeli bakım vermeyi reddetti
- ☐ Ayrımcılığa karşı savunmasız hissettim
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

EĞİTİM

1. Eğitim seviyeniz nedir?

- ☐ Hiç okula gitmedim
- ☐ Biraz ilkokul eğitimi aldım
- ☐ İlkokulu tamamladım
- ☐ Biraz ortaokul veya lise eğitimi aldım
- ☐ Ortaokul veya liseyi tamamladım
- ☐ Biraz önlisans veya lisans eğitimi aldım
- ☐ Önlisansı veya lisansı tamamladım

2. Okuma biliyor musunuz?

- ☐ Okuyabiliyorum
- ☐ Biraz okuyabiliyorum
- ☐ Okuyamıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Yazma biliyor musunuz?

- ☐ Yazabiliyorum
- ☐ Biraz yazabiliyorum
- ☐ Yazamıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Temel matematiksel işlemleri (toplama-çıkarma-çarpma-bölme) yapabiliyor musunuz?

- ☐ Yapabiliyorum
- ☐ Biraz yapabiliyorum
- ☐ Yapamıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

ENERJİ

1. Yemek pişirmek için hangi enerji kaynağını kullanılıyorsunuz?

- ☐ Elektrik
- ☐ Doğalgaz
- ☐ Tüp
- ☐ Kömür
- ☐ Odun
- ☐ Evde yemek pişirmiyoruz
- ☐ Enerji kaynağımız yok
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

2. Ne sıklıkla yemek pişirmek için yeterli enerji kaynağınız oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Sorumlu değilim, bilmiyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Aydınlatma için hangi enerji kaynağını kullanıyorsunuz?

- ☐ Elektrik
- ☐ Gaz lambası, mum veya fener
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Aydınlatma kaynağımız yok
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Ne sıklıkla aydınlatma için yeterli enerji kaynağınız oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlanmak istemiyor

5. Isınma için hangi enerji kaynağını kullanıyorsunuz?

- ☐ Elektrik
- ☐ Doğalgaz
- ☐ Kömür
- ☐ Odun
- ☐ Burada ısıtma ihtiyacı yok
- ☐ Enerji kaynağımız yok
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Ne sıklıkla ısınma için yeterli enerji kaynağınız oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Eviniz için yakıt taşımaktan (getirmekten)/toplamaktan sorumlu musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(7. soruya “evet” yanıtı verildiyse 8. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse sanitasyon bölümünden devam ediniz.)

8. Yakıt taşıırken (getirirken)/toplarken insanlar veya hayvanlar tarafından taciz veya saldırıya uğramak gibi bir tehlike yaşadınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

SANİTASYON

1. Tuvaleti yıkamak için yeterli suyunuz oluyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

2. El yıkamak için genellikle yeterli su oluyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Ellerinizi su dışında bir şeyle yıkıyor musunuz?

- ☐ Sabun veya deterjan
☐ Sadece su
☐ Diğer (.....)
☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Temizlenmek için ne sıklıkla diş macunu, şampuan ve sabun gibi yeterli banyo malzemeniz oluyor?

- ☐ Her zaman
☐ Çoğu zaman
☐ Bazen
☐ Hiçbir zaman
☐ Yanıtlamak istemiyor

İLİŞKİLER

1. Dışarıdan insanların size yiyecek, su, barınak ya da para desteği sağlamasına sık sık ihtiyacınız oluyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(1. soruya “evet” yanıtını verildiyse 2. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 4. sorudan devam ediniz.)

2. Bunları kendiniz sağlayamadığınız için mi desteğe ihtiyacınız oluyor?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Ne sıklıkla destek alıyorsunuz?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Aile üyelerinizden, arkadaşlarınızdan veya başka birinden aldığınız herhangi bir desteği/yardıma ne sıklıkta iade edebiliyorsunuz?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Son 12 ayda katılmak istediğiniz tüm topluluk etkinliklerini (dini etkinlikler, festivaller vb.) düşünün, ne sıklıkta katılabildiniz?

- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Nadiren
- ☐ Ara sıra
- ☐ Her zaman
- ☐ Etkinlik yoktu
- ☐ Hiçbirine katılmak istemedim
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(“Hiçbirine katılmak istemedim” seçeneği işaretlendiyse 10. soru ile; “hiçbir zaman” seçeneği seçildiyse 8.soru ile; diğer seçeneklerden biri seçildiyse 6. sorudan devam ediniz.)

6. Bir veya daha fazlasına para, mal veya emeğiniz ile katkıda bulundunuz mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(6. soruya “hayır” yanıtı verildiyse 7. sorudan; “evet” yanıtı verildiyse 9. sorudan devam ediniz.)

7. Neden katkıda bulunmadınız?

- ☐ Maddi durumum nedeniyle
- ☐ Zamanım olmadı
- ☐ Katkı istenmedi
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soru yanıtlandıysa 9. sorudan devam ediniz.)

8. Etkinliklere neden katılmadınız?

- ☐ Kimseyi tanıımıyordum
- ☐ Çok yoğunum
- ☐ Davet edilmedim
- ☐ Utanç yaşıyordum
- ☐ İlgilenmedim
- ☐ Hastaydım
- ☐ Evde sorun yaratır
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

5. En son adet döneminiz son 6 ay içinde miydi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(5. soruya verilen yanıt “evet ise 6. sorudan; “hayır” ise giyim bölümünden devam ediniz.)

6. Bu süreçte rahatlıkla temizlenebildiniz ve kişisel hijyeninizi sağlayabildiniz mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Hijyenik ped gibi hijyen ürünlerine ne sıklıkla yeterli miktarda sahip oluyorsunuz?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Özel günlerinizde hijyenik ürünlerin olmaması sosyal aktivitelere, okula veya işe gitmenize engel oldu mu?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Son adet döneminiz boyunca utanç/çekince nedeniyle katılmadığınız etkinlikler oldu mu?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

GİYİM

1. Evinizin dışında giyebileceğiniz en az iki kıyafetiniz var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

2. En az iki çift ayakkabınız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Bu kıyafet ve/veya ayakkabılarınız ne sıklıkta dışarıda giymeye uygun durumda oluyor?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Bu kıyafetleriniz sizi her mevsimde hava koşulları ve tehlikelerden ne kadar koruyor?

- ☐ Mükemmel koruyor
- ☐ İyi koruyor
- ☐ Biraz koruyor
- ☐ Korumuyor
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Her hafta gittiğiniz okul veya işiniz için yeterli kıyafet ve ayakkabınız var mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Okula ya da işe gitmiyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(5. soruya “ihtiyaç yok” yanıtı verildiyse 8. sorudan; başka bir yanıt verildiyse 6. sorudan devam ediniz.)

6. İşinize veya okulunuza uygun giysi ve ayakkabılarla ne sıklıkla gidebiliyorsunuz?

- ☐ Her zaman
- ☐ Çoğu zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

7. İş/okul kıyafetleriniz ve ayakkabılarınız her mevsimde sizi hava koşulları ve tehlikelerden koruyor mu?

- ☐ Mükemmel koruyor
- ☐ İyi Koruyor
- ☐ Biraz koruyor
- ☐ Korumuyor
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Resmi günlerde giymek için yeterli kıyafet ve ayakkabınız var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(8. soruya “evet” yanıtı verildiyse 9. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse çevre bölümünden devam ediniz.)

9. Resmi veya özel bir etkinliğe katılmak için uygun kıyafet ve ayakkabılarınız ne sıklıkla olur?

- ☐ Her zaman
☐ Çoğu zaman
☐ Bazen
☐ Hiçbir zaman
☐ Yanıtlamak istemiyor

ÇEVRE

Aşağıdaki soruları evinizin bulunduğu çevreyi düşünerek yanıtlayınız.

1. Büyük miktarda çöp veya atık imha alanı var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

2. Tehlikeli atıkları depolama veya bertaraf alanı var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Açık kanalizasyon var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Hava kirliliği var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

5. Su kirliliği var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Sivrisinek veya böcek toplulukları var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Günüň büyük bir bölümünde yüksek düzeyde gürültü var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Bunlar dışında başka önemli bir çevresel sorun var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Eviniz için tarım ve yakıt dışı doğal kaynakları topluyor veya biriktiriyor musunuz? (balık, yabani bitki, inşaat malzemeleri gibi kaynaklar)

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(9. soruya “ evet yanıtı verildiyse 10. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 11. sorudan devam ediniz.)

10. Topladığınız ya da biriktirdiğiniz kaynak ihtiyacınızı karşılamaya yetecek miktarda mı oluyor?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

11. Hava karardıktan sonra mahallenizde yalnız yürürken güvende hissediyor musunuz?

- ☐ Çok güvende
- ☐ Güvende
- ☐ Güvensiz
- ☐ Çok güvensiz
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

12. Hava karardıktan sonra evinizde ne kadar güvende hissediyorsunuz?

- ☐ Çok güvende
- ☐ Güvende
- ☐ Güvensiz
- ☐ Çok güvensiz
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

SÖZ HAKKI

1. Yapılan en son seçimde oy kullandınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Bilmiyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(1. soruya “evet” yanıtını verildiyse 2. sorudan; diğer seçenekler seçildiyse 3. sorudan devam ediniz.)

2. Baskı hissetmeden kime oy vereceğinizi seçmekte özgür müydünüz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Son 12 ay içinde herhangi bir yerel karar alma sürecine katıldınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(3. soruya “evet” yanıtı verildiyse 4. sorudan; “hayır” yanıtı verildiyse 5. sorudan devam ediniz.)

4. Bu karar alma sürecinde ne kadar etkiniz olduğunu hissettiniz?

- ☐ Biraz
- ☐ Çok
- ☐ Biraz ile çok arasında bir yerde
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soru cevaplandıysa 6. sorudan devam ediniz.)

5. Karar alma sürecine neden katılmadınız?

- ☐ Davet edilmedim
- ☐ Çok yoğunum
- ☐ İlgilenmedim
- ☐ Korktum/rahatsız oldum
- ☐ Liderlere güvenmiyorum
- ☐ Katılmam uygun değil
- ☐ Böyle bir süreç yoktu
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Yerel liderler, kurumlar veya etkili kişilerle ilgili artan endişelerinizi dile getirmek sizin için kolay mıdır?

- ☐ Çok kolay
- ☐ Kolay
- ☐ Zor
- ☐ Çok zor
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

7. Bu endişelerinizi dile getirirseniz ne kadar ciddiye alınacağını düşünüyorsunuz?

- ☐ Evet ciddiye alınır
- ☐ Sadece bazen ciddiye alınır
- ☐ Hayır ciddiye alınmıyorlar
- ☐ Bilmiyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Son 12 ay içinde sizinle birlikte yaşayan biri arkadaşlarınızı veya diğer aile üyelerinizi görmenizi engelledi mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Son 12 ay içinde sizinle birlikte yaşayan biri siyasi toplantı, dini toplantı veya kutlama gibi herhangi bir etkinliğe gitmenize engel oldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

10. Son 12 ay içinde sizinle birlikte yaşayan herhangi biri sağlık hizmeti almanıza engel oldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

11. Son 12 ay içinde sizinle birlikte yaşayan biri herhangi bir eğitim-öğretim faaliyetine katılmanızı engelledi mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

12. Son 12 ayda sizinle birlikte yaşayan biri evinizin dışında çalışmanıza engel oldu mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

13. Yiyecek veya sağlık gibi harcamalarınız için herhangi birinden izin almanız gerekiyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yalnız yaşıyorum
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

ZAMAN KULLANIMI

1. Dün veya haftanın son iş gününde karşılığında mal veya ücret aldığınız herhangi bir işte çalıştınız mı? Lütfen işe gitmek için harcadığınız zamanı da ekleyerek çalışma sürenizi belirtiniz.

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

2. Dün satmak için veya evde kullanmak için bir şey topladınız mı veya yetiştirdiniz mi? (Sebze yetiştirmek, ot toplamak, balık tutmak, hayvan yetiştirmek vb.) Lütfen bu faaliyet için ayırdığınız toplam süreyi belirtiniz.

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

3. Dün eviniz için yemek pişirmek, temizlik yapmak, çamaşır yıkamak, alışveriş yapmak gibi işler yaptınız mı? Lütfen bu faaliyet için ayırdığınız toplam süreyi belirtiniz.

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

4. Dün eviniz ve çevresi için bakım- onarım işleri yaptınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

5. Dün sizinle birlikte yaşayan çocuklarınız, yaşlı, hasta veya engelli aile üyelerine bakım verdiniz mi?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

6. Dün başkalarına ücretsiz olarak yardım ettiniz, gönüllü işler yaptınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

7. Herhangi bir kültürel, dini faaliyet veya topluluk faaliyetine katıldınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

8. Dün veya haftanın son gününde kendiniz için bir eğitim kurumunda eğitimde ya da eğitimle ilgili faaliyetlerle zaman geçirdiniz mi?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

9. Dün satmak veya evde kullanmak için yakıt topladınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

10. Dün evde kullanmak için su taşıdınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

..... saat

11. Şu an bu soruları yanıtlarken bakımınız altında 13 yaşından küçük bir çocuk var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

12. Şu an bu soruları yanıtlarken bakımınızda hasta, engelli veya yaşlı biri var mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

İŞ

1. Son yedi günde ücretli bir işte çalıştınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soruya “evet” yanıtını verildiyse 4. sorudan; “hayır” yanıtını verildiyse 2. sorudan devam ediniz.)

2. Son 30 günde ücretli bir işte çalıştınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(2. soruya “hayır” yanıtı verildiyse 3. sorudan; “evet” yanıtı verildiyse 15. sorudan devam ediniz.)

3. Son 1 ayda ücret karşılığında bir işte çalışmamanızın temel nedeni neydi?

- ☐ Emekliyim/iş için çok yaşıyım
- ☐ Tam zamanlı eğitim veya öğretimdeydim
- ☐ Yeni bir işe başlamayı bekliyordum
- ☐ Yaptığım iş türünün mevsimi değil
- ☐ İş arıyordum
- ☐ Ev/bakım görevlerim ile çok meşgulüm
- ☐ İş aramayı bıraktım
- ☐ Çalışmak istemiyorum
- ☐ Çalışmama gerek yok
- ☐ İzinliydim (hastalık, tatil izni vb.)
- ☐ Diğer (.....)
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

4. Son 6 ayda kaç farklı ücretli işte çalıştınız? (Ücretli tarım veya hayvancılık faaliyetlerini de hesaba katınız)

.....

5. Son 6 ayda işvereninizin kararı nedeniyle ne sıklıkla iş değiştirdiniz?

- ☐ Çok sık
- ☐ Sıklıkla
- ☐ Sık değil
- ☐ Hiçbir zaman
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

6. Ana ücretli işinizde genellikle günde kaç saat ve haftada kaç gün çalışıyorsunuz?

Günde.....saat

Haftada.....gün

7. Ücretli işiniz nedeniyle sosyal güvenceye sahip misiniz veya ücretli olarak yıllık izin ya da hastalık izninden yararlanıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

8. Çalışma yeriniz yer altı, su altı, yasak bir alan ya da tehlikeli bir yükseklikte mi?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

9. Tehlikeli kimyasallara, toza, kokuya, yüksek düzeyde gürültü, sıcaklık veya titreşime maruz kalıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

10. Ağır yükler taşıyor musunuz veya tehlikeli makine ve aletlerle çalışıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

11. İşyerinde cinsel taciz yaşıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

12. İşyerinde fiziksel suistimal yaşıyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

13. İşinizin aşağılayıcı olduğunu düşünüyor musunuz?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yanıtlamak istemiyor

14. İşyerinizde tuvalete gitmek, yemek yemek ve içmek için molalara izin veriliyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

15. Evinizde yaptığınız tamir, temizlik, yemek pişirme, çocuk-yaşlı bakımı gibi işleri düzenli olarak yapıyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

16. Son 12 ay içinde bu işleri yaparken yaralanmaya, sakatlanmaya, hastalık veya zihinsel zarara maruz kaldınız mı?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(16. soruya “evet” yanıtı verildiyse 17. sorudan; “hayır” yanıtını verildiyse 19. sorudan devam ediniz..)

17. Bu durum her zamanki ev ve bakım işlerinize ara vermenize sebep oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

18. Ev ve bakım işleriniz üzerinde kalıcı bir etkisi oldu mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

19. Bu işlerinizi yaparken aşağılayıcı bir muamele görüyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

20. Bu işlerinize hane üyeleri tarafından değer veriliyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

21. Ev işleri ve/veya bakım işlerinizi genellikle günde kaç saat ve haftada kaç gün yaparsınız?

Günde.....saat

Haftada.....gün

AİLE PLANLAMA

1. Kişisel olarak şu anda çocuk sahibi olmayı ertelemek veya önlemek için doğum kontrol yöntemlerinden birini kullanıyor musunuz?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Yanıtlamak istemiyor

(1. soruya “hayır” yanıtı verildiyse 3. sorudan; “evet” yanıtı verildiyse 2. sorudan devam ediniz.)

2. Hangi doğum kontrol yöntemini kullanıyorsunuz?

.....

- ☐ Yanıtlamak istemiyor

3. Partneriniz çocuk sahibi olmayı geciktirmek veya önlemek için herhangi bir yöntem kullanıyor mu?

- ☐ Evet
☐ Hayır
☐ Partnerim yok
☐ Bilmiyorum
☐ Yanıtlamak istemiyor

(3. soruya “evet” yanıtı verildiyse 4. sorudan; diğer seçeneklerden biri ise 5. sorudan devam ediniz.)

4. Partneriniz hangi doğum kontrol yöntemini kullanıyor?

.....

- ☐ Yanıtlamak istemiyor

(Bu soruya yanıt verildiyse anketi sonlandırınız.)

5. Sizin veya partnerinizin doğum kontrol yöntemi kullanmamanızın temel nedeni nedir?

.....

- ☐ Yanıtlamak istemiyor